

*Міністерство освіти
і науки України*

*Національний університет
біоресурсів
і природокористування
України*

*Національна академія наук
України
Інститут філософії
імені Г.С. Сковороди
Інститут літератури
ім. Т.Г. Шевченка*

**Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра філософії
Гімназія № 109 ім. Т. Г. Шевченка м. Києва**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

ФЕНОМЕН ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: ЛІНГВІСТИЧНИЙ, ІСТОРИЧНИЙ І СОЦІОФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТИ (ДО 205-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

12-13 березня 2019 р.

Київ – 2019

УДК 81¹42:93/94:37:1 (092 Шевченко)
ББК

Феномен Тараса Шевченка: лінгвістичний, історичний і соціофілософський аспекти (до 205-річчя від дня народження): зб. матеріалів міжнародної наук.-практ. конф., Київ, 12-13 березня 2019 р. – К. : ___, 2019. – ___ с.

Збірник укладено за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції «Феномен Тараса Шевченка: лінгвістичний, історичний і соціофілософський аспекти (до 205-річчя від дня народження)», що її провів гуманітарно-педагогічний факультет НУБіП України. У рамках конференції відбулися дискусії в контексті ретроспективного та перспективного погляду на творчість Т. Г. Шевченка. Багатогранність цієї тематики уможливорює осмислення даного феномену в різних контекстах, зокрема: мовознавчому, літературознавчому, історичному, філософському та психолого-педагогічному. Наповнення рубрик збірника синхронізовано з основними напрямками роботи конференції.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, а також усіх, хто цікавиться життям і творчістю великого сина України – Тараса Шевченка.

The collection was compiled according to the materials of the International Scientific and Practical Conference “The Phenomenon of Taras Shevchenko: Linguistic, Historical and Socio-philosophical aspects (to the 205th Birth Anniversary)” conducted by the Faculty of Humanities and Pedagogy of NUBIP of Ukraine. Within the conference framework, Shevchenko’s legacy was discussed through the lens of the retrospective and perspective views. The versatility of this subject enables the understanding of this phenomenon in the different contexts, in particular the linguistics, literary criticism, historical, philosophical, and psychological-pedagogical. The collection headings are synchronized with the main directions of the conference.

For scholars, teachers, postgraduate students, undergraduate students and for all, who are interested in the life and creativity of the great son of Ukraine – Taras Shevchenko.

Редакційна колегія:

Ніколаєнко С.М., д-р пед. наук, проф. (голова); Шинкарук В. Д., д-р філол. наук, проф. (заст. голови); Савицька І.М., канд. філос. наук, доц. (заст. голови); Матвієнко І. С., канд. філос. наук, доц. (секретар); Кравченко А.Г., канд. філос. наук, доц.; Рудик Я.М., канд. пед. наук, доц.; Буцик І. М., канд. пед. наук, доц.; Харченко С.В., д-р філол. наук, доц.; Максютя М.Є., д-р філос. наук, проф.; Сторожук С.В., д-р філос. наук, проф.; Шкіль С.О. д-р філос. наук, проф.; Горбатюк Т.В., канд. філос. наук, доц.; Данилова Т.В., канд. філос. наук, доц.; Кичкирук Т.В., канд. філос. наук, доц.; Культенко В.П., канд. філос. наук, доц.; Самарський А.Ю., канд. філос. наук, доц.; Супрун А.Г., канд. філос. наук, доц.

Схвалено до друку на засіданні вченої ради гуманітарно-педагогічного факультету,
протокол № 4 від 14.02.2019 р.

Тези подано в авторській редакції

Автори тез відповідають за достовірність викладеного матеріалу,
за правильне цитування джерел, покликання на них та інші відомості.

Передруковувати опубліковані в збірнику матеріали
дозволяється тільки за згодою авторів.

© НУБіП України, 2019
© Автори, 2019

*Учітесь, читайте,
І чужому навчайтесь,
Й свого не цурайтесь...*

Тарас Шевченко

ЗМІСТ

ФЕНОМЕН ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОЦЕСІ

<i>АСАТУРОВ Сергій</i> «БАТЬКИ І ДІТИ» УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ: І. П. КОТЛЯРЕВСЬКИЙ І Т. Г. ШЕВЧЕНКО	16
<i>БІЛА Лариса</i> ТЕОРЕТИКО-ПІЗНАВАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	17
<i>БІЛОУС Наталія, ЧУПРАКОВА Надія</i> ПОСТАТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В ЛІТЕРАТУРОТВОРЧОМУ ПРОЦЕСІ	18
<i>ВОЗНЮК Тетяна</i> Т. Г. ШЕВЧЕНКО У СТАНОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У 20 – 30 рр. ХХ СТ.	19
<i>ГОНЧАРЕНКО Катерина</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ «ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО КОДУ» В УКРАЇНСЬКІЙ ПОСТМОДЕРНІЙ ЛІТЕРАТУРІ	21
<i>ГОРБОНОС Ольга</i> АВТОБІОГРАФІЗМ ЯК ТВОРЧА ДОМІНАНТА ПОЕТИЧНОЇ СПАДЩИНИ Т. ШЕВЧЕНКА	23
<i>ЗАЇНЧКІВСЬКА Ірина</i> ОЦІНКА І. ОГІЄНКОМ РОЛІ Т. ШЕВЧЕНКА У ТВОРЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ	25
<i>ЛУЦЕНКО Олександр, КОЛЕСНИК Марія</i> ВЕЛИКИЙ КОБЗАР ТА СВІТОВА ЛІТЕРАТУРА	27
<i>МАКСИМЧУК Валентин</i> ПОЕТ І ФІЛОСОФ ТАРАС ШЕВЧЕНКО: ДІАЛОГ З БОГОМ	28
<i>МАЛИХІН Олександр, ЗАГОРУЛЬКО Марина</i> ПОГЛЯДИ Т. ШЕВЧЕНКА НА ПЕДАГОГІЧНУ ПРОФЕСІЮ	30
<i>СЕМАШКО Тетяна</i> СТЕРЕОТИПИ ВІЗУАЛЬНОГО СЕКТОРУ В ПОЕТИЦІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	31
<i>ШАПОВАЛ Лариса</i> ЕТНОГРАФІЧНІ НАРИСИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В ПОЛТАВСЬКИЙ ПЕРІОД ЙОГО ТВОРЧОСТІ	33
<i>ЯРЕМЕНКО Наталія</i> ЛІТЕРАТУРНА СПАДЩИНА Т. ШЕВЧЕНКА МОВАМИ СВІТУ	35

МОВНИЙ СВІТ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

КОЛОДІНА Лариса СТОРІНКАМИ АВТОРСЬКИХ СЛОВНИКІВ МОВИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	36
КОСТРИЦЯ Наталія, ФОМІНА Галина ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ЖІНКА» У НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ	37
ЛИЧУК Марія «БУКВАРЬ ЮЖНОРУССКИЙ» ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	39
МОНАШНЕНКО Анна ШЕВЧЕНКОВЕ СЛОВО В ПЕРЕКЛАДАХ ВІРИ РІЧ	40
ПОЛИЩУК Ліна ОЗНАЙОМЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ З АНГЛОМОВНОЮ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЮ СПАДЩИНОЮ ВЕЛИКОГО КОБЗАРЯ	42
СЛОБОДЕНЮК Валерія ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ (НА ПРИКЛАДІ ПЕРЕКЛАДУ «ЗАПОВІТУ»)	43
ХАРЧЕНКО Світлана ДИНАМІЧНІСТЬ ЯК ІМАНЕНТНА ОЗНАКА СИНТАКСИСУ ПОЕТИКИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	45
ХРИСТІАНІНОВА Раїса СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ В «КОБЗАРІ» Т. Г. ШЕВЧЕНКА	46
ШУТАК Лариса, НАВЧУК Галина ОБРАЗ УКРАЇНИ У ЛИСТУВАННІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА	48
ЯКУШКО Катерина ІНШОМОВНІ ПОНЯТТЯ МОВНОЇ КАРТИНИ ТВОРІВ Т. Г. ШЕВЧЕНКА	49

ПОСТАТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФСЬКІЙ ДУМЦІ

NIKOLAIENKO Stanislav THE ARCHETYPE OF THE “GOLDEN AGE” OF UKRAINE IN SHEVCHENKO’S POETRY	51
DANYLOVA Tetiana, BURDYGA Theodor ALONG THE PATH TO A NEW WORLD: SOME THOUGHTS ON CONTEMPORARY SCIENCE AND POSTMODERN	52
HUNITIE Mohammad THE RELATIONSHIP BETWEEN EMOTIONAL INTELLIGENCE AND TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP STYLE IN PUBLIC SCHOOLS IN AMMAN	55

БЕРЕЗІНЕЦЬ Ірина	ОНТОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТВОРЧОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА	56
БОЙКО Юрій	РЕЛІГІЙНИЙ ВИМІР ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	58
БУЦИК Ігор	ІДЕЇ ДУХОВНОЇ ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА	59
ВДОВИЧЕНКО Георгій	КОНТРОВЕРСІЙНІСТЬ КУЛЬТУР ФІЛОСОФСЬКИХ ВІЗІЙ ТВОРЧОЇ ПОСТАТІ Т. ШЕВЧЕНКА У ФІЛОСОФСЬКІЙ ДУМЦІ УСРР (В. ЮРИНЕЦЬ І П. ДЕМЧУК)	61
ГЕЙКО Світлана	ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ РОМАНТИЗМУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	63
ГОРБАТЮК Тарас	ГУМАНІСТИЧНІ ІДЕЇ У ТВОРАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	64
ГОЯН Ігор	РОЛЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У ЗБЕРЕЖЕННІ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ	66
ГРАБОВСЬКА Інна	ПОЕТИЧНЕ «ПОСЛАННЯ» «І МЕРТВИМ, І ЖИВИМ...» Т. ШЕВЧЕНКА	67
ДУБРОВІНА Оксана	ШЕВЧЕНКІВСЬКЕ БАЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ СВОБОДИ	68
ДЯЧЕНКО Наталія	АКСІОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ЛЮДИНИ У ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА	69
ЖЕМБРОВСЬКА Любов	ТАРАС ШЕВЧЕНКО - АПОЛОГЕТ СВОБОДИ	71
КАЛУГА Володимир	ГЕРОЇЗОВАНИЙ ОБРАЗ ШЕВЧЕНКА ЯК РЯТУВАЛЬНИЙ КРУГ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОСУ В УМОВАХ ТОТАЛЬНОЇ ОЙКУМЕНІЗАЦІЇ	72
КИЧКИРУК Тетяна	ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ УКРАЇНСЬКОГО ДУХУ У ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА	73
КОВАЛЬЧУК Наталія	ТВОРЧА СПАДЩИНА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В БІБЛІЙНОМУ КОНТЕКСТІ	75
КРАВЧЕНКО Алла	МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ ІДЕАЛ У ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА	76
КРАВЧЕНКО Алла, САМАРДАК Дмитро	ПРОБЛЕМА ПОДОЛАННЯ ВІДЧУЖЕННЯ ТОТАЛЬНОСТІ СУЩОГО У ПОЕЗІЇ Т. Г. ШЕВЧЕНКА	77

КРАСНОШТАН Олександр, ДАНИЛОВА Тетяна	ФІЛОСОФІЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК УКРАЇНИ	78
КУДІН Андрій	ПРОБЛЕМА НАЦІЇ У ТВОРЧОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА	79
КУЛЬТЕНКО Валентина	ТВОРЧІСТЬ Т. ШЕВЧЕНКА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	81
МАКСЮТА Микола	ПОСТАТЬ І ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В РЕЦЕПЦІЯХ МИКОЛИ КОСТОМАРОВА	83
МАКСЮТА Микола, СОКОЛОВА Олександра	ПОСТАТЬ І ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В СИСТЕМІ ФІЛОСОФСЬКОЇ ОСВІТИ	84
МАТВИЄНКО Ірина	ФІЛОСОФІЯ І ЛЮБОВНА ЛІРИКА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	86
МОЗГОВА Наталія	СВІТОГЛЯДНІ ЗАСАДИ КИРИЛО-МЕФОДІЇВСЬКОГО БРАТСТВА	87
ОСТАПЧУК Галина	ІДЕЯ РОДИНИ У ФІЛОСОФСЬКО-ПОЕТИЧНІЙ ТРАДИЦІЇ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	89
ПОВОРОЗНИК Катерина	«ОСОБЛИВОСТІ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО ЧАСОПРОСТОРУ ЖІНКИ ШЕВЧЕНКОВСЬКИХ ТВОРІВ НА ПРИКЛАДІ ПОЕМИ «КАТЕРИНА»	91
РИК Сергій	СИМВОЛИ ТА МОТИВИ ДОРОГИ У ТВОРЧОСТІ Г. СКОВОРОДИ Й Т. ШЕВЧЕНКА	92
РУДИК Ярослав	СВІТОГЛЯДНІ ОСНОВИ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	95
САВИЦЬКА Інна	ФІЛОСОФІЯ ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА	95
САМАРСЬКИЙ Андрій М. П.	ДРАГОМАНОВ ЩОДО ІДЕОЛОГІЧНОГО КОНТЕКСТУ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТА СВІТОГЛЯДНОЇ СПАДЩИНИ Т. Г. ШЕВЧЕНКА	97
СКУЛІМОВСЬКА Тетяна	ТВОРЧІСТЬ Т. Г. ШЕВЧЕНКА В ОЦІНКАХ УКРАЇНСЬКИХ ФІЛОСОФІВ	99
СОКОЛОВА Олександра	АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ УКРАЇНСЬКОГО СВІТУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	100
СОКОЛОВА Олександра, МАКСЮТА Микола	МОРАЛЬНО-ДУХОВНИЙ СИНТЕЗ УКРАЇНСЬКОГО ОБРАЗУ БУТТЯ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	102

СТОРИЖКО Людмила	СВІТОГЛЯДНІ ЗАСАДИ ДУХОВНОГО СВІТУ ЛЮДИНИ	103
СТОРОЖУК Світлана	НАЦІОНАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ РЕЛІГІЙНОГО СВІТОГЛЯДУ Т. ШЕВЧЕНКА	104
СУПРУН Аліна	ДЕМІФОЛОГІЗАЦІЯ ОБРАЗУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ НОВОГО СВІТОРОЗУМІННЯ	106
ТИМОШЕНКО Ольга	ПОНЯТТЯ ЩАСТЯ ТА СВОБОДИ В ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА	107
ФЕДИК Оксана	РЕЛІГІЯ І ЦЕРКВА В ЖИТТІ І ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	108
ШАТОХІН Анатолій	ІСТОРІОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА НА СТОРІНКАХ «КОБЗАРЯ»	110
ШИНКАРУК Василь	БОГ, УКРАЇНА, СВОБОДА – ОСНОВНІ НАЦІОНАЛЬНІ ІДЕАЛИ ТВОРЧОСТІ ВЕЛИКОГО КОБЗАРЯ	112
ЯМЧУК Павло	РУЙНУВАННЯ СИМУЛЯКРУ (ТАРАС ШЕВЧЕНКО ВІЛЬНИЙ ВІД ПУТ ТОТАЛІТАРНО-ІМПЕРСЬКОЇ ІДЕОЛОГІЇ)	114

ТАРАС ШЕВЧЕНКО І НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА ДУМКА

БІЛАН Сергій	ВЕЛИКИЙ «КОБЗАР» ТАРАС ШЕВЧЕНКО ТА ЙОГО ПОСЛІДОВНИКИ	118
ВАРГАТЮК Сергій	СВІТОГЛЯДНІ ЗАСАДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО Й НАЦІОНАЛЬНОГО ЗВІЛЬНЕННЯ УКРАЇНЦІВ В ДІЯЛЬНОСТІ КИРИЛО-МЕФОДІВСЬКОГО ТОВАРИСТВА	119
ГЕРАСИМЧУК Валентина	ТАРАС ШЕВЧЕНКО: ДЕМОКРАТИЧНІ РЕФЛЕКСІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ	122
ГЛІБОВЕЦЬ Наталія	ШЕВЧЕНКІВСЬКА КАТЕРИНА ЯК СИМВОЛ УКРАЇНСЬКОГО МИНУЛОГО	124
КИСЛА Ольга, ШОСТКА Марина	ШЕВЧЕНКО І ЧЕРНІГІВЩИНА: ЖИТТЄВІ МОМЕНТИ ТА ТВОРЧІ АСПЕКТИ	125

КРАВЧЕНКО Наталія, ЛАНОВЮК Людмила	КРАЄЗНАВЧИМИ	127
СТЕЖКАМИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА		
КУБИЦЬКИЙ Сергій Т. Г.	ШЕВЧЕНКО І ЙОГО ВІДНОШЕННЯ ДО	128
СЛУЖБИ В ЦАРСЬКІЙ АРМІЇ		
ЛИТВИН Сергій	ДЕСЯТИЛІТТЯ СОЛДАТСЬКОЇ НЕВОЛИ ТАРАСА	130
ШЕВЧЕНКА		
МАТЮШКО Богдан	СОЦІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД МИХАЙЛА	134
ДРАГОМАНОВА ДО ВИВЧЕННЯ ПОЕТИЧНОЇ СПАДЩИНИ ТАРАСА		
ШЕВЧЕНКА (СПРОБА ЗАГАЛЬНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ)		
МИСЮРА Тетяна	ЕТНІЧНО-МІФОЛОГІЧНИЙ НАЦІОНАЛІЗМ	135
Т. Г. ШЕВЧЕНКА		
НАЗАРЕНКО Іван, БОЙКО Іван	ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ Т. ШЕВЧЕНКА	137
П'ЄНТАК Ганна, БОЙКО Олександра	НА ГОДИННИКУ ДОЛІ	138
Т. ШЕВЧЕНКА ВИБИЛО 205		
СЄКУНОВА Юлія, КОСТЮК Олександр	ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕКОНАННЯ	140
КИРИЛО-МЕФОДІЙВЦІВ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ		
ДЕРЖАВОТВОРЧОСТІ		
ХВІСТ Вікторія Т. Г.	ШЕВЧЕНКО: НОВЕ ПРОЧИТАННЯ	142
ЦИМБАЛ Світлана	ТВОРЧІСТЬ Т. Г. ШЕВЧЕНКА З ТОЧКИ ЗОРУ	143
УКРАЇНСЬКОЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ		
ЧАЙКА Світлана	ФЕНОМЕН ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЯК ІСТОРИЧНИЙ	144
ДОСВІД ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ		
ШИНКАРУК Лідія	ТАРАС ШЕВЧЕНКО – ТВОРЕЦЬ УКРАЇНСЬКОЇ	145
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ		
ШКІЛЬ Світлана	ЗНАЧЕННЯ НАРАТИВНОГО СВІТУ	147
ШЕВЧЕНКОВОГО «КОБЗАРЯ» ДЛЯ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ		
НАЦІЇ		
ЯШНИК Світлана	ТАРАС ШЕВЧЕНКО У ФОРМУВАННІ	148
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ		
ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА		
В ДИДАКТИЧНОМУ ДИСКУРСІ		
ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ Ілля	ІДЕЇ ПРОСВІТИТЕЛЬСТВА І НАРОДНОЇ	151

ОСВІТИ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

ВАСЮК Оксана ПОГЛЯДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА НА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У РОДИНІ 152

ГОНЧАРУК Оксана ПОЕЗІЯ ВЕЛИКОГО КОБЗАРЯ В НАРОДНИХ ПІСНЯХ ЯК ОСНОВА ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ 153

ЗАЙЧЕНКО Іван Т.ШЕВЧЕНКО І ПЕДАГОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ «СВІТЛО» (КИЇВ, 1910–1914) 154

КОВАЛЬЧУК Тамара МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТВОРІВ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА 156

МИХНЮК Сергій ПРО ПЕДАГОГІЧНУ ВЗАЄМОДІЮ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА 159

МИШАК Олена ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ У ПОЕТИЧНІЙ І ХУДОЖНІЙ СПАДЩИНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА 160

РУБІНСЬКА Броніслава ПРО ЧИТАННЯ ВІРША Т. Г. ШЕВЧЕНКО «ЗАПОВІТ» НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ 161

ТРУТЕНЬ Аліна ПОГЛЯДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА НА ВИХОВАННЯ 163

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА І СУЧАСНІСТЬ

БУДНІК Ірина СОЦІАЛЬНІ ІНСТИТУТИ НАУКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ 165

ДОЙЧИК Максим, ДОЙЧИК Оксана ІДЕЯ ГІДНОСТІ ЛЮДИНИ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА 166

ЖУЛИНСЬКА Вікторія ІДЕЇ КОБЗАРЯ У ВИКЛАДАЦЬКІЙ ПРАКТИЦІ 168

ЖУРАВСЬКА Ніна ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА І СУЧАСНА ВИЩА ОСВІТА 170

КАЛІНІЧЕНКО Анна, АФАНАСЕНКО Лариса СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА 171

КИРИЧЕВСЬКА Людмила ІНОВАЦІЙНІ ПОГЛЯДИ УКРАЇНСЬКОГО ПРОВІДЦЯ ХІХ СТОЛІТТЯ 173

КОСТЕНКО Микола СУЧАСНИЙ ЛІДЕР: ОСВІТНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ	174
МАЦЕНКО Леся ШЕВЧЕНКО І МАЙДАН: ДВА ЮВІЛЕЇ	175
ОМЕЛЬЧЕНКО Людмила ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕСТЕТИЧНОГО ІДЕАЛУ Т. Г. ШЕВЧЕНКА	177
ОТРОШКО Олена ПЕДАГОГІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ВІД БАТЬКІВ ДО ВИКЛАДАЧІВ	179
ПОЛЯКОВА Віталія КОНЦЕПЦІЯ МАТЕРІ - УКРАЇНИ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	180
САПОЖНІКОВА Євгенія, КОСТЮК Дмитро ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	181
СИДОРЕНКО Ірина ДВІ «ОСОБИСТОСТІ» Т. ШЕВЧЕНКА	183
СОПІВНИК Руслан Т. Г. ШЕВЧЕНКО ПРО ВИХОВАННЯ	184
ТАРАСОВА Таміла ХУДОЖНІЙ ПСИХОЛОГІЗМ В ТВОРАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	185

ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУР

BABENKO Olena INTERNALIZATION OF UKRAINIAN NATIONAL VALUES THROUGH THE TARAS SHEVCHENKO MUSEUM IN TORONTO	188
DYNIKOVA Liliia TARAS SHEVCHENKO ON THE DIALOGUE OF CULTURES	189
NIEMIADOMSKI Christopher SOCIAL MEDIA: BEHIND THE CURTAIN OF EXISTENTIAL EXPERIENCE	191
SHYNKARUK Natalia TARAS SCHEWTSCHENKO WIRD MIT RECHT EIN GENIE DES UKRAINISCHEN VOLKES GENANNT	192
ZAKHUTSKA Oksana TARAS SZEWCZENKO W POLSKICH PRZEKLADACH	194
MERKOTAN Kateryna MORALNOSC POLITYCZNEGO «BOHATERSTWA»	195
АДАШАН Людмила СВІТ ПОЧУТТІВ ТА ЕМОЦІЙ ЛЮДИНИ	197

АМЕЛІНА Світлана	ПОСТАТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У ДОСЛІДЖЕННЯХ ЗАРУБІЖНИХ НАУКОВЦІВ	199
АННЕНКОВ В'ячеслав, ОЛЬХОВСЬКА Наталія	ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ НА ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	200
БАЛАЛАЄВА Олена	ТВОРИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У ФОНДАХ БІБЛІОТЕКИ КОНГРЕСУ США	202
БІЛА Уляна	ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ	203
ГОРДЄЄВА Ірина	ПРОСВІТНИЦЬКІ ІДЕЇ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ Т. ШЕВЧЕНКА	205
ЗУЄНКО Неля	ПОЕТИЧНА СПАДЩИНА Т. ШЕВЧЕНКА В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	206
ІВАНІЩЕНКО Алла	СТОРІНКАМИ БІОГРАФІЇ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	208
КОЗУБ Любов	ТВОРЧІСТЬ Т. ШЕВЧЕНКА В АНГЛОМОВНІЙ ЛІТЕРАТУРІ	211
КОНОНЧУК Інна	ЛЮДСЬКА ГІДНІСТЬ У ТВОРЧОСТІ КОБЗАРЯ	212
МІТІНА Тетяна	ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУР	214
ОВДІЙ Наталія	ФІЗИКА У ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА	215
ПОНОМАРЕНКО Оксана	Т. Г. ШЕВЧЕНКО – ПОЕТ, ЯКИЙ ПОВЕРНУВ УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДОВІ ЙОГО МОВУ ЯК ЗНАРЯДДЯ ТВОРЕННЯ КУЛЬТУРИ	217
РЕКРОТЮК Дмитро, ПІВЕНЬ Олена	ТВОРЧІСТЬ Т. ШЕВЧЕНКА В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ СВІТІ	218
РУДНИЦЬКА Наталія	ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДІВ ПОЕЗІЙ ШЕВЧЕНКА ВІДОМИМИ ФРАНЦУЗЬКИМИ ПИСЬМЕННИКАМИ	220
СИДОРУК Галина	ВІРШ-ПОПЕРЕДЖЕННЯ Т.Г. ШЕВЧЕНКА «МЕНІ ОДНАКОВО» В ПЕРЕКЛАДІ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ КЛАРЕНСА МАННІНГА	222
ЧУМАК Тетяна	ДУХОВНА АУРА ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	224

**ПОСТАТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В СУЧАСНІЙ
КОМЕМОРАТИВНІЙ ПОЛІТИЦІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ**

ЖГУТ Олег	ОСВІТНІ ПИТАННЯ В КУЛЬТУРНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ	227
ІЛЬЯНОВА Амалия	СУЧАСНИЙ ОБРАЗ ЛІДЕРА В КОНТЕКСТІ ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	228
КИРИДОН Алла	ОБРАЗ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В СИМВОЛІЧНОМУ ПРОСТОРІ КОМЕМОРАЦІЙ	230
КІЩАК Тетяна	УНІКАЛЬНА КОЛЕКЦІЯ «КОБЗАРІВ» ТАРАСА ШЕВЧЕНКА З ФОНДІВ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ НУБІП УКРАЇНИ	231
ЛАУТА Олена	РОЛЬ КОМЕМОРАТИВНОГО КАНОНУ Т. ШЕВЧЕНКА У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ	233
МАЗУР Наталія	ШЕВЧЕНКОВІ РЕМІНІСЦЕНЦІЇ У МЕМУАРАХ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	234
МАЛИХІН Олександр, ЯРМОЛЬЧУК Тарас	ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО КОРПУСУ INTELLITEXT У ДОСЛІДЖЕННЯХ ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА	236
ЦІВАТИЙ Вячеслав	СВІТОВЕ УКРАЇНСТВО І ФЕНОМЕН ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: ІСТОРИЧНИЙ, ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ТА СОЦІОФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРСИ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ	238
ЧЕКАЛЮК Вероніка	ОБРАЗ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У СУЧАСНІЙ ІМІДЖЕЛОГІЇ	240
ЧОРНОМОРДЕНКО Дмитро	ПОСТАТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В КОНТЕКСТІ СВІТОГЛЯДУ СУЧАСНОГО УКРАЇНЦЯ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	241
ШАМНЕ Анжеліка	НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ У СТУДЕНТСЬКОМУ ВІСІ	242
ШИНКАРУК Олександра	ШЕВЧЕНКІВСЬКА ФІЛОСОФІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ	244

**ЛІТЕРАТУРНА, ХУДОЖНЯ, ФІЛОСОФСЬКА,
СОЦІОПОЛІТИЧНА СПАДЩИНА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ОЧИМА СУЧАСНОЇ МОЛОДІ**

БІЛОУС Наталія, БАБИЧ Олена	МОВНИЙ СВІТ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	246
ГАФУРОВА Тетяна	ПОЕЗІЯ ШЕВЧЕНКА У ПЕРЕКЛАДАХ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ	247
ГРЕЧУХА Антон, МАТВІЄНКО Ірина	ФЕНОМЕН ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОЦЕСІ	248
ДЄДІКОВА Тетяна	ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ РЕКЛАМНИХ УКРАЇНСЬКОМОВНИХ ТЕКСТІВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ: ЛЕКСИЧНИЙ РІВЕНЬ	250
ДЕХКОНОВА Лейла, МАТВІЄНКО Ірина	ПРОБЛЕМА НЕВОЛІ ТА САМОТНОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА	252
ЗАХАРОВА Дар'я, ЧОРНОМОРДЕНКО Дмитро	ТВОРЧІСТЬ ЯК НАЙВИЩА ФОРМА СВОБОДИ: ПРИКЛАД ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	253
КОВАЛЬЧУК Аліна, МАТВІЄНКО Ірина	ТАРАС ШЕВЧЕНКО ТА ВИХОВАННЯ НАЦІЇ	254
КОДОЛА Анастасія, МАТВІЄНКО Ірина	ТАРАСОВЕ СЛОВО ЯК ЖИТТЄДАЙНЕ ЗЕРНО, ЯКЕ ЩЕДРО ЗАСІЯНЕ В СЕРЦЯХ НАЩАДКІВ	256
КОЧКА Олексій, ЧОРНОМОРДЕНКО Дмитро	ВОЛЯ ТА ГУМАНІЗМ ЯК ПРОВІДНІ ІДЕЇ ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА	258
МАЙОР Ангеліна, КУЛЬТЕНКО Валентина	ФЕНОМЕН ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОЦЕСІ	259
МАНЗЕВИТА Дарина, ДАНИЛОВА Тетяна	УКРАЇНА ТА ЇЇ БУТТЯ В ПОЕЗІЇ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	261
МАРЧЕНКО Олексій, ДАНИЛОВА Тетяна	ДЕКІЛЬКА СЛІВ ПРО ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	263
МАРШАК Юлія	ЖІНОЧІ ОБРАЗИ У ТВОРЧОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА	264
НАЗАРЕНКО Дар'я, КИЧКИРУК Тетяна	АКТУАЛЬНІСТЬ ВИХОВНИХ ПОГЛЯДІВ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У СУЧАСНОМУ СВІТІ	265
ПОТАПЕНКО Артур, КРАВЧЕНКО Алла	ГЕНІАЛЬНА ЛЮДИНА	266

СВІТОВОГО РІВНЯ

- ПРИДВОРНИЙ Євгеній, ЧОРНОМОРДЕНКО Дмитро 267**
ДЕОНТОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА
- РАДЧЕНКО Віталіна, ЧОРНОМОРДЕНКО Дмитро 268**
ОРІЄНТИРИ Т. Г. ШЕВЧЕНКА
- РОЖКОВ Юрій 269**
ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА ВЕТЕРИНАРІВ ТА ЇЇ СКЛАДОВІ
- РУДЕНКО Анна, ФІЛІПЧУК Мирослава 270**
ШЕВЧЕНКО ЯК ВИХОВАТЕЛЬ НАЦІЇ
- САВЧЕНКО Дар'я 272**
ДОЛЯ ЧЛЕНІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ В СРСР І ЗА КОРДОНОМ
- СОКОЛЬВАК Максим 274**
СУПРУН Аліна ФОРМУВАННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДІВ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
- ТАРАН Анатолій, МАТВІЄНКО Ірина 275**
ПОСТАТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В СУЧАСНІЙ КОМЕМОРАТИВНІЙ ПОЛІТИЦІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ
- ТОВКУН Інна, АСАТУРОВ Сергій 277**
УКРАЇНСЬКА МОВА В ТРАНСКОРДОННОМУ МЕДІАПРОСТОРІ
- ХАРХАН Леся, КУЛЬТЕНКО Валентина 279**
ЛІТЕРАТУРНА, ХУДОЖНЯ, ФІЛОСОФСЬКА, СОЦІОПОЛІТИЧНА СПАДЩИНА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ОЧИМА СУЧАСНОЇ МОЛОДІ
- ХОДОС Євген 282**
ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В ПРАЦЯХ Т. Г. ШЕВЧЕНКА
- ШАФАРЕНКО Юлія, ЧОРНОМОРДЕНКО Дмитро 283**
ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ У ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

ФЕНОМЕН ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОЦЕСІ

АСАТУРОВ Сергій

«БАТЬКИ І ДІТИ» ЛІТЕРАТУРНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: Т. ШЕВЧЕНКО І І. КОТЛЯРЕВСЬКИЙ

*Будеш, батьку, панувати,
Поки живуть люди;
Поки сонце з неба сяє,
Тебе не забудуть!*

Т.Г. Шевченко «На вічну пам'ять Котляревському»

Однією із парадигм, що вони сформувалися на сьогоднішній час у вітчизняній мово- та літературознавчій науці, є теорія, згідно якої сучасна українська літературна мова сформувалась на основі середньонаддніпрянського говору південно-східного наріччя, діалектів сучасної Полтавщини та Південної Київщини, ввібравши в себе деякі діалектні риси інших наріч.

Зачинателем нової української літературної мови є І. П. Котляревський – автор перших великих художніх творів українською мовою («Енеїда», «Наталка Полтавка», «Москаль-чарівник»), – людина, за висловом М. Рильського, теплою серця і гострого розуму, що вдихнула душу живу в напівсонне тоді українське письменство.

Історичною заслугою Котляревського є те, що він першим серед українських письменників йшов шляхом народності й національної самобутності. Попри те, що вже в перших десятиріччях ХІХ ст. в українській літературі з'являється ціла низка його наслідувачів, більшість з них пішли шляхом лише зовнішнього копіювання прийомів Котляревського, не спромігшись продовжити його тенденцію до реалізму й народності.

Проте вже наприкінці першої третини ХІХ ст. стає чути голос поета, що він став явищем не тільки в історії слов'янських, а й всіх літератур світу. Цей голос належить Т. Шевченкові.

Т. Г. Шевченко вважається основоположником сучасної української літературної мови. Традиції Шевченка в її розвитку провадили далі у своїй творчості І. Франко, Леся Українка, Панас Мирний, М. Коцюбинський та інші письменники.

Котляревського ж Т. Шевченко у вірші-присвяті «На вічну пам'ять Котляревському» називає українським соловейком, сизим орлом, співцем України, її й своїм батьком, що він *всю славу козацьку за словом єдиним переніс в убогу хату сироти*.

«Праведная душе, прийми мою мову не мудру, та щиру, прийми, привітай» ...

Т. Шевченко є й одним з перших критиків і біографів свого літературного «батька». Саме він є автором чи не найпершого художнього образу І. Котляревського у повісті «Близнята». Важливі думки щодо поета та його творчості висловлено й у інших творах Тараса, а драматургічні традиції видатного попередника знайшли свій вияв зокрема у п'єсі «Назар Стодоля».

Отже, спробуємо дати раду щодо поставленої проблематики порівняння ролі й значення обидвох класиків у становленні, розвитку й сьогоденні сучасної української літературної мови (СУЛМ).

І.П. Котляревський:

- визнаний завершитель старої УЛМ й зачинатель нової УЛМ;
- відновив друк україномовної літератури;
- активно ввів у літературу південно-східний діалект;
- працював над проблемою розрізнення української та російської мов, виявлення відмінностей між ними;
- першим використав УЛМ у серйозній художній творчості;
- його творчість – місток між старою УЛМ і новою УЛМ; нова мова Котляревського увібрала у себе усі кращі досягнення та традиції старої.

Т.Г. Шевченка у становленні СУЛМ

Шевченко – основоположник сучасної УЛМ;

- творчість Шевченка розвинула процес становлення нової УЛМ на національній основі, розпочатий І. Котляревським;
- під пером Шевченка УЛМ досягла світового рівня; він створив зразок, для наслідування;
- нова УЛМ утвердилася саме завдяки поширенню її у художньому стилі, чому найбільше сприяв Шевченко;
- геніальні твори Шевченка позначені *наддіалектністю*, його мова повною мірою є народною, зрозумілою *усьому* українському народові, є близькою для інших слов'янських народів.

Іван Котляревський і Тарас Шевченко – наші краса і гордість. Без першого навряд чи ми мали би літературного й мовного генія другого. А без всесвітньо значущої творчості Шевченка чи можемо ми уявити себе у сьогодішньому світі як народ, якого правди сила ніким звойована ще не була!

БІЛА Лариса

ТЕОРЕТИКО-ПІЗНАВАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Творча діяльність Тараса Шевченка нерозривно пов'язана з ключовими факторами та знаковими подіями в його особистому житті. Вони мали безпосередній вплив на формування його геніальних творів мистецтва, які повною мірою вплинули на непересічний хід історії України.

Різноманіття дослідницьких інтерпретацій спадщини Тараса Шевченка викликає неоднозначність в оцінках його творчості. Один з відомих дослідників творчого шляху Т.Шевченка Г.Грабович зазначав, що кожна нація повинна мати свого міфологізованого героя, а кожне суспільство потребує свого міфічного мислення. Особливо варто виділити роботу дослідника-шевченкознавця М.Назаренка "Поховання на могилі (Шевченко, якого знали)", у якій врівноважено обидві – традиційну і нову – інтерпретації. Цікавим є також наукове дослідження спадщини Тараса Шевченка та його особистих, інтимних сторінок життя Марієтти Шаганян у її монографії «Тарас Шевченко». Видатний український письменник Юрій Мушкетик у своєму дослідженні зазначав, що сьогодні Тарас Шевченко залишається найкращим орієнтиром для розуміння історії України. Було встановлено, що саме Тарасові Шевченкові вдавалося точно вловити і влучно відобразити у своїх творах суть кожної постаті й події, хоч би якою контрверсійною та неоднозначною вона була.

Феномен Тараса Шевченка динамічно розвивається в часі, в історії, і нам ще йти та йти до його осягнення. Ми розуміємо його настільки, наскільки розуміємо себе — свій час і Україну в ньому. Є таке відчуття, що Тарас Шевченко приходить у наш

день саме тоді, коли у нас виникає така необхідність. Але для того, щоб його побачити, почути, оцінити і зрозуміти ми повинні «зайти» в його час і в його особисте життя... Лише так між нами й ним буде взаєморозуміння. Енергія зворотного впливу поезії Тараса Шевченка справляла і справляє безпосередній вплив на свідомість українців у всі часи. В умовах сьогодення вкотре доводиться переосмислювати шлях становлення та розвитку шевченкознавства, піддавати сумніву численні напрацювання попередніх років та окреслювати напрями майбутніх наукових досліджень.

При всій значній кількості різноманітних матеріалів про видатного українця, його особистість і до цього часу полишається непізнаною в усій своїй повноті. Загадка феномену Шевченка залишається нерозгаданою до сьогодні. Він став культовою фігурою у формуванні національної свідомості серед української інтелігенції та простого народу, а його вплив на національну історію та культуру залишається відчутним й донині. Однак, істина, як завжди, посередині, адже Тарас Шевченко, попри свою геніальність, був звичайною людиною: зі своїми болями та переживаннями, недоліками та перевагами, слабкостями та силою....

**БІЛОУС Наталія
ЧУПРАКОВА Надія**

ПОСТАТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В ЛІТЕРАТУРОТВОРЧОМУ ПРОЦЕСІ

Ім'я Тараса Шевченка відоме у всьому світі. Його постать беззаперечно можна назвати Легендою, а його "Кобзар"- Книгою, яка передається із покоління у покоління і читається від малого до старого. Як міг, простий хлопець, кріпак, не маючи належної освіти, а лише величезну любов до своєї Батьківщини, описати красу і неповторність української землі і українського народу так, що кожен хто читає його рядки, затамовує подих.. Як одним рядком можна передати смуток молодой дівчини, біль матері, гнів, страждання і розпач усього народу, який більш за все прагнув до незалежності і волі на своїй землі? Саме він розкрив і показав усю красу і велич української мови і зберіг її для нас.

Тарас Григорович народився 9 березня 1814 р., коли наша Батьківщина остаточно втратила залишки своєї державності у складі могутньої на той час Російської імперії.

Саме Шевченко є основоположником нової української літератури і родоначальником її революційно-демократичного напрямку. Саме в його творчості повно розвинулися ті начала, які стали провідними для передових українських письменників другої половини ХІХ – початку ХХ століть [1, с.10]. Шевченко перший в українській літературі виступив як істинно народний поет, твори якого з усією повнотою відбили почуття й думки трудящих мас, їх віковічні визвольні прагнення [1, с.10]. В той час, як попередники великого поета в українській літературі в своїх творах критикували окремі явища тогочасного життя, як-от: знущання поміщиків з селян, хабарництво чиновників. Шевченко ж виступив як грізний суддя і обличитель усього самодержавно-кріпосницького ладу, як непримиренний ворог поміщиків і царизму. У його творах змальований новий позитивний герой – борець проти самодержавно-поміщицького ладу, борець за щастя народу[1, с.10].

Творчість великого народного поета внесла в нашу літературу незнане багатство тем і жанрів, прилучила її до кращих досягнень світової літератури[1, с.10].

Шляхом Шевченка пішли найвидатніші передові українські письменники наступного часу – Марко Вовчок, Панас Мирний, Іван Франко, Павло Грабовський, Леся Українка та ін[1, с.10].

Норми української літературної мови, створені на народній основі, дала поезія Шевченка. Основні мовні джерела великий народний поет черпав із скарбів фольклору і живої розмовної мови. Він відібрав від загальнонародної мови все найбільш істотне і яскраве і розкрив у своїй творчості багатство, гнучкість, красу і милозвучність українського слова[1, с.11].

Усі ми знаємо, що кожний, хто глибоко вивчає творчість великого сина України, неминуче переконується, що має вона світове значення. Ось кілька висловлювань з цього приводу: «Завдяки Шевченкові скарби української душі повною річкою влилися в загальний потік людської культури» (Луначарський); «Тарас Шевченко не має собі рівних у світовій літературі» (Курелла, Німеччина); «Його геній розрісся, як дерево, простягнувши крону над віками» (Камілар, Румунія); «Поки б'ються серця людей, звучатиме і голос Шевченка» (Хікмет, Туреччина); «Він був найбільш народним поетом з усіх великих поетів світу. Поезія Шевченка була явищем єдиним і неповторним. Немає для неї відповідника в світовій літературі» (Якубець, Польща) [1, с.12]. Відомий на весь світ «Кобзар» знаменував собою демократизацію світової літератури, бо з його сторінок чи не вперше заговорили цілі соціальні материки, які залишалися невідомими для елітарної культури — і це було одкровенням. Не дивно, що твори Кобзаря перекладені всіма слов'янськими мовами, а також грузинською, вірменською, казахською, узбецькою, німецькою, англійською та багатьма іншими мовами[1, с.14].

Отже, навіть на початку ХХІ століття творчість Великого поета позитивно впливає на державотворчі українські етнічні націєтворчі соціокультурні і освітні процеси, а головне допомагає нам зрозуміти феномен Кобзаря.

Список використаної літератури:

1. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Феномен особистості та творчості Т.Г. Шевченка в сучасному культурологічному просторі»: Збірник тез доповідей (II частина). – Миколаїв: ВП «МФ КНУКІМ», 2014. – 71 с

ВОЗНЮК Тетяна

Т. Г. ШЕВЧЕНКО У СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ У 20 – 30 рр. ХХ СТ.

«Шевченко як явище велике й вічно живе – невичерпний, нескінченний і незупинний. Волею історії його ототожнено з Україною, і разом з її буттям триває Шевченкове, вбираючи в себе нові дні й новий досвід народу, озиваючись до нових болів і дум, стаючи до нових скрижалей долі.

Шевченка розуміємо настільки, наскільки розуміємо себе – свій час і Україну в нім. І наша доба, як і кожна попередня, прагне наблизитись до розуміння Шевченка. Та, щоб краще збагнути його як нашого сучасника, треба повніше збагнути його як сучасника людей, проблем, суспільства ХІХ ст. Шевченко сам приходить у наш час. Проте й ми повинні йти в його час. Тільки так між нами і ним глибшатиме взаєморозуміння» [1, 115].

У 20-х р. в Україні радянською владою проводиться політика українізації, що відіграла певну позитивну роль у розвитку культури. 20-ті роки стали роками

національного відродження. Хоча сама політика суперечила інтернаціональним ідеям радянської влади, але зважаючи на опір з боку населення України, партія змушена була піти на деякі поступки. У 1923 році було прийнято декрети «Про заходи рівноправності мов і про допомогу розвитку української мови», «Про заходи в справі українізації шкільно-виховних і культурно-освітніх установ», за якими запроваджувалась українська мова в усіх шкільних навчальних закладах та в усіх сферах державного управління. Всі ці заходи сприяли розширенню українського книговидавання: друкувалося багато українських підручників, готувалися українські термінологічні словники, видавалися твори тогочасних українських письменників та письменників класиків і серед них, в першу чергу, твори Тараса Шевченка. Твори Шевченка слугували і дидактичним і виховним засобом водночас. «Кобзар. Повне зібрання поезій» з'явилося у київському видавництві «Сяйво» у 1926р. Найбільше видань шевченкових творів з'явилося у ювілейному 1939 році – році 125-річчя від дня народження поета. За постановою Президії Академії наук УРСР була розпочата підготовка нового академічного видання його творів у десяти томах.

Шевченко відіграв важливу історичну роль у розвитку української мови і літератури. Він установив структуру української літературної мови, яка збереглась у всьому істотному як основа сучасної мови, розвинув і утвердив певний склад словника і граматичний лад української мови, які стали нормою і зразком для письменників, преси, театру тощо

Основним джерелом мови Шевченка була мова українського народу в його життєвій практиці, в його фольклорній творчості. Але Шевченко не копіював живу народну мову, що було типовим для його попередників і сучасників, а творчо опрацьовував її. Так, основу лексичного фонду поета становить загальноновживана лексика, але в своїй багатогранній творчості він примушує звучати кожне слово всіма відтінками його значень. З величезного лексичного багатства живої народної мови Шевченко добирає все найкраще, найцінніше, найпотрібніше. Використовуючи фольклорні матеріали, народну лексику, фразеологію, народні образи, метафори, порівняння, він підпорядковує її завданням своєї творчості, надає їм ширшого соціального звучання. Лексика творів Т. Г. Шевченка в основній своїй масі лишилася в активному словниковому складі сучасної української літературної мови. Мова його творів як художнє явище стала родоначальною мовою нової української літератури. Твори Т.Шевченка можна вважати загальнонаціональними, а не діалектними.

Т. Г. Шевченко значно розширив словник формованої української літературної мови іншомовною лексикою, яку він в міру потреби вживає при змалюванні різноманітних суспільних явищ дійсності і життя різних країн і народів різних часів. Особливо широко представлена іншомовна лексика в таких творах, як "Гайдамаки", "Єретик", "Неофіти", "Во Іудеї во дні они", "Марія". Здебільшого використані Шевченком слова цієї лексичної групи - інтернаціоналізми.

Поєднавши у своїх поетичних творах живу розмовну мову з словесно-виразовими засобами книжної мови, Шевченко підніс українську літературну мову на новий, якісно вищий ступінь. Широко користуючись лексикою різних галузей науки й мистецтва, Шевченко заклав основи термінологізації української лексики, підносячи цим самим українську літературну мову до рівня найрозвиненіших мов світу.

Творчість Т. Шевченка є гордістю української нації. Вона збагатила українську мову і літературу не тільки новими темами і жанрами, але й образами, почуттями, прилучила її до кращих досягнень світової літератури.

Список використаної літератури

1. Дзюба І.М. Тарас Шевченко / Іван Михайлови Дзюба. – К.: Альтернативи, 2005. – 704 с.: портр. – (Особистість і доба).
2. Русанівський В. М. Історія української літературної мови: Підручник. – К.: АртЕк, 2001. – 392 с.
3. Федченко П.М. Тарас Григорович Шевченко. – К.: Наук. думка, 1989. – 304 с. – (Наук.-попул. літ.)
4. Чанін С.В. Великий рід великої людини: науково-популярний нарис / С.В.Чанін. –К.: Елібре, 2008. –160 с.
5. Русанівський В. М. Історія української літературної мови: Підручник. – К.: АртЕк, 2001. – 392 с.

ГОНЧАРЕНКО Катерина

ТРАНСФОРМАЦІЯ «ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО КОДУ» В УКРАЇНСЬКІЙ ПОСТМОДЕРНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

«Шевченківський код» – це ті шифри та мотиви, які є не лише відголосками творчості українського митця, а й виступають виразником певної епохи, окремого світосприйняття та буття народу. «Шевченківський код» містить в собі, як напрямок творчих пошуків окремої особисті, так і виступає провідником та ідейним рушієм для цілої низки письменників. Саме завдяки цьому коду та спробам його розшифрування/розкодувати, ми маємо змогу бачити не лише продовження думки творця, але й можливість віднайти та прослідкувати його трансформацію, яка з необхідністю присутня, оскільки підвладна умовам та реаліям часу. Звісно, коли ми робимо спробу віднайти даний код в українській постмодерній літературі, то варто насамперед спробувати вивести сталі компоненти «шевченківського коду», оскільки у переважної більшості дослідників він виступає в якості «чорного ящика» (поняття, яке вважається само собою очевидним та зрозумілим). Як зауважують дослідники та шевченкознавці, а відповідно такої позиції ми будемо притримуватися в дослідженні, ознаками «шевченківського коду» є такі: «У творах ранніх постмодерністів, основу шевченківського коду складали наступні базові знаки: Шевченка-революціонера; месника; месії; романтичного поета-жертви; Шевченка-селянина; поета, який оплакує знедолену Україну та її талановитий, але нещасливий народ» [2, с. 24].

Перш ніж віднаходити ознаки даного шифру в літературі, варто звернутися до головних характеристик українського літературного Постмодерну. Тут слід зазначити, що окремі українські теоретики літературознавства, дане явище називають «специфічно-українським Постмодерном» [3]. Але, не дивлячись на окрему специфіку, можна вивести загальні ознаки. Такими, насамперед виступають: переосмислення класичної української літературної спадщини та деконструювання. Щодо останнього, то воно виражається в позбавленні українських класиків авторитарності та статусу «взірців», які творили певний канон (до речі, канонічність теж втрачає значення). Шевченківський код, червоною ниткою тягнеться крізь всю українську постмодерну літературу. Однак, якщо на ранніх етапах розвитку літератури Постмодерну це мало незначні прояви, то на сьогоднішній день даний код трансформувався та набув нових рис та специфічно-постмодерної жаги до іронічного-ігрового висміювання.

Український літературний Постмодерн безжально знищує національний дух, а відповідно і проводить ревізію у розумінні «героя часу». Якщо в своєму засновку та розумінні «шевченківського коду», стиль «героя» вимальовується та формується на образі революціонера, месії, страждальця-спасителя, то наразі це виявляється через волюнтаристську, маргинальну особистість, яка наділена рисами нарцисизму та схильністю до деструктивності і яка поводить себе відповідним чином і в тілі окремого Тексту. Зокрема, вона здатна до іронічного та пафосного висміювання ідейних стереотипів, мовних кліше, лицемірства та облудності сучасного світу. Інколи цей герой не персоніфікований, але так чи інакше незримо присутній у творі. Задля прикладу, можна згадати творчість О. Ірванця, в якого література (як проза, так і поезія) відповідають саме характеристикам постмодерної літератури. Наприклад, можна згадати книгу написану спільно з Ю. Андруховичем та В. Неборакою – «Бу-Ба-Бу» [1]. Щодо текстової літературної постмодерної форми, то вона орієнтована на гру і колажування (несподівані нашарування й їх комбінації/перекомбінування). Ці істотні ознаки не надто вирізняють український літературний Постмодерн з-поміж західного (хоча межі його виникнення й відтерміновані у часі).

Деконструкція, що є однією з ознак постмодерної літератури, проявляється по-різному, а в відповідності щодо неї різноплановою є й трансформація «шевченківського коду». Якщо, «Роман «Бурдик» деконструє «андеграундову» альтернативну культуру «шестидесятників», п'ючи гранчаками дешеве міцне вино та тішачись тільки «андеграундовикам» зрозумілими крамольними натяками» [2, с. 25], конспектуючи та ксерокопіюючи роботи, (в цьому власне вбачають «прометеєвського героя» по аналогії з Т. Шевченком), то той же таки О.Ірванець, як один з фундаторів «Бу-Ба-Бу» вже фонтанує коміксами з іронічним, але тверезим поглядом на світ та себе в ньому. Поряд з цим «шевченківський код» постає в іншому світлі. Оскільки, постмодерна деконструкція даного автора спрямована на заперечення національної традиції ідеалізування класиків. Як О. Ірванець, так і Ю. Андрухович вибудовують полемічно-ігрову модель панорамної деміфологізації узвичаєних уявлень та стереотипів про Т. Шевченка завдяки активному впровадженню іронії, пародії, гротеску та колажу. В даному контексті, варто звернути увагу на те, що «компанія» з «Бу-Ба-Бу» формує дійсно виразний постмодерний імідж в українській літературі, а відповідно цілком трансформує «шевченківський код». Полеміка-гра, пародіювання та карнавалізація шевченківських образів та мотивів є не лише виразником інтерпретативної свободи, але й виступають намаганням звільнення від «ідолів» при цьому залишаючи місце в глибинах потенційної невичерпності Шевченківського Слова. В даних авторів, фактично з'являється постмодерна стилістика, яка полягає в недостатності сказаного щодо того чи іншого явища/процесу/думки.

З-поміж сучасного українського літературного загалу можна виділити окремих авторів, в яких власне теж є присутнім «шевченківський код», але в досить близькому вигляді до його первинного значення. Літературні критики вважають О. Забужко однією з постмодерних авторок сучасності в творчості якої «постмодерність», виявляється завдяки есеїстичному стилю письма та «деконструкції імперського міфу в творах Т. Шевченка». Якщо проаналізувати монографію даної авторки – «Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу» [4], то можна побачити, що вона цілком послідовна та відповідна першовитокам. Тому, слід зазначити, що існує сучасна література, яка причетна до «шевченківського коду», але є такою, що завдяки своєму змісту, радше, виступає «не-до-постмодерною» та має незначний вплив на трансформаційні зміни в коді.

Список використаної літератури

1. Андрухович Ю., Ірванець О., Неборак В. «Бу-Ба-Бу»: Вибрані твори. – Львів : Піраміда, 2007. – 392 с.
2. Бедзир Н. Шевченкіана української постмодерністичної прози // Науковий вісник Ужгородського університету. – Вип. 1(31), 2014. – С. 24-28.
3. Грабовський С. Тарас Шевченко у добу специфічно-українського пост-постмодерну / С. Грабовський // Телекритика. – 2013. // Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://detector.media/kritika/article/79823/2013-03-09>
4. Забужко О. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу. – 4-е вид. – К. : Факт, 2007. – 148 с.
5. Павличко С. Теорія літератури / С. Павличко / Передмова М. Зубрицької. – К. : видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. – 679 с.

ГОРБОНОС Ольга

АВТОБІОГРАФІЗМ ЯК ТВОРЧА ДОМІНАНТА ПОЕТИЧНОЇ СПАДЩИНИ Т. ШЕВЧЕНКА

Сучасна літературознавча думка свідомо того, що творчий доробок Кобзаря автобіографічного плану стає неоціненним джерелом осягнення глибинності духовно – екзистентних цінностей внутрішнього світу митця, його життєвих позицій. Неперевершені за своєю майстерністю і виразністю змалювання епізодів власного життя є гармонійною складовою поезій, в яких поет звертається до художнього зображення трагічної долі Шевченківської родини, особливо – матері і сестер.

Трагічного пафосу у його творчому доробку набирає змалювання долі його рідної матері Катерини Шевченко (Бойко), яку «у могилу нужда та праця положила» (як згадує митець у автобіографічній поезії «Якби ви знали паничі»).

Доля сестер митця Катрі, Ярини, Марії – у яких і «коси у наймах побіліють» – також стають об'єктами емоційної напруги у його ліриці. Про Катерину він з теплою та ніжністю згадує в повісті «Княжна». Свої враження від зустрічі у 1859 році з сестрою Яриною поет вилив у поезії «Сестрі».

Уже заголовок-посвята твору чітко конкретизує і особливості його провідних мотивів, і головну діючу постать змалювання даної ліричної змістоформи; адже саме ця подія у його власному житті спонукала до поетичної мислетворчості, до появи поезії з домінантним автобіографічним концептом.

Твір характеризується насамперед високою художньою інформативністю, щільністю зображення у ній роздумів поета і про власну долю та життя своїх рідних, і глибокі міркування поета про сутність людського життя взагалі, його життєвих ціннісних параметрів. Це і вірш – спогад, і поезія – мрія, адже базисом її змістоформи митець обирає різні ракурси інтерпретації процесу змалювання самої зустрічі із сестрою Яриною, зокрема – постійними сподіваннями про викуп її з кріпацтва.

У хрономежах поезії виникають два часові виміри: теперішній і минулий. Якщо часопростір минулого – трагічно-статичний, то теперішній – пульсуючий, наповнений рухом, діями героїв, розмовами-роздумами. Ці стосунки у творі і локальні, звужені і в той же час лонгітюдні, довготривалі. Автобіографізм даного уривку – це і спогади про тяжке кріпацьке дитинство брата і сестри, і усвідомлення ним теперішньої нелегкої долі Ярини. Але в той же час поет глибоко вірить у здійсненні своїх планів про її

викуп з неволі, але уже у майбутньому. У творі виникає своєрідний духовний простір, в якому і любов, і знедоленість, і надія.

Актуалізація прийому сну глибоко розкриває цю домінуючу сутність твору, адже змістоформа поезії – це і є власне зображення сну головного героя. Як сюжетно-композиційний каркас сон ліричного героя і сцена зустрічі з рідною сестрою набуває виразної дихотомічної тональності – радість сестри від зустрічі з братом і гіркота поета від усвідомлення того, що вона так і залишилася кріпачкою. Автобіографічний компонент підкреслює сугестивний візерунок даного сегменту твору: він характеризується складними асоціативно-метафоричними зв'язками.

Зустріч героя і сестри набуває виразної журливої тональності. Усвідомлення, що човен долі сестри, кріпачки, яку поетові так і не вдалося викупити з неволі та несвобода митця, неможливість розпоряджатися особисто своїм життям, здійсненням мрій і прагнень однотипні – знедолене і болюче.

У поезії виникає майстерне звернення поета до художнього прийому контрасту, адже попередній уривок твору побудований на змалюванні яскравих зорових образів типового українського пейзажу, який у тексті набирає своєрідного символічно-ідилічного характеру – змалювання його краси. Мовна партія ліричного героя у даному сегменті твору набуває пафосу замилювання і захоплення. Так у тексті з'являється своєрідний сегмент-ідилія: краса, згармонізованість, розкішне життя рідної природи. Але уже наступні рядки поезії чітко фіксують зміну ліричної тональності твору, адже виразні мотиви любові, тепла, ніжності до рідної людини, які підкреслюються сакральною лексикою, доповнюються усвідомленням поетом трагічності долі сестри саме як жінки-кріпачки: адже так і не вдалось викупити її з неволі.

Семантично-образна глибина даного уривку зумовлена глибоким контрастом між ідилією життя природи і гіркою долею рідної для митця людини – сестри. У даній поезії виникають два провідні різновиди стосунків між ними, в яких і глибока любов та прив'язаність один до одного і усвідомлення трагічності їх спільної долі, яка набуває у поезії дійсно символічного характеру. У поезії виникає глибока символічна думка про спільність долі сім'ї Шевченка і трагізму долі кріпачкої України взагалі. Автобіографізм Кобзаря набирає виразного соціального спрямування і особливої поетичної вірогідності та достовірності.

Та все ж ускладнена інтерпретація довгоочікуваної зустрічі брата і сестри пояснюється не тільки глибоким болем поета, а й високим пафосом усвідомлення того, яку роль відіграє Ярина у житті самого Кобзаря (елемент автобіографізму відіграє домінуючу позицію). Поетові так важливо усвідомлювати, що у цьому дисгармонійному для нього світі все ж є близька і рідна людина, яка його завжди вірно чекає і безмежно любить. І автобіографічний концепт – зустріч з сестрою – стає своєрідним обґрунтуванням самоцінності життя самого митця.

У змалюванні образу сестри у поезії чітко ідентифікується художньо-образна одноплановість зображення її характеру поетом. Це, насамперед, її глибока любов до рідного брата, адже сестра постійно в очікуванні зустрічі з ним.

Кінцеві рядки поезії також пройняті дихотомічним емоційним пафосом. Фіксується і екзистентна гіркота нездійснення життєвих планів рідних людей, і в той же час оптимістична, життєстверджуюча енергетика у розкритті майбутнього, у змалюванні картин якого поет висловлює глибоку віру у можливість все-таки викупити Ярину з неволі. Звернення до сакральних мотивів у цьому сегменті твору підсилює його життєстверджуючий пафос.

Відтак, художньо-образна специфіка автобіографізму у творчості Т.Г. Шевченка (як свідчить аналітичний зріз змістоформи поезії «Сестрі»), починаючи від авторських змісто-визначальних заголовків і закінчуючи реальною художньою структурою, стверджує і художньо-переконаливо розкриває його особисті високо духовні цінності. Висока художня вартість елементів автобіографізму у його творчості підтверджується, без сумніву, їх бездоганним майстерним розкриттям безпосередньо у змістоформі конкретних поезій.

ЗАЙНЧКІВСЬКА Ірина

ОЦІНКА І. ОГІЄНКА РОЛІ Т. ШЕВЧЕНКА У ТВОРЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Значення політичної та громадської діяльності та творчої спадщини І. Огієнка у процесі формування українського етнокультурного простору наразі не знайшло належної оцінки в сучасному інтелектуальному дискурсі. Поміж тим, все своє життя мислитель присвятив дослідженню тих чинників, які сприяли формуванню колективної єдності та усвідомленню культурної відмінності українців з-поміж інших народів. Як відомо, важливу роль у цьому процесі дослідник надавав українській церкві, вважаючи її основним рушієм культурного розвитку в Україні. Поміж тим головну роль в процесі усвідомлення етнокультурної єдності українців та кожного народу, на думку І. Огієнка, відігравала мова. За твердженням мислителя, «мова – це найважливіша основа, що на ній зростає духово й культурно кожний народ. У житті кожного народу, а особливо недержавного, рідна мова відіграє найголовнішу роль: рідна мова – то сила культури, а культура – сила народу. Тому зрозуміло, чому всі культурні народи ставляться до своєї рідної мови з найбільшою святістю, з найчулішою опікою» [2].

Обґрунтовуючи важливу роль мови і політичному, приватному та культурному житті кожного народу, вчений присвятив чимало уваги вивченню історії української мови, правопису, літератури. Особливо цікавими та плідними видаються розвідки мислителя присвячені історії української літературної мови. Саме в цих працях, І. Огієнко пропонує ґрунтовне та всебічне висвітлення ролі та значення тих чинників, які сприяли формуванню української літературної мови. Не оминув увагою вчений й вивчення ролі та значення тих культурних діячів та літераторів, які заклали підвалини формування сучасної літературної української мови. Саме в цьому контексті в «Історії української літературної мови», мислитель звертається до творчої спадщини І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, П. Куліша, Т. Шевченка, І. Франка та багатьох інших культурних діячів ХІХ – початку ХХ ст. та розкриває їх роль в процесі творення української літературної мови.

Очевидно, що всебічно та ґрунтовно розглядаючи процес творення української літературної мови, І. Огієнко не міг оминати значення творчої спадщини Т. Шевченка. Це звернення було зумовлене тим, що «Шевченко перший глибоко зрозумів вагу літературної мови в письменстві, й тому творив її, пильнуючи, щоб була вона якнайкращою» [1]. Цю ідею, на думку І. Огієнка, український Кобзар реалізував не тільки у власній поетичній творчості, а й громадському житті. Зокрема, І. Огієнко вважає, що саме завдячуючи ідейному впливу Шевченка, представники Кирило-Мефодіївського Братства обґрунтовували право кожного слов'янського народу на розвиток власної мови та літератури.

Підкреслюючи непересічне значення творчої спадщини Т. Шевченка в процесі творення української літературної мови, І. Огієнко акцентує увагу на чистоті та мелодійності мови творів Т. Шевченка, водночас наголошуючи на відсутності великої кількості архаїзмів та русизмів. Особливо пильно, як доводить І. Огієнко, Т. Шевченко ставився до використання діалектів та полонізмів, які широко використовувалися на Правобережній Україні. Через це, на «Лівобережжі, – зауважує І. Огієнко, – був здавна неприхильний погляд на Правобережжя, як на ополячене в своїй мові». Знаючи це, Т. Шевченко свідомо уникав не тільки полонізмів, а й «опрощення, уникав того розговірнього жаргону, що часто чується в живій народній мові, а це робило його мову чистою й надавало їй ознак літературності» [1]. Попри те, що ця діяльність мала інтуїтивний характер, вона встала основою для формування всеукраїнського комунікативного, а з ним і етнокультурного простору.

Загалом визнаючи непересічну роль творчості Т. Шевченка в процесі творення літературної української мови, І. Огієнко не схильний до ідеологізації, а тому приділяє чимало уваги джерелам формування шевченкової мови. Зокрема, мислитель вважає, що глибоке знання української мови та мелодійність шевченкових творів стали закономірним підсумком того, що свої дитячі роки майбутній кобзар провів на селі. В російській школі він не вчився. З дитинства «він любив слухати оповідання старих, а на Звенигородщині на той час було кому й багато про що оповідати, так що молодий Тарас не тільки закохувався в чари мелодійної київської мови, але й знайомився з іще живою тут ідеологією Запоріжжя, козацтва та Гайдамаччини» [1]. Крім того, «Шевченко мав добрий голос і кохався в піснях, яких знав без ліку. То був взагалі час, коли інтелігенція кохалася в українських піснях, а Звенигородщина давала їх Тарасові з найчистішого джерела. При кожній спосібності Шевченко співав, а це приносило йому глибоке знання мови й пісенного ритму, що він пізніш переніс на свої вірші» [1].

Наголошуючи на непересічній ролі народної культури в процесі формування шевченкової мови, І. Огієнко водночас акцентує увагу на тому, що «в справах мови на Шевченка завжди мав великий вплив П. Куліш, який йому багато допомагав... Шевченко нерідко писав таки кострубатою мовою, а це приводило в лютю мовного пуриста Куліша, і він не раз “жостко” докоряв Шевченкові й виправляв йому форму його віршів. А іноді Куліш виправляв Шевченкові й зміст» [1]. Не дивлячись на те, що за глибоким переконанням І. Огієнка, П. Куліш значно краще глибше знав українську мову, ніж Т. Шевченко, все ж він цілком переконаний в тому, що саме сила творчого генію Кобзаря заклала підвалини української літературної мови.

Список використаної літератури

1. Огієнко Іван (Митрополит Іларіон) Історія української літературної мови / Упоряд., авт. іст.-біогр. нарисів та приміт. М. С. Тимошик. – К.: Наша культура і наука, 2001. – 440 с. URL: <http://litopys.org.ua/ohukr/ohu12.htm>
2. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. URL: <http://litopys.org.ua/ohukr/ohu12.htm>

ВЕЛИКИЙ КОБЗАР ТА СВІТОВА ЛІТЕРАТУРА

Думка, що творчість Т. Г. Шевченка належить не лише Україні, а і всьому світові, підтверджується тим фактом, що його твори перекладено всіма слов'янськими мовами і багатьма мовами інших народів. Захоплено відгукнулись на творчість Великого Кобзаря Елізе Рекло, Георг Брандес, Альфред Єнсен, Любен Каравелов, Етель-Ліліан Войнич, Еліза Ожешко, Тодор Павлов, Рокуел Кент, Назим Хікмет, Луї Арагон та багато інших всесвітньовідомих літераторів.

Тарас Шевченко завжди ставав на захист знедолених незалежно від їх національної приналежності. Так, в поемі «Кавказ» він із вболіванням стежить за боротьбою народів Кавказу проти поневолення російського царату, у поемі «Єретик» оспівує боротьбу чеського народу проти національного і соціального гноблення. Тому можна з впевненістю сказати, що творчість Шевченка глибоко інтернаціональна. Полум'яне слово поета не має часових і просторових меж, воно звернене до всіх, хто бореться за свою незалежність. Як засвідчив Євген Маланюк, «хтось вже давно сказав, що цитатами з Шевченка, як цитатами з Біблії, можна доводити «все» [6].

Ознайомлення з спадщиною поета за кордоном почалося ще за його життя і згодом набуло там великого розмаху. Перші відгуки про Шевченкові твори з'являються в польській і чеській критиці вже в 40-х роках ХІХ століття. Але широкий і цілеспрямований інтерес до його поезії формується серед слов'ян у кінці 50-60-х років, свідченням цьому є значна кількість присвячених йому статей (переважно польських) і перші переклади його творів польською, чеською і болгарською мовами.

Першим перекладачем шедеврів Шевченка польською мовою став Андрій Сова (Е. Желіговський). 1860 року опублікував переклад "Гайдамаків" Л. Совінський. Потім побачили світ переклади А. Хаєнського (1862) та А. Гожалчинського (1862). Польський поет Л. Кондратович (В. Сирокомля) 1863 року видав "Кобзар". У 1955 році Варшава стала місцем видання "Вибраних творів" Шевченка польською мовою. Передмову до видання написали професори В. Слободнік і М. Якубець. Вони відзначили, що Шевченко не лише неперевершений поет і прозаїк, якого легко читати й зрозуміти, але й учитель, володар дум багатьох митців. У нього вчать творити реалістичні шедеври не лише діячі літератури, але й художники, майстри пензля [1].

Чеські літератори також приділяли Шевченкові багато уваги особливо відзначилися перекладачі Й. Первольф, Й. Фріг, Е. Вавра, К. Худаба, А. Дурдик. Р. Єссенська переклала багато віршів поета (1900 р.). Після 1946-го року З. Бергрова-Вавсова переклала чеською увесь "Кобзар", до якого професор Ю. Доланський написав оригінальну передмову "Геній України" (1953 р.) [3, с. 649].

Цінують творчість великого поета і в Болгарії. 1863 року у Москві Р. Жанзифов видав книгу "Новоболгарська збірка", де цілий розділ присвячено віршам із "Кобзаря". Цими проблемами займалися також Л. Каравелов і П. Рачев Словейков. 1962-й рік став часом появи двотомника Шевченкових "Вибраних творів" болгарською мовою. Вступну частину до нього написав Д. Метадієв [3, с. 649].

У другій половині ХІХ – середині ХХ століття шедеври Шевченка стрімким тріумфальним маршем пройшли через усю Західну Європу й Америку, сколихнули Австралію. Німецькою мовою їх перекладали Г. Обріст, І.Я. Франко, Ю. Вірґінія, Е. Войнерт, А. Курелла, англійською – Е.Л. Вайнич і Д. Ліндсей. 1961-го року вірші

поета побачили світ українською мовою в Канаді. Видав їх українець І. Вив'юрський (Джан Вір) [5, с. 649]. Значний вклад в популяризацію творів Шевченка внесли також А. Дж. Гантер, Ф. Лайвсей, О. Івах та інші канадські вчені. Тут чи не найбільше зроблено для шевченківських перекладів [5].

Отже, творчість великого сина України має світове значення. Лише кілька висловлювань з цього приводу: «Тарас Шевченко не має собі рівних у світовій літературі» (Курелла, Німеччина); «Його геній розрісся, як дерево, простягнувши крону над віками» (Камілар, Румунія); «Поки б'ються серця людей, звучатиме і голос Шевченка» (Хікмет, Туреччина); «Він був найбільш народним поетом з усіх великих поетів світу. Поезія Шевченка була явищем єдиним і неповторним. Немає для неї відповідника в світовій літературі» (Якубець, Польща).

Список використаної літератури

1. Бедь М.М., Скавронський П.С. Шевченко і світова культура// Матеріали VI міжнародного семінара «Т.Г. Шевченко и мировая культура». 10-14 мая 2006 года / Под ред. Т.Н. Лебедевой. – Санкт-Петербург: 2007. – С. 55-71.
2. Гавришків Богдан. Шевченко і західноєвропейська література// "Вітчизна", 1961, № 3. – С. 161.
3. Кирилюк С.П. Тарас Шевченко. – Київ: Держполітвидав України, 1963. – 652 с.
4. Короткий філософський словник. Під ред. М. Розенталя і П. Юдіна. – Київ: Держполітвидав УРСР, 1952. – 587 с.
5. Кравчук Петро. Тарас Шевченко в Канаді // "Вітчизна", 1961, № 3. – С. 159.
6. Тарас Григорович Шевченко. Світове значення творчості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrlit.net/zno/90.html> (дата звернення 25.02.2019).

МАКСИМЧУК Валентин

ПОЕТ І ФІЛОСОФ ТАРАС ШЕВЧЕНКО: ДІАЛОГ З БОГОМ

У творчості Тараса Шевченка ми дуже часто знаходимо звернення поета до таких вічних тем, з якими пов'язане життя кожної людини. Це – Бог, людина, правда і кривда, добро і зло, істина і брехня, любов і ненависть, рідний край і чужина, доля і недоля та ін. Дуже багато уваги поет приділяє творцеві всього сущого на землі – Богові. А віру Шевченка в торжество правди у новому світі без царів, але з Богом найкраще передають такі рядки як:

« І буде син, і буде мати,
І будуть люди на землі»;
« Чи буде правда меж людьми?
Повинна бути, бо сонце встане
І осквернену землю спалить.»

І найперше поет говорить про рівність перед небесним отцем кожної людини:

« Царі, раби – однакові
Сини перед Богом;
І ви вмрете, як і князь ваш,
І ваш раб убогий.
Встань же, Боже, суди землю

І судей лукавих.»

Це звучить дуже актуально і сьогодні. Лукаві судді через п'ять років після Майдану нікого не покарали, хоча відомо, хто вбивці і хто віддавав накази. Влада навмисне затягує процес розслідування. Та хіба можна забути і простити лише один розгромлений Жовтневий палац – там же катівня була, там усе було залите кров'ю. Звідти виносили наших хлопців із зашитими ротами, відрубаними головами і кудись вивозили. А спалений напалмом цілий поверх Будинку профспілок разом із захисниками? Тож сонце встане і осквернену землю спалить!

Помітне місце в поезіях пророка займають біблійні епіграфи до творів, релігійні мотиви, терміни. Це свідчення того, що вони творилися у діалозі з Богом. До біблійних мотивів Шевченко звертається в таких творах, як « Давидові псалми», « Подражаніє Іезекіїлю», « Царі», « Ісайя» та ін.

Бувають моменти, коли поет ніби вступає в суперечку з Богом. В основному, - це нарікання на Господа, викликане соціальною несправедливістю, гірким становищем українського народу:

« А Бог куняє, бо се було б диво,
Щоб чути і бачить – і не покарать.
Або вже ми надто довготерпеливий...»

Тарас Шевченко виріс у справжній українській родині, де любов до Бога була неодмінною умовою життя, де свято вірили в нього і ревно молилися. Його навчав у школі дяк за церковними книжками. Біблія була улюбленою книгою майбутнього поета. А псалтир був і букварем, і читанкою.

Тому даремно Шевченко у посланні « І мертвим, і живим» гостро засуджує тих, хто зводить наклепи на святе і праведне:

« Якби ви вчилися так як треба
То й мудрость би була своя.
А то залізете на небо:
І ми не ми, і я не я,
І все те бачив, і все знаю,
Нема ні пекла, ані раю.
Немає й Бога, тільки я !»

Безсмертний « Кобзар», який вийшов у квітні 1840 року, провістив українцям, що вони отримали свого духовного вождя, національного пророка, який відродив національну ідею, сплюндровану після закінчення козащини лютими ворогами українського народу – російськими царями.

Тарас Шевченко утверджував Україну і все українське протягом свого життя та закликав це робити справжніх патріотів:

« Свою Україну любіть,
Любіть її... во время люте,
В останню тяжкую минуту
За неї Господа моліть.»

Поет закликав любити Україну як матір, такою, якою вона є і там, де не можливе нормальне існування людини: «... де латану свитину з каліки знімають, бо нічим обуть княжат недорослих...»; « Світе тихий, краю милий, моя Україно! За що тебе сплюндровано?»

Шевченко вважав, що над долею України тяжіє якесь прокляття:

« Чого ж ви чванитесь, ви!
Сини сердешної України!

Що добре ходите в ярмі,
Ще лучше, як батьки ходили».

І ходять... По смітярках і закордонах, відцуравшись рідної землі. З мізерними пенсіями і милостинею від сильних світу, яку і зарплатнею гріх назвати.

Якби поет жив у наш час, він обов'язково написав би послання українській владі. Щоб вона була чесною зі своїм народом, не розкрадала бюджет, не ховала реальні статки за кордоном, не займалась злочинними схемами, а силові структури не закривали на це очі. Щоб припинила геноцид народу, у т.ч. війну на Донбасі.

Т. Шевченко вважав, що коріння зла знаходиться в утраті національної пам'яті і національної гідності. Але він твердо вірив у світле майбутнє України:

« Церков домовина
Розвалиться... і з-під неї
Встане Україна.
І розвіє тьму неволі.
Світ правди засвітить.
І помоляться на волі
Невольничі діти!»

« Борітеся – поборете!»

Високу оцінку творам Т. Шевченка дали польський поет В. Сирокомля, болгарський поет Л. Каравелов, сербський поет В. Николіч, французькі вчені Е. Дюран і Л. Леже, шведський вчений Л. Енсен, чеський вчений З. Несдли і багато інших.

У статті І. Франка « Тарас Шевченко», що була надрукована, крім української, ще й польською, німецькою та англійською мовами, розкрито велич і геніальність народного поета, рівного якому ще не знав світ.

Список використаної літератури

1. Барабаш Ю., Боронь О., Дзюба І. та ін. Теми і мотиви поезії Тараса Шевченка. – К.: Наукова думка, 2008. – 376 с.
2. Бовсунівська Т. Біблійний паралелізм у « Кобзарі» Тараса Шевченка // Дивослово. – 2008. - № 3.- С. 36-40.
3. Грабович Г. Поет як міфотворець: Семантика символів у творчості Тараса Шевченка.- 2-е вид. – К., 1998.
4. Шевченко Т. Г. Вибрані поезії. – К.: Дніпро, 1981.- 247 с.
5. Шевченко Т. Г. Зібрання творів: у 6 т.- К., 2003.- Т. 2: Поезія 1847-1861. С.730

**МАЛИХІН Олександр
ЗАГОРУЛЬКО Марина**

ПОГЛЯДИ Т. ШЕВЧЕНКА НА ПЕДАГОГІЧНУ ПРОФЕСІЮ

Т. Шевченко високо цінував професію педагога, вважаючи, що до вчительської роботи слід допускати лише сумлінних і високоморальних людей. Постаті учителів, які не маючи належної підготовки, але намагаються виховувати дітей цінними членами суспільства, описує у своїх працях Т. Шевченко.

Вчителю, за переконанням Т. Шевченка, необхідно розумно спрямовувати пізнавальний процес, стимулювати розумову діяльність дітей, стежити, щоб невдачі, які виникають в учнів під час навчання, не знизили їх пізнавальні інтереси, час від часу створювати для них ситуації успіху. Т. Шевченко писав, що індивідуально підібрані для учнів завдання, з урахуванням їх творчого потенціалу мають велике значення: «це його пробний камінь, і яке велике для нього щастя, якщо він на цьому камені виявився не підробним, а справжнім художником» [2, 3].

За переконанням Т. Шевченка, народний учитель повинен самовіддано служити суспільству, своїй батьківщині, він має бути доброю, високоморальною особистістю, носієм духовності свого народу. Такий учитель, як правило, користується повагою учнів, у нього не виникає проблем з підтриманням дисципліни у класі: «А між іншим від учителя впродовж уроку вони слова не чули зайвого. І це, я думаю, – розмірковує автор в повісті «Близнецы», – і була причина їх зачарування».

Особливо важливо, підкреслював Т. Шевченко, диференційовано, помірковано оцінювати пізнавальні сили учня на початку навчання, оберігати його від невдач доти, доки він не захопиться новим видом діяльності. На цьому етапі надзвичайно важливо стимулювати, підтримувати перші успіхи школярів. «Одні тільки геніальні натури можуть власними силами пробити грубу кору холодного егоїзму людського і примусити натовп звернути на них вражений погляд. Для натури звичайної заохочення – як дощ для пастовня. Для натури слабкої, заснулої... одна проста увага, слово ласкаве засвічує її, як вогонь згаслу лампаду» – пише Т. Шевченко. [1, с. 2]

З творів Т. Шевченка можна отримати чітке уявлення про його ідеал вчителя. Таким ідеалом для нього була людина з ґрунтовними знаннями і високоморальними якостями, яка здатна застосовувати свої знання в житті, уміє цінувати мистецтво, любить працю. Виховному ідеалові Шевченка властива така риса, як працьовитість. Праця повинна займати, на його думку, головне місце в житті людини.

Список використаної літератури

1. Зубков В. Феномен Т. Шевченка: «Знать од Бога і голос той, ті слова». // Українське слово – 2011 2-8 березня (9) с. 1-3.
2. Скворцов Т. Рефлексивний кордоцентризм Т. Шевченка // Літературна газета. 2007 – Березень (№3) с. 1-3.
3. Скільський Д. проблема освітньо-виховного ідеалу в Шевченковій прозі// Українська література в загальній школі – 2000 №4 с. 15-18.

СЕМАШКО Тетяна

СТЕРЕОТИПИ ВІЗУАЛЬНОГО СЕКТОРУ В ПОЕТИЦІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Кожна доба відповідно до стану й розвитку теоретичної думки, філософсько-естетичних шукань, інтелектуальних можливостей і потреб окреслює площину наукового дискурсу, у центрі якого знаходиться художній текст як факт творчого пізнання світу, а мову словесного мистецтва (художню, поетичну) розглядають як форму цього пізнання, засіб його об'єктивації.

У процесі розуміння текстової структури як динамічної даності, кожен елемент якої на різних зрізах суспільного, науково-культурного розвитку набуває більшої чи

меншої актуалізації не останню роль відіграють етнічні стереотипи, зокрема, перцептивні етностереотипи, які надають нові дані про особливості категоризації світу творчою особистістю, її світогляд, а також про соціокультурні, ментальні, вербальні домінанти етносу, до якого належить художник слова. Водночас перцептивні етностереотипи – це результат систематизації феноменів у свідомості, і достовірні відомості про них можуть бути отримані тільки за умови вивчення гранично повної системи мовних фактів, які відображають особливості світогляду особистості. Це можливо лише за умови вивчення творчості класиків, зокрема поетичних текстів Тараса Шевченка.

У пропонованій розвідці з метою дослідження особливостей художнього мовлення Тараса Шевченка автор робить спробу аналізу поетичної мови як результату освоєння зони зорового сектору сприйняття змістів та їх вербалізації у стереотипах української етносвідомості. Дослідження під означеним кутом зору є актуальним і новим, зважаючи на потребу сучасних мовознавчих студій у з'ясуванні мовної проекції різноманітних пізнавальних процесів свідомості.

Орієнтація на ономасіологічний підхід до формування похідного слова дозволяє нам стверджувати, що, формуючись, воно проходить шлях від судження про предмет до його назви, яка «всотує» головну ознаку предмета (чи навіть кілька таких ознак) в судженні. Однак не лише судження як мисленнєва структура може ставати підґрунтям номінації – важливу роль відіграють і сенсорні процеси, мовні позначення яких формують особливий культурний код із широким асоціативно-образним потенціалом, що реалізується в мотиваційних базах номінативних одиниць. У цьому процесі сенсорика, яка збагачує мову, є невіддільним складником для накопичення та розширення досвіду і буття людини.

Найширший ряд перцептивних етностереотипів, зафіксованих у поетичних творах Шевченка, формують зорові відчуття, описані на прикладах сприйняття кольорів. Шевченкове лексико-семантичне поле кольору не вирізняється особливо яскравими фарбами, тонами чи напівтонами. Автор обмежується традиційною палітрою кольоропозначень, вибір яких ґрунтується на мовно-поетичній концепції сприйняття світу автором та традиційному тлумаченні символіки відповідних назв кольору, репрезентованих сім'юсферою української міфології та фольклору.

Аналіз сенсорної карти поетичної мови Шевченка дозволяє виділити домінантне поле колоративів *білий і чорний*, що засвідчує їх широкий спектр вербалізацій. Відповідні колоративи є базою творення етнокультурного стереотипу, що лежить в основі етнічно обумовлених тропів, зокрема епітетних структур, які відновлюють в уяві те живе наочне зображення, яке лежить в основі самого предмета (пор. *Ганнуся чорнява; дівчина чорнобрива; чорні брови (бровенята); біле личко; білі рученята; біле тіло; вдова білолиця, кароока; біла сорочка; білі палати; білий світ; чорний двір; чорна робота; чорні хмари; синє море; дуб зелененький; коник вороненький, червона калина* та ін.). Шевченко апелює до предметів, які пов'язані з тими чи іншими зоровими враженнями, що міцно закріпилися за цими предметами і набули символічного узагальнення чи переносного значення на основі створення складного образу, такого, що базується на зорових асоціаціях.

Реєстр тропів, що образно кодують певну рису чи ознаку представника етносу, зазвичай, є багатокомпонентним, заснованим на різноманітних етнічно релевантних ознаках. Колірна словесна гама митця підпорядкована загальній стильовій настанові автора, спричиненій індивідуально-психологічними особливостями світовідображення. Маємо на увазі максимальну простоту творів Кобзаря, які

об'єктивують значиму для читача інформацію у поетичній формі, разом з тим продукують сприйняття запрограмованої поетом реакції.

Колір у Шевченка є ознакою, притаманною предмету як риса, яка визначає його сутність, але виникнення у мовленні нових словосполучень веде до семантичних зрушень в семемі – до втрати одних семантичних компонентів і появи інших. Зміни спричинюють появу нової семми, яка характеризується своїми новими парадигматичними відношеннями, здатністю розвивати переносні значення, в яких виникають образи, і окремі з них закріплюються як етностереотипні.

Отже, в поезії Тараса Шевченка реалізується низка мовленнєвих намірів, з-поміж яких вирізняються когнітивно-ментальні інтенції, що мають стосунок до глибинних структур свідомості, ментальної репрезентації світу та інтелекту людини, до мовної особистості автора, і тих матеріальних маніфестацій, що віддзеркалюють індивідуально-авторську картину світу. Відтак, вербалізатори назв кольору, що функціонують у текстах балад Тараса Шевченка, об'єктивують значущу для читача інформацію у поетичній формі, заразом продукуючи сприйняття запрограмованої поетом реакції.

ШАПОВАЛ Лариса

ЕТНОГРАФІЧНІ НАРИСИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В ПОЛТАВСЬКИЙ ПЕРІОД ЙОГО ТВОРЧОСТІ

Творчість Тараса Шевченка супроводжує українця впродовж його життя, передається з покоління в покоління. На початку 1960-х рр., в зв'язку із підготовкою до ювілею митця, розгортання в атмосфері політичної відлиги національного відродження І. Дзюба, Є.Сверстюк відтворили образ Кобзаря, відмежовуючи його від соцреалізму, відродили до Т. Шевченка нове ставлення, як до мислителя й патріота [1]. Ім'я Тараса Григоровича Шевченка поширилося в Україні після виходу 18 квітня 1840 р. в Петербурзі збірки поета «Кобзар», яка стала широко відома на Полтавщині де поет проживав у 1843-1846 рр., мав друзів, про що свідчать спогади О. Афанасьєва-Чужбинського, В. Репніної, народні перекази.

Тарас Шевченко тричі приїздив на Полтавщину, до м. Полтави завітав у червні 1845 р. Збереглися свідчення поета: поетичні, живописні твори, портрети і малюнки. Предметно Т. Шевченко займався вивченням пам'яток народної культури в 40-х рр. XIX ст., працюючи за завданням Тимчасової Комісії для розгляду давніх актів, створеної при канцелярії Київського, Подільського й Волинського генерал-губернатора для збирання, видання історичних, етнографічних, документальних матеріалів. Окреслимо маршрут подорожі Тараса Григоровича в Полтавській губернії де перебував у 1843-1844 рр.; 1845-1846 рр.; 1859 р. В червні 1843 р. відвідав села Прилуцького повіту: Дігтярі, Сокиринці, Іржавець, Линовицю; Мар'янівка Гребінківського повіту, Мойсівку, Ковалівку Драбівського р-ну, міста: Переяслав, Пирятин, Яготин, с. Березову Рудку, Малютинці, Ісківці на Лубенщині, Андріївку Гадяцького повіту. В 1845 р. поет відвідує Прилуки, Густинь, Лубни, Устивицю, Злодіївку, Шедієве, Багачку, Білоцерківку, Решетилівку, Полтаву, Решетники, Михнівку, перебував у Ромнах на Іллінському ярмарку, відвідав Хорольщину, Семенівщину (Веселий Поділ, Василівка), Лубни, Пирятин, Переяслав, Яготин, Березову Рудку. Третій раз на Полтавщині був у червні і серпні 1859 р.: Зіньків, Гадяч, Лохвиця, Пирятин, Переяслав, Прохорівка, Яготин, Прилуки.

20 серпня 1859 р. Кобзар виїхав з Полтавської губернії. За переказами Т. Шевченко відвідав 50 полтавських сіл, зокрема: Вороньки, Білоусівка, Городище (Чорнухинський р-н), Свічине Городище, Слободо-Петрівка (Гребінківський р-н), Яхники (Лохвицький район), Висачки (Лубенський район), Заріг (Оржицький р-н), Білоцерківка (Пирятинський р-н); Єньки (Хорольський р-н) [3]. «Твори, написані Т. Г. Шевченком на Полтавщині, представляють розмаїтий спектр літературних жанрів, увібравши здобутки попередників і сучасників в українській та світовій літературах. Він першим створив різновиди ліро-епічної поеми» [2, 23]. Серед полтавських творів маємо соціально-побутову поему «Наймичка», історичну – «Єретик», сатиричну поему «Кавказ», твори: «Тризна», «Не женися на багатій», «Великий льох», «Заповіт», «Три літа», «І мертвим і живим», «Минають дні, минають ночі», «Невольник», «На панщині жито жала», «Катерина», «Слепая».

Особливу категорію етнографічних джерел, крім поетичних творів Тараса Шевченка складають образотворчі та графічні матеріали. Народознавчу інформацію містять малюнки на побутові теми, зокрема офорти, картини. В 1845-1846 рр. за дорученням Археографічної комісії Шевченко обстежував пам'ятки Київщини й Полтавщини. За матеріалами експедиції виконав малюнки, де зафіксував пам'ятки народної архітектури: «Будинок І. П. Котляревського в Полтаві» (біля Успенського собору), «Воздвиженський монастир у Полтаві». Цікаві відомості етнографічного характеру подають «Археологічні нотатки». У повісті «Прогулка с удовольствием и не без морали» хати постають сільськими красунями, у чистих білих свитках, які підійшли до ставу помилуватися своєю красою, зображено патріархальний побут Полтавщини першої половини ХІХ ст., долю жінки-покритки, життя козацької родини на тлі подій ХVІІІ ст.

Етнографічні нариси у творчості Т. Шевченка прослідковуються в описі весільної обрядовості українців ХVІІІ–ХІХ ст.: етапи весілля (сватання, вінчання), весільні чини, обрядова символіка і атрибутика (коровай, весільне гільце, рушники) у творах «Близнецы», «Наймичка», «Тополя», «Катерина», «Мар'яна-черниця», «Прогулка с удовольствием и не без морали». В п'єсі «Назар Стодоля» описано обряд сватання: на місцевому діалекті подається розмова старостів з батьками нареченої про мисливців – молодців, про мисливця-князя, про куницю-красну дівичку. Про весільні атрибути, зокрема рушники, хустки Кобзар пише в поемі «Сова»: в знак згоди одружитися дівчина повинна перев'язати старост рушниками, а парубку дарити хустку. Неодноразово звертався Шевченко до весільної обрядовості українців як художник: офорт «Старости», де відтворений обряд сватання. Альбом в оправі з коричневого картону заповнює портретами, малюнками хуторів, селянських подвір'їв, рисунками типів народних жител: «Селянин», «Селянське подвір'я» («Хата з клунею»), «Проект хати», «На пасіці», «На околиці», «На Орелі», «В Решетилівці». До етнографічного ряду джерел відносимо офорти «У Києві», «Видубицький монастир», «Судня рада», «Казка», «Дари в Чигирині 1649 р.». Гнітючі враження мали нариси кріпосницького побуту: злидні селян, самодурство поміщиків, верхоглядство освічених верств, які зневажали мову й традиції.

Отже, Шевченкове слово відтворює подію, історичний факт етнографічними, естетичними засобами. Традиція відтворення українських старожитностей в малюнках, офортах збагатила уявлення Тараса Григоровича про регіональну етнографічну особливість земель.

Список використаної літератури

1. Дзюба І. Тарас Шевченко. Життя і творчість. – К.: Києво-Могилянська академія, 2008. – 720 с.
2. Радько Г.І. Жанрова своєрідність творів Т.Г. Шевченка, написаних на Полтавщині [Текст] / Г.І. Радько // Т.Г. Шевченко і Полтавщина [Текст]: тези доповідей та повідомлень обласної ювілейної наукової конференції, присвяченої 175 річчю з дня народження Т.Г.Шевченка / Полт. Держ. пед. ін.-т імені В.Г.Короленка. – Полтава, 1989. – С. 23-25.
3. Ротач П. Від Яготина до Полтави. Тарас Шевченко і Полтавщина. – Кн.2. – Полтава: Верстка, 2002. – 260 с.
4. Шевченко Т.Г. Кобзар. Вступ. ст. О. Гончара. – К.: Дніпро, 1980. – 613 с.

ЯРЕМЕНКО Наталія

ЛІТЕРАТУРНА СПАДЩИНА Т. ШЕВЧЕНКА МОВАМИ СВІТУ

Твори Тараса Григоровича Шевченка мають неабияке значення у світовій літературі, тому творчість Шевченка перекладається на багато різних мов. Так, поезію Т. Г. Шевченка перекладено більш ніж ста мовами світу, поміж яких японська, корейська, арабська і навіть мова есперанто. Найбільше перекладів здійснено російською, німецькою, польською, англійською мовами. Польща стала першою країною Східної Європи, яка познайомила читачів з творчістю Т. Шевченка. У 1861 р. з'явився перший переклад польською мовою поеми "Гайдамаки", а в 1863 р. усього "Кобзаря". Першими перекладачами Т. Г. Шевченка на чеську мову були Й. Первольф, Й. В. Фріч і К. Сабіна - відомі поети і громадські діячі. Пізніше твори видатного українського поета перекладали Е. Варва, Й. Коларж, І. Єсенська та ін. Першим перекладачем Тараса Шевченка на болгарську мову був Р. Жинзифов. У 1873 р. М. Драгоманов публікує декілька статей про Т. Шевченка в італійській періодиці. У Франції його творчість досліджували Л. Леже, К. Кур'єр, К. Е. Француз, Е. Дюран, та ін. Першу спробу представити Шевченка англomовному світові зробив понад 130 років тому відомий лінгвіст Андрій Онуфрійович Гончаренко. В Англії відомою поетесою є Віра Річ, яка в 1960-69 роках опублікувала переклади 51 твору Шевченка, серед них - 9 поем. Її переклади вважаються найбільш поетичними та близькими по духу і розумінню поезії оригіналів творів. Також в англomовному середовищі творчість поета широко популяризується в основному українською діаспорою. Англійських читачів з творчістю Т. Шевченка активно знайомлять емігранти з Росії та України О. Герцен, М. Драгоманов, М. Огарьов та ін. Першу детальну біографію Т. Шевченка англійською мовою видав У. Р. Морфілл (рецензія на "Кобзар" 1876 р.). Значний внесок в англійське шевченкознавство зробили Е. Л. Войнич, П.-П. Селвер, К. Е. Р. Вехгофер, П. Бреслін, Дж. Ліндсей, С. Гардінер та ін. В Америці та Канаді більшість досліджень у галузі шевченкознавства належить представникам української діаспори. Серед них - Д. Чижевський, С. Смаль-Стоцький, П. Зайцев, Л. Радзикович, Д. Дорошенко, Є. Пеленський, Ю. Шерех.

Варто зазначити, що й сьогодні творчість Т. Г. Шевченка викликає неабиякий інтерес у зарубіжних науковців, перекладачів і літературознавців.

МОВНИЙ СВІТ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

КОЛОДІНА Лариса

СТОРІНКАМИ АВТОРСЬКИХ СЛОВНИКІВ МОВИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Укладання словників мови письменників для лексикографії ХХІ століття є традиційним. Упродовж тривалого розвитку цього напрямку змінювалися мета, завдання, методи опрацювання мовної інформації у словниках такого типу, що розширювало поняття авторський словник. На сьогодні найбільш опрацьованою у форматі авторського словника є мова творів Тараса Шевченка. Це зумовлено насамперед ключовою роллю його мовного і культурного феномену в становленні нової української літературної мови. Словниковою презентацією мови Тараса Шевченка дослідники прагнули засвідчити її високий рівень розвитку, спонукати до поглибленого вивчення і водночас іменем автора зміцнити статус української мови.

Ідея укласти словники мови Тараса Шевченка виникла на початку ХХ століття одночасно і в Галичині, і у Східній Україні. Перший словник мови Кобзаря уклали й опублікував Нестор Малеча. Дослідник намагався реалізувати ідею створення словника поетичної спадщини Тараса Шевченка, у якому було б наведено тлумачення лексики, визначено кількість слововживань кожної лексеми і словоформи [2, с. 207]. У реєстрі словника близько 6540 слів, які подано за алфавітом і у початковій формі. Для автора було важливо відтворити у стислій формі склад лексики поетичних творів Тараса Шевченка і цим стимулювати вивчення мови його творів та використання цієї лексики під час укладання загальномовного тлумачного словника. Джерелом опрацювання вченого стало видання В. Доманського («Кобзар», Санкт-Петербург, 1907), яке було на початок ХХ століття найповнішим, оскільки значну частину текстів упорядник перевіряв за рукописами [1, с. 197].

Паралельно з підготовкою словопоказчика Нестор Малеча продовжував вивчати лексику Тараса Шевченка, опрацьовуючи насамперед значення кожного слова. Так виникла ідея укласти за цим виданням «Кобзаря» перекладно-тлумачний українсько-російський словник, який мав допомогти російськомовним читачам зрозуміти твори Тараса Шевченка. Однак про частину лексикону поетичних творів Тараса Шевченка російськомовний читач міг довідатися зі словника В. Даля, реєстр якого містить велику кількість слів власне українського або східнослов'янського походження. Так, у словнику Нестора Малечі низку російськомовних відповідників нерідко подано в послідовності, яка відтворює значущість актуальності значень у текстах Тараса Шевченка, наприклад, у словнику Малечі *москаль* – «солдат», «великоросс», а в Даля – «москвич», «русский» [2, с. 210]. Укладання перекладно-тлумачного словника авторської мови на той час не мало аналогів у слов'янській традиції і сьогодні не є поширеним різновидом у лексикографії, тому представлена у ньому поетична мова Тараса Шевченка сприяла популяризації його творчості серед українського культурного простору.

Ідею укласти повний словник мови творів Тараса Шевченка з тлумаченням слів, контекстним оточенням та зазначенням кількості вживання кожної словоформи у текстах намагався реалізувати І. Огієнко. «Цей словник має виразно підкреслений практичний характер як словник граматично-стилістичний для широкого громадянства, для його щоденного вжитку. Це довідник, в якому в основу покладена Шевченкова мова» [3, с. 286]. Через практичне спрямування у словнику не

передбачено аналізу всієї лексики. І. Огієнко зосередив увагу на тих словах і формах, які вважав за важливіші для вивчення української літературної мови, усталення її лексичних, граматичних і стилістичних норм, для правильного розуміння змісту Шевченкових творів. У словнику вміщено 2492 статті. У багатьох статтях є коментарі, пояснення, що, на думку І. Огієнка, сприяло зміцненню норм літературної мови. Якщо лексеми і форми слова у Тараса Шевченка не відповідали нормам, він пропонував літературні варіанти, наприклад, у Шевченка зафіксовано *львиня*, а Огієнко пропонує літературне *левеня*; *марне* – *марно*; *дожидати* – *діждати*, *чекати* і т.д. [3, с. 288].

Етапним у лексикографічному опрацюванні мови творів Тараса Шевченка став «Словник мови Шевченка». Ця праця дотепер залишається найдокладнішим філологічним довідником про лексику і семантику в українській лексикографічній спадщині. Порівняно з попередніми спробами у ній значно повніше демонструється багатство мовного світу Тараса Шевченка, оскільки міститься великий ілюстративний матеріал. Словник став орієнтиром й основою для укладання інших лексикографічних праць за творами Тараса Шевченка і не тільки.

Отже, за майже столітній період словникового опрацювання мови писемної спадщини Тараса Шевченка дослідникам вдалося пізнати функціонування його слова у просторі художнього твору. Однак мовознавці вважають, що створення нового словника залишається дотепер актуальним, оскільки глибинне пізнання феномену словесної творчості Тараса Шевченка ще не завершено.

Список використаної літератури

1. Айзеншток І.Я. Доманський Василь Миколайович / І.Я. Айзеншток // Шевченківський словник. – Т.1. – К.: 1976. – С. 195-200.
2. Дзензелівський Й.О. Нестор Малеча – етнограф, фольклорист, філолог / Й.О. Дзензелівський // Записки Наукового товариства імені Тараса Шевченка. – Т. ССХХІІІ. Праці секції етнографії та фольклористики. – Львів, 1992. – С. 206-218.
3. Мойсієнко А.К. Огієнківський словник Шевченкової мови / А.К. Мойсієнко // Україна, українці, українознавство у ХХ ст. в джерелах і документах. Збірник наукових праць: У 2-х ч. – К.: Наша культура і наука. – Ч.1. – 1999. – С. 283-299.

**КОСТРИЦЯ Наталія,
ФОМІНА Галина,**

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ЖІНКА» У НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ

Дослідження гендерного аспекту в лінгвістичних розвідках, що проводиться на матеріалі різних дискурсів та мов, займає одне з провідних місць у науці про мову. Споконвічні питання про сутність чоловіка та жінки, відносини між ними цікавили людство з моменту його виникнення та не залишають байдужими сучасних дослідників.

Одним з ключових концептів будь-якої культури є концепт «жінка». Він є проекцією стереотипних уявлень про жінку як носія соціально обумовлених якостей та ознак. Його формування відбувається на основі ролей, які вона виконує у суспільстві [1, с. 94]. Зокрема, у німецьких парах і сім'ях розподіл обов'язків і ролей між партнерами та подружжям за останні десятиліття змінився: модель «чоловік-

годувальник» все ще існує, але вже в дещо модифікованому вигляді. Все більше матерів нарівні з татами займаються професійною діяльністю.

Якщо звернутись до української культури та, зокрема, до такої знакової особистості як Т. Шевченко, можна констатувати, що він зосереджував увагу не тільки на маскулінних коренях козацької державності, а й на фемінних родових традиціях, поступово усвідомлюючи необхідність гармонійного поєднання «козацької» і «селянської» України [2]. Прославляючи козацький світ, поет відчуває «синівську» провину за поневіряння і випробовування «матері-України», роль жінки (матері, дівчини) для нього – це роль жертви.

При зіставленні змісту концепту «жінка» в українській та німецькій системі можна відзначити і класифікувати факти відмінності й подібності мов. У сучасній німецькій мові існує цілий ряд лексичних одиниць, що позначають осіб жіночої статі. Багато з них з'явилися ще в середньовишньонімецький період. До таких слів слід віднести відомі із прадавнього періоду слово *Weib*, свн. *wip*, двн. *wib*, англ. *wife*, свн. *frouwe*, двн. *fungfrouwe*, свн. *juncfrouwe*, свн. *maget*, двн. *magad* [4]. Свн. *wip* у XIII ст. зазнає сильного зниження соціальної та етичної оцінки [3, с. 161]. Лексема *frouwe* зберігає значення «благородна дама» приблизно до XIV ст., але згодом під впливом мови буржуазії перетворюється в загальне позначення жінки – *Frau*. На перший план виходить значення «дружина» на протиположність до свн. *jungfrouwe*, значення якого в цей час теж змінилося. Середньоніжньонімецьке *jungfrouwe* поряд зі середньовишньонімецьким *frouwe* служило для позначення поняття «юна благородна дама» і було синонімом до двн. *magad*, свн. *maget* «молода дівчина» [3, с. 161].

Сучасна мовна ситуація, а також становище та роль жінки в німецькому та частково в українському суспільстві і на ринку праці сприяли появі численних номінацій для позначення осіб жіночої статі. Зміна життєвих очікувань жінок призвела до зміщення послідовності фаз життя, результатом яких стало демографічне звільнення жінки. Раціоналізація та індустріалізація суспільства, технічний прогрес, звільнили її від рутинної роботи дома, вивільнили велику кількість часу. Сучасна німецька та й українська жінка вже давно вийшла за рамки традиційної ролі трьох К: *Kinder*, *Kuche*, *Kirche*. Її сьогоденне оточення можна було б позначити за допомогою В – К – F: *Beruf* – *Kinder* – *Freizeit*. Якщо життя добропорядної домогосподарки 50-х років визначалося значною мірою рутинною домашньою роботою, то сьогодні в еру пральних та посудомийних машин домашні справи після 8-годинного робочого дня виконуються не без допомоги чоловіків. У мові це відбилося бурхливим лінгвістичним сплеском: появою цілого ряду слів, що позначають різні види зайнятості (*Karrierefrau*, *Kindermädchen* – няня, *Tagesmutter* – денна няня, *Vollzeitmutter* – мама, яка працює повний робочий день).

Динаміка соціальних процесів у суспільстві впливає на формування картини світу і знаходить відображення у лексемах, що пов'язані з «жіночою тематикою» і в сучасній мовній свідомості етносу. Жінка у лінгвістиці – це відображення динамічного історичного процесу, що обумовлений складним переплетенням внутрішніх та зовнішніх факторів етнокультурних чинників, які включають релігійно-світоглядні характеристики. Тобто сучасні німецькі та почасти українські жінки відходять від ролі жертви. Кожна епоха відкриває щось нове. І це нове розуміння «стирає» старий зміст, переоцінює, поглиблює, розширює його. Прикладом цих змін може виступати саме концепт «жінка».

Список використаної літератури

1. Ковальчук Л. П. Лингвокультурные особенности концепта «Женщина» – «Frau» в русских и немецких фразеологизмах. *Вестник Челябинского национального университета*. 2009. Вып. 38. С. 93-96.
2. Кравець В. Гендерна та шлюбно-сімейна тематика у творчості Т. Г. Шевченка. *Україна – Європа – Світ. Міжнародний збірник наукових праць*. Тернопіль : ТНПУ, 2014. С. 77-85.
3. Moskalskaja O. I. Deutsche Sprachgeschichte (Москальская О. И. История немецкого языка). Учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений. Москва : Издательский центр «Академия», 2003. 288 с.
4. Wasserzieher E. Kleines etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. Leipzig : VEB Bibliographisches Institut, 1970. 249 S.

ЛИЧУК Марія

«БУКВАРЬ ЮЖНОРУССКИЙ» ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Погляди Тараса Шевченка на національні проблеми на теренах Російської імперії, перспективи розвитку української мови, яка в 90-ті роки XIX ст. активно виконувала функцію консолідації української нації, відзначені особливою глибиною проникнення в їхню сутність. Поет відстоював і захищав рідну мову в той час, коли, за висловом самого Т. Шевченка, «всі оглухли – похилились в кайданах», коли навіть українська інтелігенція соромилася своєї мужицької вимови і розмовляла каліченою напівросійською говіркою.

Великий Кобзар був закоханий в українську мову, її високу художність та музикальність, вірив в її торжество та світове визнання. Тарас Шевченко мріяв про ті часи, коли в Україні буде українська мова та культура.

Серед прижиттєвих видань Великого Кобзаря особливе місце посідає остання його книжка – «Букварь южнорусский» (1861) для навчання дітей грамоті українською мовою у недільних школах.

Недільні школи – це були безплатні школи для дорослих у дореволюційній Росії кінця 50 – початку 60 років XIX ст.. Школи працювали в неділю та святкові дні й надавали початкову освіту. Однією з перших недільних шкіл була школа у Полтаві (1858). У 1862 р. в Україні недільних шкіл було понад 110. Ці школи відкривали представники прогресивної української інтелігенції. Викладання в багатьох із них велося українською мовою.

Ідея створення «Букваря» виникла у Шевченка під час одного із його відвідувань України – червень-серпень 1859 р., у Києві. Після повернення до Петербурга поет встановив тісні зв'язки з діячами недільних шкіл Києва, Полтави, Чернігова, Харкова та інших міст України. Тарас Шевченко вивчив тогочасні букварі: «Грамотку» П. Куліша (1857) «Домашню науку» К. Шейковського (1860) та «Українську абетку» М. Гатцука (1861). В основі навчання за цими букварями – вивчення напам'ять великої кількості складів. Автор виробив свій погляд на способи навчання дорослих учнів грамоти. Він відкинув букварні системи навчання грамоти, що базувалися на читанні ізольованих беззмістовних складів, прийнявши настанову спочатку навчити дорослих учнів букв, а потім приступати до читання зв'язного зрозумілого тексту. Уже восени 1860 р. Т. Шевченко уклав «Букварь южнорусский».

«Букварь южнорусский» Тараса Шевченка містить такі структурні частини: велику і малу азбуку, склади у формі шести віршів, цифри, лічба та текстовий матеріал. Для читання Шевченко дібрав уривки з перекладених ним українською мовою «Давидових псалмів» (12, 53, 93, 149), в яких ідеться про братні взаємини між людьми і висловлюється віра в те, що гнобителів спіткає кара «за діла їх криваві, лукаві», фольклорні тексти — прислів'я й українські народні думи. Прислів'я повинні орієнтувати читача на засвоєння морально-етичних цінностей, зокрема *Брехнею увесь світ пройдеши – та назад не вернешся; З дужим – не борись, А з багатим – не судись; Гості першого дня – золото; Другого – срібло, А третього – мідь, Хоч додому їдь!* Серед текстів були дві народні думи: «Дума про Пирятинського поповича Олексія» та «Дума про Марусю попівну Богуславку». Тарас Шевченко прагнув формувати свідомість не лише його сучасників, а й прийдешніх поколінь.

Тарас Шевченко особисто надав кошти на видання книжки. Було видано 10 тис. примірників, один примірник коштував три копійки. Поет передавав гроші від продажу книжки на потреби недільних та сільських шкіл.

Звичайно, ідея впровадження в шкільний процес недільних шкіл «Букваря» Тараса Шевченка не мала підтримки з боку шкільної адміністрації і вищого духовенства. Однак справа, започаткована Великим Кобзарем, була надзвичайно потрібна для простих українців. Це є доказом того, якою людиною був сам поет. Шевченко не був педагогом, не знав глибоко педагогічних проблем, однак був людиною з народною душею, переймався проблемами простого народу, проблемами освіти того часу зокрема.

Тарас Шевченко замислив створити серію підручників, які давали б учням народних і недільних шкіл початкові знання. В одному з листів до свого «великого приятеля» М. Чалого, українського громадсько-культурного діяча, від 4 січня 1861 р., він писав: *«Думка єсть за «Букварем» напечатать лічбу і ціни і величини такої ж, як і «Букварь». За лічбою – етнографію і географію в 5 копійок. А історію, тільки нашу, може, вбгаю в 10 копійок»*. Однак через смерть його планам не судилося збутися.

Кожне покоління повинно берегти пам'ять про Великого Кобзаря. Шанувати цю пам'ять – священний обов'язок кожного, хто дорожить своєю національною честю, своєю гідністю, своїм добрим ім'ям.

МОНАШНЕНКО Анна

ШЕВЧЕНКОВЕ СЛОВО В ПЕРЕКЛАДАХ ВІРИ РІЧ

Талановитий захисник народу, визначний діяч, величний художник, чия душа сповнена високої любові до батьківщини – все це сказано про безсмертного великого українського поета та художника Тараса Григоровича Шевченка, людини, що віддала своє життя за свободу українського народу.

Своєю творчістю Т.Г. Шевченко відкрив нову епоху не лише в українській літературі, а й у літературі всього світу. Це підтверджується величезною кількістю перекладів творів відомого поета на всі слов'янські мови та мови інших народів.

Вперше англomовних читачів ознайомили з творчістю Т. Г. Шевченка такі визначні діячі як: М. Драгоманов, С. Кравчинський, О. Герцен. Більш детальні дані про поета можна знайти в працях Вільяма Річарда Морфіла (1834–1909), також Френсіса Патріка Марчанта (1870–1938). В. Морфіл був першим науковцем-україністом у Великобританії. Перша стаття Морфіла про Т. Шевченка називається

«Селянські поети Росії» (1880) [3]. У своїй праці автор подає уперше прозовий переклад початкових восьми рядків «Заповіту» 1886 р.

Перекладами англійської поетеси, літературознавця, журналіста Віри Річ Шевченкове слово донесено до англomовного читача. У 1960-69 рр. поетеса опублікувала переклади 51 твору Т. Шевченка (в т. ч. – 9 поем) та уривка поеми «Княжна», 16 творів – «Причинна», «Неофіти», «Холодний яр», «Чигирине, Чигирине...», «Маленькій Мар'яні» та ін. – перекладено вперше. Більшість перекладів уміщено у збірці «Пісня з темряви» [4]. Саме Вірі Річ належить більшість англomовних перекладів українських творів та мрія перекласти «Кобзар» повністю.

Першими перекладами Віри Річ українських творів були «Пролог» до поеми «Мойсей» (1956) Івана Франка та сонет «У травні» Миколи Зерова. Переклади опубліковані в першому випуску лондонського квартальника «The Ukrainian Review» у 1957 році. Віра Річ займалась перекладами творчості Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Миколи Зерова, Павла Филиповича, Павла Тичини, Василя Стуса, Василя Симоненка, Ліни Костенко. Поетеса є автором сотні статей про українську літературу в англomовних журналах, збірок поезій «Ескізи» (Outlines, 1960), «Провісники й образи» (Portents and Images, 1964). У 2007 році в перекладі Віри Річ за підтримки Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАНУ вийшло видання вибраних поезій Тараса Шевченка «Тарас Шевченко. Вибрана поезія. Живопис. Графіка».

Найбільше Віру Річ захопила поезія Тараса Шевченка своєю духовністю, багатством поетичних форм, образною мовою. У випуску «The Ukrainian Review» за 1959 рік у перекладі Віри Річ уперше надруковано один із найкращих творів Тараса Шевченка – поему «Кавказ». Перекладачці вдалося передати незламний дух народу до волі, яким пронизаний весь твір Т.Г. Шевченка:

Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля.
І неситий не виоре
На дні моря поле.
Не скує душі живої
І слова живого.
Не понесе слави Бога,
Великого Бога [2, с. 343].

Our soul shall never perish,
Freedom knows no dying,
And the greedy cannot harvest
Fields where seas are lying;
Cannot bind the living spirit,
Nor the living word,
Cannot smirch the sacred glory
Of th'almighty Lord.

Ці слова з поеми «Кавказ» Т. Шевченка в перекладі Віри Річ викарбувані на пам'ятнику Т. Шевченку у Вашингтоні (округ Колумбія), відкритому 1964 року [1, с.289].

Останніми роками Віра Річ активно працювала над перекладом Шевченкових творів, сподіваючись до 2011 року, коли відзначатимемо 150-річчя з дня смерті поета, перекласти всього «Кобзаря». Однак 20 грудня 2009 р. Вона відійшла у вічність.

Віра Річ – досвідчений перекладач, геніальна людина завдяки їй велична спадщина Т. Г. Шевченка стала відомою для англомовного читача. Слава Т.Г. Шевченка та його безсмертні твори і сьогодні цінуються багатьма народами світу, а його ім'я відоме в усьому світі.

Список використаної літератури

1. Зарицька Т. Новий етап засвоєння поезії Тараса Шевченка: переклади Віри Річ [Електронний ресурс] / Т. Зарицька //Шевченкознавчі студії . - 2013. - Вип. 16. - С. 283-291. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Shhs_2013_16_35.pdf
2. Шевченко Тарас. Повне зібрання творів: У 12 т. – Т. 1. – К., 2001.
3. Morfill W. R. The peasant-poets of Russia // The Westminster Rev. – New ser. – 1880. – July. – No CXV. – P. 63-93.
4. Shevchenko T. Song out of darkness / Trans. by V. Rich. – London: The Mitre Press, 1961 – 128 p.

ПОЛИЩУК Ліна

ОЗНАЙОМЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ З АНГЛОМОВНОЮ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЮ СПАДЩИНОЮ ВЕЛИКОГО КОБЗАРЯ

«Тарас Шевченко народився на українській землі, під українським небом, проте він належить до тих людей-світочів, що стають дорогими для всього людства і що в пошані всього людства знаходять своє безсмертя» (О. Гончар). Поширення поетичної спадщини Кобзаря по всьому світові розпочалося в 60-70 роки XIX сторіччя, завдяки англомовному перекладу його творів українськими емігрантами в Сполучених Штатах Америки, Канаді, Великій Британії. Першою такою роботою вважається прозовий переклад уривків із поеми «Кавказ» під назвою «Блискучі думки поета Тараса Шевченка» Агапія Гончаренко (псевдонім Андрія Гумницького) – українського православного священика і громадського діяча, опубліковані у двотижневику «The Alaska Herald» («Вісник Аляски»), в 1868 р. Ознайомлюючи студентів з історією англомовної Шевченкіани [1], необхідно згадати такі імена: Джон Вір, О. Івах, Е. Дж. Гантер, К. Андрусишин (канадців українського походження), університетських професорів-славістів В. Морфілл, Ф. П. Марчант, К. Меннінг, В. Кіркконел, а також всесвітньовідомих поетес Етель-Ліліан Войнич (авторки роману «Гедзь») та Віри Річ. Стало доброю традицією в першій декаді березня проводити Шевченківські читання англійською мовою [2]. Для глибшого осмислення поезії Великого Кобзаря, зазвичай, пригадуємо зі студентами основні віхи його життя та творчості, малярський талант та офортне мистецтво. Для читання пропонуємо такі твори, як «Blaze of lights and music calling» («Огні горять, музика грає»), «Day comes and goes, night comes and goes» («І день іде, і ніч іде») в перекладі В. Річ; «I care not» («Мені однаково, чи буду»), «The reaper» («Косар»), «Минають дні» («From Day to Day»); «The Mighty Dnieper Roars» («Реве та стогне Дніпр широкий»), «A Dream» («Сон»), «When I was thirteen» («Мені тринадцятий минало»), в перекладі Дж. Віра, etc. Розпочинаємо слухання з «Testament» («Заповіту») в перекладі Дж. Віра (канадця, вихідця з української імміграції Івана Федоровича Вив'юрського) або ж у перекладі Етель-Ліліан Войнич (вважається найдосконалішим з усіх дотепер відомих двадцяти двох англомовних тлумачень). Знайомство всіх народів світу із творчістю

Кобзаря починається саме з цього твору. Зараз існує близько 500 його перекладів 147 мовами світу. Деякими з них «Заповіт» перекладено 5-10, а то й більше разів. Зокрема, російською мовою існує 35 інтерпретацій цього твору. Цікавою та корисною для студентів виявляється інформація про біографічні дані та творчі досягнення перекладачів, таких як Е.-Л. Войнич, Віра Річ, Джона Віра.

Студенти мають також знати основні збірки творів Т. Г. Шевченка, виданих за кордоном, за сприяння українських діаспор. У 1920-х рр., після фактичного знищення української гуманітарної науки, центр шевченкознавчих студій перемістився в країни Західної Європи, в українські діаспори, що, в основному, зосереджувалися у Чехословаччині та Польщі. Об'єднавши свої зусилля, в 1930-х роках, було видане шістнадцятитомне «Повне видання творів» за редакцією П. Зайцева. Друге доповнене видання вийшло в США (Чикаго, 1959–1961 рр.). Про творчість Т. Г. Шевченка дізнався весь світ. «Я радий, що можу додати свій голос до тих, що вшановують великого українського поета Тараса Шевченка. Ми вшановуємо його за великий вклад у культуру не тільки України, яку він дуже любив і так промовисто описував, а й культуру світу. Його творчість є благородною частиною нашої історичної спадщини» (Джон Ф. Кеннеді).

СЛОБОДЕНЮК Валерія

**ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ
(НА ПРИКЛАДІ ПЕРЕКЛАДУ «ЗАПОВІТУ»)**

Поетичний переклад, на думку багатьох дослідників, – процес дуже близький, але не ідентичний оригінальному творенню поезії. Ця діяльність аналогічна поетичній творчості, але розгортається в зворотному напрямку. Оскільки поет будує з рухомих знаків нерухомий текст, то завдання перекладача – розчленувати текст на елементи, щоб знову їх урухомити, передавши іншою мовою. Завдання, що їх вирішує перекладач, не тотожні завданням автора, хоч основу тих і тих складають елементи творчого пошуку.

Переклад поетичного тексту має свої особливості, пов'язані з так званими парадоксами перекладу. Розвиток поетичного перекладу відбувається у напруженому зіткненні протилежних явищ: вірності й свободи, близькості до оригіналу й природній віддаленості [1].

Український перекладознавець В. І. Карабан розрізняє п'ять основних видів граматичних трансформацій: пермутація (перестановка), субституція (заміна), додавання, вилучення та комплексна трансформація. До синтаксичних перестановок належать: 1) інверсійний порядок речення, викликаний перестановкою підмета; 2) прямий порядок речення з фінальною постпозитивною обставиною (вживання англійських прислівників *here, only, enough*, зумовлене синтаксичною структурою англійської мови); 3) вживання означення перед/після присудка; 4) перестановка самостійних речень, яка обумовлена термінальним планом вихідної мови [2].

Предметом нашого дослідження є феномен перекладу простого речення у творчості Тараса Шевченка, на прикладі перекладу «Заповіту».

Оснoву дослідження склав формально-граматичний аналіз речень автентичного тексту «Заповіту» Тараса Шевченка та його перекладу англійською мовою, здійсненого Вірою Річ. Відзначено, що в перекладі збережено своєрідність художньої

та інтонаційної манери поета під час передавання особистих роздумів та полум'яних закликів до боротьби за волю [2].

Перекладаючи «Заповіт», Віра Річ трансформує а) прості неповні речення на повні, зберігаючи в структурі англійського речення обставини часу і місця; б) односкладні безособові речення на повні двоскладні з формальним підметом «one».

«Заповіт» (Original)

Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого,
На Україні милій,
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий.

“My Testament” (By Vira Rich)

When I **die**, then **make my grave**
High on an ancient mound,
In my own beloved Ukraine,
In steppeland without bound;
Whence one **may see** wide-skirted wheatland,
Dnipro's steep-cliffed shore,
There whence one **may hear** the blustering River wildly **roar**.

Попри незначне порушення послідовності перекладу, зміст й структура дотримана. Перекладачка, щоб зберегти ритм вихідної композиції, використовує складні дієслівні та іменні присудки.

Настанова Віри Річ спрямована на максимальний переклад, у якому визнається один центр – оригінал, при одночасному визнанні творчого характеру перекладу. Стосовно цільової мови – це повне використання її нормативних засобів і можливостей, щодо бажаної мети – прагнення досягнути об'єктивної межі перекладності. Ця настанова визначає послідовність перекладацького процесу, де перший етап становить прочитання – віднайдення та увиразнення духовної парадигми буття твору у часово-просторовій тягlostі, осягнення мелодики першотвору та робота з додатковими джерелами. Відтворення реалій у перекладі Віри Річ ґрунтується на культорознавчих дослідженнях [2, 152].

Отже, переклад Віри Річ «Заповіту» англійською мовою характеризується максимальним наближенням змісту перекладного тексту вихідному, збереженням образності емоційного тону, ритмікоінтонаційних особливостей.

Список використаної літератури

1. Косів Г. М. Перекладацький метод Віри Річ як інтерпретатора художньої літератури: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16 «Перекладознавство»; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2006. 19 с.
2. Кушина Н.І. Поезія Тараса Шевченка в перекладах Віри Річ // Одеський лінгвістичний вісник. 2014. Вип. 3. С. 146-156.

3. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова книга, 2002. 564 с.

4. Shevchenko T. Kobzar / T. Shevchenko; translated by Vera Rich; introduced and compiled by R. Zorivchak. K.: Mystetstvo Publishers, 2014. 336 p.

ХАРЧЕНКО Світлана

**ДИНАМІЧНІСТЬ ЯК ІМАНЕНТНА ОЗНАКА СИНТАКСИСУ
ПОЕТИКИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Життя і творчість нашого національного Генія – Тараса Шевченка – час від часу стає предметом монографічних досліджень, наукових розвідок, темою літературних творів українських і закордонних авторів. Чималий доробок когорти українських мовознавців присвячений фонетичним, лексичним, фразеологічним, морфологічним, синтаксичним особливостям Шевченкових текстів.

«Скиньте з Шевченка шапку. Та отого дурного кожуха. Відкрийте в нім академіка. Ще одчайдуха-зуха...» – закликав Іван Драч і багато інших поетів упродовж XX сторіччя. Академізм та естетизм, надглибоке і надтонке українське мовне чуття, внутрішня незалежність і волелюбство сформували впізнаваний поетичний стиль Тараса Шевченка – експресивний, динамічний, із розмовно-оповідним характером викладу думок.

Динамізм поетичної мови Тараса Шевченка забезпечили низка синтаксичних особливостей його ідіолекту.

Іманентною рисою типологічного профілю української мови є дієслівність на рівні слова, граматичної форми або синтаксичної конструкції.

Тексти поезій Тараса Шевченка рясно насичені дієсловами у різних формах: інфінітив (*Як маю я **журитися**, / **Докучати** людям...*), імператив (***Поховайте** та **вставайте**, / Кайдани **порвіть** / І вражою злою кров'ю / Волю **окропіте***); дієслова однакового або різного часового оформлення для стилізації оповідного характеру (*Піду собі світ за очі – / **Що буде, те й буде.** / **Найду** долю – одружуся, / **Не найду** – втоплюся / **Та не продамся** нікому, / **В найми не наймуся**; **Нащо мені женитися?** / **Нащо мені братись?** / **Будуть з мене, молодого,** / **Козаки сміяться.** / **Оженився, вони скажуть,** / **Голодний і голий,** / **Занапастив, нерозумний,** / **Молодую волю.***

Уживає Тарас Шевченко у своїх поетичних творах ітеративні дієслова доконаного виду (дієслова, утворені за допомогою аспектуалізованого префікса *попо-*): ... *І там чимало **поповчили**; **Попоміряв** і я колись –/ **Щоб його не мірять!**..; **Ось я тебе **попомуштрую**** / **Не так, як в бурсі!.. Помелом!***). Ці дієслова належать до безеквівалентної лексики, їх кваліфікують як етнотипові, національно марковані.

Одна з характерних рис поетичної мови Кобзаря – велика кількість однорядних дієслівних присудків: ***Не плач, Катерино,** / **Не показуй** людям сльози, / **Терни** до загину!; **В нас **дери**,** / **Дери та дай,** / **І просто в рай,** / **Хоч і рідню всю заberi!***).

Спорадично у поетичних творах Тараса Шевченка вжито й гіпокористичні дієслова – поєднання інфінітивного суфікса і демінутивних суфіксів іменника: ***Та й **спатоньки**, мале, лягло** / **Таки ж у неї на колінах;** **Чи пити, чи їсти, чи **спатоньки** хочеш?*** Такі дієслова характерні розмовному стилеві, фольклору.

Органічний зв'язок між поезикою Тараса Шевченка та українським фольклором підкреслює ще одна жанрово-стилістична особливість його творів –

усічені форми дієслів: *Реве та стогне Дніпр широкий, / Сердитий вітер завива, / Додолу верби гне високі, / Горами хвилю підійма; То серце по волі з богом розмовля, / То серце щебече господню славу, / А думка край світа на хмарі гуля.*

Динамічності думки Кобзаря надають і синтаксичні повтори: *Гомоніла Україна / Довго гомоніла, / Довго, довго кров степами / Текла – червоніла; Не журиться Катерина / І гадки не має – / У новенькій хустиночці / В вікно виглядає. / Виглядає Катерина.*

Синтаксис поетичних творів Тараса Шевченка створений на народномовній основі, зберігає всі її риси; він естетично впорядкований.

Список використаної літератури:

1. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: У 12 т. / Редкол.: М. Г. Жулинський (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 2001. Т. 1: Поезія 1837–1847 / Перед. слово І. М. Дзюби, М. Г. Жулинського. 784 с

ХРИСТІАНІНОВА Раїса

СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ В “КОБЗАРІ” Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Зацікавленість українських науковців мовою творів Тараса Шевченка не згасає уже понад сторіччя. Лінгвістичне шевченкознавство було започатковане у працях О. Синявського, В. Сімовича, М. Сулими, І. Огієнка. Наразі маємо чималий перелік досліджень фонетичних, лексичних, фразеологічних, словотвірних, морфологічних, синтаксичних рис Шевченкових текстів. Щодо синтаксичних рис, то мовознавці зосереджували свою увагу переважно на проблемах словосполучень і простих речень. Складні речення досліджували меншою мірою, їм присвячені лише окремі спеціальні праці [1], що й визначило актуальність цієї розвідки.

Мета і завдання дослідження – виявити формально-граматичні та семантико-синтаксичні особливості складнопідрядних речень, уживаних у “Кобзарі” Тараса Шевченка.

Складнопідрядні речення у творах Тараса Шевченка представлені досить широко, знаходимо майже всі ті різновиди, що властиві сучасній українській літературній мові, водночас упадає в око значно вужче коло сполучних засобів між їхніми предикативними частинами.

Конструкції з прислівними валентно зумовленими підрядними частинами репрезентовані переважно з’ясувально-об’єктними, зрідка локативними складнопідрядними реченнями. З’ясувально-об’єктні складнопідрядні речення формовані зазвичай сполучниками *що*, *як*: *Я не знала, що я тяжко, Тяжко согрішила!* [2, 43]; *А відцїля видніше буде, Як той розкопуватимуть льох* [1, 49]; сполучними словами *що*, *хто* (у різних відмінках), *де*: *Не питали б люде, що в мене болить, Не питали б, за що проклинаю долю, Чого нуджу світом?* [2, 22]; *А в мене ще, враг їх знає, Кого вони виглядають?* [2, 53]; *Умираючи, дивився, Де сонечко сяє* [2, 15]. Зрідка предикативні частини таких речень поєднують сполучники *чи*, *щоб*: *Я плакала; я не знаю, Чи їсти хотілось? Чи, може, що в маленької На той час боліло?* [2, 45]; *Що вже я просила Московського копитана, Щоб і мене вбили* [2, 43]. Локативні складнопідрядні речення трапилися зі сполучним словом *куди*: *А поперед отаман Веде, куди знає* [2, 29].

Присубстантивно-атрибутивні складнопідрядні речення у творах поета вживані зі сполучними словами *що*, *де*: *За степи та за могили, Що на Україні, Серце мліло, не*

хотіло Співать на чужині... [2, 22]; Близько хата, **де** дівчина Ворота одчинить [2, 10].

Придієслівно-означальні складнопідрядні речення у “Кобзарі” трапляються зрідка, їхні предикативні частини поєднує сполучник *як*: *Серце рвалося, сміялось, Виливало мову, Виливало, **як** уміло...* [2, 22]

Так само рідко вживає поет складнопідрядні речення з опосередкованими підрядними частинами. Такі речення зафіксовані з темпоральною семантикою, предикативні частини поєднує сполучник *як*: *А назавтра, **як** цар вийшов, Мене поховала Та бабуся...* [2, 43].

Складнопідрядні речення з приреченнєвими підрядними частинами в “Кобзарі” репрезентовані кількома семантичними різновидами. Із-поміж них

найчастіше поет використовує темпоральні складнопідрядні речення, формовані сполучним словом *поки* та сполучником *як*: **Як** була я людиною, *То Прісею звалась...* [2, 39]; *Будеш, батьку, панувати, **Поки** живуть люди; **Поки** сонце з неба сяс, Тебе не забудуть!* [2, 19]. Уживаними також постають причинові складнопідрядні речення, предикативні частини в них поднує сполучник *бо*: *Прилинь, сизий орле, **бо** я одинокий Сирота на світі, в чужому краю* [2, 19]. Цільові складнопідрядні речення зафіксовані зі сполучником *щоб*: *Утопився б молоденький, **Щоб** не нудить світом* [2, 14]. Для поєднання предикативних частин складнопідрядних речень умови Тарас Шевченко використовує сполучники *якби* (*якби-то*), *коли*: *Ой Богдане, Богданочку! **Якби** була знала, У колисці б задушила, Під серцем приспала* [2, 33]; **Якби-то** далися орлині крила, *За синім би морем милого знайшла...* (с. 6); *Журбою Не накличу собі долі, **Коли** так не маю* [2, 25]. Порівняльні складнопідрядні речення вживані зі сполучником *як*: *На чужій сторонці Найду кращу або згину, **Як** той лист на сонці* [2, 15]. Подеколи трапляються просторові складнопідрядні речення, формовані сполучним словом *де*: *Чорніє гай над водою, **Де** ляхи ходили...* [2, 10].

Широко представлені в тексті “Кобзаря” займенниково-співвідносні складнопідрядні речення. Конструкції симетричної структури побудовані на основі корелятивних пар *той – що, той – хто, так – як*: *Не **та** рано встала, **Що** до світа упила...* [2, 50]; ***Хто** ж сироті завидує – Карай **того**, Боже!* [2, 25]; *Не **так** воно [серце] хоче, **як** бог нам дає...* [2, 6]. Речення напівсиметричної структури творять корелятивні пари *той – що, той – де, тойді б – коли б, тойді – як*: *В таку добу під горою, Біля **того** гаю, **Що** чорніє над водою, **Щось** біле блукає* [2, 3]; *Високії **ті** могили, **Де** лягло спочити Козацькеє біле тіло, В китаїку повите* [2, 27]; ***Коли б** вже швидче розкопали, **Тойді б** у рай нас повпускали* [2, 39]; ***Тойді** у рай їх повпускаєш, **Як** все москаль позабирає, **Як** розкопа великий льох* [2, 39]. Конструкції асиметричної структури репрезентовані побудовами з корелятивними парами *те – що, так – щоб, так – хоч*: *Мабуть, **за те** [карають], **що** всякому Служила, годила...* [2, 39]; *Не **так** серце любить, **щоб** з ким поділитись...* [2, 6] ***Так** кацапів закрепила у німецькі кайдани – **Хоч** лягай та й засни* [2, 53].

Список використаної літератури

1. Слухай Наталія. Поетичний синтаксис Шевченка. Дивослово. 2013. № 10. С. 46–51.
2. Шевченко Тарас. *Кобзар*. Донецьк, 2014. 192 с.

ОБРАЗ УКРАЇНИ У ЛИСТУВАННІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

В останні роки в українському літературознавстві значно зросла увага до письменницького листування. Це відображено в різних джерелах, зокрема в епістолярних пам'ятках, приватній кореспонденції письменників-класиків, науковому коментуванні цих творів тощо. Плідні пошуки літературознавців сприяли цінним знахідкам нових епістолярних матеріалів і їх оприлюдненню в часописах, збірниках, наукових розвідках.

Дослідження епістолярного образу Кобзаря – одна з актуальних проблем сучасного літературознавства, вивчення якої сприятиме руйнуванню монументального образу великого генія і наблизитиме нас до пізнання автентичного, «живого» Шевченка. Таке дослідження особливо актуальне в контексті сучасних літературознавчих студій, що мають на меті реконструкцію психообразів митців, а сам лист трактують як певний метатекст, як окрему форму літературної діяльності, що «має цілковите право на самостійне існування».

Листування поета-Пророка дає змогу не тільки поглибити і значно розширити біографічні свідчення про нього, а й розкрити його погляди на явища суспільного, літературного й морального характеру. В лаконічних, а подекуди доволі розлогих листах, поет ділиться враженнями від перебування далеко за межами рідного краю, про свою художню та мистецьку творчість, роздумує про долю України. Нині відомо 259 епістол Кобзаря. Зі слів самого Т.Г. Шевченка знаємо, що він любив листуватися, а в період заслання це було однією з найбільших потреб, засобом не тільки самовираження, а й зв'язку із зовнішнім світом.

У листах до різних адресатів, писаних з 1839 року по 1849 рік, Т. Г. Шевченко зрідка порушує актуальні проблеми, пов'язані із суспільно-політичним, культурно-освітнім і літературним життям. В основі його листів – образ людини, якій не байдужа доля рідної країни, рідного слова, родини. Перебуваючи далеко від рідного краю, поет страждав, про що свідчать ностальгійні нотки його кореспонденції. Він з ніжністю і любов'ю згадує у листах Україну, використовуючи епітети: «рідна», «моя», «наша», «своя».

Рідне слово для Т. Шевченка було тим лагідним промінчиком, який зігріває душу, додає наснаги і терпіння, заспокоює у слухний момент. Ця тема була надзвичайно близька поету, не раз він повторює своїм адресатам писати йому «не по-московському». Такою думкою пройнятий і лист до Г. Квітки-Основ'яненка від 8 грудня 1841 року із Санкт-Петербурга: «І спасибі всім тим, хто пише по-нашому або про наше».

Україна жила у його снах, мареннях, мріях. Поет не відчував, не уявляв себе поза нею, якою б страдницею вона не поставала у реальності. Він вірив у її нове народження, щиро молив Бога послати їй щасливу долю. Його не покидала надія повернутися у її лоно при будь-яких статках і за будь-яких обставин. Він важко переживав, захворівши. Переважав песимістичний настрій.

Туга за рідним краєм завжди переслідувала поета. Він з любов'ю і трепетом у душі згадував про нього далеко на чужині. І як би йому не жилося, хто б його не оточував: нові друзі чи неприятели, отчий край був для нього дорожчим над усе. Про це часто він наголошував у листах до рідних та друзів. Він марив Україною, в уяві малював краєвиди, а потім відтворював у віршах чи малюнках. Так він пише про

красу українських краєвидів у листі до О.М.Бодянського від 29 червня 1844 року: «Я рисую тепер Україну – і для історії прошу вашої допомоги, я, здається, тойді вам розказував, як я думаю це зробити. Бачте, ось як. Нарисую види, які єсть на Україні, чи то історією, чи то красою прикметні, вдруге – як теперішній народ живе, втретє – як він колись жив і що виробляв; із теперішнього биту посилаю вам одну картину для шталту, а ще три будуть готові у августі, а в год буде виходить 10-ть з текстом, а текст исторический будете ви компоновать, бо треба, бачте, по-нашому або так, як єсть в літописях. А ви, як що-небудь начитаєте таке, що можна нарисовать, то зараз мені і розкажіть, а я й нарисую. Будкова й Стороженка я теж оцим турбую, а Грабовський буде мені польські штуки видавать, а Куліш буде компоновать текст для народного теперішнього биту, так отаку-то я замісив лемішку, якби тільки добрі люде помогли домісити, а потім і виїсти. Бувайте здорові, пишіть швидче».

Образ України нерідко перегукується з образом рідної домівки. Поет прагне повернутися в Україну, додому, при цьому інколи плутає поняття дому матеріального й омріяної батьківщини. Про накладання у свідомості Шевченка двох світів – «свого» й «чужого» – свідчить послання до Марії Маркович від 25 травня 1859 року, в якому доведений до відчаю Шевченко навіть говорить про суїцид, хоча й напівжартома. У цьому листі поетові візії України тісно пов'язані із втечею від самотності й потребою створити власну родину, але при цьому не відкидає можливості повернення до Петербурга як центру тогочасного культурного життя слов'ян «Я ще й досі тут, не пускають додому. Друкувати не дають. Не знаю, що й роби ти. Чи не повіситися часом? Ні, не повішуся, а втечу в Україну, оженюсь і вернуся, як умитий, в столицю».

Отже, у листах Т.Г.Шевченка відчувається щира любов до України, вболівання за її долю, прагнення завжди бути на рідній землі, чути рідну мову, навіть на чужині, далеко від рідного краю. Образ України червоною ниткою проходить крізь усю епістолярну спадщину Великого Кобзаря. При цьому відчутне поєднання об'єктивного і суб'єктивного, пережитого і вимріяного.

ЯКУШКО Катерина

ІНШОМОВНІ ПОНЯТТЯ МОВНОЇ КАРТИНИ ТВОРІВ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Т. Г. Шевченко – всесвітньо знаний та найпоширеніший в Україні письменник. Однак, певний прошарок нашого суспільства все-таки розглядає його постать спрощено, насамперед, як виразника тяжких дум селянства народною мовою, а вже тоді як творця різних сфер мистецтва – інтелектуала.

Наша мета – розглянути довільно обрані твори Т.Г. Шевченка на предмет виявлення іншомовних понять у їхній мовній картині.

До розгляду було взято такі твори, як «Єретик», «Гайдамаки». «Катерина». «Наймичка», «Іван Підкова» та «На вічну пам'ять Котляревському».

Виявлено, що, наприклад, у поемі «Єретик» автор розширює світогляд читачів залученням таких іншомовних понять, як «булла (грамота римського папи)», «конклав (зібрання кардиналів)», «автодафе (урочиста церемонія оголошення присудів інквізиції)» та історичних осіб на кшталт Аттіли (вождя гунів) або Цезаря (німецького імператора). У творі «На вічну пам'ять Котляревському» вжитий топонім «Троя» в значенні стародавнього міста Малої Азії, а в «Івані Підкові» – Царград як давньої слов'янської назви колишньої столиці Туреччини Стамбула. У поемі

«Катерина» Т.Г. Шевченко вижив іншомовне поняття «берлин (стародавня карета)», у «Наймичці» – «габа (турецьке сукно)».

Окремого розгляду заслуговує поема «Гайдамаки», в якій, окрім іншомовних понять «інтродукція (вступ до музичного або словесного твору)», «конфедерації (збройні союзи польської шляхти)», «ліаня (католицька церковна служба)», «базиліани (польські ченці)», «субскрибенти (передплатники)» та ін. навіть безпосередньо відтворено певні вислови іноземною мовою на кшталт «Nie pozwalam (польського вето заборони кожного члена польського сейму)», «Герш-ту (перепитування на їдиші «Чи чуєш?») тощо.

Безперечно, мовна картина творів Кобзаря вражає багатогранністю проявів іншомовних локальних історичних, краєзнавчих понять, власних назв, професійної застарілої лексики та топонімів навіть при поверхневому оглядовому перегляді. Отже, вочевидь, існують перспективи подальшого окремого деталізованого дослідження різновидів іншомовних понять у творах інтелектуала Т.Г. Шевченка.

**ПОСТАТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФСЬКІЙ ДУМЦІ**

NIKOLAIENKO Stanislav

**THE ARCHETYPE OF THE “GOLDEN AGE” OF UKRAINE IN
SHEVCHENKO’S POETRY**

Taras Shevchenko is the personification of Ukraine, the Ukrainian nation, the Ukrainian past and future. The appeal to his poetry is a means of national self-identification that is especially relevant during the period of the deep social transformations taking place in Ukraine today. Taras Shevchenko’s poetry is more than just words – his poetry is a message to his fellow men Ukrainians and to the whole world about social injustice, human weaknesses, and sins. His words are able to reach the depths of the Ukrainian soul, describing the Ukrainian experience of the times.

Taras Shevchenko focused primarily on humans, their deep spiritual world, their freedom, happiness, and destiny. His anthropocentrism was based on the complete identification with Ukraine. For Shevchenko, the very world of Ukraine consists of the eternal world of the Ukrainian village and the world of the Cossacks, which embodies the Ukrainian past. The world of the village appears as a sacred world that reproduces the model of Ukraine as an ideal integrity. However, this world is not confined to rural idyllic picture. This world, which the poet would like to see as an ideal world, is in fact disharmonious, full of conflicts and contradictions:

*There’s no-one on the earth can raze
And ruin this beauty-land...
And all of this... My aching heart,
My soul, why are you sad?
My poor, my desolated soul,
Why do your useless weep?
For whom is your pity? Alas, can’t you see?
And cannot you hear how the multitudes cry?
So go, take a good look! And meantime I’ll fly
Into the blue sky, above the grey clouds;
Up there are no rulers, no prisons or knouts,
No jeers of contempt and no people’s lament.
Go, closer look: in that same Eden which you flee
His tattered shirt from off a cripple’s back they tear
With skin and all - because his hide they need
To shoe their princelings with. And over there
A widow’s crucified for taxes, while they drive
Her only son - her only hope! - in chains
Into the army. And there - more dead than ‘live,
A starving babe beside a hedge awaits
Its mother from the feudal lord’s estate [3].*

The world of the Cossacks was the same disharmonious world. For the poet, there was not any “Golden Age” in Ukrainian history, since history is continuous. As V. Gorsky states, the past is not in the opposition to the present, but it is “here and now” in the form of its fatal consequences [1]. A curse hanging over Ukraine is one of the leading themes of the Prophet’s poetry. He wrote about not only the abusiveness and oppression by the Russians,

Polish, Turks, and others on Ukrainians, but he also wrote about the abusiveness and oppressions by Ukrainians themselves on their fellow men. He wrote about Ukrainian aristocrats, intellectuals, and leaders of the day who “talked the talk”, but did not “walk the walk”. Embracing the ideals of liberty, equality, and fraternity in the Western Europe, the Ukrainian intellectuals neglected to put those ideals into practice for the betterment of the Ukrainian people [2]. The root of evil is the loss of national memory and dignity.

Thus, the “Golden Age” of humanity is not somewhere in the past, as well as it is not in the present (as the “Golden Age” for Illation of Kiev). For Taras Shevchenko, this archetypal idea, this metaphor, which characterizes the period of prosperity of humankind, this “Golden Age” of Ukraine is in the future. Our poet depicts the coming “Golden Age” of salvation and liberation of Ukraine as a project of the Ukrainian future. The brotherhood of free humans will reign in this new and beautiful world. The country’s great future will be based on the unity of people and the lack of social differentiation. The Ukrainian nation itself will appear as a Mother House, whose strength grows from the inside:

Break your chains, and live as brothers!

Do not try to seek,

Do not ask in foreign lands

For what can never be

Even in heaven, let alone

In a foreign region...

In one’s own house, - one’s own truth,

One’s own might and freedom [4].

Only through internal growth, which will contribute to the flourishing of human strength and potential, it is possible to achieve the desired future for the whole Ukraine.

References

1. Горський, В.С. Історія української філософії / В.С. Горський – К.: Наукова думка, 1996. – 286 с. – С. 166.
2. Andrusyshen, C.H. and Kirkconnell, W. The Poetical Works of Taras Shevchenko: the Kobzar. University of Toronto Press, 1977. 563 p.
3. Shevchenko, T. Dream. John Weir Trans. Retrieved from <https://taras-shevchenko.storinka.org/dream-poem-of-taras-shevchenko-translated-by-john-weir.html>
4. Shevchenko, T. To My Fellow-countrymen, in Ukraine and not in Ukraine, Living, Dead and as yet Unborn My Friendly Epistle. Vera Rich Trans. Retrieved from <https://taras-shevchenko.storinka.org/to-my-fellow-countrymen-in-ukraine-and-not-in-ukraine-living-dead-and-as-yet-unborn-my-friendly-epistle-poem-of-taras-shevchenko-ukrainian-to-english-translation-by-vera-rich.html>

*DANYLOVA Tetiana,
BURDYGA Theodor*

ALONG THE PATH TO A NEW WORLD: SOME THOUGHTS ON CONTEMPORARY SCIENCE AND POSTMODERN

The recognition of pluralistic interpretation of reality in postmodern era casts doubt on complete and absolute truth of any worldview represented by the only one position. Understanding that human self-determination is a probabilistic model, engagement in the situation and connection to objects are features of modern mass psychology. Human

consciousness is a set of artificial clichés which forces us to reconsider the entire scientific values and foundations.

Modern perception of the world is undergoing drastic changes: it shifts towards plurality, temporality, and complexity. Increasingly, people feel that their familiar world of order and stability crumbles and gives way to chaotic, unpredictable world, which exists on its own rules. Old scientific theories, ideologies, and values are destroyed. This leads to awareness of imbalance, ambiguity of human existence and, thus, requires re-evaluation of the existing concepts and paradigms to better explain and understand of a new reality.

Today the universe is perceived through the lens of syncretism: i.e. it is impossible to separate human from nature, consciousness from matter, subject from object. According to F. Capra, our world is a unified whole entity, which consists of processes rather than set of objects. Objective knowledge is impossible, because the observer affects the observation process. Everything in the universe is tantamount: there is neither primary nor secondary. On the basis of the holographic paradigm, K. Pribram proposed “wave theory of reality”. According to it, our brain constructs our image of the world interpreting emanation of the other, primary level of reality that exists outside of space and time. D. Bohm considered that on the “folded up”, “pre-quantum” level of reality the world loses all properties that the human brain attributed to it. Under such conditions, oppositions “material - ideal”, “nearer – farther”, “past – future” lose their conventional meanings. The concept of the unified universe is developed by R. Sheldrake in his theory of morphogenetic (morphic) fields. Everything that exists evolves and helps each other. R. Sheldrake argues that world’s wholeness is determined by still undiscovered field that unites the universe into a single information space. J. Wheeler’s model provides evidence that the basis of all objects or phenomena of the physical world is of non-material origin. Everything that people recognize as reality is created by them during the assessment process, i.e., all physical entities are expressed in different information values, and the universe requires our participation in their manifestation. Thus, people create their own worldviews using an unlimited number of individual facts. Habitual reality appears to be the result of collective representations or agreements.

Therefore, it seems to be impossible to understand the world in its wholeness, and this impossibility is compensated by binary complementary points of worldview. This is the essence of Yu. Lotman’s cultural conception, N. Bohr’s complementarity principle, and W. Heisenberg’s uncertainty principle. According to Yu. Lotman, the phenomenon we call nature is an artificial construct. This is so-called “anti-culture”, which is not equivalent to the phenomenon existed before the emergence of culture. True nature is beyond knowledge since it is continual, whereas culture is always discrete. In the process of learning we allocate an object from one unified stream of life, shifting it from the realm of nature to the sphere of culture. This implies the need for reconciliation of non-discreteness of being with discreteness of consciousness. J. Hintikka notes that all our statements about the world are based on concepts created by people themselves. Knowledge of reality essentially can not be separated from its conceptual comprehension.

Humanity faces such a chaotic, uncertain worldview crisis not for the first time. Duality and attempts to overcome it permeate the entire history: from traditional archaic cultures to modern civilized societies. Ancient people have mastered the world by splitting it into two parts - developed and undeveloped world, friendly (or at least predicted) world of culture and hostile, unknown world of nature. Therefore, the opposition Space – Chaos was originated.

Binary opposition is the primarily notional splitting of the world into two parts, which confront each other. *The binary number system* plays a central role in how information of all kinds is processed and stored by the computers. *The conduction of the electrical signals in the form of action potentials in neurons also travels in binary form.*

Literally, all objects and phenomena are constituents of this system. Universal binary oppositions are the background of any worldview's interpretation, for example, Life - Death, Good - Evil, Right - Left, Past - Future, Up - Down, Light - Darkness, East - West. Components of each opposition are not equal in value. Moral evaluation - positive or negative – is attributed to all binary oppositions. Ch. Osgood came to the conclusion that human consciousness is not only characterized by bipolarity (i.e. the meanings of words are differentiated in terms of binary oppositions), but also by the fact that one of the poles is evaluated as a positive and the other - as a negative. According to C. Levi-Strauss, binarity has universal nature and still today our thinking is based on this scheme.

Ambivalence in perceiving the world is caused by physiological factors as well, e.g. the *sympathetic* and the *parasympathetic* division of the autonomic nervous system have *antagonistic* effects on the same targets they innervate. Neurons in the brain receive excitatory and inhibitory synaptic inputs from other neurons. The integration of these inputs takes place both in time and space and plays a central role in the process of decision making.

The human brain is divided into two hemispheres, which are not symmetric in their functions. The left hemisphere contains regions involved in speech and language; it is also associated with mathematical calculation and fact retrieval. The right one plays a role in visual and auditory processing, spatial skills, and artistic ability. Thus, there is the eternal contradiction. Binarity gets the status of the fundamental principle of consciousness. Binary paradigm makes people to experience ontological dissonance, which is perceived as a fact of human existence.

M. Foucault, J. Derrida, R. Barthes, U. Eco, G. Deleuze, J.-F. Lyotard urged to abandon dogmatism, monologue perception and explanation, interpretation based on binary oppositions. As J. Derrida considered, philosophizing often arises as a result of uncompromising struggle against binary oppositions, because binary worldview is our subjective desire to reduce the world to a comprehensive layout. The idea of deconstruction really seems to be fundamentally new approach to the analysis of cultural life. G. Deleuze called for concepts' destruction, since they can not describe the things beyond anthropological predicates; on the contrary, they only manipulate human consciousness. The world, which is necessary to reach, occurs to be Nothing, Nothingness. It is the world of equal opportunities without any evaluations, clichés, and stereotypes. In this world, people are seeking for reality regardless of any rules, regulations, notions, and concepts. Here artificial constructs of the human mind, such as Material – Ideal, Determinism - Indeterminism, Finiteness - Infinity, Necessity – Randomness, are united.

Postmodern worldview has questioned the stability of our world and culture: everything people deal with in fact is illusion. Non-classical postmodern ontology is associated with open dynamical systems that can not be described by concepts based on binary oppositions. Postmodern thinkers refer to chaotic, illogical nature of the world, which can be experienced only as a result of empathic connection with diverse world of people and cultures.

THE RELATIONSHIP BETWEEN EMOTIONAL INTELLIGENCE AND TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP STYLE IN PUBLIC SCHOOLS IN AMMAN

Emotional Intelligence (EI) as a set of competencies enhances the skills of leaders directed toward developing and motivating employees to achieve the organization's vision [1]. Transformational Leadership (TL), on the other hand, as a set of leaders' characteristics, aims to influence employees' behaviours for the sake of achieving the organization's objectives [7]. Hence, both EI and TL are necessary to attain objectives. Researchers have defined EI in terms of numerous dimensions. The most common dimensions focus on SEA, SEM, SOA, and REM [2; 4; 5; 9]. SEA is related to emotional self-awareness (E-SEA) and accurate self-assessment (A-SEA). SOA belongs to empathy (EMP), service orientation (SEO), and organizational awareness (ORA). SEM is connected with trustworthiness (TRT), conscientiousness (CON), adaptability (ADA), achievement drive (ACD), and initiative (INI). Finally, REM concerns communication (COM), developing others (DEO), influence (INF), leadership (LDR), conflict management (COM), change catalysts (CHCs), building bonds and teamwork (BBT), and collaboration (COL) [2; 4; 5; 9]. Researchers have also defined TL with regard to leaders' characteristics as representing their abilities to disseminate the organization's vision, develop their followers' abilities, and motivate their followers to act in favour of group interests [8]. The most common dimensions used for TL are IDI, INM, INS, and INC. Many studies have been conducted to investigate the relationship between EI and TL. Some studies have indicated that EI is significantly and positively related to TL [7]. Conversely, other studies have found no significant relationship between EI and TL [3; 6]. Therefore, the aim of this study was to explore the relationship between EI (SEA, SEM, SOA, and REM) and TL (IDI, INM, INS, and INC) in an educational setting from the Arab world, specifically Jordan, using a sample selected from public schools in Amman. The study was conducted in 2016 from teachers' perspectives using a reliable and valid questionnaire that was developed based on previous studies and related works. The main contribution to the body of knowledge can be found in the investigation of the relationship between EI and TL in the educational domain. The relationships between these two constructs are also discussed, and the study's model is presented.

This study explored the relationship between EI and TL style in public schools in Amman, the capital city of Jordan. EI was measured based on four dimensions: SEA, SEM, SOA, and REM. TL was also assessed based on four dimensions: IDI, INM, INS, and INC. The results revealed that EI is positively related to IDI. Equally, the results indicated that EI significantly affects INC. As regards the relationship between EI and INM, the hypothesis was accepted. Finally, the findings found a positive effect of EI on INS.

The current study supported the positive impact of EI on TL in the educational setting. Hence, the main contribution of this study is related to teachers' perspectives on the relationship between principals' EI and their TL, from which one can conclude that EI is a critical antecedent of leadership style success. A larger sample size should be considered in future research. The study is limited to public schools in Amman; a larger sample of private and public schools from other regions in Jordan can be used to gain a wider insight into the effect of EI on TL. Finally, other leadership styles should be considered in future research.

References

1. Antonakis, J., Ashkanasy, N. & Dasborough, M. (2009). Does leadership need emotional intelligence? *The Leadership Quarterly*, 20(2), 247-261.
2. Gardner, L., & Stough, C. (2002). Examining the relationship between leadership and emotional intelligence in senior level managers. *Leadership & Organization Development Journal*, 23(2), 68-78.
3. Genderen, E. (2012). Relationship between emotional intelligence and leadership style: A comparative-gender study. *Review of International Comparative Management*, 13(2), 224-236.
4. Hess, D., & Bacigalupo, J. D. (2011). Enhancing decisions and decision-making processes through the application of emotional intelligence skills. *Management Decision*, 49(5), 710-721.
5. Hopkins, M., O'Neil, D., & Williams, H. (2007). Emotional intelligence and board governance: leadership lessons from the public sector. *Journal of Managerial Psychology*, 22(7), 683-700.
6. Jayakody, T., & Gamage, P. (2015). Impact of the emotional intelligence on the transformational leadership style and leadership effectiveness: Evidence from Sri Lankan national universities. *Journal of Strategic Human Resource Management*, 4(1), 1-12.
7. Lam, C., & O'Higgins, E. (2013). Emotional Intelligence and Leadership Styles in China. *Asia Pacific Management Review*, 18(4), 441-467.
8. Mandell, B., & Pherwani, S. (2003). Relationship between emotional intelligence and transformational leadership style: A gender comparison. *Journal of Business and Psychology*, 17(3), 387-404.
9. Sharma, R. (2012). Measuring social and emotional intelligence competencies in the Indian context. *Cross Cultural Management: An International Journal*, 19(1), 30-47.

БЕРЕЗІНЕЦЬ Ірина

ОНТОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТВОРЧОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА

Багато науковців приділяли свою увагу вивченню та дослідженню життєвого шляху та творчості Т. Шевченка, але особистість його настільки неоднозначна та багатомірна, що дослідження цієї теми тривають і понині. Саме багатомірність особистості і є тією рисою, що викликає бажання досліджувати її глибини.

Митець залишив для нащадків великий духовний скарб, який складається не тільки з його літературних, художніх творів, а і листування. Одним з ключових періодів життя для вивчення особистості митця, є період його заслання у Казахстані. Це сповнений драматизму, поневірянь час, коли Т. Шевченко розкривається з новою силою. В цей період свого життя він намагається активно, по-можливості, листуватись. Саме в листах закодовані послання митця своїм сучасникам та майбутнім поколінням і вони стали джерельною основою нашої статті.

Листи Т. Шевченка вражають своєю метафізичністю. Вони сповнені тонким сприйняттям оточуючої реальності, що загострена соціальною пригніченістю, фізичними недугами, несприйняттям чужої, пустельної, природи. Взаємозв'язок між особистим буттям та зовнішніми реаліями чітко простежується в його житті; духовний і тілесний стани співвідносяться між собою, впливають один на одного. В своєму листі з Орської фортеці до М. Лазаравського (1847) Т. Шевченко пише:

«Отже, так зо мною трапилося, спершу я сміливо заглянув лихові в очі. І думав, що то була сила волі над собою, аж ні, то була гордость сліпая. Я не розгледів дна тієї бездни, в котору впав. А тепер, як розгледів, то душа моя убогая розсипалась, мов пилина перед лицем вітра. Опріче того, що нема з ким щире слово промовити, опріч нудьги, що в серце впилася, мов люта гадина, опріче всіх лих, що душу катують, – Бог покарав мене ще й тілесним недугом...і те, що я прозябав собі хоч у поганій, та все-таки вольній хатині, так бачите, щоб я не зрисував свого недуга (вуглем на комені), то і положили за благо перевести мене в казарми » [1, 39]. Він постійно перебуває у стані внутрішньої боротьби і тільки надія повернутись до «своїї безталанної країни» [1, 39] надає йому сили для продовження свого життя.

Шевченко відчуває своє співвідношення, співбуття із природою, та він не може інтегруватись із нею. В той же час, перебуваючи у постійному пошуку мотиву до життя, шукаючи внутрішні сили до життя, взаємодіючи зі світом, який вороже налаштований до нього – він філософує: «Справжнісінька пустеля! Пісок та камінь; хоч би травина, хоч деревина – нічого нема. Навіть гори порядної не побачиш – просто чорт зна що! Дивишся, дивишся та й така тебе нудьга охопить – просто хоч давись, так і вдавитися нічим. Так, чоловік у нещасті живе у самому собі, як кажуть розумні люди, тобто міркує. А до чого веде міркування? – спитати б цих розумних людей. До того, що руйнує надію, цю всесвітню прекрасну шахрайку! Зізнаюся, я довго сподівався, але потім і рукою махнув. Та й справді, мені щастя не личить. Народився, виріс в неволі та й помру, здається, солдатом. Який-небудь та був би швидше кінець, а то, справді, набридло чортзна як жити», – писав Шевченко до С. Гулака-Артемівського (1852) [1, 60]. Цей уривок із листа яскраво демонструє взаємоузгодженість людини і природи: безкрай степ, що спустошує душу Шевченка. Його свідомість не готова сприймати пустельні краєвиди, виступаючи онтологічною основою несвободи та гіркої долі.

Тема свободи, мабуть що є однією з провідних в творчості майстра. Життя його склалось так, що він весь час боровся за свободу для всіх нужденних, втрачаючи свою власну. Власної свободи, як такої, щоб не відчувати втручання владних структур за 47 років життя він і не мав: 24 роки жив у кріпацтві, 10 років пройшли на засланні, а решта – під неусипним жандармським наглядом. Перебуваючи у важких умовах заслання, Т. Шевченко переймався тяжкою долею всіх знедолених, що зустрічались, оточували його на життєвому шляху. У своєму «Щоденнику» він писав: «Солдати – найбідніший, найжалюгідніший стан у нашому православному отечістві. У нього відібрано все, чим тільки життя красне: родину, батьківщину, свободу, одним словом, все. Йому можна пробачити занурення іноді своєї сірої, самотньої душі у півкварти сивухи. Але офіцери, яким віддано все, всі людські права і привілеї, чим же ж вони різняться від бідняка солдата? (Я кажу про Новопетровський гарнізон.) Нічим вони, бідні, не відрізняються, крім мундира» (1857) [2, 16].

Таким чином, у творчості Т. Шевченка знайшли своє відображення проблеми буття, в різних формах його прояву. Провідною темою у митця була тема існування простої людини, як цілісної істоти у тогочасному суспільстві. Не останнє місце займав і образ природи, через який він транслиував свої власні душевні стани.

Список використаної літератури

1. Шевченко Т. Листи. Дарчі та власницькі написи. Документи, складені Т.Шевченком або за його участю / Т.Шевченко. Зібрання творів: у 6 т. – К., – Вид.: Наукова думка, 2003. – Т.6. – С. 57 – 116.

2. Шевченко Т. Щоденник / Т. Шевченко. Зібрання творів: у 6 т. – К., – Вид.: Наукова думка, 2003. – Т.5. – С. 9 – 187.

БОЙКО Юрій

РЕЛІГІЙНИЙ ВИМІР ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Релігійні погляди Т. Шевченка до наших днів залишаються одним із найбільш дискусійних питань шевченкознавства. Це й не дивно, адже попри те, що творча спадщина Великого Кобзаря, його листи і записи у «Щоденнику» наскрізь всіяні зверненнями до Бога, однозначної відповіді про ставлення Т. Шевченка до Бога, ми в ній не знаходимо. З одного боку, творчість Т. Шевченка – це постійний діалог з Богом, який розпочався з раннього дитинства під впливом віруючих батьків:

*Уже покликали до паю,
А я собі у бур'яні
Молюся Богу... І не знаю,
Чого маленькому мені
Тоді так приязно молилось*

(Мені тринадцятий минало).

Слід зазначити, що діалог з Богом, який ведеться Кобзарем у формі молитви має не особистісний, а україноцентричний характер. Звернення Т. Шевченка до Бога супроводжуються щирою вірою у щасливе майбутнє України та її народу. Поет сповідається на заступництво Бога за українців. Власне саме тому Великий Кобзар неодноразово звертається із закликом:

*Любіться, брати мої,
Україну любіте
І за неї, безталанну,
Господа моліте*

(В казематі).

Поет шукає Божого благословення на всі дії, пов'язані з боротьбою України за її свободу і незалежність. Так, у «Гайдамаках», закликаючи «Молітесь, братіє, молітесь!», він проголошує:

*Кругом святого Чигирина
Сторожа стане з того світу,
Не дасть святого розпинать.
А ви Україну ховайте:
Не дайте матері, не дайте
В руках у ката пропадать!*

(Гайдамаки).

Ідея заступництва Бога за Україну та українців, у творчості Т. Шевченка тісно переплітається з прямо протилежними інтенціями, які, на наш погляд, великою мірою були зумовлені соціальним становищем тогочасних українців. Усвідомлюючи несправедливість та нестерпний соціальний гніт, Т. Шевченко неодноразово докоряє Богові за його байдужість до соціальної несправедливості.

*Пробудися! Чого спиш. Господи?
Встань, не відкидай нас навіки!
Чого закриваєш лице твоє,
Забуваєш за горе наше і тісноту*

нашу?

(“Давидові псалми” Псалом 12)

На наш погляд, докори Богові – це вияв протесту проти соціальної несправедливості. Водночас вони є прямим свідченням того, що віра Т. Шевченка має надконфесійний характер. Стоячи на національному ґрунті, Кобзар апелює до загальнолюдських цінностей: волі, правди і братолюб'я. Він дихав любов'ю, бажанням погодити всі національності, поладнати соціальні неправди. Мрією його була загальна воля і братерство всіх народів. Власне саме цю ідею він обстоював будучи одним із представників Кирило-Мефодіївського братства. Ідеологія останнього, викладена у роботі М. Костомарова, мабуть є найбільш важливим свідченням особливостей релігійного світогляду Т. Шевченка.

Як відомо, Кирило-Мефодіївське братство ставило своїм головним завданням побудову майбутнього суспільства на засадах християнської моралі, шляхом здійснення цілого ряду реформ; створення демократичної конфедерації слов'янських народів, очолюваної Україною, на принципах рівності і суверенності; знищення царизму і скасування кріпосного права і станів; встановлення демократичних прав і свобод для громадян; зрівняння у правах всіх слов'янських народів щодо їх національної мови, культури та освіти.

БУЦИК Ігор

ІДЕЇ ДУХОВНОЇ ТВОРЧОСТІ Т.Г.ШЕВЧЕНКА

Кожна епоха в контексті свого буття відкриває нові творчі спроможності великих митців, бо почуття, віра, думки геніїв готуються поволі і не одним поколінням. Цілий потік культурних течій, традицій володіє митцем, примножуючи справді невичерпні багатства творчості. Таким є й талант Шевченка, його сприйняття оточуючого. Про світогляд поета багато сперечалися і сперечаються. Його думками «хотіли б підперти ту або іншу з сучасних світоглядних, або й суто – політичних позицій». Постає, розуміється питання, чи був у Шевченка цілісний і закінчений світогляд? Для розуміння особливостей духовного світу поета вдамося до історії філософії.

Основною рисою цілої духовної постаті Т. Шевченка, провідним почуттям у цілій його творчості, визначальним пафосом його життя треба визнати його «антропоцентризм», – поставлення людини в центрі цілого буття, цілого світу – як природи й історії, так і всіх сфер культури. І природа, й історія, і культура – мистецтво, наука, релігія – усе має значення і цінність лише виключно в залежності від цього загального і універсального вихідного пункту – від людини, її переживань, бажань, потреб. Т. Шевченко, як і вся його рідна культура, існував за умов культурних репресій, тобто «в постійній екзистенційній ситуації – на межі життя і смерті». Все людське постає перед митцем на рівні рефлексії і на нерелексивному рівні. На ідеалі Добра, Краси, Істини тримається Всесвіт Шевченка. Україна, Слава, – це ті ідеали, з яких складається світобудова Кобзаря. Особистість поета як творця закорінена в його не релексивному національному досвіді. Саме цей досвід художника увібрав у себе всю особистість індивідуального буття Т. Шевченка. Надзвичайно яскравий, послідовний, «безмежний» антропоцентризм як одна з прикмет поетичного стилю Т. Шевченка помічається в його ставленні до природи. Відомо, що стосунки «людина і природа» різних епох і різних поетів далеко не

однакові. Світ природи, з одного боку, здається поетові цілком нейтральним, байдужим до людини, життя його тече незалежно від життя людського; при такому світогляді природа і людина змальовуються або цілком окремо одна від одної, або, якщо і разом, то лише з метою підкреслити з усією силою їх повну байдужість. З другого боку, людина вважається лише частиною світу природи, в ньому потоплена, розчинена, відкликається на її поклики; тоді в художньому образі природа виступає поводителем людини, яка чи з доброї волі, а чи то з примусу має за природою слідкувати. Інколи природу вважають ворожою людині силою, яка їй шкодить, її гнітить; для поета, який живе в таких ілюзіях, – боротьба людини з природою і є власний предмет художнього зображення. Для Т. Шевченка природа є щось «підрядне» людині, є резонатор, дзеркало людських переживань, і, вдивляючись і вслухаючись в неї, людина чує і бачить тільки себе саму.

Природа відкликається на все, що діється в серці людини, відбиває внутрішнє життя в наглядних образах і символах. Життя разом з оточуючою дійсністю породжують неправду, неволю, в яких гине, руйнується, стирається «природа» людини. Звернення поета до Платона, Сократа, Плутарха, Геродота, Горація, Тита Лівія, Юстина Філософа, Вольтера, до творів Данте Аліґ'єрі, Джорджа Байрона, Уільяма Шекспіра, «Фауста» Гете вказують на його широке знання історії філософії. Широкий діапазон суджень щодо світогляду Т. Шевченка, його витоків.

На думку Є. Маланюка, Т. Шевченко вийшов з єдиної верстви козацької, яка потім під адміністративним тиском Російської імперії роз'єдналася. Шевченка породило закріпачене селянство. Потрапивши до Петербурга, він своїм «селянським» національним здоров'ям не тільки не відчув згубного впливу його життя, а й зумів оформити свою розумну суть, акумулювати національний дух, передати його не лише живим, а й майбутнім поколінням. Світогляд Т. Шевченка формувався там, де доживали свій вік очевидці Коліївщини, де були згадки про козаччину, де співали думи про Б. Хмельницького, де були злидні, голод і знущання над селянином-кріпаком. Глибоке знання життя, традицій боротьби за волю й не менше прагнення до неї дало йому змогу інстинктивно відчувати минуле, виробити свій погляд на світ, давні часи й події, звернутися не тільки до сучасників, а й до потомків із закликком вирішувати вічні проблеми, що сягають основ національного буття. Звернувшись до минулого в ідеалах народної традиції, він знайшов мотиви, співзвучні ідеалам суспільної свободи, протесту проти усякого посягання на свободу і гідність людини, людської особистості. Саме цим він і заклав міцні підвали національного відродження.

Життя Т. Шевченка було сповнене прозаїчно-поетичної філософії, про що говорить його автобіографія. Творчість же поета можна переконливо і цілком точно назвати філософією, адже його спадщина, насичена великою любов'ю до мудрості й правди, ввібрала у себе душу, прагнення Т. Шевченка жити за законами правди, свободи, самому боротися за волю, за справедливий лад у людському світі. Світогляд Кобзаря повністю вилився у трансформацію української історії: у відтворенні героїчного минулого, показі реальності, сучасності, невпинного бажання бачити щасливим майбутнє. Це неповторна експресія збольеної душі митця, яка стала часточкою національної гордості та загальнолюдської системи цінностей.

ВДОВИЧЕНКО Георгій

**КОНТРОВЕРСІЙНІСТЬ КУЛЬТУРФІЛОСОФСЬКИХ ВІЗІЙ ТВОРЧОЇ
ПОСТАТІ Т. ШЕВЧЕНКА У ФІЛОСОФСЬКІЙ ДУМЦІ УСРР (В. ЮРИНЕЦЬ І
П. ДЕМЧУК)**

Важливим складником розпочатих зі здобуттям Україною незалежності пострадянських спроб комплексних переоцінки та відтворення історії української філософії й, у цілому, вітчизняної гуманітаристики у постмодерному соціокультурному контексті було, на наш погляд, осмислення прикметної - трагічної та, водночас, звияжної, долі "філософського фронту" УСРР епохи "Розстріляного Відродження". Найдослідженішою нині, зокрема завдяки опублікованим у 2006 - 2015 рр. шістьом циклам статей та монографії [1] автора цієї доповіді, є наукова спадщина двох чи не найвідоміших із філософів УСРР - академіка Всеукраїнської Академії наук (ВУАН), професора філософії Володимира Юринця, і члена-кореспондента ВУАН, професора філософії Петра Демчука. У вперше системно вивченому нами їхньому науковому доробку саме й було найпредметніше на "філософському фронті" УСРР актуалізовано шевченківську тематику. На жаль, у 90-х рр. XX - 10-х рр. XXI ст. тема українських філософських студій періоду між двома світовими війнами заторкнута вітчизняними і зарубіжними фахівцями вкрай принагідно. Поза їхньою увагою, як, по суті, й до того - в УРСР, залишився один з чи не найцікавіших аспектів процесу першого україномовного - державного й загальнонаціонального, інституціоналізуванню вітчизняних філософських освіти, науки та культури в УСРР, а саме перший у вітчизняній науці спектр системних - україноцентричних та україномовних, спроб культурфілософського рефлексування філософами УСРР їхнього долучення до європейського соціокультурного, і культурфілософського в тому числі, досвіду від античності до модерну. На окрему увагу заслуговує майже недосліджений українознавчий сегмент цього рефлексування, як-от вивчення й розроблення, передусім та переважно В. Юринцем і П. Демчуком, зарубіжних, вітчизняних і власних культурфілософських пошуків, ідей і вчень. Панорамно аналізуючи їхні здобутки насамперед у розділі [2], а потім - і в низці циклів, переважно, юринцезнавчих та демчукознавчих статей у періодиці Київського національного університету ім. Тараса Шевченка й Інституту філософії ім. Г. Сковороди НАН України - збірниках наукових праць "Гуманітарні студії", "Політологічний вісник" та "Мультиверсум", ми вперше висвітлили здійснені саме В. Юринцем і П. Демчуком - найприкметніші на "філософському фронті" УСРР, спроби осмислення винятково широкого спектра проблем історії і теорії вітчизняних та зарубіжних наукового, культурно-мистецького і суспільно-політичного життя.

Одним з низки важливих ідейно-світоглядних маркерів оприявлення специфіки українознавчих векторів їхніх культурфілософських пошуків середини 20-х - початку 30-х рр. XX ст., які були виразно зумовлені як їх соціальним статусом в Австро-Угорщині (вихідці з селянських родин, вихованці Віденського університету та учасники Першої світової війни у складі легіону УСС), а згодом - в УСРР (співробітники радянських державних установ, науковці та викладачі провідних філософських інституцій), так і фаховою специфікою (дослідники зарубіжної, головним чином австрійської і німецької, гуманітаристики, представники групи "деборінців" у філософії УСРР), є їхнє ставлення до творчої постаті Т. Шевченка в контексті ґрунтовного дослідження соціокультурного контексту епох Романтизму й модерну в історії українських наукового, культурно-мистецького і суспільно-

політичного життя. Вдаючись у своїх українознавчих публікаціях, від рецензії "Українська Жовтнева література в марксистському освітленні. Жовтнева література в освітленні Коряка. (З приводу книжки "Організація Жовтневої літератури")" (1926) й розвідки "Павло Тичина. Спроба критичної аналізи" (1928) до статті "Український філософський фронт" (1932), до вивчення, з його точки зору, трьох головних "буржуазних течій в ділянці ідеології на Україні" - "літературно-суспільних течій" XIX - початку XX ст. або "українських історично-політичних програм" модерну: "українського радянства" - народництва, "хуторянського" "українського марксизму" та "українського модернізму" - "хатянства", - В. Юринець протиставив першому, як "ідеології куркулівства" С. Єфремова з її культом Т. Шевченка, "хатянство" і його "культ Куліша".

Проводячи від першої до останньої зі згаданих українознавчих розвідок ідейно-світоглядне протиставлення постаті Кобзаря, як "мужицького поета", якому, як і "всім українофілам", "легше було писати свого щоденника по-російському", постаті П. Куліша та П. Тичини - "невтомних піонерів української культури" і видатних "українських культурних фігур", В. Юринець гостро протипоклав "виразній прямолінійності Шевченкової ідеології національно-селянської революції" з її "ідейністю" - "наслідком української заскорузлості", "глибоке розуміння стилів культур у Куліша", як "хатянського" символу "аристократизму духа". Критично визнаючи П. Куліша "головним речником" ідеологів буржуазії "на українському ґрунті" й, зокрема, відзначаючи спроби "вихіснування Кулішем і українською буржуазною літературою Шевченка", щоб "зробити його нешкідливим через канонізацію", він визнав "найбільшого теоретика міщанства українського Панька Куліша" за "будителя української національної свідомості" й за "колоса української історії". Вказуючи, як і В. Юринець, на значну відмінність історії українських націо-, культуро- і державотворення від російських внаслідок їх самобутності й, водночас значної залежності від західноєвропейських, П. Демчук вдався у розділі "Шевченко та його учителі філософії" (1931) з утраченого рукопису шевченкознавчої студії до висвітлення і обґрунтування суголосної позиції В. Юринця тези про поступ української професійної культури під пріоритетним впливом німецьких філософії та культури епох Просвітництва й Романтизму.

Даючи критичну культурфілософську оцінку "філософської дійсності" і, в цілому, народної й професійної культур Росії і України XIX ст., він, що цікаво, високо оцінив, на відміну від В. Юринця, внесок Т. Шевченка до вітчизняної й світової культури. Рівняючи творчу постать Кобзаря до Арістотеля, Данте та В. Шекспіра та визнаючи його за "найкращий вклад України" і "трудящих українських мас" до "загальнолюдської скарбниці духовного розвитку", він наголосив, що "філософське значення життя Шевченка перевищує цілі великі томи інших блискучих мислителів". Визнаючи його за центральну постать в історії вітчизняної народної та професійної культур, яка і стала символом їх синтезу й спільного плідного поступу, П. Демчук констатував нехить поета до російської академії філософії і, водночас, "пошану" до Ф. Шіллера та Й. Гете і прямо узалежнив "філософське світорозуміння Шевченка" від засад натурфілософії О. фон Гумбольдта. На наш погляд, виразна контрверсійність шевченкознавчих позицій В. Юринця та П. Демчука, зважаючи на, разом із тим, поділяння ними спільної - української націонал-комуністичної, великою мірою євромарксистської за її філософською визначеністю, позиції, засвідчила її відмінне соціокультурне акцентування у кожного з них. Якщо В. Юринець, чітко вказуючи на "бідність на ідеї" українського письменства як "літератури нації низької суспільної

структури", засудив "українське просвітянство" і його культ "музицького поета" з позиції ідейно близького йому вітчизняного модерну - "хатянства", то П. Демчук, по суті, протиставив цій позиції неонародницьке - скориговане ідеологією українського націонал-комунізму, бачення Кобзаря як "у всій своїй творчості наскрізь по формі й суті" "суто-українського" "великого поета-мислителя" для всього розвитку "не тільки свого народу", але ж і "людства в цілому". Прикро, що сталінські репресії на "філософському фронті" УСРР перервали не лише ці спроби розбудови вітчизняного літературознавчо-філософського шевченкознавства епохи "Розстріляного Відродження", але і її саму як так і не втілений у життя шевченківський міфопоетичний проект "сім'ї вольної, нової".

Список використаної літератури

1. Вдовиченко Г. В. Культурфілософська спадщина філософів УСРР епохи "Розстріляного Відродження": монографія / Г. В. Вдовиченко. - К.: ВПЦ "Київський університет", 2015. - 511 с.
2. Вдовиченко Г.В. Українська філософська думка у 20-30-ті роки ХХ ст. / Г. В. Вдовиченко // Історія української філософії: Підручник (до 175-річчя від заснування Київського університету) [авт. кол. Русин М. Ю., Огородник І. В., Руденко С. В. та ін.]. - К.: ВПЦ "Київський університет", 2008. - С. 485-506.

ГЕЙКО Світлана

ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ РОМАНТИЗМУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Романтизм – це не лише естетична теорія, а історична форма західноєвропейського типу культури, яка розповсюдилася в різних країнах, набувши філософського обґрунтування у концепціях йенських романтиків. Він піддавався нещадній критиці культу абсолютного розуму, який претендував на всезагальність та необхідність, а виявився обмеженою абстракцією у формі розсудку.

Народження романтизму, за усталеною історико-філософською традицією, пов'язується з діяльністю так званого йенського гуртка, представниками якого були Фрідріх Шлегель, його брат Август Вільгельм Шлегель, Людвіг Тік, Новаліс. Романтизм зростав на трьох ідейно-естетичних підвалинах: заперечення культу розуму Просвітництва, утвердження сентименталізму та індивідуалізму або свободи людини. На противагу раціоналістичним схемам, романтизм претендував на універсальність осягнення світу, на дійсне узагальнення та охоплення всього знання, яке, на його думку, можливе на основі цілісного світогляду, що виникає на засадах мистецтва та життя як безпосередньої дійсності, неопосередкованої будь-якими формально-логічними конструкціями. Романтична свідомість – це певний погляд на світ як на суперечність, єдність вічного та тимчасового, загального та історично-конкретного, ідеалу та дійсності, мови мистецтва та культури «взагалі» та їх нового змісту.

Ф. Шлегель переніс ідеї фіхтеанської філософії у сферу естетики. Не випадково він називав мистецтво, сповнене іронічним настроєм, трансцендентальним мистецтвом. Але концепція романтичного мистецтва складалась не тільки під впливом Й. Фіхте; багато важила у становленні цієї концепції також робота Ф. Шиллера «Про наївну й сентиментальну поезію», де він розрізняв два види

мистецтва: наївне й сентиментальне. Наївне мистецтво характеризується тим, що в ньому митець цілком прикривається своїм твором, розчиняється в ньому; навпаки, сентиментальне мистецтво передбачає, що особистість митця виявляється відмінною від його твору, вона немов існує поруч із твором і проливає певне світло на останній. Тому в сентиментальній поезії особистість митця цікавить нас ледве не більше, ніж сам твір, – останній виступає не як самоціль, а як засіб виявлення особи його творця. Не дивно, що ці роздуми Ф. Шиллера мали вплив на Ф. Шлегеля, адже вони йшли в тому ж філософському напрямку, в якому розвивався й молодий Ф. Шлегель під впливом Й. Фіхте. Шлегелю залишалося лише розгорнути в цільну картину ці вже достатньо ясно окреслені контури, що він і зробив у своїй концепції іронії.

Іронія розуміється Ф. Шлегелем як спосіб художнього вираження трансценденталізму, тобто виявлення нескінченної переваги творця над всім тим, що створено ним, нескінченної переваги суб'єктивності над створеним нею об'єктом – у даному випадку над власним твором. Це дає романтику можливість насолоджуватися своєю могутністю, відчувати свою свободу. Романтики, віртуозно користуючись прийомом іронії, намагалися вирішувати проблему збігу або розбіжності «маски» з дійсним змістом структури моральної свідомості особистості. Звідси у літературі виникає проблема двійника (новели Е.-Т. Гофмана, повісті М. Гоголя та ін.).

Ідеї йенського гуртка відігравали велику роль у формуванні європейського романтизму в цілому та українського зокрема. Український романтизм – це своєрідний світогляд, основні структурні елементи якого формувались в попередні культурно-історичні епохи, але актуалізувалися й поросли в певних історичних умовах як романтичне світобачення та світосприйняття. Яскравими представниками романтизму в Україні постають відомі діячі української культури – М. Гоголь, М. Костомаров, П. Куліш й Т. Шевченко.

Творчості Тараса Шевченка притаманні як загальні риси романтизму так і національні модифікації. У низці художніх і почасти філософських творів Шевченку вдалося привернути інтерес тогочасного суспільства до власного минулого. У той час воно ще жилося спогадами про напівдержавну добу Гетьманщини, але все більше піддавалося загальноімперській уніфікації. Під його пером постало уявлення про український народ, самобутній у своїй національній вдачі, самостійний на власній землі. Пізніше в науковій і суспільно-політичній діяльності М. Грушевського було доведено, що історія українського народу є безперервною і самобутньою від початків історичного життя в Україні. Боротьба за повне її усамостійнення є віддзеркаленням об'єктивних тенденцій розвитку світової цивілізації. Вищим щаблем її поступу є якраз звільнення поневолених народів.

Таким чином, можна підсумувати, що особливість романтизму – в постійному розвитку як в свідомості, так і в творчому методі. Європейський романтизм піддавав нещадній критиці культ абсолютного розуму. Тарас Шевченко є одним з представників цього напрямку в Україні. Його творчість постає продовженням традиції української духовності на рівні літературно-художнього досягнення дійсності.

ГОРБАТЮК Тарас

ГУМАНІСТИЧНІ ІДЕЇ У ТВОРАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Існує багато суджень про світогляд Шевченка і його джерела. На думку Є. Маланюка, Шевченко походить із закріпаченого селянства, де було чимало колишньої

шляхти, в якій відбувався повільний процес регенерації. Потрапивши до Петербурга, він своїм «селянським» національним здоров'ям не тільки не відчув згубного впливу його життя, а й зумів сформулювати свою розумну національну суть, визначити орієнтири державності, акумулювати національний дух, передати його не лише сучасному йому, а й майбутнім поколінням. У його творчості синтезована єдність душі та тіла, духу України, завдяки чому людина постає в нього як образ Божий: вона ніколи не скалічена, однакова в добрі і злі, багата внутрішнім змістом.

Світогляд Шевченка, зміст його поезії український історик І. Крип'якевич виводить не із суспільного стану поета, як це робить Є. Маланюк, а із сутності умов, у яких він жив і творив. Глибоке знання життя, традицій боротьби за волю і не менше прагнення до неї дали йому змогу інстинктивно відчувати минуле, виробити свій погляд на світ, давні часи й події, звернутися до сучасників і до нащадків із закликом розв'язувати вічні проблеми, що сягають основ національного буття. Звернувшись до минулого, в ідеалах народної традиції він знайшов мотиви співзвучні своїм ідеалам суспільної справедливості, свободи й національної самосвідомості, протесту проти політичного гніту й будь-якого посягання на гідність людини, людської особистості, чим і створив міцне підґрунтя національного відродження.

Характеризуючи світогляд Шевченка як антропоцентризм, сутність якого полягає у розумінні людини як центру всього буття, всього світу, природи та історії, усіх сфер людської культури, Д. Чижевський зумів розкрити специфіку цього погляду, особливо щодо природи. За цим світоглядом, природа постає в поета як щось підпорядковане людині, резонатор або дзеркало, прислуховуючись і вдивляючись у яке людина чує і бачить себе.

Головною рисою багатогранної творчості Т. Г. Шевченка, життєвої постаті є безмежна «робота» серця як осередку внутрішнього життя, найглибших почувань. І сам Шевченко як поет живе не стільки правдою розуму, скільки правдою серця та послідовністю емоцій. Серце є живим образом, самостійною, більш глибокою істотою в людині, що має свої почуття. Серце для Шевченка є неодмінним способом мислити, самоусвідомлювати, переживати, шукати правду, «співати» віршами. Творчість Шевченка не є закінченою, оформленою, застиглою системою (теології, академічної філософії), до якої він мав упереджене ставлення. Оскільки для центральних образів Шевченкової поетичної філософії характерні такі ж сутнісні суперечності, можемо ствердити, що маємо справу з філософією шляху, а не системою.

Своєрідна філософська теодицея Шевченка, його звернення до Бога та створений ним світ змушують звертатися постійно до серця як єдиного вірного способу осягнення світу природи як світу краси, раю. Раєм і святим, праведним є найкраще в людині, що є її внутрішнім – любов та материнство, краса мистецтва, вільна братолюбна дія. Треба людям розтопити серце, а для цього потрібно слово любові і лише освячене цим вогнем любові оправдане звання людини, її віра, розум, надія. Важливо – не лукавити серцем, досягати раю природи чи серця.

Коли йдеться про філософський світогляд Шевченка, його філософсько-християнську думку чи філософію серця, що в нас має справді глибокі вікові традиції і яку ми загубили (правда, не всі), то вони в нього виразні й чіткі.

Список використаної літератури

1. Гузар І. Україна в орбіті європейської мислі: від Григорія Сковороди до Тараса Шевченка. – Торонто – Львів : НТШ, 1995. – 176 с.

РОЛЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У ЗБЕРЕЖЕННІ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Таланти, якими нагородив Господь і його батьки, Тарас Шевченко повнокровно реалізував у своїй багатогранній суспільно-громадській діяльності та науково-художній творчості. Він став найвидатнішим поетом й вченим-історіософом України, бо глибоко усвідомив: «Історію творить нарід, що є ланцюгом ланок-поколінь, щільно пов'язаних зі собою ідеалами, інтересами місією нації як цілості усіх поколінь, мертвих і живих і ненароджених. Саме так формулює поняття нації Шевченко і, від часу його Послання аж до наших днів, ми кращої дефініції не дістали, яка визначила б глибше і досконаліше, що означає нарід чи нація і які зобов'язання стоять перед кожним поколінням народу чи нації» [2, 194].

Його поетичні шедеври «До Основ'яненка», «Іван Підкова», «Тарасова ніч», «Гайдамаки», «Гамалія», «Розрита могила» та багато інших були присвячені славному історичному минулому України.

Тарас Шевченко зробив неоціненний вклад у розвиток української культурної та історичної пам'яті. Національні старожитності промовляли до нього мовою степових могил і співали музикою старих лірників-бандуристів, які пробуджували закопану в курганах волю України.

Перша зустріч Тараса Шевченка з українською минувиною відбулася ще в дитинстві. Тоді він з сестрою Катрею ходив на прощу до Мотронинського монастиря. Хлопчина відчитував на кам'яних могильних плитах монастирського кладовища прізвища «коліїв» – учасників Коліївщини. Убогі руїни гетьманської столиці, побачені ним в дитячі роки, через десятиліття зринуть під час перебування Шевченка у Петербурзі:

*Гетьмани, гетьмани! Якби-то ви встали,
Встали, подивитись на той Чигирин,
Що ви будували, де ви панували!
Заплакали б тяжко, бо ви б не пізнали
Козацької слави убогих руїн [3, 106].*

Поема «Гайдамаки» повністю пронизана історичними та ментальними образами, які зустрічаються в українській поетичній та фольклорній творчості ще з часів Київської Русі. У цьому творі, так само як і загальновідомому «Плачі Ярославни» зустрічаються двоєвірні образи, які визначають ментальну самотність українців. Як приклад, можна навести наступні слова Кобзаря: «розвернулася висока могила», «могила сумує», «могила з вітром розмовляє» тощо.

Не втратив цікавості до історичного минулого українського народу Т. Шевченко і через тривалу розлуку з Батьківщиною. Повертаючись у 1843 році на Україну, Шевченко мав нагоду знайомитися з пам'ятками української старовини. «Проїхавши більшу частину Чернігівщини, Шевченко й Гребінка опинились в Козельці, – пише дослідник Є. Кирилюк. – Поет занотував, що тут 1663 року відбулась знаменита «чорна рада»; він оглянув величний храм Растреллі, споруджений 1742 року Наталією Розумихою, родоначальницею дому Розумовських. У с. Лемешах, недалеко від Козельця, Шевченко в убогій хаті прочитав на сволиці, що її збудовано тією ж Розумихою 1710 року» [1, 118].

Вивчення об'єктів старовини згодом дало можливість Шевченкові сформувати у поетовій уяві образ «Живописної України» – книги, до якої мала увійти серія малюнків, зокрема із зображеннями історичних пам'яток. Тому, в першу чергу, Шевченко разом з Кулішем вирушили до Києва у Межигірський монастир, Спаську церкву, яку було спалено ще у XVIII ст. Художник замалював Запорізький скит. Враження від побаченого на місці колишньої козацької слави ляжуть рядками в містерії «Великий льох» і поезії «Ченці».

Найбільш продуктивним періодом для відродження та збереження історичної та культурної пам'яті українського народу виявилася друга подорож Т. Шевченка на Україну, здійснена в 1845 році. У березні того ж року завершилося навчання художника в Петербурзькій Академії мистецтв. Навчальний заклад уповноважив свого вихованця «займатися художніми заняттями в Малоросії». Якраз тоді у Києві розгорнула свою діяльність Російська імператорська археографічна комісія, яка займалась не тільки опрацюванням архівних матеріалів, але й практичними археологічними дослідженнями на Україні. На жаль, голова комісії М. Писарев добирав до наукової інституції кандидатів, які могли дати «доброго хабаря». Особиста протекція ректора Київського університету імені Володимира Великого, професора Михайла Максимовича (1804–1873) зробила свою справу: Т. Шевченка було включено до складу співробітників Комісії.

Друге повернення на Україну мало непересічне для відродження та популяризації української культурної та історичної спадщини. Історичні пам'ятки Глухова, Батурина, Лубнів та Прилук знайшли своє відображення у художній та поетичній спадщині Великого Кобзаря. Це сприяло популяризації культурного спадку українців та сприяло збереженню в колективній пам'яті народу героїчних подій минулого.

Список використаної літератури

1. Кирилюк Є.П. Тарас Шевченко / Є. Кирилюк. – К., 1964. – 633 с.
2. Стебельський Б. Тарас Шевченко і археологія / Б. Стебельський // Ідеї і творчість. Збірник статей та есеїв. – Торонто, 1991. – С. 194-203.
3. Шевченко Т. Гайдамаки / Т. Шевченко // Твори в п'яти томах. Поетичні твори (1837–1947). – К.: Дніпро, 1978. – С. 86-154.

ГРАБОВСЬКА Інна ПОЕТИЧНЕ «ПОСЛАННЯ» «І МЕРТВИМ, І ЖИВИМ ...» Т. ШЕВЧЕНКА

Цілком закономірно, що методологічним джерелом для нашого дослідження є праці теоретиків літературної герменевтики М. Гайдеггера, Ф. Гельдерліна і Г.-Г. Гадамера. Так, Мартін Гайдеггер у праці “Навіщо поет?” висловлює думку, що людське буття завжди відкрите і закрите водночас та володіє мовою. Головною категорією, яка описує життя, має бути, за М. Гайдеггером, категорія “Da-sein”, що означає “тут-буття”. “Тут-буття” характерне своєю сказанністю, чи ж висловленістю, оскільки воно безперервно саморозкривається в мові. Таким чином, за допомогою мистецького твору, ми можемо виявити світ-як-подію, висловлюючи його утаєність, просвітлюючи його. Але ж власне можливості мистецького твору не реалізуються доти, доки земля не стане для людини “материзною” (Heimat). Вона передбачає, що ми маємо повноцінний, гармонійний зв'язок із землею, на якій живемо. Ця повнота відчуття єдності із землею, якщо вдатися до метафоричного філософування

М. Гайдеггера, приходять до людей через *посланців* богів, *посланців* святості. Поет отримує послання і передає його через свій твір.

Зразком поета-посланця для М. Гайдеггера був німецький поет-романтик Ф. Гельдерлін. Для нас же це, безумовно, Т. Г. Шевченко. Ф. Гельдерлін у свою чергу пише, що людині “дано найнебезпечніше з благ – мову, щоб вона посвідчила, ким вона є...”. Ким же є людина? Тим, хто повинен засвідчити, ким ми є. Ось і Т. Шевченко у посланні “І мертвим, і живим...” питає:

*...та й спитайте
Тойді себе: що ми?..
Чиї сини? яких батьків?
Ким? за що закуті?..*

Такі запитання без відповіді (або ж із безліччю варіантів відповідей) ще неодноразово ставить автор послання. Однак головне у посланні – це власне послання. Послання як таке стосувалося взагалі невеликого кола дворянства й інтелігенції, від яких Т. Шевченко чекав обстоювання демократичних ідей. І лише згодом твір почав інтерпретуватися по-різному. Ганс-Георг Гадамер, наприклад, пояснює безліч інтерпретацій текстів злиттям горизонтів і робить це дуже доцільно. Для нього текст завжди історичний (згадаймо “тут-буття”), тобто написаний конкретним автором у певний час і певною мовою. Тому ця історичність тексту має бути природною частиною будь-якого аналізу тексту. На думку Г.-Г. Гадамера, читачі також закорінені у свою історичність, і така історичність їх наближення до тексту є важливим елементом усіх інтерпретацій.

Хоч би що там було, а Т. Шевченко, сам того не підозрюючи, став посланцем, став тим, хто поєднав минуле і майбутнє, витворив особливу площину, в якій в одному часопросторі можуть існувати “і мертві, і живі, і ненароджені” земляки “в Україні і не в Україні”. І в цій площині, з легкої руки посланця, ожили і ті “діти юродиві”, і “козацькі вольні трупи”, і “добра слава, слава України”, і “заплакана мати” з “вольними устами”!

*Обніміться ж, брати мої,
Молю вас, благаю! –*

так завершується шевченкове “дружнє посланіє”. Однак варіанти інтерпретації незліченні, і шляхи накладання різних горизонтів – безкінечні. Тим-то послання і є посланням, бо хто б не прочитав його – знайде бодай рядок для себе.

ДУБРОВІНА Оксана

ШЕВЧЕНКІВСЬКЕ БАЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ СВОБОДИ

Проблема свободи - це не просто традиційне питання світової філософської думки, це та задача, потреба у розв’язанні якої стоїть перед кожною людиною і рішення якої надалі серйозно впливає на багато аспектів життя як окремої особистості, так й суспільства в цілому. У творчості Тараса Шевченка проблема свободи піднімається дуже гостро і це не випадково, тому що він вважає свободу визначальним чинником розквіту людини, нації, країни. Така постановка питання залишається актуальною й до сьогоднішнього дня, тому й потребує докладного розгляду й уваги.

Традиційно феномен свободи пов’язують з вибором, відповідальністю, волею. Шевченко вважає, що вільною можна називати людину, яка навіть за найтяжчих часів

здатна знайти у собі джерела мужності й сили, зробити достойний, самостійний й усвідомлений вибір, вибір порядної людини.

В більшості, вибір ліричних героїв Т.Шевченка пов'язаний з долею України, української землі та її народом. Цей вибір, також, пов'язаний з тверезим поглядом у минуле, без спокуси міфологізації історії, та рішучим устремлінням до переображення рідного краю. Отже, процес переображення для поета – це звільнення й трактується як пошук гармонії.

Тарас Григорович глибоко переживає все, що пов'язане з українською історією, тому передусім його цікавлять питання політичної свободи, свободи нації та держави. Він створює ідеал братського буття вільних українців у власній державі, як у «рідній хаті». Але, поряд з цим, подібний стан речей неможливий без духовної незалежності кожного «мешканця хати», а також митець робить ще й акцент на духовному вимірі свободи.

Свободу поет розумів як необхідну умову для щастя й можливість реалізуватись істинній природі людини. Свобода - одна з найвищих цінностей, вона є частиною розкриття сутнісного в людині, її існуванні. Їй протиставляється несвобода як забуття, втрата себе. Поет у своїх творах багато уваги приділяє темі пробудження суб'єктивної волі людини тому, що вона дає можливість бути людині вільною навіть в умовах неволі. Й, навпаки, нездатність утверджувати власну волю, мовчазне прийняття невольного існування – це найгірше, що може статися з людиною, - так вважає великий Кобзар.

ДЯЧЕНКО Наталія

АКСІОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ЛЮДИНИ В ТВОРЧОСТІ Т.Г.ШЕВЧЕНКА

Після Григорія Сковороди філософія українського духу та характеру з новою силою зазвучала в творчості Т. Г. Шевченка; велика заслуга якого в тому, що, доклавши стільки зусиль для пробудження національної гідності, він спрямував її не в бік національної замкненості, винятковості чи ворожнечі, а в бік самопізнання та взаємоповаги, рівноправного спілкування народів. Особистісний, мистецько-символічний погляд Т. Г. Шевченка зростає до філософських узагальнень; а спадок його настільки величезний, що до цього часу йдуть дискусії щодо його творчості. Спробу наукового аналізу світоглядних уподобань Т. Шевченка робили в різний час І. Франко і Б. Гринченко, М. Сумцов і М. Драгоманов, П. Зайцев і І. Дзюба. Разом з тим, філософське надбання великого мислення ще чекає своїх дослідників. Нашою метою є виявлення його погляду на людину, її духовну сутність та призначення.

За роки протистояння (Шевченко – пророк, або Шевченко – палкий революціонер) на думку нашої сучасниці Р.Харчук: «...відбулася велика підлість і брехня – поета з Божої ласки, борця за свободу окремої людини і цілих народів... перетворили на примітивного плакатного борця з кріпацтвом і царатом, атеїста, що закликав до кривавої помсти» [1, 4]. Міф про простоту і саморозумілість поета живий і досі, хоча його поставив під сумнів ще Борис Гринченко у книзі «Перед широким світом» (1907): Шевченка розумів український селянин, бо він говорив його мовою і про його життя; і освічений читач, якому були доступні філософські рефлексії поета, бо жив в світі тих реалій, багато яких для нас – минуле. Але чому сьогодні шевченкофоби не збайдужіли до Шевченка? Про причини цього пише найприскіпливіший дослідник творчості мислителя І. Дзюба: «Все велике духом

завжди було докучливе для малих духом, і його намагалися змалити; нині ж моральний імператив і в житті, і в мистецтві оголошено авторитарністю, зазіханням на свободу – свободу бути дрібним і безстидним. І під обстріл береться те, що дратує душевну ледачість» [2, 12].

На думку В. Гошевської, Т. Г. Шевченко як представник високоосвіченої та інтелігентної частини суспільства свого часу вважав «небезпечною» втрату духовного аристократизму та елітарності в суспільстві [3, 16]. Тобто еліта остається елітою, допоки вона здатна безкорисливо працювати задля свого народу, виконувати своє покликання, демонструючи такі «прикмети духу провідної верстви», як інтелігентність, шляхетність, мудрість, мужність, гуманізм, відповідальність і чесність.

Навіть перебуваючи в Орську, в листі до княжни Варвари Репніної описує місцевих офіцерів: «Всі мене, спасибі їм, як товариша сприймають». [4, с.248]. Але це товариство не завжди було приємне, та й слово «всі» означає тут хіба тільки більшість.

Як у будь-якого великого філософа, у Т. Шевченка погляди на сутність людини, її вчинки, призначення не розходяться з його власною долею, його реальним життям. Поет, який змалечку до зрілості набув досвід всіх видів соціального насильства і приниження, найціннішим здобутком людини вважав волю і рівноправ'я, втілені в славній порі козацтва. Для української душі не властивий примус, підкорення, агресивність; будь-який вольовий тиск сприймається вкрай хворобливо.

Право на власний етичний шлях поєднується у Тараса Шевченка з думкою, що це не боротьба, а згода і гармонія – «мир» як етична і соціальна цінність. Мир між людьми, мир у рівноправ'ї неможливий без права на індивідуальність. Довірливість, ліризм, схильність бачити божий задум в простих речах, прагнення до самовдосконалення притаманні українцям, як і повага і до індивідуальності. «...Щоб знати людей, то треба пожити з ними, а щоб їх описувати, то треба самому стати Людиною», - писав Шевченко.

Великий гуманіст, яким був Т. Г. Шевченко, бачить в людях «Братів», але братів за духом! Він показує нам, що людський дух нездоланий, як і прагнення до свободи; вірить в те, що людина ніколи не змириться з безправством та несправедливістю, не визнає рабство за норму існування. Найжахливіше для людини – це духовне зuboжіння.

Т. Г. Шевченко в своїй творчості досяг вершин філософських узагальнень про людину, її духовне єство, призначення. Його біографічне є не тільки знанням послідовності подій окремої людини, а духовним взірцем та опорою в важкі часи – «Не нарікаю я на Бога...». Ідеалом людини для нього була особа освічена, розвинена, проста і гуманна, яким був і він сам. Доля переслідувала його в житті, скільки лиш могла, та вона не зуміла перетворити золото його душі на іржу.

Т. Шевченко завжди йшов, як будь-який мудрець, дорогою самозаперечень і самостверджень, але його заперечення не було ніколи простою відмовою від попереднього досвіду, а ствердження – простою заміною новим. Тому настільки високим є рівень комеморації поета, який окреслив для нас загрози духовним цінностям людини.

Список використаної літератури

1. Харчук Р. Про Т. Шевченка в незалежній Україні/ Р. Харчук // Українська культура. – 2013. - №8(1016). – С.4-8.

2. Дзюба І. Тарас Шевченко/ І. Дзюба. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2005. – 704 с.
3. Шевченко Т.Г. Художник/ Т. Г. Шевченко. – К.: Гос. изд-во худ. л-ры УССР, 1953. – 114 с.
4. Кирилюк Є.П. Тарас Шевченко. Життя і творчість/ Є. П. Кирилюк. – К.: «Дніпро», 1979. – 266 с.

ЖЕМБРОВСЬКА Любов

ТАРАС ШЕВЧЕНКО - АПОЛОГЕТ СВОБОДИ

Свобода є універсальним виміром людської сутності. Ідея свободи – центральна в творчості Шевченка і розглядається ним через сукупність трьох складових: свобода особи (екзистенціальна свобода), свобода волі та свобода духу. Екзистенціальна свобода означає свободу існування людини як унікальної і неповторної особистості, з її власними переживаннями та потребами. Свобода волевиявлення – це соціальна свобода людини як повноправного члена суспільства за правовими ознаками. Свобода духу – це найвищий ступінь свободи, якої може досягти людина, вона ґрунтується на загальнолюдських принципах та виражає гармонію емоційної, вольової та інтелектуальної складових. Позиція Т.Шевченка патріотична, моральна і «кордоцентрична», відображає властивості української ментальності. Поет створив у художній формі цілісну концепцію національного буття українського народу, на рівні поетичного узагальнення відтворив адекватну українській дійсності систему сутностей, цінностей та закономірностей, які за тисячоліття створені українським народом. На них тримається віками буття української нації, суспільна свідомість і свідомість українського патріота – борця за інтереси нації. В основі цієї концепції – три абсолютні константи: Бог, Україна, Свобода. І кожне намагання усунути їх із життя або ігнорувати при моделюванні шляху нації до свободи, спроба їх роз'єднання в життєвій практиці неминуче обертається бідою, а то й трагедією – окремої людини чи цілої нації (поема «Сон»). Світоглядна позиція Т.Шевченка виростає насамперед з узагальненого ставлення до любові, надії і віри.

Улюблений герой Шевченкових поезій і картин — лицар народний, повстанець-гайдамака, козак-запорожець, що виступає оборонцем рідного краю, носієм народної правди і честі. Гнів мислителя спрямований передовсім проти різних утискувачів, прийшлих і доморощених. Етичний та естетичний подвиг Т.Шевченка, вся вибухова сила його творчості спрямовані на те, що він зумів серед ненависті, підозри, загальної заціпенілості, посіяти надію. Життя цієї надії і починається з оспівування свободи. Шевченко показує, що нездоланність людського духу виявляється і в тому, що безстрашних співців свободи народжують найпохмуріші часи, бунтівний голос покривджених соціальних низів. Вінець Шевченкової творчості – уславлення свободи, першої й неодмінної передумови людського поступу, добробуту й щастя. До найволелюбніших книг належить «Кобзар». Поет вважає, що добро не може існувати без волі. Тому він не раз, говорячи про «добро», замінює виразами «воля, справедливість, правда». Тут уже помітний вплив просвітницької думки. Ці три чинники: силу, волю-свободу, справедливість-закон – Шевченко розглядає як взаємозв'язані державотворчі елементи.

Отож, Шевченкове розуміння свободи ввібрало в себе національне, біблійне, філософське та особистісне начало й витворило цілісність, поєднавши в собі мудрість розуму, серця й душі. У своїм розумінні свободи поет розкриває зміст того

національного гасла, що за ним ішли всі визвольні змагання українського народу та порушення якого приводило до поневолення, рабства, до втрати гідності особистої, національної та державної. Свобода, воля як ідеали національного життя, як засади народної свідомості, що керувала історичним шляхом України, – це невмирущий і незабутній зміст українського національного життя в його минулому – «тої слави козацької повік не забудем». Та засада – «голосна та правдива, як Господа слово», вона «не вмере, не загине».

КАЛУГА Володимир

ГЕРОЇЗОВАНИЙ ОБРАЗ ШЕВЧЕНКА ЯК РЯТУВАЛЬНИЙ КРУГ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОСУ В УМОВАХ ТОТАЛЬНОЇ ОЙКУМЕНІЗАЦІЇ

«Народ, не имеющий национального самосознания – есть навоз,
на котором произрастают другие народы»

Петро Столипін

«Народ, не знающий своего прошлого, не имеет будущего».

Михайло Ломоносов

Для допитливого сучасника без особливих обмежень і проблем доступна уся палітра як біографічної інформації про Тараса Шевченка, так і надбання літературної творчості Великого Кобзаря. Тому кожен бажаючий може сформулювати більш-менш цілісне уявлення про постать видатного українця. Правда, таке уявлення принципово не може бути об'єктивним, оскільки сама природа уявлення носить інтросуб'єктивний характер, оскільки всяке уявлення безумовно формується на основі контексту, котрий, як виявляє безпосередньо практика, уже завжди передуює чийм би то було міркуванням. Суб'єктивна ж сторона уявлень полягає у певному доборі оператором міркувань прийнятого для нього контексту. Відтак, громадській думці уже завжди або, як полюбують говорити мудрі люди, а ргіорі притаманний певний спектр контекстів, зокрема, що стосується ставлення до людини, надто яка вирізняється ситуативно чи іншим чином серед мас. Зокрема у прив'язці до образу Шевченка можна виділити низку контекстів, які і виступають його додосвідною основою. Перший і, так би мовити, логічний контекст – проста «смертна» людина, яких тисячі навколо, тобто, такий же як і всі. Очевидно в лоні такого контексту формувалося і підтримувалося уявлення про Тараса Григоровича практично усіма тими, кому Тарас Шевченко був сучасником. Не даремно ж у народі глибоко укорінилася думка, що серед свого народу немає пророка, яку б доцільно на разі перефразувати у прив'язці до темпорального виміру: героями стають лише по часі, сучасність же не терпить пророків.

Тож героїчний фон навколо постаті Тараса Шевченка виникає згодом по тому, як він скінчив природним чином свій земний шлях. Його набутки літературної творчості стали тим притягувальним магнітом, який дозволив перемістити образ Тараса Григоровича у лона героїчного контексту. Домінантним стає уявлення про Шевченка як про пророка українського етносу, його сумлінням і набатом через віки. І це цілком виправданий зразок трансформації, адже кожен етнос неодмінно потребує власних героїв і пророків, аби мати істинну перед обличчям буття історію власного поступу. Інакше, він неодмінно стане екзистенційною здобиччю іншого етносу, що підсаджує на свою міфологію упокорені етноси. Яскравим прикладом є тотальна іудохристиянізація практично всіх спільнот світу. Цей прикрий факт розвився до таких меж, коли етнічні українці як і слов'яни загалом за надто малим винятком не те, що не

знають, але й не виявляють жодної цікавості до етнічної міфології. Природно тому сприяє тотальне просування нахабним чином іудо-християнської парадигми в усі сфери людського життя, у т.ч. на рівні освітнього та виховного процесу. Тож, як би не поточна героїзація представників українства, цілком ймовірно, про українців як самобутній екзистенційно-культурний феномен годі й говорити було б. Останнім зразком героїзації, між іншим, є Небесна Сотня. Очевидно, об її образ рано чи пізно зламають свої «зуби» різномасні «спасителі» України і «благодетелі» українського народу з непомірним апетитом і нездоланною жадібністю та невинним лицемірством, як об образ Шевченка ламали «зуби» всілякого роду шовіністи, від великоросів до розпалювачів світової революції.

Звісно, до світлого образу Тараса Шевченка часто знаходилися ті, хто хотів додати свою ложку дьогтю, очевидно, з різних причин: від бажання хоч якось «засвітитися» до спроб вгамувати власну «жовч». Сумнозвісним прикладом став Олесь Бузина. Він прагнув переключити громадську думку на своєрідний контекст «гнилісної» складової душі усіх і вся, виставляючи Тараса Шевченка як таку собі хтиву бездарну істоту, що особистість якого нібито несправедливо набула не лише національного, а й етнічного визнання.

Між тим, такі зразки критикаства, очевидно, є невід'ємною частиною існування будь-якої спільноти, які, окрім іншого, виконують функцію випробування духу спільноти на міцність. На разі виявилось, що дух українства живий і набирає сил. І тому безумовно сприяє світлий образ Кобзаря.

КИЧКИРУК Тетяна

ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ УКРАЇНСЬКОГО ДУХУ У ТВОРЧОСТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Тарас Григорович Шевченко як явище велике й вічне – невичерпний і нескінченний. Так, зокрема, безкінечно можна сперечатися про філософські погляди поета.

Незважаючи на всю його велич і геніальність, Тарас Шевченко – звичайна людина, яка не є досконалою і схильна до помилок і протиріч. Добре відомо, що великий поет був чуттєвою і емоційною людиною, тому, коли стикався з проявами несправедливості чи жорстокості, його переповнювали емоції, гнів. Щодо того, до яких саме філософських течій слід віднести поета, також існує досить багато найрізноманітніших думок. Головною причиною, яка зумовила появу таких різних поглядів, є той факт, що всіма своїми вчинками і творами, все своє життя поет боровся за одне-єдине – свободу як для свого рідного народу, який гинув під кріпацьким і царським гнітом, так і для самого себе, адже незважаючи на те, що в досить молодому віці його викупили з кріпацтва, Шевченко все життя відносив себе до «німих рабів». Він прагнув знищення кріпацтва, ліквідації самодержавства, національного гноблення і щиро вірив у те, що настане той час, коли його рідний народ буде вільним, зможе спокійно жити і розвиватися – це і був його світогляд, його філософська приналежність. Він не відносив себе до якогось напрямку філософії, якихось течій чи шкіл, не сповідував якихось принципів, характерних для того чи іншого напрямку, він творив душею задля єдиної мети – визволення народу. Саме тому в творах Шевченка можна зустріти риси і романтизму, і реалізму, і символізму, і антропоцентризму, і багатьох інших напрямків.

Єдиним напрямком філософії, до якого попри всі сумніви і сперечання поета можна однозначно віднести, є гуманізм. Його ставлення до будь-якої людини як до особистості, яка має право на вільний розвиток, той факт, що в своїх творах поет зображав негативних героїв, лише щоб підкреслити добро і позитивні риси інших говорять про надзвичайну гуманність поета. Про це свідчить і сам добрий, чуйний і доброзичливий характер поета. Взявши до уваги релігійність Т. Г. Шевченка, його гуманність можна впевнено віднести до християнського гуманізму, в центрі якого людина, що прагне вільно зростати і розвиватися, і який стоїть на засадах поваги, гідності і справедливості.

Світоглядні ідеї, втілені у творчості Т. Г. Шевченка суттєвим чином визначають характер підходу до осмислення сутності людини та світу, обґрунтування етичного ідеалу, розроблення філософії української ідеї, питань естетики, репрезентований у філософській культурі України з середини ХІХ ст. Попри неоднозначність інтерпретацій багатоманітного образного світу Шевченка представниками різних ідейних течій, жодну з останніх не обминув вплив його творчості.

Особливістю світорозуміння Т. Г. Шевченка є притаманний його життєвій позиції «антропоцентризм». У центрі світу, перебуває не абстрактна людина, а він сам у співвіднесенні з його світом, світом його народу. Усе, про що б ішлося у творах Т. Г. Шевченка осяяне особистим ставленням автора і є результатом заломлення побаченого, осмисленого й пережитого крізь призму його особистого етичного ідеалу. Характерний для життєвої позиції й творчості Шевченка погляд на людину та її світ через призму глобального конфлікту Добра і Зла позначені в його творчості гострим відчуттям дисгармонії, що панує у світі, в якому живе митець. Відтак глобальний трагізм є ще однією рисою, характерною для світовідчуття Кобзаря. Трагедія сприймається ним як власна доля, зумовлена не лише обставинами особистого життя, а й прийняттям на себе трагедії буття рідного народу, України, що утворює центр, навколо якого будується світорозуміння Т. Г. Шевченка. Його творчість передає біль мільйонів розчавлених історією, їхню гостру ненависть, любов і надію. Проникнутий виразним відчуттям трагізму своєї долі, поет, чиї ідеали надто випереджають його епоху, свідомо обирає долю самотника, який сам будує своє життя, прагнучи, втім, не втечі від людей, а спокою, необхідного для сердечного спілкування з Богом, осягнення правди Божої й сповіщення її людям. Сказане, врешті-решт, увиразнює значення творчості Шевченка в історії філософської думки України. Він – не філософ і не намагається у своїх творах дати однозначну відповідь на смисложиттєві питання людини. Він — не резонер, яким часто змальовують його численні інтерпретатори, що вишукують у його творах однозначну відповідь на питання, які повинен розв'язувати політик, історик, філософ. Т. Г. Шевченко – поет, геніальність якого полягає в тому, щоб дослухатися серцем руху глибинних течій, прихованих за зовнішнім плином буття, течій, що не вкладаються в жодну логічну схему й можуть бути лише відчутими. Але це відчуття має суттєве значення, зумовлюючи напрям і глибини власне філософського осягнення дійсності.

Творчість Т. Г. Шевченка та його світоглядні ідеї мали визначальний вплив на подальший розвиток української культури.

**ТВОРЧА СПАДЩИНА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
В БІБЛІЙНОМУ КОНТЕКСТІ.**

Аналізуючи біблійні складники Шевченкової творчості, слід пам'ятати, що він виріс в культурній традиції, яка здавна ґрунтується на поєднанні власних та біблійних культурних джерел, він став чи не класичним прикладом українського діяча культури, для якого Псалтир та народні пісні завжди стоять поруч.

Концентрованим прикладом біблійності Шевченкової творчості є переспіви Давидови псалмів, у яких Шевченко, з одного боку, скрупульозно йде за біблійним оригіналом, а з іншого через довільний вибір переспіваних псалмів — власноруч окреслює коло тем та проблем, які н його думку, є відповідними у житті українського народу, його власному житті та жил давньоєврейського царя-псалмопівця. Сама поява такого циклу творів, як переспіви Давидови псалмів, використання Шевченком біблійних образів у своїй творчості є наслідком того, щ Біблія (як Новий, так і Старий Заповіт) стала одним із наріжних каменів у формуванні світогляд; поета. На протязі всього свого життя він знаходить у ньому все нові шари, Біблія впливає і на самий склад думок митця, біблійні образи злітають з його пера так же легко, як і фольклорні. Іншими словами, не боротьба за визволення українського народу примушує поета згадувати про боротьбу біблійних євреїв, а боротьба єврейського народу, добре відома та реальна для нього споріднюється з образами власного поневолення.

Здавна і до сьогодні людей приваблює різноманітність емоційної палітри псалмів, їх простота та — водночас! — сакральність. Псалми, часто-густо, були чи не єдиним прикладом справжньої літератури, з яким могли познайомитися не досить заможні верстви населення. В цьому випадку псалми, перебираючи на себе роль всієї літератури, виводили людей на певний культурний рівень, наповнюючи їх життя небуденним змістом. Що ж до України, то для неї Псалми і взагалі набули величезного значення, бо в Україні Псалтир віддавна і аж до дев'ятнадцятого сторіччя був шкільним підручником, з нього вивчалися напам'ять поодинокі вислови в школі, які також уживалися у формі приповідок на різні життєві пригоди. Без розуміння цього важко взагалі зрозуміти Шевченкове захоплення саме цією частиною Святого Письма. Справді, переспівуючи Псалми, Шевченко мимоволі підтверджував свою характеристику «народного поета», причому — поета саме українського народу.

Шевченко вибирає псалми для переспіву зовсім невипадково. При ретельному вивченні всього корпусу Псалмів впадає в очі те, що Псалтир має своєрідний «голографічний» характер. Тобто у кожному псалмі можна знайти у концентрованому вигляді ті образи та ідеї, які з'являються в інших псалмах, так би мовити, «розгорнуто». Це, до речі, об'єднує збірку творів легендарного Псалмопівця із творчістю самого Шевченка, яку теж вирізняє цікава особливість, помічена М. Коцюбинською: «Шевченко залюбки повертається до одних і тих самих виразних образних характеристик — іноді свідомо, а то й, мабуть, використовуючи їх як готовий матеріал, який найточніше формулює ситуацію...» [1, с. 154].

Т. Шевченко, обираючи вірні, «центральні» псалми, переспівавши десять із ста п'ятидесяти, максимально точно відтворює в українській культурі весь Всесвіт Псалтиря. І знову майже містичне почуття: десять Шевченкових переспівів - як десять заповідей своєму народові. У 1859 році поет пише чудовий вірш, який заслуговує окремої уваги, «Подражаніє 11 Псалму», але до циклу «Псалми Давидові», що за життя поета були вперше надруковані повністю у «Кобзарі» 1860 року, він це

«Подражаніє» не включив. Бездоганий художній смак поета не зрадив його й цього разу.

Список використаної літератури

1. Коцюбинська М. Етюди про поетика Шевченка: Літературно-критичний нарис. – К.: Рад. письменник, 1990. – 272 с.

КРАВЧЕНКО Алла

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ ІДЕАЛ У ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Саме моральний сегмент світогляду Т. Г. Шевченка є для нас тією традицією, яку маємо весь час актуалізовувати, оскільки саме він є тим «ідеал-я», яким перевіряється, корегується совість та ідеологія багатьох українців, що усвідомлюють себе українцями через нього [1, 32]. Незважаючи на те, що Шевченко не обґрунтовував свої моральні ідеї (щодо внутрішньої свободи людини, відповідальності особистості та відповідальності національної еліти, можливості у реально-життєвих ситуаціях кореляції між справедливістю і любов'ю та ін.) так, як філософи-етики, сам факт їх існування у його світогляді та вираження у творчості є дуже важливим у практичному вирішенні моральних питань сучасності, адже саме до них, як до традиційно притаманних українській духовній культурі, ми можемо апелювати у наших моральних судженнях, аби подолати або хоча б послабити негативні наслідки тотальної прагматизації життя, хаотично-ліберальної економіки та панівної нині ситуативно-егоїстичної етики.

Переважає більшість науковців визначає етичну складову як основну для творчості і світогляду Шевченка. У різних працях аналізуються окремі етичні категорії, концепти, поняття у поета: проблема зла (Г. Грабович, О. Забужко, Л. Плющ, В. Пахаренко), теодицея (В. Яременко, Є. Нахлік), помста (Ю. Барабаш), прощення (Л. Плющ), справедливість, правда (Є. Сверстюк), праведний закон (Д. Козій), засади ідеальних суспільних відносин (В. Андрущенко, І. Дзюба), інтерпретація творчості Шевченка у межах екзистенційних (І. Бичко) та персоналістських (О. Кульчицький, В. Ящун) концепцій.

Тарас Шевченко як митець, а не теоретик не займався розробкою абстрактних питань, тому не залишив якоїсь структурованої, чіткої концепції ідеалу, оскільки етичний ідеал Шевченка формувався на засадах християнської етики, поєднаної з романтичним світовідчуттям, то його можна назвати трансцендентальним, але водночас його ідеали – свобода, милосердя, правда, справедливість – великі світові вічні ідеї – не були абстрактно прекраснодушними, вони пов'язувалися зі становищем його народу, наповнювалися життям і болями цього народу.

Етична стадія у Шевченка характеризується концептуалізацією морального ідеалу. Основні його домінанти – братолюб'є, правда, воля. Іntenція до втілення ідеалу у життя відзначається надзвичайним викривальним та пророчим пафосом, прагненням перебрати на себе відповідальність якщо не за все людство, то принаймні за свою націю, докласти надзусиль, аби надати їй парадигмальних засад для відродження й морального вдосконалення. Прискіпливо досліджується Шевченком на цьому етапі явище зради, яка інтерпретується як кумулятивний чинник більшості негараздів як в суспільних, так і у суто міжособистісних відносинах. Причому наголошується саме на моральному аспекті зради, яка призводить до руйнації всього етичного укладу спільноти.

Етичний світогляд Шевченка не був сталим, але водночас не зазнавав кардинальних перетворень. Основні етичні концепти формувалися у свідомості митця відповідно до розгортання його самоідентифікації, що її визначено як сходження – самоотримання: від кобзаря – архетипового носія народної мудрості та пам'яті, зовнішньо близького до людей, але внутрішньо віддаленого, – до сповненого викривальним пафосом і профетичними візіями пророка, речника свого народу; а від зовнішньо (реалії особистого життя) і почасти внутрішньо віддаленого пророка-юродивого – до апостола, пастиря та оборонця свого народу, що й було остаточним наближенням, причому, кобзар уже несе в собі основні риси пророка, а пророк – основоположну настанову апостола. Смисловим наповненням морального ідеалу для Шевченка є любов («братолюбіє»), що конкретизується у категоріях милосердя, співчуття та прощення; свобода («воля»), яка нерозривно пов'язана з категорією відповідальності, справедливості («правда»), яка є одночасно виявом як соціальної, так і Божественної справедливості, виражає діалектичний зв'язок між поняттями справедливості та любові. Етичний ідеал для поета має водночас і трансцендентний характер (універсальну цінність), і є формою ціннісної свідомості, що орієнтує людину Шевченка у її реальному житті. Свобода особистості у творчості Шевченка постає як результат переходу зі стану підкорення обставинам до стану змагання з ними, що відбувається лише внаслідок подолання в людині комплексу раба. Соціальне звільнення є закономірним розвитком звільнення духовного.

Список використаної літератури

1. Плющ Л. І. Екзод Тараса Шевченка: Навколо «Москалевої криниці»: Дванадцять статтів / Леонід Іванович Плющ. – К.: Факт, 2001. – 384 с.

КРАВЧЕНКО Алла
САМАРДАК Дмитро

ПРОБЛЕМА ПОДОЛАННЯ ВІДЧУЖЕННЯ ТОТАЛЬНОСТІ СУЩОГО У ПОЕЗІЇ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Імпліцитною темою, яка проходить крізь всю творчість Шевченка, є прагнення зрозуміти причини соціального відчуження та віднайти шляхи його подолання. Відчуження розуміється поетом як катастрофа космічного масштабу, яка призводить до втрати людиною можливості творчого втілення своїх сутнісних інтенцій та позбавляє світ його естетично-поетичного виміру та інтимної близькості до цілісної повноти людської чуттєвості. В своїй поезії Шевченко виступає як борець проти всіх кайданів, які обмежують спонтанні прояви людяності, та намагається відтворити втрачену та забуту самоцінність тотальності сущого.

З особливою гостротою дана проблематика досліджується у відомому вірші «Мені тринадцятий минало...». Природна безпосередність сприйняття світу, властива дітям, протиставляється тут поетом відчуженому усвідомленню соціальної визначеності того способу організації життєвого світу, який будується на приватній власності та соціальній нерівності, що стає невідворотним наслідком її стихійного історичного розвитку. «Господнє небо, і село», тобто людський та природний світ як він існує у своїй дійсній сутності зазнає спотвореного втілення у соціальній формі свого існування, що призводить до руйнації «раю» і до того, що марніє навіть «боже небо». Шевченко відверто вказує на причини, які перетворюють рай олюдненого

світу на пекло відчуження: «Поглянув я на ягнята —/Не мої ягнята!/Обернувся я на хати — Нема в мене хати!/Не дав мені Бог нічого!.. /І хлинули сльози,/Тяжкі сльози!» Світ, що стає об'єктом приватної власності, виступає як щось чуже і вороже по відношенню до мас людей, які її позбавлені.

Проте як можливе зворотнє привласнення тотальності сущого? Чи полягає шлях до подолання відчуження в тому, щоб накопичувати «власні» вівці та села? Шевченко відмовляється від ніцшеанського підходу до вирішення проблеми соціальної нерівності через апологію «права сильного» на пригноблення слабого. Свій жереб, як і його вчитель — мандрівний філософ Григорій Сковорода,— поет вбачає «з голяками», а не з тими, хто наживається на народному горі. Тому й шлях до відновлення єдності зі світом він вбачає в тих людських стосунках, які виходять за межі відносин власності та підкорення: «А дівчина./При самій дорозі/Недалеко коло мене/Плоскінь вибирала/Та й почула, що я плачу. /Прийшла, привітала/Утирала мої сльози /І поцілувала.../Неначе сонце засіяло,/Неначе все на світі стало /Моє... лани, гаї, сади!.. /І ми, жартуючи, погнали/Чужі ягнята до води.»

Таким чином щира і безкорисна любов людини до людини — це єдина сила, що здатна на думку видатного українського поета повернути втрачену єдність життєсвіту та подолати тотальне відчуження сущого. Звісно, любов, до якої закликає Шевченко, не є втечею від суспільних проблем та протиріч у сферу особистих сентиментальних переживань. Це таке почуття, яке мотивує боротися проти всіх проявів соціальної несправедливості. Любов має зупинити те лихо, що на «цім світі роблять людям люди», а задля цього «гостро вигострити сокиру» суспільної критики, звияти та боротьби.

КРАСНОШТАН Олександр
Науковий керівник
ДАНИЛОВА Тетяна

ФІЛОСОФІЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК УКРАЇНИ

В історії України існує дуже багато відомих, видатних постатей. Від князів Київської русі, що славляться своїми походами та подвигами, релігійних діячів, вплив яких не обмежувався територією нашої країни до письменників часів радянського союзу, які переслідувалися за свої українофільські погляди. З усіх творців та руйнівників найвідомішим є Тарас Григорович Шевченко. Сирота, в'язень, рекрут і одночасно борець за душу України.

Ще в часи свого дитинства юний Тарас побачив, наскільки тяжке може бути становище у людини, яка називає себе «українцем». Він з малих літ пізнав всі негоди 19-го століття. Лише заняття наукою та живописом підтримували його пил. Він рано ознайомився з творами відомого українського філософа — Григорія Сковороди. Цей момент можна назвати переломним в житті митця. Несформовані думки та образи світогляду переросли в цілком зрілу ідею — ідею свободи людини та держави.

Основою всієї творчості Шевченка можна вважати гуманізм та прагнення до свободи особистості. У віршах Тараса головним образом є алюзія на соціально-політичний стан Російської Імперії. Бідні селяни, які страждають під гнітом пана, жінки, яких скривдили чоловіки та козацькі повстанці — такою зображував Україну великий творець. Для цього були об'єктивні причини - України як такої на той час не

існувало, була лише частина Російської імперії – Малоросія, да і та не в повному складі.

Тарас Шевченко хотів або навіть пророкував прихід Борця-за-волю, вищої вселюдської сили, що поверне втрачене щастя, той органічний сплав всіх прав та можливостей, який втратили його сучасники.

«...І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люди на землі...»

Ці рядки повністю характеризують філософські погляди митця. Всезагальне оновлення, результатом якого буде мир, спокій і люди, що в ньому живуть. Ця ідея ниткою тягнеться по історії розвитку української філософії. Найближчим сповідником Борця став Іван Франко, його «Гімн» стає продовженням шевченківської боротьби. Після нього були лише деякі потуги радянських дисидентів, але комуністична машина безжально давила будь-які прояви інакомислення, тому справжнього розвитку філософія боротьби набула в часи незалежності.

Цьому є багато причин, але основою є те, що сучасна Україна не особливо змінилася з часів Кобзаря. Деякі моменти згладилися, інші змінили форму, але суть залишилася та сама. Через це його вислови, погляди та думки такі популярні – вони злободенні.

На жаль, навіть через дві сотні років заповіт Шевченка не виконаний. Соціально-політичний гніт послабився, але зовсім не так, як того бажав Шевченко. З цього можна зробити висновок, що є щось, що стримує людей, стримує Борця-за-волю Шевченка та Вічного Революціонера Франка. Якась внутрішня причина, що не дає імпульсу відбутися. І цією стіною є реальність. Звичайна, без прикрас. Тому причина невдачі лише одна – боротьба та її методи відірвані від реальності. Вплив Шевченка важко переоцінити, але потрібно йти далі, відірватися від застарілих поглядів, зробити крок вперед та розробити новий світогляд, обрати нового Кобзаря, що вестиме українську націю до світлого майбутнього.

КУДІН Андрій

ПРОБЛЕМА НАЦІЇ У ТВОРЧОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА

Зародження ідеї модерної української нації тісно пов'язане з політизацією українського національного руху, яка відбулася з перенесенням культурного центру з Харкова до Києва й припала на 40-ві рр. XIX ст., чітко виявшись в ідеології Кирило-Мефодіївського товариства, яке стало синтезом трьох традицій: романтичного етнографізму й культурництва харків'ян; традиційного козацького державництва та модерних західноєвропейських ідей лібералізму та демократизму. Прапороносцем цієї доби вважається геніальний український поет, художник Т. Шевченко. «Шевченко – пише український історик І. Лисяк-Рудницький – сполучав національний патос та соціальний протест з глибоко релігійним, хоч і наскрізь неортодоксальним та недогматичним прагненням до духовної обнови людини та суспільства» [1, 178.].

Слід зазначити, що становлення суспільно-політичних поглядів українського мислителя відбувалося під впливом ідей вироблених попереднім поколінням, зокрема, чільне місце у цьому відношенні посідає «Історія Русів». Запозичивши

запропоноване в цій праці бачення історії українського народу (нації), мислитель поєднав їх з власною революційною пристрасною та безкомпромісним засудженням «новітнього Вавилону» – царської Росії. Як відомо з творів, Т. Шевченко часто докоряв українській шляхті за її деморалізацію та денаціоналізацію, за безкомпромісну та користолюбну службу російському цареві, за зраду українського селянства. Властиво, що на відміну від більшості своїх сучасників (зокрема, М. Драгоманова), український поет досить негативно ставився до космополітизму, яким часто виправдовували себе представники т.зв. українського дворянства. На його думку, космополітизм тісно межує з денаціоналізацією, атеїзмом та егоїзмом, які, в свою чергу, руйнують моральність особи, й, відповідно, не приносять користі навіть денаціоналізаторам. Доля таких людей трагічна, адже їх «Чужі не пускають», а свої «діти цураються, В хату не пускають» (І мертвим і живим і ненародженим).

Денаціоналізація, яка виявляється у розмиванні національної свідомості найчастіше призводить до надмірного захоплення чужою мовою, наукою чи, що найголовніше, плазуванням перед чужинцями. Такі люди втрачаючи свідомість власної культури, забувають і власну історію «поему Вольного народа», адже сприймають її в чужій інтерпретації. На думку мислителя, без свідомості власної історії нація вижити не може.

Приділивши значну увагу проблемі становлення української національної свідомості, разом з тим Т. Шевченко ніде прямо не використовує даний термін. У нього почуття та свідомість національної спільності ще не знаходять глибокого теоретичного та понятійного обґрунтування. Почуття батьківщини та національної свідомості у творчості Т. Шевченка найчастіше виявляється через характерне для протонаціональної свідомості протиставлення «Ми-Вони». Незважаючи на відсутність концептуального оформлення поняття «нація», на нашу думку, все ж можна говорити про те, що його розуміння цього поняття відповідає не лише соціокультурному та політичному рівню XIX ст., але сьогодення. Адже, як видно з послання «І мертвим і живим і ненародженим», незважаючи на підміну терміну «нація» висловом «брати мої», все ж тут є ряд ідей, які дають змогу відтворити концепцію нації Т. Шевченка. Зокрема, як видно вже із самої назви твору, нація – це історична спільнота, яка включає в себе минулі, теперішні та майбутні покоління, чи, як говорить сам поет, «і мертвих, і живих і ненароджених земляків моїх». Разом з тим, мислитель звертаючись «брати мої», не обмежується суто етнічними землями, адже українці можуть прожити й поза етнічною територією «В Україні і не в Україні». Разом з тим, важливе значення для самого Т. Шевченка, так і для розуміння ним поняття нації має свідомість власної батьківщини, землі «Нема на світі України, Немає другого Дніпра...», «своя країна і тихий рай», який протиставляється «чужому краю».

Поряд з територією, рідною землею, чільне місце у становленні нації та національної свідомості Т. Шевченко надає національній мові. Мова, на думку поета, виступає основою національної культури. В цьому виявляється вплив романтичних тенденцій на його творчість. Причому критикуючи східні та західні культурні інтенції, Т. Шевченко все ж не виступає за національну ізоляцію, про що свідчать загальновідомі його слова «І чужому научайтесь, Й свого не цурайтесь...».

Третьою не менш важливою складовою нації, на думку Т. Шевченка, виступає єдність усіх соціальних верств. Звернення «Брати мої», стосується усіх українців, незалежно від території проживання, релігійного віросповідання чи соціального статусу. Соціального характеру це звернення набуває у заклику «Обніміте ж, брати

мої, Найменшого брата, – Нехай мати усміхнеться, Заплакана мати». Власне, ці слова великого Кобзаря звучать як заклик до національного єднання в ім'я матері-України.

Загалом говорячи про розуміння нації Т. Шевченком варто зазначити, що відсутність чітко визначеного терміну у творчості мислителя пов'язана з поетичним характером його творчості. Що стосується розуміння самого феномену, то тут не викликає жодного сумніву, що мислитель чітко й відповідно основним загальноєвропейським тенденціям тлумачив його. Більше того, в цьому контексті варто додати, що навіть незважаючи на безпосередню участь у роботі Кирило-Мефодіївського товариства, великий Кобзар все ж не поділяв його федералістичної програми. На думку Т. Шевченка, національне самоусвідомлення проявляється в прагненні до доконечної мети – самостійної держави, адже тільки власна держава дає достатні умови для нормального культурного та соціального розвитку. Все це дає повне право стверджувати, що у творчості Т. Шевченка вперше у модерній українській історії у рудиментарній формі з'явилася ідея новітньої громадянської нації.

Список використаних джерел

1. Лисяк-Рудницький І. Інтелектуальні початки нової України / І. Лисяк-Рудницький // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе : в 2 т / [пер. з англ. М. Базік, У. Гавришків, Я. Грицака та ін.]. – Т.1. – К.: Основи, 1994. – С. 173- 191.

КУЛЬТЕНКО Валентина

ТВОРЧІСТЬ Т.ШЕВЧЕНКА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Вищою ціллю філософської освіти є виховання здатності критичного судження. Виховання та освіта не можуть безумовно підкорятися вимогам суто економічної або політичної доцільності, мають узгоджуватись з реаліями та перспективами як державного, так і суспільного життя, з умовами приватної відповідальності особи. Культурно-виховна політика повинна прагнути досягнення шляхетних стратегічних цілей через сполучення культурних традицій минулого з інноваціями сучасності.

Творчість Т.Г. Шевченка традиційно для українського суспільства використовується у якості етичного та естетичного ідеалу, наділеного нацією та державою творчим потенціалом, здатністю до об'єднання громади на принципах свободи, гідності, національної свідомості. Таке тлумачення ідеалу виходить за суто раціональні межі та поєднує різні сфери: досвіду (естетику, етику, навіть релігію) з політичною теорією та емоційно-іраціональною сферою. Їхня єдність – в первинності естетичної ідеї, мрії про досконалість, вона спонукає їхній діалектичний розвиток. Мрія спонукає до творчості, в якій відбувається переживання моральних протиріч. Етика – це завжди діалектичний конфлікт моралі з моральністю за панування належного над реальним, наявним. Політика – це діалектичний конфлікт між піднесеністю утопічного ідеалу та колізіями позитивного права й реального суспільно-політичного життя.

Щодо феномену Шевченка знаковим є факт, що Поетова мрія здобула позачасовий характер – як у 19 ст., так і в сучасній Україні ідеал, запропонований ним, зберігає свою актуальність:

І вам слава, сині гори,

Кригою окуті.
І вам, лицарі великі,
Богом не забуті.
Борітеся — поборете!
Вам Бог помагає!
За вас правда, за вас слава
І воля святая!

Діалектику становлення мрії як етичного та політичного ідеалу ілюструє подія з новітньої української історії, коли під час Революції Гідності слова шевченківського «Кавказу» декламував Сергій Нігоян – Герой України, який відкрив жалобний список героїв Небесної сотні.

Двісті п'ять років, що минули від дня народження нашого Кобзаря, стали роками великих, трагічних та героїчних випробувань для українців. Шевченкова мрія здобула вищий, сакральний рівень ідеалізації. Відбувся її діалектичний розвиток у духовній площині, коли естетика, творчість зумовлюють перетворення в психологічній царині, зокрема на рівні становлення національної свідомості. Адже найбільший емоційний вплив на людину чинять принади сили, краси, розумності та святості, маючи універсальний та позаісторичний характер. Принаджуючись ними, людина зводить їх у ранг особистих та універсальних цінностей, завдяки чому вони постають змістовними джерелами для міфотворчості.

Міфотворчість єднає історичний час, пов'язуючи минуле з теперішнім та майбутнім у телеологічній спрямованості, зумовленій спільністю естетичного сприйняття дійсності, спадковістю культурних традицій, спільністю суспільно-політичної свідомості у людей, віддалених у часі, проте об'єднаних територією проживання, схожими етно-національними характеристиками. На відміну від історії, яка є вічною та здійснюється вільно, міф завжди телеологічно спрямований, міф повчає. Експлікація теми міфотворчості у площину сучасних українських реалій виявляє ознаки цього процесу. Змістом українського міфу є експлуатація ідеї національної єдності на основі спільного минулого. Традиційно для України її минуле подавалося як тремтлива ідилія з вишиванками, писанками та гопаками, особливістю української міфотворчості була відсутність войовничості, культу сили, моральної величі у нашому минулому. Сьогодення засвідчує позитивні зміни, пов'язані з героїзацією української міфотворчості та використання образу героя-переможця для посилення національного почуття українців.

Міфотворчість може бути плідною та позитивною, проте міф не повинен посідати домінуючого положення у справах політичного творення, єднання нації, розбудови державності. Найголовнішою у цих прагненнях має бути спільна політична воля. Тому політичний міф слід спрямовувати у майбутнє. Таким чином підвищується значення нормотворчих чинників культури, розкривається її естетичне навантаження. «Якщо сучасне мистецтво, знімаючи всі однобічності у своєму уявленні, якою має бути людина, показує її істинну цілісність, то єдине, чого можна досягти своїми власними (духовними) засобами, полягає тільки у тому, щоб довести думку, волю, почуття людини до внутрішньої необхідності реалізації такої цілісності». [2; 366] Як політична, так і освітня сфери володіють власним потужним культуротворчим потенціалом.

Список використаної літератури

1. Бушанський В.В. Естетика політичної влади: Монографія. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2009. – 360 с.

МАКСЮТА Микола

ПОСТАТЬ І ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В РЕЦЕПЦІЯХ МИКОЛИ КОСТОМАРОВА

За словами М. І. Костомарова [2], під час зустрічей із Тарасом Шевченком, а також А. Маркевичем, М. Гулаком та іншими, вони зосереджувались на обговоренні питання «слов'янської ідеї», «слов'янських відносин», що, на їхнє переконання, повинно було послужити найсприятливішою формою життя усіх слов'янських народів у майбутньому. Т. Шевченка й М. Костомарова глибоко хвилювали питання соціального та національного буття. З одного боку, розуміння визначальних історичних тенденцій буття народів, а з іншого, – несправедливостей і страждання, якими супроводжувалась українська історія, що підштовхували до пошуку більш сприятливих шляхів та форм суспільного розвитку, можливостей вільного життєздійснення людини. Так, М. І. Костомаров зазначав: «Взаимность славянских народов в нашем воображении не ограничивалась уже сферой науки и поэзии, но стала представлять в образах, в которых, как нам казалось, она должна была воплотиться для будущей истории. Мимо нашей воли стал нам представляться федеративный строй как самое счастливое течение общественной жизни славянских наций» [2, 474]. Мислитель неодноразово наголошував, що у нього викликає захоплення й пошанування поетична творчість Т. Шевченка, яка з винятково дієвою правдивістю та співчуттям відображала страждання української людини і, разом з тим, закликала «рабів німих» до національного та соціального визволення. Хоча фізичний стан самого поета після багатолітнього заслання не міг не викликати стурбованості, але творчість українського генія, «не сприймаючи» цього стану, зманіфестувала вищі духовні й моральні цінності. За словами М. Костомарова: «Муза Шевченка не принимала на себя ни разу печальных следствий, расстраивавших телесный организм поэта; она всегда оставалась чистою, благородною, любила народ, скорбела вместе с ним о его страданиях и никогда не грешила неправдою и безнравственностью» [2, 525]. Відмінності українського образу буття, переживання, віра, надія і любов української людини, обожнення природи – якості, котрі найщиріше сприймаються кожним, хто звертається до цієї творчості, є зрозумілі і викликають найглибші співчуття та співпереживання. Але, наголошує М. І. Костомаров, риси Шевченкових образів українських людей – «суть ті ж», що є характерними для українців взагалі, що репрезентує нам їхня природа. Між поетичним твором і читачем – постать геніального творця, здатного «приймати близько до серця історичну долю народу», коли ми, перебуваючи у дійсності цього поетичного образу, завдяки глибинним душевним трансформаціям, викликаних геніальною поезією, маємо справу з «цілим народом, який промовляє устами поета: душа його усвідомила співчуття та подібність між своїм станом та загальнонародним почуттям» [1, 389]. Тому вже перші враження від творів Тараса Шевченка, як пізніше пригадував М. Костомаров, супроводжувались почуттям невимовного страху людини, що потрапила у споконвічно зачинене підземелля, у якому зберігалися вилучені з народного життя найсокровенніші його істини і з довічною ж заборонаю навіть найменшого наближення до цих істин. Але ж, переконаний М. Костомаров, не раціонально мислячий вчений, а якраз поет, мовою творчості якою може вільно

промовляти народ, спромігся проникнути у це підземелля та повести за собою й інших. М. І. Костомаров писав: «Я увидел, что муза Шевченко раздирала завесу народной жизни. И страшно, и сладко, и больно, и упоительно было заглянуть туда!!! Поэзия всегда идет вперед, всегда решается на смелое дело; по её следам идут история, наука и практический труд. Легче бывает последним, но тяжело первой. Сильное зрение, крепкие нервы нужно иметь, чтобы не ослепнуть или не упасть без чувств от внезапного света истины, дружелюбно сокрытой для спокойной толпы, идущей по торной колес мимо таинственного занавеса, не знающей, что скрывается за этим занавесом!» [1, 404]. Шевченкова творчість – зманифестування українського генія, котрий спромагається бути «від імені» історичного минулого, аби здійснити вибір вільного шляху і, отже, вільно проникати крізь перепони, долаючи їх, з минулого до свого майбутнього. «Тарасова муза прорвала какой-то заклеп, уже несколько веков запертый многими замками, запечатанный многими печатями, засыпанный землею, нарочно вспаханною и засеянною, чтобы скрыть от потомства даже память о месте, где находится пустота» [1, 404]. Геніальність Тараса Шевченка – це геніальність української людини, яка наважилася бути вільною. Мужність поезії і її творця, спроможність протистояти «історичній та моральній вуглекислоті» визначаються й живляться їхньою закоріненістю в правді, справедливості, істині та любові до людини і тому, отже, у здатності запалити негасимий вогонь Прометея. Поетичною творчістю Тараса Шевченка, по суті, зреалізував творчість сам український народ, а тому він, своєю творчістю здолавши час, завжди сучасний. З такої, високої національної гідності і честі, школи національної відповідальності та згуртування, представленої відповідним перепрочитанням творчості Тараса Шевченка і Миколи Костомарова, ми виносимо науку, що лише морально піднесене, людиностверджувально спрямоване, гуманістичне за смыслом, на рівні вільного, а “не проханого” внутрішнього самозростання нації та особистості зароджується й зміцнюється єдність суспільного організму.

Список використаної літератури

1. Костомаров Н.И. Воспоминание о двух малярах // Костомаров М.И. Твори. – В 2-х т. – Т.2. – К.: «Дніпро», 1967. – С. 399 – 411.
2. Костомаров Н.И. Автобиография // Костомаров Н.И. Исторические произведения. Автобиография. – К.: Изд-во при КГУ, 1989. – С. 425 – 651.

**МАКСЮТА Микола,
СОКОЛОВА Олександра**

ПОСТАТЬ І ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В СИСТЕМІ ФІЛОСОФСЬКОЇ ОСВІТИ

Навчально-виховний потенціал творчості Тараса Шевченка, переосмислення його життєвого шляху і долі в системі філософської освіти є надзвичайно вагомим. Українська людина в єдності її високих духовно-релігійних, національно-культурних соціальних вимірів в центрі його творчості, що, відтак, відкриває найширші перспективи педагогічної трансформації філософсько-антропологічних ідей і “образів-концептів” (В.Г. Табачковський) поетичної творчості Тараса Шевченка. Так, творчість Т. Шевченка демонструє важливіші філософсько-антропологічні виміри української людини, визначаючи навчальний зміст відповідної тематики курсу “Філософія” (“Філософське розуміння буття”, “Український образ буття”,

“Філософська антропологія”). Зокрема, і як духовно-культурно, світоглядово-філософськи синтезуючий чинник сучасної соціально-філософської тематики. Ідейно-національно згуртовуючий та виховний потенціал творчості Тараса Шевченка за сучасних умов протистояння України зовнішній військовій агресії важко переоцінити. Зманіфестовані творчістю Т. Шевченка ідеї національного буття, історичної пам’яті українського народу, соціального співбуття українців в оновленій на засадах високих духовних цінностей любові, правди і братерства Україні, споконвічних моральних родинних і побутових звичаїв і традицій від їх появи були і з плином часу постають все більш значущими національно об’єднуючими і національно стверджуючими. В системі філософської освіти навчально-виховного процесу формування та поглиблення світоглядної культури підходи до творчої спадщини Т. Шевченка здійснюються із врахуванням надзвичайної її змістовності, антиномічності, поліваріантності, взаємодії соціальності та індивідуальності, високої духовності і повсякденності – по суті, як зманіфестування надзвичайно нині актуальної єдності цінностей і норм буття національно-культурного і загальнолюдського. Тому підходи до освоєння, переосмислення та зміцнення прагнення зрозуміння й освоєння високої творчості Т. Шевченка повинні здійснюватися, як процес ретельного, вдумливого, поглибленого перепрочитання його творів. Зокрема, і того, що у своїй творчості Т. Шевченко обстоював ідеали соціальної рівності, братерства, справедливості та любові до обездолених – ідеали, які, на його переконання, невідділимі від національного визволення, пробудження і зміцнення національного духу, національної гідності. В глибинах історії української хліборобської нації, наголошував поет, пробуджувались та збагачувались усі означені цінності. Тисячоліттями спосіб життя українського селянства, праця на землі постійно їх відтворювали, вражаючи “багатством моральної сердечної краси непорочних земляків”, зазначав він. Життєдайна селянсько-хліборобська ментальність - визначала світовідношення, світорозуміння українського генія. Сила, нездоланність, цілеспрямованість духовності, світогляду Т. Шевченка, у кінцевому підсумку, в zasadничені у глибокому гуманізмі, милосерді, що проявляється у заклик до співчуття, взаєморозуміння, пошанування гідності кожної, тим більше знедоволеної людини. І над усім тим, що роз’єднує, відчужує, повинно бути щось спільне. Лише мислитель і поет, який уособлював щонайвищі злети людської моральності, який закликав “розбудити волю”, а “... Щоб збудить // Хиренну волю, треба миром, // Громадою обух сталить; // Та добре вигострить сокиру - // Та й заходиться вже будить...”, разом з тим наголошує на необхідності також “навчатися ворогам прощати”. Доброчинність, “всетворящая любов” – визначальні у контексті цінностей, що сповідує людина Т. Шевченка. Лейтмотивом його творчості є ідея, що “раз добром налите серце в вік не прохолоне”. Гідність, піднесеність, добротворення – передумова того, що людина встане за правду:

“За святую правду-волю
Розбойник не стане
Не розкує закований
У ваші кайдани
Народ темний, не заріже
Лукавого сина
Не розіб’є живе серце
За свою країну...” [1, с.324].

Разом з тим українська література, а чи не в першу ж чергу – творчість Т. Шевченка спрямована також на виявлення найістотніших тенденцій і явищ суспільного буття. Людина Т. Шевченка представлена в її суспільних зв'язках, у її найближчому родинному оточенні, в умовах своєї природи. Суспільство, визначальна спрямованість якого як принцип його буття, є поневолення людини, людської гідності, “проковтування особистості” і в проявах зовнішньої активності не здатне звільнитися від також “принципу” - “проковтування сусідів”, експансії та поневолення інших народів. Національна людина органічно включена в духовно-культурні процеси історичного становлення своєї нації, в історичній ретро- і перспективі спів-буттійності нації і людини розгортаються як все активніше розширення й поглиблення співучасті людини в національно-культурному поступі. Відтак однією з визначальних духовних якостей національної людини є усвідомлення неприминальності єдності зі своєю нацією, а відповідно – і національної єдності.

Список використаної літератури

1. Шевченко Т. Кобзар. – Харків: “Клуб сімейного дозвілля”, 2011. – 720 с.

МАТВІЄНКО Ірина

ФІЛОСОФІЯ І ЛЮБОВНА ЛІРИКА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Т.Г. Шевченко знаний в Україні і за її межами, як поет, художник, драматург і політичний діяч. Його історія життя є невіддільною від історії української держави, але ми знаємо його не тільки як щирого українця та патріота своєї батьківщини, але і як романтика, роботи якого були присвячені любові до рідної країни, до друзів і звичайно до жінок.

У митців тема любові розкривається через образи, ідеї в основі яких лежить велике кохання до іншої людини. Тим більш, цікава ця тема, якщо вона стосується генія, людини з великої літери, і тим більш вона є такою, яка турбує людей, якщо можна прослідкувати хто є в основі того чи іншого образу або герою роману, п'єси чи картини. Темі кохання у творчості Т. Шевченка присвячено достатньо робіт, але звичайно не все сказано. Історії кохання великого Кобзаря знані, і ми можемо чітко прослідкувати періоди закоханості та роботи мислителя. Тема любові в роботах Т.Шевченка є актуальною та досить дискусійною на сьогодні, адже з його робіт зрозуміло він вмів кохати та постійно знаходився в стані пошуку того образу ідеально української жінки, а й справді, якою вона має бути? Василь Стефаник так, описує це питання: «Шевченко один був у нас, що любив страшно, без застережень і без претензій... Як ми станемо народом сильним, то забудемо за всі заслуги Шевченка, а лишиться лишень ідеал чоловіка, що любив кавалок нашої землі. Дивний і рвучкий до себе та далекий, як сонце, що всіх гріє...» [1].

З його робіт зрозуміло, що він звертається не до жінок, а змальовує образ ідеальної жінки через образ України:

За неї Господа молить.
Холоне серце, як згадаю,
Що не в Україні поховають,
Що не в Україні буду жить,
Людей і Господа любить.
Люблю, як щиру, вірну дружину!

Інтимної лірики з роботах Т. Шевченка не багато, для нього кохана жінка ототожнюється з вірною дружиною, якої він ніколи не мав, образ любові піднесений, звеличений, моральний, духовний та красивий. Найбільш знаний ліричний вірш Тараса Шевченка «Якби зустрілися ми знову», який був присвячений Ганні Закревській, з якою він познайомився десь у травні 1843 року, коли після чотирнадцятирічної розлуки з Україною повертається додому, вже не кріпаком Енгельгардта, а достатньо знаним художником та поетом. На жаль, ця історія кохання була трагічною, адже, Ганна була дружиною іншого чоловіка, і зустрічі з Т. Шевченком були короткотривалими, сам поет у одному з листів називав її «Ганна вродлива», і дивлячись на її портрет та на прекрасні темно-сині очі з цим складно не погодитися, але у віці тридцяти п'яти років, так і не дочекавшись зустрічі з Т.Шевченком вона помирає. Любов до Ганни, і спогади про неї, так само як і її образ він пронесе через усе життя, це не означає, що він більше не любитиме – ні, але саме ця жінка подарувала поету натхнення творити не тільки коли він був вільним, але і у засланні, саме там він пише вірш про його «Ганну вродливу», але усвідомлюючи всю трагічність ситуації:

А я зрадів би, моє диво!
Моя ти доле чорнобрива!
Якби побачив, нагадав
Веселеє та молодее
Колишнє лишенько лихее.
Я заривав би, заривав!
І помоливсь, що не правдивим,
А сном лукавим розійшлось,
Слізьми-водою розлилось
Колишнєє святее диво! [2].

Проте, образ любові та бажання знайти дружину не покидав усе життя великого Кобзаря, хоча як писав Василь Шкляр: «Бог не дарував Кобзареві великого взаємного кохання, можливо тому, що послав йому музу, яка не терпить земних суперниць».

Список використаної літератури

1. Стефаник Василь. Камінний хрест. – Харків «Фоліо», 2010. [Режим доступу: <https://books.google.com.ua/books?pg#v=onepage&q&f=false>]
2. Шевченко Тарас. Зібрання творів: У 6 т. — К., 2003. — Т. 2: Поезія 1847-1861. — С. 100; 610-611.

МОЗГОВА Наталія

СВІТОГЛЯДНІ ЗАСАДИ КИРИЛО-МЕФОДІЇВСЬКОГО БРАТСТВА

Проблема світоглядних засад Кирило-Мефодіївського братства розглядалась й ретельно вивчалась О. Грушевським, Д. Дорошенком, І. Лисяком-Рудницьким, Д. Чижевським та ін. При цьому ця проблема досліджувалась у контексті тодішнього бездержавного існування України, сьогодні ж її слід розглядати у контексті нових державно-правових реалій.

Як відомо, Кирило-Мефодіївське товариство утворилось в кінці 1845 – на початку 1846 року та проіснувало біля п'ятнадцяти місяців. Його засновниками були М. Гулак, М. Костомаров, М. Білозерський, а пізніше до товариства приєдналися Т.

Шевченко, П. Куліш, О. Маркевич, О. Навроцький, Д. Пильчиков, І. Посяда, М. Савич, О. Тулуб. Після доносу провокатора - студента О. Петрова, у березні 1847 року діяльність товариства була викрита, а його члени заарештовані. Це була перша на Україні організація політичного спрямування.

Основні правові ідеї братчиків були викладені в їх програмних документах, зокрема в «Статуті Слов'янського товариства св. Кирила та Мефодія», відозві «Брати українці» та «Братья великороссияне и поляки», «Книзі буття українського народу». Статут складався з двох частин, у першій, яка мала назву «Головні ідеї» містились вихідні положення правових ідей та мети правової діяльності, а друга – була присвячена визначенню основних засобів реалізації програмних засад товариства. Зокрема, у «Головних ідеях» зазначалось, що духовне й політичне поєднання слов'ян є їх призначенням до якого вони повинні прагнути. Ця думка проходила «червонною ниткою» через усі програмні документи товариства й була тією вихідною ідеєю, на якій ґрунтувалися всі подальші розробки братчиків.

Слід зазначити, що у першій половині XIX ст. слов'янофільство було дуже популярним напрямом розвитку правових ідей у слов'янських народів, але при цьому воно ніколи не було єдиним і цілісним. У різних слов'янських народів ідея їх об'єднання мала різний зміст й відмінні засоби реалізації. Зокрема братчики вважали, що українцям достатньо прагнення до національного звільнення для того, щоб боротися за визволення всіх слов'янських народів. Саме тому слов'янофільство для них не було самодостатньою правовою ідеєю. Слід також підкреслити, що особливе значення для кирило-мефодіївців мала ідея національного визволення українського народу і скасування кріпацтва. Серед визначальних засобів досягнення цієї мети виступало просвітництво широких народних мас. Братчики були переконані, що визволення України можливе лише в рамках створення загальнослов'янської федерації незалежних національних республік, які будуть ґрунтуватись на принципах християнської моралі, рівності та свободи. При цьому головною рушійною силою створення такої федерації мала стати саме Україна.

М. Попович неодноразово підкреслював, що вплив західного національно-визвольного романтизму на Кирило-Мефодіївське братство був значно більшим, ніж на ідеологію російських слов'янофільських націонал-патріотів [див. 1, с. 343]. Кирило-мефодіївців захоплювала як проблема національного духу, так і таємниці людської душі.

Глибоке відчуття української історичної долі й колективної душі проявилось насамперед в творчості Т.Шевченка. Основні засади української національної ідеології Шевченко оформив у поетичній творчості, заклавши ідейні передумови української модерної нації. Йому вдалося поєднати два абсолютно відмінні й несумісні способи мислення: один - це мислення XVIII століття, мислення козацького станового патріотизму, а другий - це романтичне та позаісторичне піднесення народу. Ці обидва способи мислення переплелися в творчості поета, що знайшло вираження у новому підході до проблеми національності та новому розумінні ідеї нації. На думку поета, нація є надісторичною, позасоціальною спільнотою «і мертвих, і живих, і ненароджених, в Україні і не в Україні сущих земляків». З позиції саме такого розуміння сутності національного як втілення суспільного ідеалу торжества правди й оцінює Т. Шевченко історичне минуле, соціальні реалії та ідеологічні принципи з допомогою яких українська тогочасна інтелігенція повинна реалізувати свою націєтворчу місію.

Список використаної літератури:

1. Попович М.В. Нарис історії культури України. – К.: АртЕк, 2001. – 728 с.

ОСТАПЧУК Галина

ІДЕЯ РОДИНИ У ФІЛОСОФСЬКО-ПОЕТИЧНІЙ ТРАДИЦІЇ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Пізнання творчої спадщини Тараса Шевченка процес постійний і необхідний, сьогодні він нам потрібний відроджений, очищений від вульгаризаторських, однозначних характеристик, гуманізований і олюднений, такий, яким його сприймала народна свідомість. Часто в питаннях «Шевченка як філософського поета» виникають сумніви. Цікавим є зауваження С. Єфремова, котрий аналізує вірші тюремного циклу: «Це вже ціла якась філософія неблаганної смерті, що нікого не минає й усіх рівняє...». [1, 117]. Вислів «якась філософія» ми можемо сприймати як незвична ні з погляду науки філософії (неканонічна, нетермінологічна), але розлогий, зосереджений роздум про небуття і є тією філософічністю, котра не закінчується лише зображенням подій, а містить приховану аналогію із сучасністю, «прирощення» свого змісту. Філософське спрямування поезії Т. Шевченка обертається довкола таких буттєвих універсалій як народ, «світ села», «світ України», родина, доля, воля, правда.

Творчість Т. Шевченка пронизує матріархальність української родини, з певними виходами на патріархальність, але домінуючу роль відіграє мати, котра абстрагується в поняття України-матері. Гармонійне суспільство розуміється як макрородина, воно складається з мікрородин, що творять громаду людей, на противагу державі «панів» (царів, князів, князів, церкви). Макрородина – це об'єднання вільних, рівноправних людей без царя і пана, з республіканським управлінням, де в основі діє закон рівний для всіх. «І на оновленій землі врага не буде, супостата, а буде син, і буде мати, і будуть люде на землі» [2, 357]. Моральне здоров'я суспільства залежить від мікрородини. Родина може руйнуватися із середини, але зовнішні антибожжі сили, що поєднуються з царями, панами є більш сильнішими в руйнації. Ідеальна макрородина має культивувати мікрородину, тобто держава має сприяти гармонізації мікрородини. Та буттєва реальність, в котру був занурений поет, руйнує мікрородину, перетворюючи «світ села» на обідрані поселення, дисгармонізує родину. «У тім хорошому селі чорніше чорної землі блукають люди, повсихали сади зелені, погнили біленькі хати, повалялись. Стави бур'яном поросли. Село неначе погоріло, неначе люде подуріли, німі на панщину ідуть і діточок своїх ведуть!» [3, 119-120].

Зовнішнім чинником руйнації сім'ї є відсутність вольної волі, зусилля держави «панів» та «царів» зробити родину своїм рабом, деспотія самодержавства. Даючи перевагу національному, Т. Шевченко вважає, що родина є Божим творенням. Отже, нація і народ, як мікрородина, є також Божим творенням, як і окрема істота, є певним духовним організмом, і гармонійне суспільство можливе лише в системі вільних народів, що творять свої макрородини на національній основі.

Руйнація родини можлива із середини: козак покинув свою дівчину, змагаючись за чужу державу, «орел вийняв карі очі» (орел як символ імперіалістичної держави), дівчина – сирота «... ні батька, ні неньки, одна як та пташка у чужому краю», тема сирітства часто піднімається поетом [4, 71-78]. Родина не відбулася,

оскільки обоє переступили Божу волю. Катерина не змогла створити родину із-за того, що не слухала ні батька, ні матір, полюбила людину із ворожого стану. Порушила моральний статус, звичаєве право свого народу, її вчинок ламає цілий устрій життя родини. Єдине, що її заспокоює – це «світ села», вишневий садок, як символ родинного гнізда, котрий допомагає зберегти зв'язок з рідною землею. «Пішла в садок вишневий, Богу помолилась, взяла землі під вишнею, на хрест почепила» [5, 92-109].

Розглядаючи образ родини, Т. Шевченко вводить поняття матері, котре переростає в алегорію голови макрородини. Гайдамаки живуть без матері, без держави, але поет відчуває себе духовним батьком макрородини, він їх викохав не фізично, а духовно, з батьком асоціюється і Дніпро. Макрородина має жити національною історичною пам'яттю. Якщо сучасники не оповідають своїм дітям, а діти внукам, коли «щиро не згадають», тоді гармонійного життя родина не буде мати. У творчості поета тема матері часто подається як родинний оберіг, засуджується майновий інтерес, матеріальний чинник подається як вторинний. На рівні макрородини Україна розуміється як мати, котра гине, оскільки нерозумний син «запродав матір в неволю» і господарює москаль. Україна як грішна макрородина позбулася головного компоненту життя – волі, а це деморалізує її як родину. Макрородина є «сім'я слов'ян», але вона роз'єднана «німотою», державою царів та «панів». Для того щоб в одне «море текли слов'янські ріки» необхідно стати добрими братами, як рівні серед рівних і вільні серед вільних, на взаємній любові, національній основі. Відсутність макрородини зумовлюється і тим, що «...доборолась Україна до самого краю. Гірше ляха свої діти її розпинають» [6, 348-354]. Поет призиває братів обнятися для створення гармонійної мікрородини і повернення доброї слави.

Таким чином, підсумовуючи дану проблематику, можна дійти до висновків: по-перше, родина мислиться як мала і велика сім'я, між ними існує взаємозв'язок; по-друге, аномаліями родинного життя є: психічна, майнова та вікова невідповідність, соціальна нерівність, неповнота родини, порушення звичаєвого статусу; по-третє, модусом родини є любов, вписана в морально-звичаєвий статус великої родини; по-четверте, поняття матері символізується з образом рідної землі, України, етносу, народу; поняття батька – як носій і оберіг честі родини.

Список використаної літератури

1. Єфремов С.О. Шевченкознавчі студії / передм. Е. С. Соловей, упоряд. О. В. Меленчук. - К.: Україна, 2008. - 365 с.
2. Шевченко Т. «І Архімед, і Галілей». Зібрання творів: У 6 т. - К., 2003.- Т. 2. – С.357.
3. Шевченко Т. «І виріс я на чужині». Зібрання творів: У 6 т.- К., 2003. - Т. 2. – С.119-120.
4. Шевченко Т. «Причина». Зібрання творів: У 6 т. - К., 2003. - Т. 1. – С. 71-78.
5. Шевченко Т. «Катерина». Зібрання творів: У 6 т. - К., 2003. - Т. 1. – С.92-109.
6. Шевченко Т. «І мертвим і живим». Зібрання творів: У 6 т. - К., 2003.- Т. 1. - С. 348-354.

**«ОСОБЛИВОСТІ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО ЧАСОПРОСТОРУ ЖІНКИ
ШЕВЧЕНКОВСЬКИХ ТВОРІВ НА ПРИКЛАДІ ПОЕМИ «КАТЕРИНА»**

«Насправді Шевченко постійно присутній в українському інформаційному культурному полі – полі, я б сказала, колективного несвідомого. Він постійно присутній, незалежно від того, говоримо ми про нього чи ні. Він - у кодах національної пам'яті. Це не містика. Шевченко тут, Шевченко з нами і пора прочитати і зрозуміти те, про що він говорив і попереджав український народ.» - Оксана Забужко.

Творчість Т.Г. Шевченко сповнена символами колективного несвідомого, які забарвлюючись національною пам'яттю втілюються в екзистенційному часопросторі поезії у вигляді природних, людських та міфічних образів, сценаріях людської поведінки та стосунків, ціннісно-смыслових стрижнях, довкола яких розгортаються драми героїв. Це означає, що меседжі закладені у ній немов вгадуються читачами на емоційному та інтуїтивному рівні, відкриваючи розуміння власних духовних сил і водночас тих ментальних обмежень, які заважають рухатись вперед. Отже, в цьому контексті, розглянемо жіночий образ з поеми «Катерина». Серед ароматів квітучих садів і пробудження природи, Катерина із весною у серці і наївним юнацьким віруванням у те, що світ добрий і безпечний, покохала московського солдата, який від'їжджає у військовий похід на Туреччину, у той час як вона носить під серцем його дитину із покритою головою. Вперше зіткнувшись з екзистенційною самотністю, адже тепер позбавлена жіночої підтримки (дівчата співають на вулиці без неї), а мати і батько віддаляються від неї і закривають свої серця від доньки, Катруся вночі ходить за водою, співає і все ще дивиться у майбутнє із надією, виглядаючи свого коханого. Не дочекавшись, народжує дитину сама, а мати з батьком відвертаються від неї назавжди, залишивши її наодинці із космічним холодом розбитих надій, Катруся змушена залишити батьківський дім і вирушити в нікуди із дитиною на руках. Аналізуючи поведінку батьків, ми бачимо, як серце матері розділилося навпіл, вона жене рідну дитину з дому і водночас неймовірно страждає від цього. Але людський осуд для психології пересічної людини того часу «А що люди скажуть... Як дивитимуться на нас...» перемагає материнську любов. Водночас ми бачимо наскільки перестала себе поважати Катерина, наскільки руйнується її само ставлення й самооцінка і вона починає ідентифікувати себе із жінкою, яка не варта розуміння та поваги. Дівчина страждає від невимовного почуття провини, і жодна людина з оточення не простягає їй руку підтримки. Жорстоке ставлення до юної дівчини, яка щиро кохала і ірраціональна ненависть і ворожість до неї з боку оточуючих людей, можна пояснити як витіснене у несвідоме неприйняття своїх власних тіньових проявів та почуття меншовартості. Отже соціальне оточення ніби при житті знищує Катерину, і дівчина втрачає власну ідентичність, адже рідний дім, село, батьки, і люди, в очах яких так необхідно віддзеркалюватись, щоб не втрачати зв'язок із собою, все залишилось в минулому. Ми бачимо цілковиту ізоляцію героїні і руйнацію її основних екзистенційних фундаментальних мотивацій як людини: «Чи безпечно мені бути в цьому світі?», «Де в цьому житті мій особистий простір?», «Чи маю я право жити у світі така як є?», «Чи є у мене близькі стосунки, в яких моя душа комусь важлива?», «Чи добре мені жити в цьому світі?», «Заради чого мені жити?». Жодна з цих мотивацій, окрім останньої більше не підтримує дівчину. Але заради того, щоб воз'єднатися з коханим, який стане їй і «за брата, і за батечка» і заради дитини Катерина продовжує свій шлях, немов саме в ньому, її чоловікові буде спасіння і

очищення. Якби вони воз'єдналися в любові, Катерина мала б шанс відродитись і повернути собі вищезгадані фундаментальні мотивації. Проте, російський солдат у принизливий і бездушний спосіб відвертається від неї, руйнуючи останню екзистенційну мотивацію дівчини. «Хто знає «заради чого» жити, витримає будь-яке «як» стає неможливим у задушливому часопросторі бідної дівчини, не полишаючи їй жодного шансу на порятунок. Адже у жінки тих часів основна ідентичність складалася з трьох ролей «донька», «дружина», «мати» і zostавшись без двох перших, які ніби символізували «я справжня жінка і гідна людина», у героїні не вистачило сил залишитись заради останньої, присвячуючи себе синові.

Аналізуючи героїв поезії Т.Г. Шевченка, ми час від часу стикаємось із суб'єктивним відчуттям неповноти їх проявленості у власному житті, деякі з них замикаючись від самотності у своїх невимовлених почуттях, цінностях, стражданнях, залишаються лише тінями на тлі історії, проходячи свій невидимий шлях під тиском соціально-побутових упереджень оточення та навіюваного російською імперією відчуття меншовартості.

Список використаної літератури

1. Росовецький С. Біблійні теми і мотиви у творчості Шевченка. Теми і мотиви поезії Тараса Шевченка. / С. Росовецький. – К.: Наукова думка, 2008.

2. Шевченко Т. Кобзар / Т. Шевченко. – К.: Дніпро, 1999. – 672 с.

3. Забужко О. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу / О. Забужко. – К.: Факт, 2009.

4. Дзюба І. Тарас Шевченко. Життя і творчість / І. Дзюба. – К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2008. – 720 с.

5. Задорожна С. В. Уточнення понятійних та смислових координат проблеми "Шевченко і міф" / С. В. Задорожна // Інтеграція позитиву в творчості Шевченка: Аспекти символу, аксіології, онтології, міфу, психології і стилю: [колективна монографія]. – К.: Альтерпрес, 2002.

РИК Сергій

СИМВОЛИ ТА МОТИВИ ДОРОГИ У ТВОРЧОСТІ Г. СКОВОРОДИ Й Т. ШЕВЧЕНКА

Розглядаючи всі явища світу через діалектику протилежностей, наш мандрівний філософ Г. Сковорода у творі «Боротьба архістратиґа Михаїла з сатаною про це: легко бути добрим» звертається до християнського символу «двох доріг», якими може йти людина в житті, а людство в історії. Перед людиною простягаються дві дороги – «шлях миру названий пустим» (тобто правий, справжній, чистий) і «шлях лівий, названий вентер» (ятір, сіть). Першим шляхом, «десним» шляхом миру йдуть чесні люди, вселенські праведники. Цим шляхом «нині простує наш Варсава (тобто сам Г. Сковорода – С. Р.). Це є шлях царський, шлях верховний, шлях гірний... Цим шляхом, йдучи в пустелю, Христос переміг сатану. Цим шляхом сходять на гору Галілейську апостоли і бачать світло воскресіння. Це є шлях суботній, розумій – мирний» [2, 70-71]. Це дорога випробувань, відкриттів, мудрості, радості, світла. Вона відкрита для людей обраних, самосвідомих, духовних, віруючих, благочестивих. Г. Сковорода переконливо заперечує тим, хто говорить, що це шлях важкий, суєтний,

гіркий і ним тяжко йти. Дійсно, це шлях важкий, але радісний, бо він звеличує людину, веде її вгору до здійснення доленосної мети.

Шлях лівої руки (шуїй) у Г. Сковороди образно називається вентер. «А вентер – це рибальська сіть, зроблена на зразок черева: широка на вході, тісна у виході. Цей шлях, відхиляючись від сходу, приховує кінець свій не у світлій південній країні, а у північному мороці» [2, 72]. Це неспокійний шлях і нещасні ті подорожні, котрі йдуть ним. Це шлях срібллюбства, обману, лицемірства, честолюбства, гріха. На цьому шляху звичною справою є – позови, боротьба, злодійство, грабежі, підлабузництво, купівля, продаж, хабарі... Ця дорога має широкий вхід і на неї може легко стати дуже багато людей одночасно, але зійти з неї важко і це вдається лише одиницям. Віднайти праведну дорогу життя складно, а піти нею ще складніше. Адже, навіть, ті нечисленні мандрівники, котрим вдається стати на цей шлях, ті пасіонарні особистості, які здатні вказати масам правильний напрямок руху, спонукати до нього і повести за собою, не можуть впевнено рушити вперед будучи переконаними в істинності обраного життєвого шляху. Оскільки переважна більшість суспільства завжди залишається інертною, не задумується над пошуком сутності та сенсу життя, тому не здатна мобілізуватися й підтримати творчу меншість у спільній ході. Саме ця частина людей, котра виявляється не готовою до самоаналізу і самовдосконалення, стає соціальним баластом і гальмом на шляху досягнення справедливої життєвої реальності. Рух цією дорогою невдовзі втрачає життєві стимули, вичерпує моральний запас енергії й стає сумним, монотонним, безрадісним. У такій атмосфері подорожани швидко приходять до розуміння безцільності цього руху, невідворотності розчарування, анархії та хаосу в повсякденному укладі, трагічного передчуття зупинки пульсу життя. Неминуче настає час гіркої розплати, бо людина, прямуючи до «сумнівного раю», фактично рухається, не помітно для себе, від одного гріха до іншого, тим самим віддаляючись від істини новозавітного послання і божої благодаті. Всі, хто потрапив під вплив таких настроїв, стають рабами безнадійно далеких від реальності ілюзій, а не самовпевненими володарями існуючого становища. Насправді ж вихід на путь спасіння, як попереджав Г. Сковорода, дуже вузький і віднайти його важко, а розминутися з ним легко.

Проникливо вдивляючись у подібні життєві ситуації, Г. Сковорода помічає, що дехто намагається прокласти третю дорогу між «десним» і «шуїм» шляхом. Це шлях удаваної святості, показної праведності, нестримного егоїзму. Цим шляхом йдуть люди, котрі не визначилися між цінностями правого і лівого шляху. Вони надають перевагу суєтному розумінню життя і його сутності, намагаються видати фальшиві, тлінні цінності за божественні, вічні. Про людське око вони намагаються дотримуватися святості, а на одинці з собою їм ближчі абсолютно протилежні ідеали. Про таких людей вустами одного з біблійно-міфологічних ангелів, які постійно супроводжували архістратиґа Михаїла, Г. Сковорода говорив, що вони «лицем святі, а серцем – від усіх беззаконніші. Срібллюбні, честолюбні, насолодоллюбні, облесники, звідники, немилосердні, непримиренні, що радіють з сусідського горя, за благочестя мають прибутки, цілують кожен день заповіді Господні і за алтин їх продають» [2, 74]. Ця процесія приречена рухатися між двох шляхів вічно, бо «лівий шлях їх цурається як таких, що мають вигляд благочестя, а правий відрікається, бо відреклися від нього сили. У сумах їхніх пісок йорданський з грішми... Вся їхня молитва в тому, щоб нарікати на Бога й просити тлінностей» [2, 74].

Таким чином Г. Сковорода докреслив на мапі людського життя третій шлях, яким йдуть люди схильні до всього позірного, випадкового, хаотичного, котрі за

дійсні ідеали приймають примарні предмети, а за реальність – ілюзію. Доповнивши християнську «двовимірність» світу третім шляхом, Г. Сковорода розширив можливість людського вибору своєї життєвої дороги, але водночас застерігав, що ймовірність обрання хибного життєвого курсу збільшується і закликав знаходити серед трьох напрямів свій особистий праведний шлях.

Осмислення символів, образів, мотивів дороги дуже часто зустрічається у творах нашого великого Кобзаря Т. Шевченка. «В основних параметрах цей просторовий образ становить один із елементів цілісного поетичного світу митця. Суголосний настроєм європейського романтизму з його пошуками ідеалу, темою подорожі, мандрів задля самоусвідомлення, роздумів про вже перейдене в житті, мотив шляху у Шевченка здебільшого функціонує не на подієвому рівні, а оприявнюється у фольклорних формах, виступає органічною складовою образних картин. Шевченко залучав традиційні уявлення про шлях, що відбилися в народних віруваннях та обрядах, спирався на фольклорні традиції, трансформував їх у своїй творчості» [1, 149]. Символ і мотив шляху був Т. Шевченку дуже близьким, адже він практично все життя провів у вояжах битими дорогами Російської імперії, з ранніх літ вимушено залишивши рідну Україну. Тому його теж можна назвати мандрівним поетом.

Доля багаторазово випробовувала Т. Шевченка на чужих життєвих роздоріжжях. Тому трагічна символіка цього образу яскраво розкрита у вірші «Ой три шляхи широкії». Цей образ зустрічається у багатьох міфологічних, епічних, билинних сюжетах. У Т. Шевченка він наповнюється живими відчуттями і переживаннями. У перших рядках вірша змальовується тривожний початок життєвого шляху однієї родини: «Ой три шляхи широкії / До купи зійшлися. / На чужину з України / Брати розійшлися». Завершується вірш фатальною картиною: «Не вертаються три брати, / По світу блукають, / А три шляхи широкії / Терном заростають» [3, 205-207]. Не знайшли брати на чужині не лише щасливої долі, а й дороги назад. Таким чином, Т. Шевченко використовує символ трьох доріг (роздоріжжя, перепуття), який давно увійшов у образно-символічний простір української культури. Він неодноразово зустрічається в народному фольклорі, казках, оповідях тощо. У фольклорній і епічній уяві життя це розпуття, де людина завжди стоїть перед вибором свого життєвого шляху, який стає здійсненням її щасливої або лихого долі.

У багатьох шевченківських поезіях тема долі тісно переплітається з темою життєвого шляху літературних персонажів, а то й самого поета. У комедійній поемі «Сон», він хоч і саркастично, але резонно з перших рядків заявляє: «У всякого своя доля / І свій шлях широкий» [3, 128]. Далі зображується ціла галерея дійових осіб, котрі здійснили свій доленосний вибір і торують приватно-індивідуальний, персонально-неповторний шлях через суєту суєт до його рокового фіналу.

Переоцінку власного життєвого шляху, осмислення перипетій своєї дороги-долі поет здійснює в строгих і стримано-скупих художньо-естетичних символах. Знайомі образи наповнюються невимовною тугою за рідним краєм, неймовірною самотністю, передчуттям непоправних втрат. Прості віршовані рядки символізують тягар багаторічних страждань: «Заросли шляхи тернами / На тую країну, / Мабуть, я її навіки, / Навіки покинув. / Мабуть, мені не вернутись / Ніколи додому?» [3, 304].

Список використаної літератури

1. Боронь О. Мотив шляху. Теми і мотиви поезії Тараса Шевченка. – К.: Нук. думка, 2008. – С. 149-161.

2. Сковорода Григорій. Твори: У 2 т. / Григорій Сковорода – К.: ТОВ «Видавництво «Обереги», 2005.–2-е вид., виправ. – Т.2. – 480 с.
3. Шевченко Т. Г. Кобзар. – К.: Веселка, 1998. – С. 486.

РУДИК Ярослав

СВІТОГЛЯДНІ ОСНОВИ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Творчість Тараса Григоровича Шевченка належить до тих вічно живих художніх явищ, про які кожне століття народжує все нові і нові незнайомі обрії пізнання. При цьому відкритті глибин таланту поета не вичерпуються всі існуючі вже грані майстерності Кобзаря.

І хоча на сьогоднішній день наука має величезну суму досліджень про Шевченка, однак особистість поета, художня спадщина викликають нестримне бажання розкривати ще невідомі сторінки його життя. Тому проблема вивчення Т.Г. Шевченка постає сьогодні як нове і актуальне завдання.

Нинішня переоцінка суспільних вартостей, які утверджувались десятиліттями, звulьгаризованими ідеологічними догматами, суцільної політизації як особистості в цілому, так і всього, що її оточувало (літератури також) спонукали до поступового переходу з соціально-функціонального на духовний шлях у вивченні творчості Т. Шевченка. Якщо раніше його висвітлювали родоначальником «революційно-демократичного» творчого методу, переконаним романтиком, запевняли в тому, що поет підходив до літератури з «класових інтересів», то зараз ми з впевненістю можемо побачити в ньому філософа. Саме завдяки цьому постає питання про нову вибудову світоглядних основ творчості поета. Йдеться про ту галузь філософського українознавства, котра почала складатися в історії нашої духовної культури в другій половині XIX – на початку XX століття на стикові історіософії, етнопсихології, історії філософії. Початок тут було покладено ідейною програмою Кирило-Мефодіївського товариства, погляди якої поділяв Т. Шевченко, котра, за слухним спостереженням Д.Чижевського, синтезувала християнство і романтичний націоналізм. В якій людина й Україна в потоці історії, в єдності минулого, теперішнього й майбутнього («і мертвих, і живих, і ненароджених...») уперше постають як самостійна філософська проблема. Про філософію національної ідеї, тобто про теоретичну самосвідомість українського національного відродження від П. Куліша й Т. Шевченка до М. Хвильового говорить О.Забужко, про окремих українських мислителів, які прилучалися до розвитку філософської течії. І з надією запевняє, що сучасному дослідникові відкриваються широкі обрії для подолання перешкод жорстких структур недеформованої, недоукомплектованої ідеології. Бажання проникнути в душевні глибини поета, відійти від простого сприймання і узагальнення його поезії, побачити в рядках «Кобзаря» народну мудрість («філософію»), – ось головні сподвижники нашої зацікавленості.

САВИЦЬКА Інна

ФІЛОСОФІЯ ТВОРЧОСТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Своєрідність філософсько-релігійного світогляду поета можна зрозуміти шляхом рефлексії засадничих принципів його творчості: антропоцентризму, гуманізму та націоцентризму. У філософських міркуваннях Т. Шевченка значна увага

приділяється індивідуальному досвіду відстоювання власної духовної свободи, її плекання, її важливій ролі для формування вартісних людських якостей. Філософською сутністю української національної ідеї, громадянської самосвідомості, християнської моралі та духовності в творчості Т. Г. Шевченка є її народність, коли кожне явище життя розглядається немов би очима народу, кожна подія минувшини чи сьогодення вимірюється мірою народної моралі, чистотою душі людини.

Філософське шевченкознавство на сьогодні нараховує майже піввікову історію. Творчість Кобзаря була завжди в центрі уваги багатьох його співвітчизників та однодумців, серед яких: М. Гулак, М. Костомаров, П. Куліш. Серед сучасних вітчизняних дослідників спадщини Шевченка значними є наукові розвідки Ю. Барабаша, О. Бороня, І. Гузара, О. Забужко, Л. Задорожної, В. Івченка, Н. Мозгової, О. Кульчицького, І. Огородника. О. Поцюрка, Б. Рубчака, Л. Ушкалова, А. Шкрабалука, І. Фізера та інших.

Шевченко ніколи не писав філософських теоретичних трактатів, не сформулював своє пряме ставлення до тієї чи іншої проблеми, що розв'язується філософською наукою. Він залишив творчу літературну спадщину, конкретно не висловлюючись з приводу філософсько-наукових проблем, крім хіба що відомого фрагмента з приводу «Естетики» К. Лібеля, де були піддані критиці естетичні погляди філософа та ідеї інтуїтизму. Шевченкові не сподобалося трактування Лібелем співвідношення мистецтва і людини, сам поет зазначав, що якщо мистецтво не відображає природи, в центрі його не стоїть людина – творець, то воно приречене на загибель, і перестає бути справжнім мистецтвом [3, с. 303].

Доцільним, на нашу думку, є підхід І. Фізера до визначення трьох головних аспектів філософського розуміння Т. Шевченка: філософія Шевченка, філософія творчості Шевченка і філософія у творчості Шевченка [4, с. 39]. Як зазначає дослідник, Т. Шевченко дотримувався позиції, що і література, і філософія, «діючи в тих самих часових межах, є концепційно споріднені, бо обидві покладаються на споріднені пізнавальні категорії та на уяву» [4, с. 40]. Поезія являється безпосередньо причетною до сфери філософії як особливого типу духовної діяльності людини, спрямованою до усвідомлення межових підстав людського буття. Шевченко поєднує в ній мотиви туги за минулою волею і славою України та почуття громадянської скорботи з приводу нещасливої долі Батьківщини. Філософію Шевченка характеризують іноді терміном «філософія трагедії», де йдеться про філософію як вираз душі страждальця, усвідомлення трагедії як власної долі. Мова не лише про трагічні обставини особистого життя Шевченка, а й прийняття на себе трагедії буття рідного народу. У його світобаченні особа постала як національна екзистенція, а Україна – це світ наявного буття, який в основі своїй дисгармонійний, конфліктний.

Гуманізм Шевченка насамперед формувався під впливом існуючих християнських традицій. За словами Дмитра Чижевського саме поняття християнський гуманізм повністю віддзеркалює гуманістичний нахил в творчості Великого поета [1, с. 65]. Філософічність біблійних мотивів в поезії Шевченка залягає занадто глибоко. З одного боку поет є глибоко віруючою людиною, яка часто перечитувала Біблію, ідеалізувала Богоматір, антропологізувала Христа, цінувала в ньому найкращі людські риси – святе, високе, правдиве, а з іншого – в своїх творах Шевченко часто ставить під сумнів сам факт існування Бога та виступає із його запереченням: Бог не допомагає убогим, нещасним, він безмилосердний, він на боці сильних і багатих. Але разом з тим є інший Бог, не на небі, він залишається у всьому живому як його душа.

Філософія Т. Шевченка – філософія протесту, боротьби, яка не дає примиритися з неволею і тому робить неволю подвійно важкою, бо, усвідомлюючи себе як особистість, поет вдвічі важче мусить відчувати свою бездіяльність. Але ця філософія одночасно полегшує неволю, розбиває байдужість і апатію, вона не дає благати про смерть, але зберегти духовну незалежність. Свобода розглядається поетом як єдність трьох взаємозалежних складових: екзистенціальна свобода, свобода волевиявлення і свобода духу. Однією з найволелюбніших книг є «Кобзар», він просякнутий прагненням свободи, передчуттям її неминучості. Шевченківський герой не біжить від свободи, а прагне і шукає її.

Характеризуючи філософську творчість Шевченка, ми приходимо до формулювання національної ідеї, що проходить червоною стрічкою через всі твори поета. Вічне питання власної ідентичності було одним із найважливіших для Шевченка ще з дитячих років («Хто ми? Чиї сини? Яких батьків?») і залишилося з ним і до кінця його життя. «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля...»[2]. Т.Г. Шевченко постійно наголошує на тому, що потрібно наполегливо вчитися, щоб «мудрість була своя», і тоді можливо ми зможемо відповісти на питання: «Хто ми? Чиї діти? Яких батьків? Ким, за що закуті?». Такий народ, що усвідомив своє «Я», свою ідентичність, на думку Шевченка, здобуде «свою правду і силу і волю» [2].

Можна з впевненістю констатувати, що шевченківські роздуми дозволяють глибше розкрити сучасні суспільні колізії вітчизняної реальності та історичні перспективи розвитку українського суспільства. Разом з тим, творчість Шевченка вимагає контекстуалізації, в першу чергу, в межах європейського канону щодо проблем національної ідентичності, мови, свободи, незалежності.

Список використаних джерел

1. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – К.: Вид-во «Оріє» при УКСП «Кобза», 1992. – 230 с.
2. Шевченко Тарас. Зібрання творів: У 6 т. – К., 2003. – Т.1-6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev.htm>
3. Шевченківський словник 1976 – Шевченківський словник: у 2 т. – Т.2. – К.: Голов. ред. укр. рад. енцикл., 1976. – 408 с.
4. Фізер Дж. Філософія чи філософія Тараса Шевченка? / Дж. Фізер // Слово і час. – 1990. – №5. – С.33–40.

САМАРСЬКИЙ Андрій

М.П. ДРАГОМАНОВ ЩОДО ІДЕОЛОГІЧНОГО КОНТЕКСТУ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТА СВІТОГЛЯДНОЇ СПАДЩИНИ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Багато сучасних ідеологів українського націоналізму та деякі гуманітарні дослідники на підставі його ранніх творів вважають Т.Г.Шевченко націоналістом. Проте, у молодого Шевченка націоналізм зовсім не такий, як у Міхновського або Донцова, і тим більше не схожий сучасний український націоналізм. У його творчості мова йде про ті національні течії середини ХІХ століття, які були радикальні та за своєю формою революційні. «Кобзар» молодого Шевченка рясніє сценами козацької романтики і містечкового патріотизму, що дає привід сучасним націоналістам ліпити з нього свою ікону. Проте політика й ідеологія рідко бувають неупередженими, особливо в історичних оцінках. Тому хотілося б звернутися до тих, хто дійсно вивчав творчість Шевченка і продовжував його боротьбу.

Знаковою фігурою української інтелігенції другої половини XIX століття був відомий вчений, публіцист і активний громадський діяч М.П. Драгоманов. В підйомі української ідеї, який почався після смерті Шевченка, інтелігенція довго сперечалася щодо його політичної спадщини, і кожна течія прагнула оголосити себе його наступником. Нагадаємо, тоді в Україні вже намітилися дві основні течії: соціалістична і українофільська. У статті «Шевченко, українофілі й соціалізм» Драгоманов викриває тези українофілів, що Шевченко нібито був націоналістом і прихильником політичної незалежності України. Незважаючи на суперечливість творчості Великого Кобзаря, Михайло Петрович зумів виокремити логіку становлення його поглядів, - українофіли ж цього не зуміли зробити і досить довільно брали ідеї і висловлювання Шевченка. Драгоманов пише, що ідеї відділення від Росії українофіли черпають з його «козацько-романтичних» творів. Але при цьому вони не бачать, що: «сепаратизм той у Шевченка більш усього козацький, звісно, без того вже трохи панського духу, який став показуватись у козацької старшини XVIII ст. То сепаратизм із більш демократичним нахилом, зовсім такий, як у «Истории русов», та тільки все-таки перш усього сепаратизм, який усе зло в своїй Україні й саме панство виводить *од чужих, од москаля, од московського царя*» [1].

Основа такого «сепаратизму» - соціальне визволення українського селянства. Але чим далі в своїх думках і освіті йшов поет, тим більше він думав про соціальну нерівність і її причини. «Шевченко належить до найчервоніших у своїх громадських поглядах. І таким червоним Шевченко став уже рано, вже в 1843 — 1844 рр., ми навіть не знаємо, як він став таким; певно, більш сам по собі, без показчиків. Дедалі Шевченко становивсь усе більше червоним республіканцем і демократом і почав зачіпати не тільки неволю, а й бідність. ... Цей зупин на кріпацтві та хвиля костомаровського панславізму, яка пройшла в 1845 р. по Шевченкові (під «Посланиєм до Шафарика» («Єретик») стоїть: 22 ноября 1845, Переяславль), збавила трохи в Шевченка його «сепаратизму» й повернула його стріли од «чужих людей», «москалів» на своїх панів, на самих панів-українофілів і козаколюбців, яких найбільш усього він же сам і розплодив своїм гарячим словом. У «Посланії до мертвих і живих, і ненарождених земляків моїх» Шевченко справді вже, кажучи словами д. Куліша, «як ніхто другий насміявся над славою української козаччини», а найбільше гетьманщини і підрізав сам свій історичний український сепаратизм «Истории русов». ... Надалі з того всього козаколюбства Шевченкового тільки й залишилась ясна думка, що ненависть до царства» [1].

І така ж ненависть була у всіх прогресивних людей Європи, починаючи з самих росіян. Але Драгоманов застерігає так само соціалістів робити Шевченка своїм «однопартійцем». До середини XIX ст. на Україні ще не могло визріти свого соціалізму, а соціалізм, вичитаний з французьких книг, навіть в російському перекладі викликав у Драгоманова іронію (при всьому цьому, він поважав народників). Можливо, якби Шевченко дожив, він схилився б до соціалістів, принаймні, Драгоманов виділяє у нього таку тенденцію. В першу чергу, через те, що він і за походженням, і за духом «мужицький» поет. І ця риса рано чи пізно привела б його до інтернаціоналізму, «коли б Шевченко намалював ляха не пана, а хлопа, та сказав хоч слово про те, як подадуть руку один одному не самий тільки пан із чистим серцем і козак на Україні, а хлопи польський і український, кожний на своїй землі стоячи та з своїм панством борючись. Щоб же таке було написати, Шевченкові треба було й іншої долі, й справді нових, соціально-демократичних думок» [1].

Те ж саме стосується і «москалів». Однак в силу багатьох причин, які вказані в наведеній тут статті, він цього не встиг. Але соціалістів, вважає Драгоманов, це не повинно зупиняти. Навпаки, це має означати лише одне - грамотно використовуючи «Кобзар» пропагувати серед народу революційні ідеї. «Найдалі б міг провести нас Шевченко у справах громадських, які торкаються волі мужицької. Любов до мужика, до невільного, а потім і до бідного — це найголовніша провідна ідея Шевченка і як поета, і як чоловіка» [1].

Список використаної літератури

1. Драгоманов М. П. Вибране («...мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні») / Упоряд. та авт. іст.-біогр. нарису Р.С.Міщук; — К.: Либідь, 1991. — 688 с. («Пам'ятки історичної думки України»). Доступ за // <http://litopys.org.ua/drag/drag14.htm>

СКУЛІМОВСЬКА Тетяна

ТВОРЧІСТЬ Т.Г.ШЕВЧЕНКА В ОЦІНКАХ УКРАЇНСЬКИХ ФІЛОСОФІВ

Українська філософія доби просвітництва й романтизму апелює до постаті Тараса Шевченка, попри те, що Шевченко не був філософом або мислителем-теоретиком. Як зазначав український літературо і мовознавець ХХ ст. Б. Романенчук: «Шевченко не був ні філософом, ні істориком, ні соціологом чи іншим теоретиком, а тим більше не був міфотворцем, лише був поетом, що цікавився різними питаннями – філософськими, політичними й іншими і своєю поетичною інтуїцією відчував і, безсумнівно, розумів, що можливості мирного і гармонійного співжиття людей і спільнот можна знайти у поєднанні трьох універсальних ідей та в практичному застосуванні їх принципів у реальному житті». [2]

Б. Романенчук вважає трьома ідеями Шевченка християнізм, демократизм та націоналізм, причому демократизм тлумачить в християнському дусі, а націоналізм – з точки зору природності такого різновиду організації людей як нація. «Народ-нація – це найбільш природна і тим самим найбільш відповідна чи найліпша форма організації людства». Б.Романенчук зазначає, що згадані ідеї Шевченка являють собою суспільно-політичну концепцію співжиття людей, аналогів якої не було ані за життя поета, ані після його смерті. «Така концепція людського співжиття, як у Шевченка, була і перша, і єдина, хоч різних теорій було чимало, які намагалися знайти розв'язку питання міжнаціональних чи міждержавних стосунків».

Інший український автор – Віктор Петров – висловлює переконання, що Шевченко виробив власну самостійну естетичну концепцію або художній стиль, який не можна віднести ні до романтизму, ні до реалізму. В.Петров називає його «шевченкіанізмом» [1] та розуміє як поєднання власної літературної доктрини, основ власної ж теорії з Біблією, фольклором, історизмом, революційним пафосом й творчими фантазмагоріями поета. На думку В.Петрова, в цьому полягає геніальність Шевченка – руйнуючи канони й правила, переступаючи межі, прагнучи свободи для висловлювання, він створив власний стиль – «непричесаний», за словами П.Куліша, «півнародний», позалітературний – за використовуваними розмірами, на думку Д.Чижевського. Сам В.Петров називає поетичні розміри, якими писав Шевченко «умовноколомиївськими й умовноколядковими».

Вважаючи витoki геніальності Шевченка стихійними, В.Петров в той же час наполягає на присутності теорії, концепції, розрахунку, конструкції й розуму в творчості поета, що забезпечують повноту його творчого самоздійснення, його революційність. «Не випадок, а послідовність. Доктрина, що твориться з переборення всіх доктрин. Догма, що народжується супроти всіх інших догм». При тому, що поезія Шевченка апелює до чуттєвості, емоційно-естетичного рівня сприйняття, в ній використовуються не зорові, а абстраговані образи, які В.Петров позначає як «передсентименталістичні», барокові, як тема «метафізичного ридання душі». Шевченко постає продовжувачем традиції кордоцентризму в українській філософії – тема серця, що болить, йому близька – це і «невкрите серце», і «серце з закритими очима». «Перехрещується абстрагований образ «серця» з конкретністю виписаного достоту образу дитини: «Серце моє трудне, що тебе болить? Чи пити, чи їсти, чи спатоньки хочеш?» Це, на думку В.Петрова, наближає Шевченка до сюрреалістичних традицій сучасного мистецтва, з характерним для них використанням людських органів як самостійних персонажів.

Постать Шевченка та його творчість і до сьогодні лишаються невичерпними. Якби добре ми не були знайомі з творчістю нашого великого пращура, зберігається можливість відкрити його по-новому, побачити його сучасність та актуальність. І ще раз захоплено здивуватись з цього приводу.

Список використаної літератури

1. Петров В. Естетична доктрина Шевченка // Україна: філософський спадок століть. Хроніка. – 2000. – Т.2. – С.85.
2. Романенчук Б. Шевченкові універсальні ідеї // Україна: філософський спадок століть. Хроніка. – 2000. – Т.2. – С.80.

СОКОЛОВА Олександра

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ УКРАЇНСЬКОГО СВІТУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Поетична творчість Т. Шевченка позначена органічною єдністю національних і загальнолюдських моральних і духовних цінностей, індивідуального та соціального буття, позаяк в центрі її – українська людина, потреби її істинно людського життя, завдання усвідомлення своєї відповідальності. Цим, по суті, й зумовлюється особлива історична, національна й культурна місія Т. Шевченка – як поета і пророка українського народу. Людина, її духовність, життя у правді й духові, на своїй землі “в своїй хаті” – визначальні засади світовідношення Т. Шевченка. Місце перебування української людини є місцем концентрації усіх проблем світу. Але людина є “місцем” зустрічі духовної та природної реальності”, зазначає І.В. Бичко, коли по-людськи визначальним, людиностверджувальним є “поширення” духовного на природне як “духовне бачення” людиною природи, але що доконечно можливе лише для людини духовної, “духовно відкритої” до природи і тим самим спроможної у також природостверджувальний спосіб сприймати природу, мати й володіти у своїх духовних почуттях та переживаннях сприйняті вияви природного світу. Лише духовно піднесеній, духовно й інтелектуально розвиненій, душевно відкритій особистості притаманна “синеїдетичність” духовного існування – здатність одухотворювати природну реальність і водночас зазнавати її “натуралізуючого”

впливу” [1, с.9]. Природа у Шевченковій поезії репрезентується дійсно в органічній єдності із людиною, але – *крізь людину*, буття природи розгортається життям людини, її стражданнями, сподіваннями, надією. Життя і творчість Т. Шевченка є, по суті, демонстрацією сприймання, переживання, розуміння України, як свого власного світу, тому він постає в позиції “Я - Україна” (Ю. Шерех), коли, отже, біль і страждання, історичне минуле (“Панувала і я колись // На широких світі”), упевненість у світлому майбутньому надихають на повернення до втраченого українського світу. Людину у творчості Т. Шевченка репрезентує чеснотливе життя, добropорядні відносини між чоловіком і жінкою, відповідальне ставлення до природи, майже обожнення її. “Наскрізність” представлених у його поетичній творчості універсальних категорій демонструє єдність виявів буття індивідуального та національного. Творчо-самотворча спрямованість єдності людина-нація, національної єдності в цілому масштабно ретранслюється в умовах відкритості суспільного розвитку до майбутнього, переважання в суспільстві органічно здорових тенденцій і процесів на відношення між різними націями, різними суспільствами, але лише в суспільстві “внутрішньо гармонійних” людей”, добротворення для яких є смисловизначальним чинником їхнього самоутвердження. Творчість Т. Шевченка – довічний заклик і разом з тим реально здійснюване позитивно стверджувальне культивування душі національної людини, її утвердження у максимальній відкритості до світу, до інших націй та національних особистостей. Внутрішньо вільний, позбавлений щонайменших схильностей підлаштовуватися до нав’язаних “власність імушими” народним верствам “норм послушання”, Т. Шевченко творив свою поезію для вільної української людини, *заради* її звільнення. І тому, у першу чергу, також внутрішньо вільна людина може й повинна адекватно, тобто всім серцем, щирою, вільною, великою, відкритою душею сприймати та переживати і кожне слово, і поетичну творчість в цілому свого великого поета і великого пророка. У внутрішньому душевному житті започатковується та зміцнюється, проростаючи, вільними виявами особистості людини художній твір. Щира, відкрита, вільна душа також якраз і відзначається спроможністю не тільки (і не стільки) сприймати, переосмислювати отримані нові знання. Це є важливий чинник змістовності внутрішнього життя, але він не є і не може бути самодостатнім та визначальним. Демонстрацією засвоєних самих по собі знань не обмежується дійовість поетичної творчості. І, скажімо, так зване “всезнання”, зазвичай позірне, свідчить чи не в першу чергу про схильність до поверхового неістотного, що здатне лише відволікати від головного, значущого в житті людини та спільноти, і не викликає довіри. “Тому, хто все знає, // Тому, хто все чує, // Що може говорить, // Де сонце ночує - // Його на сім світі ніхто не прийма”, - констатує Т. Шевченко. Тому у вірші “Не нарікаю я на Бога” поет говорить про доконечність догляду за своїм “перелогом”, “убогою нивою” суспільного життя, яка, вочевидь, потребує відповідального відношення, і повинна засіватися “словом-волею”, з надією, що: “Добрі жнива // Колись-то будуть”. [2, с.356]. У вірші “І Архімед, і Галілей” Т. Шевченко пише: “Буде бите // Царями сіяє жито!” У кінчному рахунку, історично приреченими є, як видається, всесильні і вічні починання царів та вельмож, бо з’являться нові покоління, народяться нові люди, спроможні, отже, по-новому подивитися і побачити світ та, відповідно, по-новому ж створювати свій життєвий світ – оновлений світ і “оновлену землю”. Народяться і виростуть нові, бо *вільні* люди у світі вільному від царів. “А люде виростуть. Умруть // Ще не зачаті царята... // І на оновленій землі // Врага не буде, супостата, // А буде син, і буде мати, // І будуть люде на землі” [2, с.354]. При цьому, безперечно,

переважає *позитивно-стверджувальна*, оптимістична спрямованість позиції автора, який розуміє певну обмеженість можливостей “свого химерного доброго слова”. Але він переконаний, що навіть до деякої міри самообман може й повинен захищати від насправді поки що неможливого, та лише й гідного високого покликання людини на землі, праведного життя – з надією на розквіт “волі ясної” на “чорній ниві”.

Список використаної літератури

2. Бичко І. Дев'ять тез про свободу // Мінливі обрії свободи (До 70-річчя Ігоря Бичко): Філософ.-антроп. студії '2003. – К.: Стилос, 2005. – С.4 – 25.
3. Шевченко Т. Кобзар. – Харків: “Клуб сімейного дозвілля”, 2011. – 720 с.

**СОКОЛОВА Олександра
МАКСЮТА Микола**

МОРАЛЬНО-ДУХОВНИЙ СИНТЕЗ УКРАЇНСЬКОГО ОБРАЗУ БУТТЯ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Любов до простого люду, співстраждання до поневолених, свобода і незалежність людини і нації, повернення до духовно-моральних норм як засадничих принципів українського буття – провідні мотиви світогляду Тараса Шевченка, що визначали характер його творчості. За словами М.І. Костомарова, Т. Шевченку притаманна здатність висловлювати те, що народ “міг промовляти”, адже “він не належить до тих поетів, які лише засвоюють існуючий спосіб вираження, у нього – не результати спостереження, але й не придумане ним особисто, у нього те, що, можливо, народ ще й не промовляв, але що спроможний висловити”. І тому, якщо, безперечно, цілком виправданим є твердження про високу народність його поезії, адже між народними піснями та його поезією має місце “найбезпосередніша подібність”, то все ж необхідно, головним чином, виходити з того, що народну творчість він не просто “наслідує, але продовжує”, причому у найглибшому – життєстверджуючому смислі, реалізуючи вимогу, що трансформована “вищими поетичними зразками народна творчість повинна утвердитися моральною силою, спрямовуючою народ на подальший саморозвиток” [2, 426]. Єдино ж прийнятним способом саморозвитку соціального та індивідуального, способом їх життєбуттійнісного синтезу, як засвідчує поетична творчість Т. Шевченка, є і може бути “святая воля”, бо ж навіть одна “тінь свободи” людину підносить і надихає. Тому як найцінніше, найнеобхідніше, дане від Бога для людини – свобода є наскрізним лейтмотивом творчості Т. Шевченка. Думки, надії, прагнення українського поета спрямовані у майбутнє, для нього на першому плані необхідність звільнення з-під національного та соціального гніту української людини, яку він бачить вільною: під кутом зору вивільнення людини він також розглядає минуле й майбутнє України. Людина свободної волі – людина моральної чистоти, добротворення духу терпимості. В центрі творчості Т. Шевченка – ідеал української людини-християнина, засадничими принципами життєздійснення якої є добротворення в умовах незалежності і правди – це людина, “душа і дума” якої “навчилися творити добро”. Моральна чистота і благородство, неспотвореність навіть найтрагічнішими життєвими обставинами світосприймання та світовідношення, піднесення людини як найвищої цінності, обстоювання єдності життя української людини та буття природи, глибока релігійність, віра в Бога – істотні відмінності поезії Шевченка. І тому перебування у світі його ідей і образів означає здійснення

постійного духовного сходження, внутрішній розвиток на шляху вивільнення від другорядного, дрібного, від стереотипів та упередженостей, що, через нашу внутрішню невибагливість, підлаштовуються ними ж як “непроминально життєзначимі” до нових вимог. Творчість же Тараса Шевченка – зовічний навчитель людинолюбства, найвищої для кожного науки, гідності і благородства людини, вона матиме відгук в усіх без винятку відкритих до добра, правди і любові. Гідна людина і гідне людини життя виправдовують явища й події історичного й суспільного буття. Так, якщо у творах Т. Шевченка порушується питання про роль слави в історичному, національному та індивідуальному бутті, то, зрештою, мова йде “про живий дух людської особистості, про її взаємодію з іншими людьми, з народом, зі світом, про її самостояння перед безоднею таємниць буття і перед вічністю, перед таїною творення... Про людину в конкретному суспільному і метафізичному бутті” [1, 194]. Життя українця органічно поєднане із буттям природи, сприймання, переживання світу, як сприймання і переживання природи, по суті, реалізується оживаннями природи життям української людини, коли природне є співбуттям людини, демонструючи людські якості перебігу історії: традиціями і радощами, любов’ю й надією відзначена природа у світосприйманні української людини, яка не бачить, не відчуває себе поза своєю природою. Так, пам’ять про свою Вітчизну в поезії Т. Шевченка постійно асоціюється із переживаннями спогадів про природу України. Подумки звертаючись до вічних принципів і норм буття української людини і української нації, послідовно обстоюваних геніальним поетом, підносячи внутрішній погляд до зманифестованих ним *наших ідеалів*, вирішуючи надскладні проблеми нашого життябуття, ми, так чи інак, але завжди здійснюємо це у сформованій і завдяки його творчості духовно-інтелектуальній атмосфері. Творчість великих через те і підноситься над часопросторовими вимірами, бо зманифестовує внутрішню єдність особистісних якостей творця, істотні риси конкретного суспільства, його важливіші потреби і завдання та загальнолюдські норми. Значення поетичної творчості Т. Шевченка в тому, що глибина, неповторність, відкритість і безпомилкова прийнятність його образів, переконливість оспіваних ним рис національної людини та національного буття не можуть не сприйматися у їх загальнолюдському значенні.

Список використаної літератури

1. Дзюба І. Універсальні мотиви в Шевченковій поезії // Дзюба І. Між культурою і політикою. – К.: “Сфера”, 1993. – С. 176 – 204.
2. Костомаров Н.И. Кобзарь Тараса Шевченко. 1860 // Костомаров М.І. Твори: В 2-х т. – Т.2. – К.: “Дніпро”, 1967. – С. 421 – 428.

СТОРІЖКО Людмила

СВІТОГЛЯДНІ ЗАСАДИ ДУХОВНОГО СВІТУ ЛЮДИНИ

Творчість Тараса Шевченка багатогранна та всеосяжна, але водночас залишається сучасною та зрозумілою. Тематика творчості Т. Шевченка різноманітна. Особливу увагу він приділяв питанню соціально-національного гноблення українського народу і духовного світу людини.

Духовний світ людини, її душевне життя залишається актуальною темою сьогодення, особливо в сучасних українських реаліях. Душевне життя людини необхідно розглядати не як замкнуте в собі ціле, а як інтегративне поєднання ланок,

яке перебуває у цілісному зв'язку зі світом. Людина є тим, чим вона є, завдяки способу, яким переживає враження від навколишнього світу і як поводить себе в ньому. Переживання і поведінка людини здійснюються у постійному круговому процесі комунікації індивіда зі світом, вони становлять діалог між людиною та світом.

Розглядаючи душевне життя людини інтерперсонально, необхідно підкреслити значущість таких тривалих станів як почуття життєвості і почуття самоті. Формами почуття вітальності є настрої, відомі нам як життєрадісність, сум, невдоволеність чи тривога. Коли йдеться про людину в цілому, настрої постають не лише варіантами вітальності, вони впливають на людину, на її почуття, поведінку.

Інтегративно переплетеним із почуттям життєвості, але не ідентичним йому постає такий стаціонарний настрій, як почуття самоті. Це те індивідуально своєрідне в кожній людині, як почуття самовпевненості, довір'я до себе, самоповага. У піднесеному і зміцненому почутті самоті наше буття проектує себе у світ зовсім по-іншому, ніж в усталеному почутті меншовартості.

Групу процесів, завдяки яким реалізується життя особи, можна позначити як індивідуальне самотуття. До них, зокрема, належить потяг до самозбереження, спрямований на забезпечення необхідного мінімуму екзистенції; надалі – егоїзм, що воліє мати все для себе; надалі – воля до влади, а також домагання визнання й авторитету з боку оточення.

Сфера душевних спонук самотрансценденції позначається особливими іменами, а саме – «серцем» і «сумлінням».

«Мати серце» означає сприйняти навколишній світ, людей, що оточують нас, як суще, що має власну цінність і зі значущості якої наше буття отримує смисл і повноту. «Серце» виступає як здатність до зв'язків самотрансценденції, з яких, у свою чергу, зростає почуття відповідальності.

Таким чином, конче необхідно сформулювати і проаналізувати цілісне уявлення про душевне життя людини, оскільки саме таке уявлення дає орієнтири для дослідження проблеми людини, її самореалізації, прояву її творчих можливостей і самотворення з гуманістичних позицій. Ця проблема особливо актуальна сьогодні, коли буття сучасної людини визначається тим, що К.Ясперс позначив, як «панування апарату». Під апаратом розуміється раціоналізована організація засобів і зусиль, що слугують свідомо скерованій техніці буття. За такого підходу інтерес до людини здебільшого зводиться до питання про те, який модус поведінки і на який потенціал можливостей у рамках певних вимог можна розраховувати щодо даного індивіда. Прикметною рисою нашого часу є аналіз використання кожної людини виключно з цієї точки зору і маніпулювання нею в рамках апарату індустріального суспільства. Відтак зникає інтерес до людини як до в-собі і для-себе значущої цілісності, до її власної самоцінності як особи

СТОРОЖУК Світлана

НАЦІОНАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ РЕЛІГІЙНОГО СВІТОГЛЯДУ Т. ШЕВЧЕНКА

Піднесення національної свідомості українського народу, яке відбулося під час Революції Гідності не тільки співпало зі святкуванням двохсотліття Великого Кобзаря, але й проходило під ідейним та духовним впливом його творчості. Обидві обставини зумовили новий виток досліджень та подекуди реінтерпретацію багатьох,

здавалось би усталених, поглядів на різні аспекти творчості Т. Шевченка. Незважаючи на те, що його багатогранну спадщину навряд чи можна назвати малодослідженою, вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема, літературознавці, мистецтвознавці, філософи та культурологи приділяють багато уваги вивченню та популяризації усіх аспектів його життя та творчості. Це й не дивно, адже у вітчизняному шевченкознавстві є теми, які вважаються загальновідомими, однак є й малодосліджені або ті, які поки що зумовлюють дискусії та часом полярні висновки. Серед них: релігійність Т. Шевченка та його відношення до православної церкви, місце жінки у житті, літературній та художній спадщині тощо.

Шукаючи відповіді на поставлені питання, дослідники (Л. Білецький, В. Жадько, П. Жура, П. Кралюк, Є. Маланюк, І. Огієнко, Ю. Перхорович, В. Рожко чи Д. Степовик та ін.), як правило, одноставно визнають, що формування релігійного світогляду Т. Шевченка відбувалося під впливом родинного середовища, де, як відомо, панувало традиційне українське двовір'я. І лише згодом, бажання митця долучитися до високих зразків європейського мистецтва, зумовила поглиблене вивчення ним Біблії.

Глибока релігійність світогляду Т. Шевченка тісно співвідносилася з негативним ставленням до російської православної церкви, її священного Синоду, який, на думку поета, був звичайним царським відомством з питань релігії і ревно виконував антиєвангельську у своїй суті політику репресивного імперського режиму. Критично ставився Т. Шевченко й до цезаропапізму та засуджував у багатьох творах («Світе ясний», «Зацвіла в долині...», «Ликері») ті війни російської імперії, що йшли під релігійними гаслами.

Про прихильність Т. Шевченка до православної культури свідчить і його діяльність у роботі Тимчасової комісії для розгляду давніх актів, зокрема, здійснена ним у супроводі проф. М. Іванишева подорож до Волинської губернії. Під час цієї подорожі Т. Шевченко робив ескізи Почаївської Лаври, реставрував кілька іконописних образів Богородиці та написав власний. Дані роботи були виконані у стилі українського бароко, а відтак несли в собі алогічне поєднання ідей апостольського християнства та елементів народних вірувань, що яскраво проглядалося у писаних Т. Шевченком релігійних образах Богородиці.

Національна складова релігійного світогляду Т. Шевченка яскраво проявилася не тільки у його художній творчості, але й суспільно-політичній діяльності (Кирило-Мефодіївське товариство) та пізніх літературних працях, зокрема, поемі «Марія». Варто зазначити, що «Марія» – це не богословський твір, тут Т. Шевченко відтворює не стільки релігійний переказ про долю Марії, скільки на символічному прикладі її життя розкриває духовні переживання українських матерів та всього українського народу.

Образ Марії у літературній та художній творчості Т. Шевченка – не тільки глибоко символічний, але й синкретичний. Марія – це і християнська Богородиця, надії та сподівання на заступництво якої здавна покладав український народ, це і символ матері, яку рано втратив поет, це і доля української жінки-матері, і сама Україна.

Символізм образу Діви Марії у літературній спадщині Т. Шевченка тісно співвідносився з глибокою релігійністю його світогляду. Віра Кобзаря не була формальною та показовою, а глибокою, чинною й суто християнською. Чим тяжчим ставало його життя, тим більше заглиблювався поет у вивчення основ християнського життя, з якого він виводив своє призначення – служіння Україні. Релігійна віра

Т. Шевченка була невід'ємною частиною таких глибоко християнських його переконань як особиста свобода та свобода українського народу. Саме тому, всі герої його творів були борцями за правду й волю і віруючими християнами. Служити Богові, для Т. Шевченка означало служити справі визволення та процвітання свого народу.

СУПРУН Аліна

ДЕМІФОЛОГІЗАЦІЯ ОБРАЗУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ НОВОГО СВІТОРОЗУМІННЯ

Актуальність даного наукового дослідження зумовлена сучасними суспільно-історичними реаліями. Новий виток підтвердження національної незалежності та ідентичності привів нас до переосмислення своєї історії та активізації процесу національної самосвідомості. Відтак, наукове дослідження творчості Тараса Шевченка та його значення в громадсько-політичному житті сьогоденної України у перехідному суспільстві є вкрай актуальним. Образ сучасного українця у європейському часопросторі створюється нами сьогодні і він повинен відображатися в національних авторитетах. Саме таким є Тарас Шевченко, феномен якого можна пояснити тільки розкривши невідомі особисті сторони його життя таким чином, наблизивши його до кожного з нас.

Метою даного дослідження є формування альтернативних уявлень щодо постаті Тараса Шевченка, розвінчання, деміфологізація та надання сучасної інтерпретації образу реально існуючого Тараса Шевченка задля сучасного цілісного розуміння, сприйняття його творчості та місця в українській історії.

Реалізація поставленої мети передбачає послідовне виконання важливих дослідницьких завдань. Такими є: детальний аналіз історичних передумов виникнення інтерпретаційних колізій щодо творчості Тараса Шевченка; вивчення невідомих фактів з його життя задля формування нового досвіду, сучасної бачення з метою розкриття ключових властивостей його феномену та безпосереднього впливу на формування нових сторінок історії нашої країни, нового світобачення та нового світорозуміння.

Традиційна форма сприйняття творчості Тараса Шевченка наразі втратила своє ідеологічне підґрунтя. Світогляд сучасної людини змінився і потребує розвінчання міфів. Шевченко також підпадає під поставлену мету. Історичні реалії показують нам приклад використання творчої спадщини митця як світоглядної ідеологізації, відбувалася політизація життя та творчості Тараса Шевченка в умовах тоталітарного режиму, так званої радянської «колоніальної» системи світорозуміння. Тому довгий час новітня нетрадиційна система сприйняття у шевченкознавстві сприймалася досить вороже. Нам були не потрібні герої, які могли б скомпрометувати уявну «комуністичну рівність» своєю неординарною поведінкою: мали витончений аристократичний смак, вели світське життя, яке деякою мірою було відірване від звичайного народу тощо.

Творчість Тараса Шевченка постійно викликала інтерес, його здатність до передбачення історичних подій, громадянська позиція та закриті від читача особисте життя призводило до розмаїття оцінок та поглядів. Палітра світоглядних орієнтацій митця не дає підстав для однозначних оцінок. Отже, його творча спадщина була об'єктом численних досліджень як літературознавчого так і особистого, інтимного характеру.

Як відомо, «суб'єктивним» моментом в об'єктивній справі, залишеній генієм для людства є його особисте життя. Дослідження теми любові великих людей, творців - важливе завдання, яке безмежно збагачує історію. В тому, кого і як кохає відома людина, - розкривається суспільство, історія цілого покоління, вимальовуються її глибокі, характерні риси. Ключем до відкриття творчої цінності видатної особистості, до розуміння головних його сюжетів, до розгадки його соціальних, політичних, життєвих ідеалів є прояви любові. І особливо важливо розкрити цей фактор у житті Тараса Григоровича Шевченка, який палко любив не задля «примхи», не задля «нервового піднесення», а шукав у цьому почутті інтимний, особистісний зв'язок з соціумом.

Отже, досліджуючи взаємозв'язок історичних подій з результатами творчої діяльності Тараса Шевченка, врахувавши невідомі сторінки його життя, приходимо до висновку, що ключові фактори та знакові події в особистому житті Тараса Шевченка мали безпосередній вплив на формування його геніальних творів мистецтва та на непересічний хід історії України.

ТИМОШЕНКО Ольга

ПОНЯТТЯ ЩАСТЯ ТА СВОБОДИ В ТВОРЧОСТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Т.Г. Шевченко – видатний український письменник. Його творчість має як національне, так і світове значення. Кожне нове покоління заново відкриває для себе Шевченкове слово, його твори наділені феноменальною здатністю оновлюватися з плином часу і поставати в кожній новій епосі гостро й актуально.

Розуміння сутності свідомості щастя заважає не тільки складність цього явища життя людини, але і те, що саме слово «щастя» вживається в різних значеннях. Поняття щастя для кожної людини індивідуальне. Для одних щастя являється чеснота, для інших розсудливість, третім – відома мудрість, а інші включають в поняття щастя – зовнішній добробут.

Над питанням «Що таке щастя?» замислювався не один філософ. Проблема щастя існує відколи людина почала мислити і спілкуватися. В залежності від доби та рівня цивілізації співвідношення людина – світ змінювалось, тому трактування цього феномену отримувало все нові й нові інтерпретації. Філософи з часів Сократа досліджують природу щастя і його досяжності. Так, Платон вважав що для особистого щастя необхідне спілкування з іншими людьми, зв'язок особистого щастя зі щастям інших, а на думку Григорія Сковороди, щастя живе у внутрішньому спокої нашого серця, а спокій, полягає у згоді з Богом.

Український письменник Тарас Шевченко крізь долі своїх героїв, передає дану різницю розуміння щастя. На рівні особистого світовідчуття, в своїх творах в поняття «щастя» Т.Г. Шевченко вкладає декілька складових. Передусім, для письменника поняття «щастя» і «воля» стають тотожними та нерозривними.

Поняття щастя постає у різноманітті відчуттів. Письменник не шукає щастя, не тікає від нього. Він радіє і сумує водночас тим крихтам щастя, що випали на його долю. Відлюддя та замкненість простору спонукають до спогадів – прекрасних і трагічних миттєвостей людського життя. У віршах «Муза», «Доля», «Слава» ці суперечливі шляхи стикаються і поет переможно прямує шляхом своєї нелегкої долі, несучи благословенне утвердження свободи та творчості, що стали для нього втіленням щастя.

Особиста зовнішня свобода набуває для Шевченка особливого значення, адже письменник усвідомлює, що свобода від соціального і національного гніту, експлуатації, ув'язнення – є умовою свободи для здійснення свого призначення в житті, всебічного розвитку особистості, творчої праці, тобто для реалізації внутрішньої свободи. Внутрішня свобода проявляється поза межами внутрішнього світу людини, але без наявності зовнішньої свободи не можлива повна самореалізація її духовного та морального потенціалу. Коли така свобода у людини відібрана, то над особистістю нависає небезпека внутрішнього рабства, породженого зовнішньою ситуацією. В основі фізичної свободи завжди лежить потреба вільного існування людини, не обмеженого зовнішнім примусом. Тобто зовнішня свобода є природною і необхідною умовою реалізації і становлення внутрішньої, це свобода від недуховного і протидуховного тиску, від примусу і заборон, від грубої сили, погрози і переслідування.

Свобода екзистенційно притаманна кожній людині, робить її щасливою, веселою, незалежною. Поняття свободи в Т.Г. Шевченка за всенародного й вселюдського значення мало найбільш персональний характер, для нього воля народу була водночас конкретно й особистою волею кожної окремої людини в загальному складі. Ідея свободи посилено інтерпретується письменником через особисте переживання. Разом із тим він розуміє своє покликання в переданні власного досвіду життя в неволі заради волі (свободи) живих і ненароджених. У Т.Г. Шевченка свобода постає «не даністю, а рішенням», породженим життєздатністю людини, «обмеженням себе на користь іншого».

Проблема визначення поняття «щастя» постійно фігурує в буденному спілкуванні людей. Актуальна вона і в царині філософсько-етичної проблематики української філософії новітнього часу. Багато вітчизняних мислителів вважали її найголовнішою, а всі інші проблеми - похідними щодо неї. Дійсно, пошук щасливого стану насправді актуальний, оскільки уявлення про щастя, розуміння його сутності істотно впливає на життєдіяльність та світовідчуття особистості.

Список використаної літератури

1. Барабаш Ю. Тарас Шевченко: імператив України. Історіо- й націософська парадигма / Ю. Барабаш. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. – 181 с.
2. Задорожна Л. Особистість у Т. Шевченка і у Г. Туманяна: концепт свободи / Л. Задорожна // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія «Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика». – Вип. 20. – С. 12–14.
3. Сумцов М. Гуманізм Шевченка // Збірник пам'яті Тараса Шевченка (1814-1914). – Київ, 1915. – 312 с.

ФЕДИК Оксана

РЕЛІГІЯ І ЦЕРКВА В ЖИТТІ І ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Піднесення національної свідомості українського народу, яке відбулося під час Революції Гідності не тільки співпало зі святкуванням двохсотліття Великого Кобзаря, але й проходило під ідейним та духовним впливом його творчості. Обидві обставини зумовили новий виток досліджень та подекуди реінтерпретацію багатьох, здавалось би усталених, поглядів на різні аспекти творчості Т. Шевченка. Попри те, що його багатогранну спадщину Кобзаря навряд чи можна назвати малодослідженою, вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема, літературознавці, мистецтвознавці, філософи

та культурологи приділяють багато уваги вивченню та популяризації усіх аспектів його життя та творчості. Це й не дивно, адже у вітчизняному шевченкознавстві є теми, які вважаються загальновідомими, однак є й малодосліджені або ті, які поки що зумовлюють дискусії та часом полярні висновки. Серед них: релігійність Т. Шевченка та його відношення до православної церкви, місце жінки у житті, літературній та художній спадщині тощо.

Звичайно, згадані нами проблеми творчості Т. Шевченка, вже неодноразово ставали предметом науково-теоретичних розвідок не тільки таких відомих українських дослідників як Л. Білецький, В. Жадько, П. Жура, П. Кралюк, Є. Маланюк, І. Огієнко, Ю.Перхорович, В. Рожко чи Д. Степовик та багато інших.

Велика кількість наукових праць присвячених літературній та художній спадщині Кобзаря та його суспільно-політичній діяльності, поки що не дає підстав вважати його творчість повністю вивченою. Відповідаючи на одні питання, дослідники ставлять інші, висвітлюючи їх крізь призму малодоступних широкому загалу джерел. Останні включаються в загальний контекст наукових шевченкознавчих студій, відкривають нові аспекти його життя, літературної та суспільно-політичної діяльності. Серед таких неоднозначних духовного спадку Т. Шевченка, окреме місце посідає релігійне питання.

Неоднозначність в оцінці погляд Т. Шевченка на питання релігії, на наш погляд, великою мірою, зумовлена нерозумінням змісту української релігійності як такої. Адже, наявні сьогодні біографічні розвідки цілком аргументовано вказують на те, що «Тарас від зарання був релігійний: так він виховався в своїй релігійній родині. До Церкви вчашав з малих літ і полюбив її. Перша наука Шевченка – релігійна у дядька. Святе Писання Шевченко часто чув, сам читав його і любив його, і воно залишило в його творах великі і ясні сліди» [4, 7]. При чім, як доводить Л. Білецький, «духові й релігійні переживання Шевченка в дитинстві розвивались насамперед під впливом народного двовір'я: християнського й поганського. Народна міфологія, обрядові культу й поезія викликали в душі Шевченка почуття глибокої віри взагалі» [1, 5].

Не поривав з релігійною традицією Т. Шевченко і згодом. Навчаючись у Петербурзькій академії, Т. Шевченко почав ґрунтовне вивчення Біблії. Великою мірою це захоплення стало наслідком незламного прагнення митця до глибокого розуміння суті тих релігійних сюжетів та образів, до яких звертали провідні європейські майстри.

Розкриваючи витoki релігійного світогляду Т. Шевченка, не варто ігнорувати й знайомства з глибоко віруючою В. Репніною.

Глибоко релігійний світогляд Т. Шевченка засвідчують і непоодинокі згадки про Бога у творах поета. Останні, як доводить І. Огієнко, є не тільки прямим свідченням глибокої релігійності Кобзаря, а й своєрідним релігійно забарвленим соціальним вченням. Вчений вважає, що якщо зібрати всі ті твори, які містять елементи релігійної тематики, то в результаті отримуємо «повний і не малий курс морального богослов'я – як по Божому жити на світі» [4, 8].

Глибока релігійність світогляду Т. Шевченка тісно співвідносилася з негативним ставленням до «Російської православної церкви, її священного Синоду, який був звичайним царським відомством з питань релігії і ревно виконував антиєвангельську у своїй суті політику репресивного імперського режиму» **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**. Критично ставився Т. Шевченко й до цезаропапизму та засуджував ті війни російської імперії, які йшли під релігійними гаслами (зокрема, на Кавказі). Скептичне ставлення українського митця до російського православ'я та

синодальної Церкви, яку він називав «капищем поганським», за твердженням І. Загребельного, стало причиною того, що на відміну від більшості своїх сучасників, Т. Шевченко не сприймав ні архітектури російських православних храмів, ні їх оздоблення, ні специфіки іконографії [3].

Відраза Т. Шевченка до інституту російської православної церкви значною мірою була обумовлена світоглядною специфікою останньої. Як відомо, у цивілізаційному зрізі «Третій Рим» увібрав у себе азійську кров і дух, тиранічні інтенції яких втілюючись у формальне християнство планомірно впроваджувалися у суспільно-політичному та релігійному житті народів Російської імперії. Православна церква у ХІХ ст. була підпорядкована та повністю відповідала духу російського самодержавства. Це яскраво демонструвала не тільки специфіка її організації, але й церковне мистецтво – метою якого були не стільки відтворення змістовного навантаження християнських ідей, скільки демонстрація самодержавного духу російського православ'я та тісно пов'язаної з ним Російської держави [2, 11-12]. Саме в силу цих причини, Т. Шевченко вбачав у російському православ'ї та синодальній церкві ефективний інструмент соціального та національного гніту [3].

Викриття антиєвангельських інтенцій офіційного російського православ'я Т. Шевченком у багатьох літературних творах, зокрема, вірші «Світе ясний», «Зацвіла в долині...», «Ликері», стало підставою для обґрунтування антирелігійності його світогляду. Цю думку, повністю спростовує І. Огієнко, який детально проаналізувавши усю творчу спадщину Кобзаря, не виявив там нічого антирелігійного чи антиправославного. Навпаки, він стверджує, що «Шевченко був проповідником, і вмів ним бути. Він постійно навчав так, якби говорив у Церві... <...більшість Шевченкової науки можна повторювати в Церкві на проповідях, так ніби цитати з якого церковного твору» [4, 47]. Більше того, І. Огієнко переконаний, що «Шевченко, як проповідник, оборонець Правди Божої, був усе своє життя послідовний і незмінний. І за свою оборону Правди Божої і життя своє віддав!...» [4, 47].

Список використаних джерел

1. Білецький Л. Віруючий Шевченко / Л. Білецький. - Вінніпег, «Новий шлях», 1949. – 30 с.
2. Грищенко А. Русская икона как искусство живописи / А. Грищенко // Вопросы живописи. Вып. 3. – Издание автора, М., МСМХVІІ, 1913. – 265 с.
3. Загребельний І. Християнин без Церкви (Тарас Шевченко) [Електронний ресурс] / І. Загребельний // Релігія в Україні. – Режим доступу: <http://www.religion.in.ua>
4. Митрополит Іларіон (І. Огієнко) Релігійність Тараса Шевченка / Митрополит Іларіон. – Вінніпег, Інститут дослідів Волині, 1964. – 103 с.

ШАТОХІН** **Анатолій

ІСТОРІОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА НА СТОРІНКАХ «КОБЗАРЯ»

Творчість Тараса Шевченка досліджена з усіх боків: як поета, художника, громадського діяча, мислителя. Проте й сьогодні ми, звертаючись ще й ще раз до його творчої спадщини, відкриваємо нові барви, нові думки, нові враження. Велич Генія

полягає саме у тому, що він і за життя й після поховання на дніпровських схилах не вкладається в ніякі кальки, трафарети, стереотипи.

Т. Шевченко не був академічним істориком, філософом чи соціологом. Однак його діяльність і творчість суттєво вплинули на розвиток соціально-філософської думки в Україні, а духовна спадщина стала предметом дослідження багатьох гуманітарних наук.

Унікальним джерелом для вивчення творчості Шевченка як філософа є збірка віршів під загальною назвою «Кобзар». У 1840 році, коли вона вперше побачила світ, це була невеличка «захальна книжка», яка налічувала лише 8 творів. Сучасні ж видання вбирають вже 228 поетичних творів Т. Шевченка різноманітних жанрів, написаних протягом тривалого періоду [1, с. 361]. Зрозуміло, що немає можливості проаналізувати усі поетичні шедеври Т. Шевченка, тому ми обрали провідні ідеї Кобзаря, що свідчать про високий рівень сприйняття й усвідомлення перш за все філософії історії України, або історіософії Тараса Шевченка.

В творчості Т. Шевченка знайшли відображення проблеми національної незалежності України, її державності та співіснування з іншими країнами. Т. Шевченка без перебільшення можна вважати батьком української національної ідеї, що відповідала тодішнім європейським традиціям, головною метою якої було перетворення українського етносу, який втратив свою національну еліту, приречену на асиміляцію з боку могутніх сусідів, в європейську націю, що має історичну перспективу.

Слід відзначити, що Тарасові Шевченку притаманне глибоке розуміння філософської діалектики, неминучість закономірних змін, об'єктивності природного руху матерії. В поемі «Гайдамаки» є такі рядки, наповнені глибоким філософським змістом: *«Все йде, все минає – і краю немає, / Куди ж воно ділось? Відкіля взялося? / І дурень, і мудрий нічого не знає. Живе...умирає...одно зацвіло, / А друге зав'яло, навіки зав'яло... / А сонечко встане, як вперше вставало, / І зорі червоні, як перші плили, / Попливуть...»* [2, с. 55]. Як пише І. Франко, «син мужика» дійсно став «аристократом духу».

Одне з головних методологічних питань, яке постійно хвилює Т. Шевченка, це питання філософії історії, генези українського народу, правдивого вивчення історичного минулого. В листі до Основ'яненка він стверджує: *«Слава не поляже; / Не поляже, а розкаже, / Що діялось в світі, / Чия правда, чия кривда / І чії ми діти»* [2, с.46].

Особливу увагу Т. Шевченко приділяє осмисленню козацької доби в історії українського народу. У вірші «Іван Підкова» він з тугою згадує: *«Було колись в Україні - / Ревіли гармати; / Було колись – запорожці / Вміли панувати. / Пановали, добували / І славу, і волю - / Минулося: осталися / Могили по полю»* [3, с.48]. Проте Шевченко вірить, що «наша дума, наша пісня / Не вмере, не загине», бо саме там, у степах, «зародилась, гарцювала козацька воля».

Син кріпака і сам з дитинства кріпак, Т. Шевченко рішуче засуджував феодально-кріпосницьку систему та російський царат, який уособлював цю систему. В комедії «Сон» він малює жахливу картину кріпосницького свавілля, обурюється покірністю кріпаків, коли *«Латану свитину з каліки знімають, / З шкурою знімають... / А он розпинають / Вдову за подушне, а сина кують... / А онде під тином / Опухла дитина – голоднее мре. / А мати пшеницю на панщині жне»* [2, с.198]. Тарас Шевченко ставить риторичне запитання: *«...Чи довго ще на сім світі / Катам панувати??»* (Так, з двома знаками запитання – А.Ш.). Він радить співвітчизникам:

«Боріться – поборете, / Вам Бог помагає! / За вас правда, за вас слава / І воля святая!» («Кавказ»).

Т. Шевченко викриває лжепатріотизм українських багатіїв-кріпосників, у «кого немає любові до батьківщини, ті серцем жебраки, каліки». *«А той щедрий та розкішний, / Все храми мурує. / Та отечество так любить, / Так за ним бідкує, / Так із нього сердешного / Кров, як воду точить! / А братія мовчить собі, / Витроцивши очі! / Як ягнята: «Нехай, каже, / Може так і треба» [2, с.195].* Пристосуванці відмовилися від Батьківщини, від рідної мови й навіть від своїх батьків: *«По московській так і ріжуть, / Сміються та лають / Батьків своїх – що малечку / Цвінькать не невчили / По німецькій ... / Пиявки! Пиявки!» [2, с.207].*

Будучи прихильником ідеї панславізму, Шевченко плекає мрію «щоб усі слов'яни стали добрими братами», з болем пише про розбрат між слов'янськими народами і переконаний, що це вигідно їхнім ворогам: *«А за віщо, / За що люде гинуть? / Того ж батька, такіж діти, - / Жити та брататься. / Ні, не вміли, не хотіли, / Треба роз'єднаться!» [2, с.94].* Врешті-решт це може привести до того, що долю слов'ян будуть вирішувати без їхньої волі: *«Колись будем / І по-своєму глаголать, / Як німець покаже / Тай до того й історію / Нашу нам розкаже...».* Зрозуміло, треба навчатися кращому у іноземців, коли є чому вчитися, але не слід забувати своє, рідне. *«Не дуріти самі себе, / Учитесь, читайте, / І чужому навчайтесь, / І свого не цурайтесь!».*

Це Тарасів заповіт усім: і мертвим, і живим, і ненародженим.

Список використаної літератури

1. Україна: Повна енциклопедія / Авт.-складачі В.М. Складенко, Т.В. Іовлева, В.В. Мирошникова, М.А. Панкова. - Харків: Фоліо, 2017. – 463 с.

2. Кобзар / Т.Г. Шевченко. – К.: Державне видавництво художньої літератури, 1961. – 630 с.

ШИНКАРУК Василь БОГ, УКРАЇНА, СВОБОДА – ОСНОВНІ НАЦІОНАЛЬНІ ІДЕАЛИ ТВОРЧОСТІ ВЕЛИКОГО КОБЗАРЯ

Молюся! Господи, молюсь!
Тебе хвалить не перестану!
(«Кобзар»)

Шевченкова спадщина є унікальним культурним скарбом українського народу, а «Кобзар» – головна визитівка України, що відома в усьому світі.

Геній «Кобзаря» – це уміння тонко і непересічно змалювати Бога духовними фарбами, виразити його в категоріях, котрі хоча й визначають проекції земного буття, проте несуть відмирний характер. Тарас Шевченко усе своє життя перебував у духовному пошуку вищої правди, Божої правди за Україну, свободу людей. І в поезії, і в листах, і в щоденнику зустрічаємо безліч вказівок на те, що Тарас Григорович безперестанно молився.

Ну що б, здавалося, слова... Слова та голос – більш нічого. А серце б'ється – ожива, Як їх почує! Знать от Бога І голос той, і ті слова Ідуть меж люди! [1, с.222].

«Коли зібрати до купи все, що становить історію релігійного стилю «Кобзаря», то все це складає близько 15 відсотків усього «Кобзаря». Шевченко неповторний у

нашій літературі таким широким релігійним виявленням!» [2, с.173].

У назвах численних поезій Великого Кобзаря спостерігаємо біблійні мотиви, зокрема, «Ісаія. Глава 35», «Осія. Глава 14», «Подражаніє 11 псалму», «Подражаніє Іезекілію. Глава 19», «Давидові псалми», «Царі», «Неофіти», «Тризна», а також зустрічаємо досить відверті демонстрації релігійності: «Боже, спаси, суди мене Ти по своїй волі» («Давидові псалми») та «до самого Бога молитися» («Заповіт») та ін.

Шевченко вживає в «Кобзарі» сотні раз слова Бог, Господь, Божий, святий та ін. У «Кобзарі» все життя міцно пов'язане з Богом – від ранку до вечора, від народження до могили. Усе життя в «Кобзарі», релігійне й церковне, – усе описане з погляду віруючого християнина. Автор думає про Бога невпинно, згадує його постійно, нагадує про нього завжди. Бог – головний двигун життя в «Кобзарі», головний предмет усього [1, с.172].

Великий Кобзар у своїй поезії веде з Небесним Отцем складну і відверту розмову, розмову, на яку наважиться далеко не кожен. Професор Іван Огієнко, аналізуючи релігійність Шевченка, писав, що Бог для поета – це завжди рідний Батько. Говорячи про свою віру, поет розумів під цим, перш за все, народну віру, яка знайшла своє відображення в душі простого народу і неодноразово демонструє народну релігійність, для якої «Христос вже добре майструє, а Марія шиє Йому сорочку» («Марія»).

Попри трагічні життєві етапи, котрі духовно відобразилися в драматичному перетині надії та розчарувань, великий Кобзар не втратив істинний дороговказ про те, що «Все од Бога, од Бога все...» («Варнак»).

Гімн Богові – це «Давидові псалми» Тараса Шевченка, які утверджують рівність перед Богом кожної людини, незалежно від соціального становища і справедливості Божого суду:

Встань же Боже, суди землю
І судей лукавих.
На всім світі Твоя правда,
І воля, і слава (псалом 81)

Для Тараса Шевченка тема жінки, матері, України є особливою і в поезії найтісніше переплітається з релігійністю поета. Молитва Тараса Шевченка до Пречистої Діви Богородиці:

На тебе, мати, возлагаю,
Святая сило всіх святих,
Пернепорочная, благая! («Марія»)

Тарас Шевченко був глибоко віруючою людиною і показав, що віра в Бога, то велика сила, яка підняла малоросів у 1917 році на боротьбу за незалежність України, яка озброїла волинську молодь проти двох світових потуг у 1943-му, яка підняла молодь на Майдані, хлопців за Донецький аеропорт. Рядки поезії Великого Кобзаря, натхненно повторені першим героєм «Небесної сотні» Сергієм Нігояном, облетіли цілий світ і переконливо показали істинний дороговказ Тараса Шевченка – віра в Бога, Україну, Свободу.

І вас слава, сині гори,
Кригою окуті.
І вам, лицарі великі,
Богом не забуті.
Борітеся – поборете,
Вам Бог помагає!

За вас правда, за вас слава
І воля святая!

Список використаної літератури

1. Шевченко Т. Кобзар. – К., 1964. – 379с.
2. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Релігійність Тараса Шевченка // Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Тарас Шевченко. – К.: «Наша культура і наука», 2002. – С.168-285.

ЯМЧУК Павло

РУЙНУВАННЯ СИМУЛЯКРУ (ТАРАС ШЕВЧЕНКО ВІЛЬНИЙ ВІД ПУТ ТОТАЛІТАРНО-ІМПЕРСЬКОЇ ІДЕОЛОГІЇ)

Слід одразу окреслити декілька диспозицій, які допоможуть максимально точно зрозуміти і тему, і характер її вирішення. А головне – передісторію. Пропоновані тези, що репрезентують мою іншу, набагато масштабнішу за системністю й обсягом, працю в даному напрямку є *першою* оприлюдненою розвідкою, де в центрі уваги постає світоглядний феномен найбільшого з наших поетів. Так сталося тому, що ще в радянські часи радянському шевченкознавству вдалося виховати у мене стійкий страх, спричинений тим, що якщо я, так само як і всі вони, осмислюватиму шевченківську тематику, то можу поповнити цим (навіть мимоволі) не незчислимі лави шанувальників поета, одним із яких я є, а лави, його надто довільних інтерпретаторів.

Статті, дисертації й монографії численних радянських шевченкознавців про «атеїзм Кобзаря», його ледь не комуністичні погляди¹, про те, що будучи людиною, яка пройшла майже весь свій трагічний життєвий шлях і створивши геніальні філософські, історичні, лірико-романтичні поеми й поезії, він, несподівано для самого себе, раптом почав навчатися у «російських революційних демократів», декотрим з них, на час появи Тараса Шевченка в лавах їхніх учнів було приблизно років 10-13, переконували мене, що *таким* шевченкознавством мені займатися в жодному разі не слід. Так само бридким для будь-якої нормальної людини є й копірвання у подробицях (найчастіше породжених хворобливими фантазіями й мареннями авторів досліджень) особистого життя генія. Цим полюбляють бавитися новітні «шевченкознавці». Постало слушне питання: яким же має бути українське, а на нього як на світоглядний взірєць неодмінно зважають й зважатимуть усі, хто цікавиться Шевченком у світі, філософське, філологічне, культурологічне шевченкознавство ХХІ століття?

Відповідь не забарилася. Шевченкознавство ХХІ та майбутніх віків повинно бути незаангажовано-об'єктивним. Тобто таким, що очищує сприйняття і розуміння феномену Тараса Шевченка від облудного різношарового намулу симулякрів минушини й симулятивних підходів сьогодення. Образ Шевченка, його феномен

¹ В соцреалістичних симулякрах зображення Шевченка як примітивного наслідувача великих росіян неодмінно присмачувалося завжди вражаючим здоровий глузд і уяву неодмінним атестуванням автора численних переспівів українською мовою Святого Письма як атеїста і ледь не комуніста. Зараз це видається абсурдним, але звернемось знову до роману Л. Смілянського «Поетова молодість»: «Якщо ви хочете знати про соціалізм – тут про це сказано... З того, що я вам прочитав... - говорить Шевченко, - ви переконались, що люди, які написали цю книжку (вочевидь, йдеться про «Маніфест Комуністичної партії» К. Маркса і Ф.Енгельса П.Я.) – за революцію, за соціалізм. І... вони збираються так як ми, і розмовляють, так як ми. Тільки вони не шукають, чию програму наслідувати, а просто беруться до діла, щоб силою народу... знищити кріпацький лад... Ось чого, брати мої, хоче сьогоднішня Росія.»[1, С./437-438]

потребує такого масштабного звільнення саме тому, що є стрижнем новітнього буття українства, стрижнем, що тримає сутність українського світогляду в гібридні часи окупації національної свідомості. Невипадково ж, на Майдані, під час Революції Гідності, образ, книга і саме слово Кобзаря були, після Образів Господа Ісуса Христа і Пречистої Діви, після Святого Письма, найбільш затребуваними. Вони захищали й захищають від агресорів. Вони рятували й рятують від окупації свідомості й буття. В пропонованих тезах, через стислий формат, дозволимо собі зупинитись на розвіюванні лише одного з фрагментів тоталітарно-тотального міфу про Тараса Шевченка.

Численними й виданими масовим накладом у часи окупації, були твори російсько-радянської «художньої» літератури, написані неграмотною українською мовою, де автор геніальних, визнаних у всьому світі поезій поставав недолуго-безбарвним, примітивним «забитим хохлом-малоросом» - розчавленим їхньою величчю – епігоном великих російських поетів. Одним із численних прикладів такого змалювання Тараса Шевченка у соцреалістичному творі про «великого Кобзаря – раболіпного учня великого Пушкіна» є повість Л.Смілянського «Поетова молодість». В її тексті зустрічаємо наступні «шевченкознавчі» пасажі: «Прикажчики справді не помітили, чи тільки вдавали, що не помічають, ще одного покупця в крамниці – маляра, який через прилавок дивився на полиці з книжками... Нарешті, той, що був у «хлопчиках»... на мить спинився біля нього:

- Тобі чого?

- Пана Пушкіна... Молодий маляр повів... великими сірими очима, затиснув стару шапку під пахвою і взяв з прилавку покладену для нього книжку. Це було нове видання «Євгенія Онегіна» Він обережно почав гортати сторінки, немов боявся попсувати їх. Нетерпляче перечитував окремі рядки і строфи...».[1, с.23]

Вже з цієї диспозиції є очевидним зображення Шевченка якби ж то лише як раболіпно-недолугого наслідувача Пушкіна, але й як примітивного малоросійського малярчука, осліпленого величчю Петербурга та його величних прикажчиків. Саме через їхню міщансько-прикажницьку непереборну велич вони могли й не помітити «ще одного покупця в крамниці» - певне ж – дикуна, який «через прилавок дивився на полиці з книжками», що їх він – вочевидь – ніколи не бачив. «Нарешті, той, що був у «хлопчиках»... на мить спинився біля нього» з грубим, як і належить метропольному владиці перед холопом питанням: «Тобі чого?» - і у відповідь почув благальне прохання: «Пана Пушкіна». Молодий маляр-малорос, як і належить рабу, а не творцеві геніальних поезій, що збудять його націю і світ: «повів... великими сірими очима, затиснув стару шапку під пахвою і взяв з прилавку покладену для нього книжку. Це було нове видання «Євгенія Онегіна» Він обережно почав гортати сторінки.».

Упослідженість малоросійського холопа, за якого «творці» імперсько-російського, псевдоукраїнською мовою написаного, соціалістичного реалізму всіма силами прагнули й прагнуть видати Тараса Шевченка, пересічного раба, що з-за хазяйського прилавку спозирає на справжню («великоросійську») поезію, будучи спроможним лише наслідувати її, але ніяк не творити нове, оригінальне, якісно відмінне від московсько-петербурзьких епігонів Байрона, Гете, Шілера й Шекспіра є цілком зрозумілим. І далі, коли у книгарню випадково, за волею автора і за спричиненим цим же автором збігом обставин, завітав Пушкін: «Малярчук у другому кінці крамниці раптом підвів голову. Рука його майже машинально поклала на

прилавок розгорнуту книжку, шапка з-під пахви впала на підлогу, очі вп'ялися в постать Пушкіна. Щось мимоволі прошепотіли його губи, він ступив кілька кроків уперед і схвильовано вдивлявся в кожен рух поетового обличчя, прислухався до його голосу... Йому навіть здалося, що Пушкін оглянувся на нього... Та ... Пушкін і його друзі поспішали.»[1, с.24]

Така сервілістична поведінка «Тараса Шевченка» – вже й тоді – геніального художника, що, від перших, ще в кріпаччині, кроків у мистецтві був свідомим власного мистецько-літературного вибору та покликання: «списую Сковороду або «Три царіє со Дари», була би цілком незрозумілою, якби не враховувати, що все сказане вище є не даниною історичній правді, а є прислужництвом облудній російсько-імперській ідеології. Проте є Святе Євангеліє, що вістить: «Пізнайте Істину і вона зробить вас вільними». Справжній Тарас Шевченко *ніколи і ніде не зустрічався з Пушкіним*. Саме тому – «Шевченкові губи» нічого, а тим більше – захоплено ніколи не шепотіли при завмиранні від зустрічі малоросійського «холопа» з «великим російським генієм». Також ніколи не було Шевченкового «схвильованого вдивляння в кожен рух поетового обличчя» й «прислухання до його голосу». Відтак, Шевченкові ніяк і ніколи не могло здатися, що «Пушкін оглянувся на нього».

Повість Л.Смілянського «Поетова молодість» черговий гібридно-ідеологічний симулякр, що жодним чином не відповідає об'єктивно-історичній дійсності. Втім, лише сервільними фантастичними мареннями прислужників російського окупаційного соцреалістичного міфу ці химери не пояснити. Вони є виплодом системної гібридної ідеології, що має на меті знецінення, через стратегію утвердження меншовартісності українців перед росіянами, провідних констант українського духовно-філософського світосмислення й Опору олжі. Постать Тараса Шевченка є провідною константою такого Опору.

Як відомо кожному, хто має в домівці «Кобзар», Тарас Шевченко *ніколи* не присвятив Пушкіну жодного поетичного рядка. А тим більше – жодної поезії. То чому ж не сталося раболіпного учнівства Шевченка у Пушкіна, як про це переконано твердять минулі й сьогоденні рускомірні сервілісти-соцреалісти? Відповідь і тут є цілком зрозумілою. Шевченкові були абсолютно нецікавими й, більше того, світоглядно чужими ті ідеали, що їх сповідував Пушкін. Любов до імперії й гонителя України Петра І, приниження в цій поемі будителя України та її незалежності гетьмана Івана Мазепи – аксіологеми, втілені у поемі «Полтава», написаній і незабаром оприлюдненій Пушкіним 1828 року та іманентно засудженій Шевченком та раннім Гоголем на початку 1830-х років, любов до тиранів кшталту Ніколая І, камер-юнкером якого був Пушкін, любов, зафіксовану у раболіпних «Стансах» - все це було неприйнятним для ще молодого українського генія.

Саме тому, не Пушкін, а саме Шевченко став в'язнем Ніколая І «в степу безкраїм за Уралом». Пушкін, до слова, відбував ув'язнення у власному поміщицькому маєтку. «Міхайловское», «Болдінская осень».... Шевченкові була чужою й любов наставника й натхненника Пушкіна – Г.Державіна («Старик Державин нас заметил, и в гроб сходя благословил») до «богоподобной Фелицы» - Єкатеріни ІІ, яку український геній, прекрасно знаючи вітчизняну історію, інакше як «лютий ворог України - голодна вовчиця» не називав. Щира дружба й душевна приязнь Тараса Шевченка з поляками – поезія з «Кобзаря» - «Братались з вільними ляхами» є лише одним із численних свідчень цієї іманентної єдності. І – натомість – пушкінський удар у спину вільнолюбному польському повстанню 1831 року – вірш «Клеветникам России», де автор «Полтави» зраджує свого друга Адама Міцкевича і,

разом з ним - весь переслідаєний імперією, а тому й стражденний польський народ. Все це не лишає ані найменших шансів версії щодо хоча б примарного «учнівства», а тим більше версії про раболіпне епігонство Шевченком пушкінського світогляду, традицій та поетики оспівування імперської ідеології.

Не тиснув на Шевченка добровільно-обраний, як Пушкіним, мундир нижніх чинів імператорського двору. Можливо, саме тому й зміг він створити визнану світом геніальну лірику. Шевченко зумів створити не лише істинні картини минулого буття України, а й окреслити філософсько-пророчі візії національного майбуття. Пушкін любив дуелі, причиною яких було його прагнення: «приємно дерзкою епіграммою сразить оплошного врага». Тарас Шевченко для дуелі обрав собі всю імперську Росію, не побоявшись належним чином оцінити «головного шляхтича» нешляхетної імперії. Дворянин Пушкін здебільшого викликав на дуелі тих російських дворян, хто міг йому програти. Або – дуже зрідка – виграти.

Помилкова дуель із французьким дворянином Дантесом виявилась фатальною для Пушкіна. Колишній український кріпак, аристократ всесвітнього лицарського духу Тарас Шевченко не викликав на дуелі тих, хто був слабшим від нього. Не прагнув вразити необачного супротивника. Він викликав на дуель того, кого камер-юнкер імператорського двору Пушкін ніколи би не насмівся викликати на двобій. Українець Тарас Шевченко викликав на двобій роботодавця камер-юнкера імператорського двору Пушкіна – імператора Ніколая I. А з ним – усю Російську імперію. Викликав. Важко змагався з ними. I – переміг.

Список використаної літератури

1. Смілянський Л. Поетова молодість// Вибране. – К.: 2005. С. 22-478

ТАРАС ШЕВЧЕНКО І НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА ДУМКА.

БІЛАН Сергій

ВЕЛИКИЙ «КОБЗАР» ТАРАС ШЕВЧЕНКО ТА ЙОГО ПОСЛІДОВНИКИ

На розпутті кобзар сидить та на кобзі грає;
Кругом хлопці та дівчата – як мак процвітає.
Грає кобзар, виспівує, вимовля словами,
Як москалі, орда, ляхи бились з козаками...
Тарас Шевченко

Зміни, які відбулися останніми роками в нашій державі продовжують породжувати у громадян України серйозні відмінності у світоглядних і ціннісних орієнтирах, поглядах на минуле країни та шляхи її подальшого розвитку. Постать Тараса Григоровича Шевченка, а вірніше його творчість, все більше привертає нашу увагу на його пророчі слова щодо сьогодення та майбутнього України.

Російська царська влада забороняла і переслідувала творчість Тараса Шевченка, і навіть його смерть та час не зменшили того тиску і боязні – заздалегідь заплановані заходи з вшанування 100-річчя народження «Кобзаря» були заборонені. Міністерством внутрішніх справ Російської імперії в усі губернії України було розіслано циркуляр, який чітко забороняв всі заходи, як то концерти, вистави, мітинги і навіть церковні панахиди присвячені «Кобзарю» (хоча останні проводились досить спокійно останні 50 років за «раба Божого Тараса»).

Свідома українська молодь не залишилась осторонь і організувала акції протесту проти цієї заборони, за що значна частина з них була заарештована, та з часом, частина з них, позбавлено права продовжити навчання в училищах, інститутах та університетах. Протистояння демонстрантів та поліції продовжувались декілька днів (до речі, проти студентства виступили, окрім поліції, і представники київської чорносотенної організації «Двоголовий орел»). Влада боялася, що заходи заплановані українцями до вшанувати 100-річчя народження Т. Шевченка призведуть до масового просвітницького руху, а в подальшому до безпорядків і непокори. Чого боялися, те і сталося! Ця заборона спрацювала як консолідуючий реагент і перетворила мільйони звичайних жителів України в свідомих громадян та підтвердила тезу, що Росія – «в'язниця народів».

Радянська влада не жалувала своєю милістю оспіваних Т. Шевченком носіїв живої історії та культури кобзарів, переслідувала і примушувала висвітлювати «совітську прекрасну дійсність», але спроби втримати їх під контролем майже не дали ефекту. Вже з перших днів встановлення в Україні влади, задекларовано рівних «робітників і селян» (а в дійсності зовсім різних за становищем) більшовики влаштовують справжнє полювання на сліпих і немічних кобзарів та розстрілюють їх, часто-густо, на місці, без суду та слідства. Скільки їх полягло під кулями та шаблями червоноармійськими та міліцейськими безіменних і безпаспортних знає один лише Господь Бог...

Їх нищили поодиночі та групами, їх примушували вступати у всеможливі кобзарські об'єднання: капели, ансамблі, квартети, тріо тощо. Пізніше, затримуваних за бродяжництво кобзарів уже не розстрілювали на місці, як раніше, їх зачиняли у відділках міліції, не даючи їсти-пити, а інструменти знищували.

Однак, ці заходи мали слабкий ефект. Кобзарі продовжували залишатись голосом народу, славними співцями минувшини, історії і вільнодумства. Тоді радянська влада вдається до жахливого кроку – ззиває кобзарів з усієї України на «З'їзд народних співців Радянської України», який, за різними даними, відбувся в 1930 р. чи – 1932 р. Нажаль точно встановити факт такого з'їзду майже неможливо (влада такий факт приховує, а живих свідків, фактично, не залишилось). За різними даними, таких митців зібралося від 200 до 340 осіб, подальша доля яких невідома. За одними даними – вивезли їх неподалік від Харкова і розстріляли, за іншими – шлях їх був далеким, аж до Сибіру, звідки майже ніхто не повернувся.

Таким чином, на кінець 1930-х років в Україні фактично не залишилося кобзарів. Вони зникли... Хоча поодинокі сліпі (з поводирями) чи люди з інвалідністю ходили Україною, співали своїх зажурливих, героїчних пісень і продовжували плекати народну надію щасливого, незалежного життя для України. Цілий пласт митців, жива історія, її пісні, музика, поезія – майже всіх їх знищили. Прагнення свободи, незалежності України збереглося дякуючи тим, поодиноким, сильним духом і тілом українцям, яких не знищила злочинна радянська влада. Дух Тараса Шевченка багатьом із них давав сили і був поводитирем...

Ой, Богдане!
Нерозумний сину!
Подивись тепер на матір,
На свою Вкраїну,
Що, колишучи, співала
Про свою долю,
Що, співаючи, ридала,
Виглядала волю.
Ой, Богдане, Богданочку,
Якби була знала,
У колись б задушила,
Під серцем приспала.
Степи мої запродав
Жидові, німоті,
Сини мої на чужині,
На чужій роботі.
Дніпро, брат мій, висихає,
Мене покидає,
І могили мої милі
Москаль розриває...
Тарас Шевченко

ВАРГАТЮК Сергій

СВІТОГЛЯДНІ ЗАСАДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО Й НАЦІОНАЛЬНОГО ЗВІЛЬНЕННЯ УКРАЇНЦІВ В ДІЯЛЬНОСТІ КИРИЛО-МЕФОДІЙСЬКОГО ТОВАРИСТВА

Кирило-Мефодіївське товариство - таємна політична національно-патріотична організація, що діяла з грудня 1845р. по березень 1847р. викликала значний резонанс в тогочасній Україні по обидва боки російсько-австрійського кордону, політичні ідеї

та культурницька праця його засновників та учасників: В.Білозерський, М.Гулак, М.Костомаров, а згодом до них приєдналися 9 осіб, серед них Т.Шевченко та П.Куліш стали етапною віхою у становленні української політичної думки, своєрідним каталізатором процесів, що дозволили нації вийти з духовної кризи пов'язаної з крахом Гетьманщини та ознаменували новий етап у боротьбі за самостійне державно-політичне існування. [3, с.51-68] Заарештовані царськими властями, які вбачали у Кирило-Мефодіївському братстві небезпечну антиурядову організацію, за вироком, затвердженим Миколою І, всі "братчики" були покарані засланням у різні місця імперії.

Широка робота по забезпеченню ідейних засад національного відродження, розпочата учасниками товариства після заслання, відобразила і, в значній мірі вплинула на становлення в українському суспільстві основних парадигм у формуванні програм діяльності по забезпеченню Україні та українцям умов збереження власної ідентичності.

Ідеї та програма Кирило-Мефодіївського товариства надовго зазначили головні напрямні лінії українського національного відродження. Тоді як традиція окремого політичного розвитку в Україні існувала тривалий час. Ідеологія націоналізму як доктрина, за якою люди спільної культури повинні скласти незалежну державу — з'явився на цій території досить пізно. Перші активні прояви націоналізму серед груп освіченої інтелігенції в Україні спостерігаються вже на початку дев'ятнадцятого сторіччя і в середині того сторіччя Тарас Шевченко, найбільше ім'я в українській літературі, надав поетичної експресії націоналістичним прагненням. Це вже значно пізніше, були сформовані виразно політичні організації, що прагнули реалізувати в Україні націоналістичну ідеологію.

Т. Шевченку вдалось у своїй політичній поезії, що мала величезний вплив на молоде покоління українців, поєднати соціальний та національно-визвольний, державницький моменти, протистояння яких призводило в минулому до несконсолідованості української нації та її поразок у вирішенні цих самих соціального та національно-визвольного питань. [1, с. 5-28]

М. Костомаров, створивши концепцію українського історично-політичного месіанізму, звернув увагу на особливості менталітету нації та їх вплив на її історичну долю. Він поставив проблему необхідності врахування ментальних рис при створенні політичних програм, зробивши висновок про те, що українцям необхідно тривалий час розвиватись в рамках чужої державності, яку варто спробувати пристосувати до власних потреб, щоб виховати державницький дух. [4, с.182 - 190]

П. Куліш, намагаючись продовжити місію Т. Шевченка та розвиваючи де-факто ідеї М. Костомарова, гостро поставив проблему формування власної національної еліти як з представників старих, русифікованих та полонізованих еліт, так і з інших соціальних верств шляхом цілеспрямованого виховання національного духу та державницького мислення.

Кирило-Мефодіївське товариство ставило головною метою досягнення державної незалежності України у федеративній спілці таких же незалежних слов'янських держав. «Братчики» виступали за повалення самодержавства та ліквідацію кріпацтва в Російській імперії. Першою по шляху створення федерації мусила піти Україна, яку Костомаров та його однодумці вважали водночас і найбільш пригніченою, й найбільш елітарною серед усіх слов'янських суспільств — через відсутність у ній знаті. Таким чином, значення товариства в розвитку української політичної думки полягає в тому, що воно не лише продовжило традицію, але й

забезпечило модернізацію політичного мислення у відповідності з тогочасним рівнем політичної думки Західної Європи.

Складена колективно програма товариства «Книга буття українського народу, або Закон Божий» у 109 положеннях за допомогою релігійно-повчальних та історико-публіцистичних аргументів подібне до Христового воскресіння цієї країни описувалося у псевдобіблійному стилі: «І зруйнували Україну. Але то лише здавалося, бо голос України не змовк. Встане Україна з своєї домовини і закличе братів-слов'ян. Почувши її заклик, повстануть всі слов'яни і стане Україна самостійною республікою у слов'янському союзі. Тоді всі народи вказуватимуть туди, де на карті розміщена Україна, і казатимуть: «Дивіться, відкинутий будівельниками камінь став наріжним каменем».[3, с.51-68] Таке месіанське бачення майбутнього України у рамках федерації хоч і спиралося на надмірно ідеалізовану картину її минулого, але виключало ідею її повної незалежності. Переважна більшість членів товариства, за винятком Шевченка й ще кількох, сумнівалися у здатності своїх «м'яких» і «поетичних» співвітчизників існувати незалежно.

Погоджуючися щодо загальних засад, учасники групи, однак, розходилися в питанні про те, що вважати першочерговим і найголовнішим. Для М. Костомарова це були єдність і братство слов'ян. Т. Шевченко палко вимагав соціального й національного звільнення українців, а П.Куліш наголошував на важливості розвитку української культури. Більшість висловлювалася за еволюційні методи, сподіваючись, що загальна освіта, пропаганда й «моральний приклад», який вони подаватимуть властям, — це найдійовіші засоби досягнення поставленої мети. На відміну від них Т. Шевченко і М.Гулак представляли думку меншості, [2, с. 8-30.] згідно з якою лише шляхом революції можна здійснити бажані зміни. Втім ці розходження не слід перебільшувати. Членів товариства безсумнівно об'єднували спільні цінності та ідеали й, що найхарактерніше, бажання покращити соціально-економічну, культурну й політичну долю України.

Програма товариства доводила право українського народу бути ініціатором боротьби за національне й соціальне визволення слов'янських народів з об'єднанням їхніх новостворених демократичних республік у федеративну спілку. Права і обов'язки членів Кирило-Мефодіївського братства регламентувалися статутом. [1, с. 5-28.]

Громадську роботу кирило-мефодіївці зосередили навколо освіти народу і піднесення економіки України, видання популярних книжок, запровадження широкої мережі початкових навчальних закладів, готували агітаційні відозви із закликами розгортати національно-визвольну боротьбу. В ідеології Кирило-Мефодіївського братства 1846-1847 років бачимо синтез трьох попередніх течій: романтичного етнографізму й культурництва харків'ян, традицій козацького державництва й політичного автономізму лівобережного дворянства. Врешті, модерних західноєвропейських ідей лібералізму й демократизму, що їх першими носіями на українських землях були декабристи. Таким чином, Кирило-Мефодіївська програма стала платформою українського руху впродовж наступних десятиліть. Пряма лінія розвитку веде від Кирило-Мефодіївського товариства до утворення Центральної Ради 1917 року.

Отже, світоглядні засади Тараса Шевченка щодо соціального та національного визволення українців, зокрема та значення Кирило-Мефодіївського товариства взагалі важливі з кількох міркувань: по-перше, вони явили собою першу, хоч і невдалу, спробу інтелігенції перейти від культурницького до політичного етапу національного

розвитку, по-друге, вони привернули увагу царського уряду, який намагався розіграти карту українофільства проти польських культурних впливів на Україні, до потенційної небезпеки зростаючої соціальної та національної свідомості українців, по-третє, ліквідація товариства дала поштовх до урядового наступу антиукраїнської політики і ознаменувала початок довгої безупинної боротьби української інтелігенції з російським царатом.

Список використаної літератури

1. Гончарук П.С. Історичні погляди кирило-мефодіївців [Текст] / П.С. Гончарук. - К., 2002. - С. 5-28.
2. Гончарук П.С. Провісник дружби і співробітництва народів. (До 180-річчя від дня народження кирило-мефодіївця М.І.Гулака) [Текст] / П.С. Гончарук. - К., 2002. - С. 8-30.
3. Єсельчик С. Пробудження нації. До концепції історії українського національного руху другої половини ХІХ ст. [Текст] / С. Єсельчик. - Мельбурн, 1994. - С. 51-68.
4. Пинчук Ю.А. Исторические взгляды Н.И. Костомарова. (Критический очерк) [Текст] / Ю.А. Пинчук. - К.: Наукова думка, 1984. – 190 с.

ГЕРАСИМЧУК Валентина

ТАРАС ШЕВЧЕНКО: ДЕМОКРАТИЧНІ РЕФЛЕКСІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Надбання Тараса Шевченка надає нам можливість стверджувати, що феномен української культури, української ментальності, української духовності відбувся в усій своїй розмаїтій повноті. Тарас Шевченко розгортав творчі задуми у річищі романтичного світосприймання [1], розуміючи його передовсім як духовну свободу особистості жити, мислити, висловлюватися відповідно до своїх ідейних переконань і естетичних уявлень. Романтичне світосприймання, спираючись на філософсько-естетичні судження смаку І. Канта, Гегеля про духовну сутність мистецтва, про специфіку ідеального в ньому, а також про нерозв'язне протиріччя між низькою реальністю і несуголосим їй високим ідеалом, по суті започаткувало ідейно-філософський дискурс щодо існуючого і належного в естетичній думці, і, що найцінніше, в реальності, у щільній взаємодії з реальним життям. Тарас Шевченко, по суті, «опонуючи Гегелю», сприймав мистецтво і як реаліст, творячи свою художню реальність як узагальнене її відображення, і як романтик; з одного боку, не обходячи її кричущих суперечностей, з другого, – пропонуючи свій ідеальний, а то й утопічний шлях зняття цих суперечностей, тому що його ірраціональне чуття не сприймало неприродних, неорганічних, ніким ніколи не обґрунтованих передовсім соціальних усталеностей. Тому роль соціальної функції мистецтва він розглядав не як об'єктивний ідеаліст Гегель, а як реаліст-діалектик, для якого естетична функція мистецтва органічно переплетена із соціальною; при цьому він звичайно ж завжди віддавав перевагу духовному над матеріальним. Це засвідчує його життєва доля, його світоглядна парадигма.

Джерелом художньої практики Тараса Шевченка завжди була художня синкретична культура його народу, з її цілісним колективним світосприйманням, перейнята національним духом. Іоганн Готфрід Гердер у своїй ґрунтовній праці «Ідеї

до філософії історії» подає загальну історію людства як органічний еволюційний процес розвитку, як ціле, що саморозвивається. За Гердером, людська історія бере витоки з природного розвитку, продовжує його, досягаючи вищих форм. Вінцем цього розвитку є людина, людина, друге народження якої Гердер пов'язує з культурою.

Тарас Шевченко втілює тезу Гердера про «рівнозначність» культур, про «істинну гуманність», уперше у світовій культурі, отверзши уста своєму доти німому народу, витворивши свій суспільний ідеал, свої уявлення про належне. Причому в річищі романтичного ідеалу як еталону, зразка – чи то йдеться про особисті чесноти, про міжособистісні взаємини, про духовні цінності, про облаштування суспільства тощо, – автор в усіх цих модусах стверджував належне як істинне, як етичний, аксіологічний, соціальний ідеал. У Тараса Шевченка категорія ідеалу наділена глибоким соціальним і естетичним значенням. Суспільні відносини поет розглядав як істинний демократ з погляду свого народу; саме в ньому він черпав сили своєї життєлюбності і життєстійкості, саме з його історії (а не тільки з французької) такі близькі йому ідеали свободи, рівності і братерства. Тому в центрі його художніх і естетичних шукань, його творчих устремлінь, образ, до речі, інтенсивно розроблюваний в романтичному мистецтві, – образ народу і його представників. Слід зауважити, що до цього образу зверталися і європейські, і російські романтики. Але якщо, приміром, Гете, Байрон, Шеллі, Гюго, Пушкін, Лермонтов, сходили зі своїх аристократичних вершин до народу, захоплюючись ним, пишучи про нього з любов'ю і трепетом, зі співчуттям і часто нерозумінням, але завжди крізь призму індивідуального світобачення, з погляду романтичного індивідуалізму, колективно позасвідоме народу як його онтологічна суть, ними схоплювалося, відтворювалося, але ментальна дистанція між ними і предметом зображення завжди залишалася і проявлялася в процесі сприймання їхніх текстів. Демократизована свідомість українського митця відрізняла його суб'єктивність від суб'єктивності європейських і російських романтиків. Тарас Шевченко, на нашу думку, першим, у світовій культурі у своїй художній практиці образ народу, його творчість підніс до рівня естетичного явища, естетичного знака.

Естетика Шевченка завжди корелює з архетипами. Хоча самі архетипи мають онтологічну суть і межі естетичного в них чітко не окреслюються, естетика Тараса Шевченка, поза сумнівом, архетипічна. Енергетично-емоційна складова архетипу у творчості Тараса Шевченка постійно демонструється високою інтенсивністю переживання, розмаїттям чуттєвого спектру, що своєю чергою впливає на емоції читача. Культурно-незалежна повторюваність архетипу як несвідомої образної структури, на наш погляд, також використовується в текстах Тараса Шевченка як ірраціональний феномен, а не свідомий художній прийом, звідси архаїчні фольклорні порівняння, фольклорні образи, фольклорні сюжетні колізії.

Художньо-світоглядні течії романтизму і реалізму в естетиці Тараса Шевченка, як і у всій українській культурі проявилися настільки ментально самотньо, що складається враження, що ці течії сформувалися на українському демократичному ґрунті.

Список використаної літератури

1. Бовсунівська Т. Історія української естетики першої половини XIX століття . – К.: Вид. дім Дмитра Бураго, 2001. – 343с.

2. Гердер И.Г. Идеи к философии истории человечества. –М.: Наука, 1977. – 703с.

3. Скоць А. Шевченкознавчі студії: Декалог: Монографія. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 204 с.

ГЛІБОВЕЦЬ Наталія

ШЕВЧЕНКІВСЬКА КАТЕРИНА ЯК СИМВОЛ УКРАЇНСЬКОГО МИНУЛОГО

Досліджуючи твори Тараса Шевченка можна прийти до висновку, що кожен з них живе своїм життям і створює специфічну ауру, яка поглинає повністю читача, дає можливість спілкуватися з людиною, якої немає поруч, але яка знає про всі актуальні проблеми та біди, які відбуваються сьогодні і зараз. Твори Тараса Шевченка є тими шифрами, які можуть бути ключем до вирішення цих актуальних болючих проблем сьогодення.

Комусь ці зашифровані послання відкриваються, а комусь – ні. Дане дослідження здійснюється з метою формування сучасної інтерпретації образу реально існуючого Тараса Шевченка, донесення цілісного розуміння, сприйняття його творчості та її місця в українській історії як фактору об'єднання нації. Ми спробували надати альтернативної думки та бачення відомого і, одночасно, невідомого нам Тараса Шевченка.

Творчість Шевченка є невичерпною для тлумачення. Вона є настільки філософською, як і художньою, настільки історичною, як і сучасною. Тарас Шевченко є автором унікальної відомої роботи – «Катерина» Він створив дві фантастичні і, водночас, більш ніж реальні «Катерини». В них він чітко виокремлює український світ та його реалії на інтимному, душевному рівні. Він писав свою Катерину не для вузького кола читачів, а для всіх «мертвих, живих і ненароджених». Шевченко описав українську дійсність: минувшину та майбутнє – написав історію України.

Що зашифрував Тарас Шевченко на своєму полотні «Катерина»? Що хотів нам сказати? Що донести? Як збагнути сенс цього послання, яке хвилює вже не одне покоління українців? На перший погляд – ми досліджуємо ілюстрацію до поеми «Катерина», але це не так... Шевченко-поет малює словом, а Шевченко-художник – пише, закодовуючи сутності і образи.

Здійснюючи аналіз простої, ледь не сентиментальної сцени: ми бачимо багато незрозумілих фігур. Можна припустити, що Шевченку було потрібно просто якось зрівноважити композицію. Щонайперше кидається в очі: кулісна структура полотна. Справа роль куліси виконує темне якесь собача, фігура російського офіцера, могили, що перед ним та вітряка. Зліва кулісою є чоловік у брилі, курінь і, найголовніше – дерево – а точніше дуб. Позаду, як і належить, на другому і третьому плані, розкинувся в далечині степ. На першому плані – Катерина. З сюжету поеми «Катерина» знаємо, що у самої Катерини був коханий – Іван. Але протиположно Москалю є права (зауважте – права!) куліса – міцний, крилатий дуб у розквіті сил. У крайньому лівому куті полотна на землі лежать кілька дубових гілок та кілька колосків пшениці. Колосок – а в оригіналі івритом «шиболет» є символом пароллю, ключа, перехідного слова, яке дозволяє людині перейти з однієї реальності в іншу, з однієї спільноти в іншу. На першому плані Катерина. Боса, у червоній запасці, при надії, у червоній стрічці на чолі, з стрічками, що розвіваються позаду, хоча вітру начебто й немає. Ця простоволосість зближує нас з Катериною. (Як відомо з історії,

босим був і імператор Октавіан Август тому, що хотів показати – що він такий, як і всі, що він близький кожному).

Отже, що хотів сказати нам величний Кобзар, зображуючи образ української Катерини у двох майстерних витворах мистецтва: поезії та живопису? Виникає таке ж запитання: а ким була Жанна д'Арк (Орлеанська Діва) — національна героїня Франції, католицька свята? Жанна також була селянська дівчина... Теж зраджена... То ж Катерина — це символ України і, одночасно, зашифрована Шевченком програма відродження нашої багатостраждальної країни. Потрібно лише поглянути на цей об'єднуючий образ, розшифрувати його послання та скористатися безцінним досвідом нашого славного пророка.

*КИСЛА Ольга
ШОСТКА Марина*

ШЕВЧЕНКО І ЧЕРНІГІВЩИНА: ЖИТТЄВІ МОМЕНТИ ТА ТВОРЧІ АСПЕКТИ

Життя Тараса Григоровича Шевченка тісно пов'язане з Чернігівщиною. Тут він провів багато часу. На Чернігівщині митець був не один раз. Тут створив ряд своїх безсмертних творів, виконав безліч малюнків та картин. Мальовничий і колоритний Поліський край знайшов своє відображення у поетичних творах та повістях Т. Г. Шевченка, великому листуванні та щоденнику.

Бував Шевченко на гостинах і в Ніжині. А розпочалося все з того, що Іван Сошенко, український художник, пізніше учитель малювання Ніжинського повітового училища, гуляючи нічним Літнім садом, знайомиться з Тарасом Шевченком, який був тоді кріпаком пана Енгельгарда (так розповідав Шевченко у творі «Художник», хоча І. М. Сошенко ж казав, що голодного й обірваного Тараса до нього привели друзі). Сошенко вирішив допомогти талановитому юнакові, разом із ним за справу беруться випускники Ніжинської гімназії вищих наук князя Безбородька Аполлон Мокрицький, Євген Гребінка та широковідомий художник О. Г. Венеціанов, батько якого був ніжинським грецьким купцем. Саме Венеціанов вів переговори з паном Енгельгардом. А далі К. Брюллов пише портрет В. А. Жуковського, гроші за який і пішли на викуп за Шевченка.

Уперше побував на Чернігівщині Тарас Григорович Шевченко ще в 1829 році, коли в складі прислуги супроводжував свого пана Енгельгардта з с. Вільшанки через Київ до м. Вільно. Тоді малий козачок Тарас проїжджав Сираї, Козелець, Лемеші, Кіпті, Чемер, Красилівку, Красне, Іванівку, Количівку, Чернігів. Враження від уперше побаченого нового мальовничого краю було настільки сильним, що не могло згаснути протягом наступних років.

У травні 1843 року, уже вільною людиною, Тарас Шевченко відвідує Чернігівщину вдруге, зупиняється на хуторі Кинь-Горе (тепер населений пункт Борзнянського району) у Віктора Забіли, заїжджає до Качанівки, де гостює в маєтку Григорія Тарновського. У Качанівку він привіз Тарновському картину «Катерина», ще ряд своїх робіт. І зрозуміло, обростав матеріалом для літературної і художницької праці, робив замальовки, начерки для майбутніх своїх картин. У Качанівці та довкола неї Тарас Григорович прожив з десятків днів. Звідси, очевидно, Шевченко їздив до Іржавця, щоб побачити уславлену й легендарну козацьку «чудотворну» ікону Іржавецької богоматері. Пізніше він напише вірш «Іржавець», згадає село в містерії

«Великий льох», у повісті «Музикант». Є припущення, що саме цього разу їздив Шевченко в село Григорівку, завітав також у Батурин.

У 1845-1847 роках за дорученням Київської тимчасової комісії для розгляду давніх актів, у якій працює Тарас Григорович, неодноразово відвідує Чернігів, мріє завітати до Ніжина. Супроводжував поета письменник, випускник Ніжинського фізико-математичного ліцею О. С. Афанасьєв-Чужбинський, який згадував: «Поет давно чув про Ніжин. Тут жила деякий час його знайома Олена Костянтинівна Бодісько... Саме з Ніжина вона сповіщала Тарасу Шевченку, що його поема «Тризна», яку він їй подарував, прекрасна». Ніжин приваблював Т. Шевченка і як місто стародавніх архітектурних пам'яток, і як місце мешкання його товариша І. Сошенка, який допоміг вибратися з кріпацької неволі, увів до кола російської та української інтелігенції. Отож, друзі направляються до Ніжина. Час перепрягати коней, і вони заїжджають до Прилук. За спогадами Афанасьєва-Чужбинського, у той час, коли їм перепрягали коней, на сусідній вулиці загорілася хата бідної єврейської сім'ї, і Шевченко допомагає гасити пожежу й рятувати майно, кажучи, що в біді й у горі всі люди – брати. 13 лютого 1846 року товариші дісталися Ніжина, у якому пробули кілька днів, поселившись у ніжинському готелі «Не минай!» Тут же, вікнами на міську площу, була кондитерська під такою ж назвою. Про неї потім згадає поет у повісті «Близнецы». Приїзд Т. Г. Шевченка до міста не міг лишатися непоміченим. Двері кімнати, у якій зупинився Тарас Григорович, ні на хвилину не зачинялися. Серед відвідувачів особливо багато було студентів. Між ними – й майбутній поет, перекладач та видавець творів Т. Г. Шевченка М. В. Гербель, що на той час навчався на останньому курсі Ніжинського ліцею. На згадку про зустріч Т. Г. Шевченко записав до альбома М. Гербеля уривок зі свого вірша «Гоголю»:

За думою дума роєм вилітає,
Одна давить серце, друга роздирає,
А третя тихо, тихесенько плаче
У самому серці, може, й Бог не бачить.

Оглянувши архітектурні пам'ятки Ніжина, можливо, відвідавши й ліцей (Шевченко у російській повісті «Княгиня» підкреслює, що цей ліцей давав добрі знання та хороше виховання), побувавши на балу з чарівною М. С. Кржисевич, дружиною ніжинського поліцмейстера, племінницею Г. Тарновського, – власника Качанівки, 16 лютого Шевченко виїхав із Ніжина. Пізніше він намалює портрет М. С. Кржисевич, а в повістях «Княгиня», «Музикант», «Капітанша», «Близнецы», у передмові до нездійсненого видання «Кобзаря» (1847 р.) з'являються згадки про Ніжин.

Остання зустріч Чернігівщини та Ніжина зокрема з великим Кобзарем відбулася 5(17) травня 1861 року, коли тіло Т. Г. Шевченка перевозили до Канева. На території Спасо-Преображенської церкви в Ніжині була відправлена панахида, студенти Ніжинського юридичного ліцею прикріпили до труни вінки та квіти. Після панахиди церковна процесія проводжала труну через усе місто.

Так навіки розпрощалася Чернігівщина з Т. Г. Шевченком – великим сином України.

КРАЄЗНАВЧИМИ СТЕЖКАМИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Пам'ять про Тараса Шевченка береже наша земля в різних куточках України. Перш за все це село Моринці Звенигородського району Черкаської області, де 9 березня 1814 року народився Кобзар. Родове коріння по батьковій лінії веде нас на Запорозьку Січ до їх пращура козака Андрія, а по материній лінії – на Прикарпаття. Дитячі роки пройшли в селі Кирилівка, нині – Шевченкове, звідки малий босоногий Тарас здійснював свої перші подорожі українськими степами у пошуках «залізних стовпів, що підпирали небо». Тут пізнав ази грамоти у місцевого дяка Совгиря, відбулося знайомство з творами Григорія Сковороди, а з під олівця вийшов перший шедевр «Коні. Солдати». Мав учителів-малярів з сіл Лисянка та Тарасівка Звенигородського повіту, Стеблеве Канівського повіту, а випасаючи громадську отару в Кирилівці, познайомився з Оксаною Коваленко, про яку неодноразово згадував у своїх творах, присвятив поему «Мар'яна-черниця».

Бував і в Богуславі, відвозячи кирилівського поповича на навчання, а фрукти – на базар, ярмаркував у містечках Бурти і Шпола. Наймитував у Вільшанах, в надії навчатися там малярству, згодом неодноразово навідувався сюди, подорожуючи Україною, згадує у «Гайдамаках» та інших творах. У селі Хлипнівці Звенигородського району 14-річний Тарас навчається малюванню у місцевого маляра протягом двох тижнів.

В дитинстві, чумаючи з батьком, побував на Єлисаветградщині, про що потім описує в повісті «Наймичка», де називає місцеві топоніми Гуляйполе (Златопіль, потім – Новомиргород), Дідова Балка, Дев'ята Рота, Єлисавет. Підлітком з сестрою відвідав Холодний Яр, Мотронівський монастир...

Далі у біографії Шевченка Вільно-Петербург-викуп-навчання у Петербурзькій академії мистецтв. І перша подорож Україною після 14-річної розлуки. У травні 1843 року Шевченко з Петербургу виїхав до України, гостює у поета Віктора Забілу на хуторі Кукуріківщина під Борзною, зупиняється в Качанівці на Чернігівщині в маєтку Григорія Тарнавського, відвідує Київ, де знайомиться з Михайлом Максимовичем та Пантелеймоном Кулішем, провідує братів і сестру у Кирилівці, подорожує містами і селами Полтавщини, Київщини. У Яготині зустрічається з учасником декабристського руху Олексія Капністом, згодом у поемі «Тризна» митець показує діяльність декабристів, знайомиться з родиною Рєпніних, де на замовлення Олексія Капніста виконав дві копії з портрета Миколи Рєпніна (оригінал намалював швейцарський художник Й. Горнунг), одна зберігається в Національному музеї Т. Г. Шевченка в Києві, а друга – в Ермітажі. На Полтавщині відвідав Євгена Гребінку в його Убіжищі, його хрещену Мойсівці, де познайомився з поетом Олександром Афанасьєвим-Чужбинським та офіцером Яковом де Бальменом, пізніше присвятивши йому поему «Кавказ». У цю поїздку він відвідав своїх нових знайомих: Закревських у Березовій Рудці, Якова де Бальмена в Линовиці, Петра Селецького в Малютинцях, Олександра Афанасьєва-Чужбинського в Ісківцях, Ревуцьких[в Іржавці, Галаганів у Сокиринцях та Дігтярях.

На початку 1844 року Шевченко повертається до Петербургу і, закінчивши навчання в Академії мистецтв, весною 1845 року виїжджає в Україну для постійної роботи. Тимчасово оселяється в с. Мар'їнському на Полтавщині у поміщика Лук'яновича, де працює над портретами його родини. У 1845 році стає

співробітником Археографічної комісії, за дорученням якої подорожує Україною, збирає народну творчість, змальовує історичні та архітектурні пам'ятки, вивчає побут і життя народу.

Восени та на початку зими 1845 року Шевченко працює на Полтавщині, у Переяславі тяжко захворів, лікував його близький друг лікар А. Козачковський, на квартирі якого він і написав «Заповіт». Восени 1846 року виїжджає на роботу на Чернігівщину, а згодом поселяється у Києві і поселяється в будинку навпроти Інституту Благородних дівиць, потім в номерах на Хрещатику, в будинку архітектора Беретті, нині Хрещатик, 56, найдовше живе у будинку Житницького на вулиці Козине болото, де за постановою радянського уряду від 1927 року було відкрито перший Шевченківський музей в Україні – Державний будинок-музей Т.Г. Шевченка (пров. Шевченка, 8-а). Восени 1846 року за дорученням Археографічної комісії виїжджає на Поділля і Волинь. Відвідує Кам'янець-Подільський, Кременець, Почаїв, Дубно, Берестечко та інші міста і села, де замальовував там ряд архітектурних та історичних пам'яток, записав народні пісні, зібрав етнографічні матеріали. Повернувшись до Києва, подає заяву попечителю Київського навчального округу з проханням зарахувати його викладачем малювання Київського університету, але цьому завадив арешт за участь у роботі Кирило-Мефодіївського товариства.

Після заслання, навесні 1858 року Шевченко повертається до Петербургу, оселяється в Академії мистецтв, де живе до самої смерті. Попри великі труднощі, у 1859 році Тарас Шевченко отримує дозвіл поїхати в Україну. Це була третя і остання подорож поета на рідну землю, під час якої Шевченко відвідав переяславського лікаря Козачковського, гостював у Прохорівці у М. Максимовича, багато спілкувався з селянами, побував у Кирилівці з родиною, відвідав цукровий завод братів Яхненків та Смиренка, зустрічався з робітниками, читав свої твори на квартирі О. Хропаля, які справили велике враження на присутніх. За вільні розмови був заарештований і відправлений до Києва, де йому взагалі заборонили перебувати в Україні. На світанку 14 серпня 1859 року поет диліжансом через Ланцюговий міст, що на Дніпрі, виїхав до Петербурга.

Ми маємо свято берегти кожен клаптик землі, кожену пам'ятку – все що пов'язане з життям і діяльністю Великого сина України – Тараса Шевченка!

КУБІЦЬКИЙ Сергій

Т. Г. ШЕВЧЕНКО І ЙОГО ВІДНОШЕННЯ ДО СЛУЖБИ В ЦАРСЬКІЙ АРМІЇ

В історію українського народу Т. Г. Шевченко ввійшов як полум'яний борець за його соціальне і національне визволення. Він виступав активним поборником прав, свобод, честі й гідності людини. Про Тараса Григоровича можна говорити, що він не тільки геніальний поет і художник, але й соціальний мислитель, філософ, історик, громадський діяч [1, 239]. Усе своє життя Т. Г. Шевченко відкрито виступав з критикою російського самодержавства та деспотичного правління імператора Миколи І., режим якого вів активну боротьбу з передовими прогресивними ідеями та діячами. Загальновідомо, що саме Микола І жорстоко покарав поета: довгих десять років він перебував на військовій службі солдатом, однак ні фізичні, ні моральні страждання не зламали волелюбний дух Т. Г. Шевченка, а лише посилили його опір, який ми відчуваємо у його творчості того періоду.

Після оголошення вироку Тараса Шевченка відправили до Орської фортеці, де його зарахували до 3-ї роти 5-го лінійного батальйону. Великий національний поет України, талановитий художник був визнаний політичним злочинцем і змушений стати рядовим солдатом Російської імперії. Йому заборонили мати при собі пензлі, папір, олівці. Лише одна муштра. Це принизливе й жорстоке покарання розраховане було на знищення Шевченківського духу й тривало більше десяти років.

Побачивши всю сутність тодішньої служби, у духовно багатій і талановитій особистості, якою був Т. Г. Шевченко, сформувалась антипатія до тупої солдатської муштри, взагалі до військової служби. Він з великим боєм описує становище солдат у Російській імперії, адже сам досконало вивчив традиції, побут, загалом життя солдатської казарми. «Солдаты – зазначав Т. Г. Шевченко, – самое бедное, самое жалкое сословие в нашем православном отечестве. У него отняли все, чем только жизнь красна: семейство, родина, свобода, одним словом, все. Ему простительно окунуть, иногда, свою серую, одинокую душу в полштофа сивухи» [2].

Служба в царській армії на той час була надзвичайно важкою. Життя солдатів було скрутним і сірим. З 5-ти годин ранку і до 9-ї години вечора, за виключенням прийняття їжі, солдати займалися маршировкою, оволодівали рушничними прийомами, здійснювали походи і в спеку і в холод по безкраїх, безводних степах Оренбурзької області. Враховуючи те, що саме за Тарасом Григоровичем найбільше стежили, не дозволяли брати в руки олівець та папір, постійно придиралися до нього молодші командири, – усі роки заслання поет перебував у важкому моральному і психологічному стані. Для Т. Г. Шевченка служба в царській армії була жахливою каторгою через постійне приниження людської гідності, тупу муштру і свавілля начальників, починаючи від унтерів і закінчуючи офіцерами.

Не зважаючи на сурову заборону писати й малювати, Т. Г. Шевченко за роки служби в царській армії написав понад 100 поезій. На засланні також він написав близько двох десятків повістей російською мовою. Саме Т. Г. Шевченко вперше в російському мистецтві показує нелюдське знущання над солдатом в царській армії.

«Солдатчина не тільки не зламала волю, гідність, високу духовність і морально-християнські чесноти поета і художника, а навпаки, загартувала його і ще більше посилила ненависть до беззаконня та прагнення волі і свободи не тільки особисто для себе, але й для «стражденного» народу» [1, 244].

Неволя не вбила Т. Г. Шевченка, не вбила його хисту зовсім. Трагічне становище поета поглибили його патріотичні почуття. Спогадами й тугою за Україною, роздумами про її долю прийняті більшість творів цього періоду. Як зазначав К. Дорошенко «в його поезіях часів заслання ми не зустрінемо й тіні каяття або відмовлення від попередніх переконань, від боротьби проти самодержавно-кріпосного ладу».

Поет щиро мріяв та вірив, що настане той час, коли народ, «закутий в кайдани, розірве їх і стане вільним». В умовах служби в царській армії Т. Г. Шевченко своїм полум'яним словом ніс народу правду, формує національну свідомість і готовність до боротьби за соціальне і національне визволення України.

Десять років суворого нагляду і знущань не зломали волю Т. Г. Шевченка в його боротьбі з царизмом. Ніхто і ніщо не могло вбити в ньому благородні прагнення служити своєму народу, боротися за його права і свободи. Незважаючи на сурову заборону писати і малювати, Т. Г. Шевченко проявив велику мужність, ніщо не змогло зламати поета. Як він писав, – «караюсь, мучусь, але не каюсь». Неволя не зламала великого духу Т. Г. Шевченка, він не схилив своєї геніальної голови перед

самодержавством. Каторга підірвала його здоров'я, але, разом з тим, ще більше загартувала на боротьбу за волю і щастя свого народу. Таким він залишиться навічно у нашій пам'яті.

Список використаної літератури

1. Остапенко О.І., Ряшко В.І., (2015). Військова служба Тараса Шевченка: до 201-ї річниці від дня народження. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки, № 827. С. 239-245. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_827_41.
2. Шевченко Тарас. (2007). *Усі твори в одному томі*. Київ-Ірпінь: ВТФ «Перун». 824 с.
3. Дорошенко К., (1951). *Т.Г. Шевченко – великий патріот Батьківщини*. Київ: Дніпро. 310 с.

ЛИТВИН Сергій

ДЕСЯТИЛІТТЯ СОЛДАТСЬКОЇ НЕВОЛІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Про Тараса Шевченка вже написано тисячі книг, наукових розвідок, біографічних досліджень, публіцистичних та популярних статей тощо. Кожна з тисяч праць наближає до кращого розуміння Шевченка. Великий Кобзар простий і зрозумілий, разом з тим глибокий і складний. Кожний з авторів досліджує певну грань його постаті, розкриває певні аспекти творчості, життя і боротьби. Адже кожна доба, кожна людина заново прочитує і осмислює Шевченка.

Навколо його імені й творчої спадщини ніколи не припинялася і триває нині ідейна боротьба. Ця боротьба за Шевченка – це боротьба за душу українського народу. У цьому контексті Шевченко залишається актуальним для сьогодення України.

Автор у своїй розвідці висвітлює десятиліття солдатської неволі Тараса Шевченка, коли він томився під вагою російської солдатської муштри. Це тяжке й сумне десятиліття в пустельній країні царської Росії підірвало ного здоров'я, але не зламало його волю до боротьби за кращу долю українською народу. Усвідомлюючи, що цей період життя Шевченка висвітлений у численних працях дослідників, спогадах сучасників, розвідках його біографів, автор вважає за доцільне у форматі стислого викладу показати перебіг, характер та трагізм солдатської долі Великого Кобзаря.

30 травня 1847 року поета передали в інспекторський департамент військового міністерства, там йому оголосили вирок, взяли під арешт як «секретного арештанта». Саме ця дата стала початком його солдатської долі. Шевченка віддали в солдата на невизначений строк. У його житті настала смуга тривалої і тяжкої неволі в пустельній країні царської Росії.

Наказом командуючого Окремого Оренбурзького корпусу від 10 червня 1847 року Шевченка зараховано рядовим п'ятого лінійного батальйону першої бригади 23-ї піхотної дивізії, розташованого в Орській фортеці за 327 кілометрів на південний схід від Оренбурга. На так звані лінійні батальйони покладалася охорона кордонів та укріплених оборонних ліній. У лінійні батальйони часто віддавали на «виправлення» непокірних дітей, політичних засланих. Цим певною мірою визначалися вкрай тяжкі умови служби: палочна дисципліна, виснажлива муштра, суворий казармений режим. Пригнічувала віддаленість та пустинність місць, в яких

здебільшого дислокувалися батальйони.

Спогади про Україну, про уярмлений народ, боротьбі за визволення якого присвятив своє життя поет, плекали надію, не дозволяли доходити до відчаю, а головне живили творчу уяву, спонукали до діяльності. Усе, що можна було дістати й прочитати, прочитувалося, аналізувалося.

В Орську єдиною розрадою у житті Шевченка була творчість. Ховаючись не тільки від безпосередніх наглядачів, а й від усякого стороннього ока, Шевченко писав вірші. Потреба крайньої обережності диктувала і необхідність зберігати написане так, щоб воно не потрапило до чужих рук. Спочатку, очевидно, поет писав вірші на окремих аркушах паперу. З Орського періоду до нас дійшли два первісні чорнові автографи - поеми «Княжна» та вірша «Не гріє сонце на чужині». Особливо помітне тяжіння до подій історичних, героїчних. Свідченням цього є поезії «Сон» («Гори мої високі»), «Іржавець», «Ще як були ми козаками», «Чернець», «Хустина», «Москалева криниця».

Весною 1848 року, на клопотання начальника експедиції по зніманню й опису Аральського моря, російського мореплавця і географа капітан-лейтенанта флоту О. Бутакова (очевидно, не без впливу Шевченкових друзів у Петербурзі й Оренбурзі), Шевченка включено до складу експедиції як художника. Це надзвичайно втішило його, бо означало на якийсь час мати дозвіл малювати, звільнитися від військової муштри й суворого нагляду.

Обов'язки Шевченка збігалися з велінням! Його душі: як художник він багато малював не тільки з того, що видавалося необхідним для експедиції, а й з власної ініціативи. Збереглися його акварелі цього періоду: «Укріплення Раїм. Вид з верфі на Сирдар'ї», «Урочище Раїм з заходу», «Пристань на Сирдар'ї в 1848 році», а також серії «Шевченко малює товариша», «Портрет невідомого з гітарою», «Шхуни «Константин» та «Михаїл», «Спорядження шхун».

Для Шевченка це був час напруженої творчої праці. У цей період Шевченко потайки віршував. Протягом плавання по Аральському морю, перебування в Раїмі та зимівлі на Косаралі 1848 - 1849 років написано понад 70 поезій, серед них п'ять поем. Однією з характерних особливостей поезії Шевченка періоду Аральської експедиції є те, що в ній дуже мало відбилися прикмети місцевої природи, пейзажу. Муза поета жила переважно спогадами про Україну.

Значно більше часу поет віддавав малярству. Два альбоми начерків, ескізів, етюдів, що змальовують життя й побут казахів у пустині, на Сирдар'ї та на Аралі, свідчать про його незвичайну працьовитість. До нас дійшли десятки викінчених робіт – краєвидів Косаралу, портретів товаришів по експедиції, жанрових картин. Крім згаданих уже, в цей час намальовано акварелі «Шхуна біля форту Косарал», «Укріплення Косарал взимку», «Портрет невідомого з гітарою», «Маяк на Косаралі». «О. Бутаков і фельдшер О. Істомін під час зимівлі на Косаралі», «Місячна ніч на Косаралі».

Учасники експедиції здійснили величезну роботу, практично вперше науково вивчивши природні дані Аральського моря. Їм довелося розв'язувати морські, картографічні, геологічні завдання. Кожен учасник експедиції виявляв необхідну кмітливість, витривалість, дисципліну і працездатність.

З прибуттям до Оренбурга Шевченко сподівався на спокійніше, вільніше творче життя. У місті в нього були друзі, відновлювалася можливість листуватися з деякими знайомими й приятелями, які не боялись спілкуватися з ним. Він мав змогу користуватися бібліотеками Оренбурга, зокрема бібліотекою штабу дивізії, міською

публічною бібліотекою та приватними бібліотеками знайомих і друзів. Крім класичної художньої і соціально-політичної літератури, тут можна було ознайомитися з новинами дня, читати свіжі журнали.

В Оренбурзі Шевченко, натхненний участю в науковій експедиції, пише і створює портрети мешканців міста: дружини губернатора Матильди Обручевої, подружжя квартирмейстера Олени Бларамберг, поміщика Племяннікова та інших. Незважаючи на заборону малювати навіть під суворим наглядом начальства, Шевченко все ж малював. Після завершення роботи над морськими краєвидами він поступово відновив і поетичну діяльність. Десь на початку 1850 року написано поезію «Лічу в неволі дні і ночі», якою відкривається четверта захальвна книжечка, змережана, за словами поета, кров'ю та сльозами. Її провідний мотив – біль розлуки з батьківщиною, народом. Протягом січня - квітня 1850 року Шевченко написав дванадцять поезій, серед них одну поему – «Петрусь».

Напружена творча праця перервалася несподівано. У квітні 1850 року за порушення режиму служби (як йшлося у доносі, (сходить у цивільному одязі, живе на приватній квартирі й малює, тобто не виконує монаршої волі») Шевченко був заарештований. При обшуку військова влада забрала в Шевченка листи (серед них – від С. Левицького, А. Лизогуба, братів Лазаревських, М. Александрійського), скриньку з малярським приладдям та паперами, два альбоми і книжки [16, 188].

Нелегкі, сповнені контрастів перші роки перебування Шевченка в Новопетровському укріпленні були роками певної стабілізації, коли невідомий нікому політичний засланець виявив себе різнобічно талановитою, товариською, незвичайно глибокою внутрішньо людиною, гідною пошани и приязні. На ставленні до поета офіцерів форту, очевидно, позначилися стосунки його з комендантом Маєвським, який ставився до нього з неменшою повагою, ніж до офіцерського складу форту, запрошував за стіл нарівні з іншими, довіряв йому виховання своїх синів.

Прихильність і підтримка коменданта багато значили для безправного солдата й політичного засланця, осудженого самим царем: це була єдина нагода хоч у вільні від муштри години побути в атмосфері доброзичливості, поспілкуватися з щиросердою людиною, побавитися з його дітьми; і, що дуже важливо, з'явилася можливість узяти до рук заборонене перо й подати про себе звістку друзям.

1852 рік був для Шевченка надзвичайно плідним. Деяке полегшення в побуті, можливість мати тихий куточок для праці у будинку коменданта Маєвського, трохи вільного часу – все це, безперечно, сприяло творчим роздумам. Десь у цей час він розпочинає працю над прозовими повістями російською мовою (у 1854 році були готові три речі: «Наймичка», «Варнак» та «Княгиня»).

Шевченко не полишає надії на визволення з солдатської неволі, хапається за будь-яку можливість полегшення своєї долі. В середині квітня 1855 року він пише листи секретарю Академії мистецтв В. Григоровичу та віце-президенту Академії Ф. Толстому, прохаючи останнього поклопотатися за нього перед президентом Академії, сестрою царя, великою княгинею Марією Миколаївною. Лейтмотивом обох листів було прохання написати «несколько слов о моем существовании его высокопревосходительству Василию Алексеевичу Перовскому (генерал- губернатору Оренбургского края. – С.Л.), судьба моя в его руках, и только его представление может быть действительно» [14, VI, 116].

Весна 1856 року минала для Шевченка в тривозі і невідомості. У серпні мала відбутися коронація Олександра II і з нею – оголошення нового маніфесту з амністією, а про справу поета звісток усе ще не було. Тривога не була безпідставною.

Самодержавство могло забезпечити йому довічну солдатську каторгу. І тільки загальне піднесення суспільно-політичного життя в країні, крах кріпосницької системи, необхідність прогресивних реформ у всіх галузях суспільного життя зробили можливим клопотання численних друзів та доброзичливців у справі визволення як поета, так і інших політичних засланих.

28 травня 1857 року В. Перовський наказав звільнити зі служби усіх амністованих нижніх чинів з тим, щоб вони оселилися в Оренбурзі аж до кінцевого їх звільнення на батьківщину. Отже, утискалася і без того «куца» воля із заборонаю жити в обох столицях; царське «помилювання» перетворилося на нове покарання – заслання на поселення в Оренбург під суворий нагляд поліції [16, 282].

Нижній Новгород у душі поета лишив складні й суперечливі враження. Тут тяжіла над ним жахлива перспектива відправки «етапом» до Оренбурга. Нижній Новгород ставав для поета наче новим місцем заслання. Хоч там і перебував Шевченко під пильним наглядом поліції, він не тільки брав участь у культурному житті міста, а й написав поеми «Неофіти», «Юродивий», триптих «Доля», «Муза», «Слава», закінчив повість «Прогулка с удовольствием и не без морали», намалював понад 20 портретів і зробив чимало архітектурних малюнків.

В результаті довготривалих клопотань друзів і шанувальників вдалося отримати дозвіл влади на повернення Шевченка до Петербурга. У листі міністра царського двору В. Адлерберга до президента Академії мистецтв від 10 лютого 1858 року йшлося: «Главный начальник третьего отделения... сообщил мне, что по всеподданнейшему докладу его ходатайства вашего императорского высочества о дозволении отставному рядовому Шевченко проживать в С.-Петербурге и для усовершенствования в живописи посещать классы Академии, государь император изволил на таковое ходатайство изъяснить всемилостивейшее соизволение с тем, однако, чтобы Шевченко подвергнут был здесь строгому полицейскому надзору и чтобы начальство Академии художеств имело должное наблюдение, дабы он не обращал во зло своего таланта» [16, 296]. Скінчилося невимовно тяжке десятиліття, сповнене образ, принижень, муштри, дальніх походів з небезпечними ситуаціями, які зламали його фізично та не зігнули духовно.

І. Франко в «Присвяті» Шевченкові писав: «Доля переслідувала його в житті скільки могла, та вона не зуміла перетворити золота його душі в іржу, ані його любові до людей в ненависть і погорду...» [17].

Сьогодні, через понад дві сотні років ще гостріше усвідомлюється злочин царських сатрапів, що завдали нелюдською солдатчиною непоправимої шкоди здоров'ю поета й художника, вкоротили життя і прискорили смерть генія людства, яким є Тарас Шевченко.

Список використаної літератури

1. Повне зібрання творів: [У 10 т.]. – К. : Видавництво АН УРСР. 1939 – 1964.
2. Тарас Шевченко Документи та матеріали до біографії. 1814 – 1861. – К.: Вища школа, 1982. – 432 с.
3. Франко І. Листи Шевченка до Бр. Залеського: зб. «Листочки до витка на могилу Шевченка в ХХІХ роковин його смерті» / І.Франко. – Львів, 1890.

**СОЦІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
ДО ВИВЧЕННЯ ПОЕТИЧНОЇ СПАДЩИНИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
(СПРОБА ЗАГАЛЬНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ)**

Новий ювілей від дня народження Тараса Шевченка, який відзначається цього року, є доброю нагодою звернутися до осмислення його творчості. Тим більше, що вже у ХІХ столітті, у якому жив видатний українець, беруть початок різні традиції осмислення його життєвого шляху і здобутків.

Чи не найвідомішими і найрезонансними в українських колах того часу дослідженнями поетичної спадщини уславився інший впливовий діяч на ниві культури і громадської праці – Михайло Петрович Драгоманов (1841 – 1895). Головною з відповідних праць Драгоманова є, звісно, «Шевченко, українофіли й соціалізм» (1878) [1], у якій маємо справжнє системне дослідження суспільних ідей Тараса Шевченка, висловлених ним у власних віршованих творах, тобто у формі художньої літератури.

Названа праця Драгоманова вийшла друком після того, як він після захисту в 1869 році магістерської дисертації з історії «Питання про історичне значення Римської імперії і Тацит» видав ряд інших творів, які можуть вважатися програмними щодо його розвідок практично в усіх царинах української гуманітаристики.

Першим таким твором є стаття «Становище і завдання науки стародавньої історії» (1874) [2], у якій Драгоманов визначає теоретико-методологічні засади своїх досліджень. З огляду на наступне вивчення ним поетичної спадщини Тараса Шевченка, маємо зупинитися на визначенні вченим матеріалу історичної науки: «А) Матеріал, з якого складаються суспільства: а) індивіди, б) народності. В) Суспільства: а) форми їх: сім'я, клас, союз державний, союз міждержавний. С) Продукти суспільної діяльності: матеріальні й моральні» [2, с.80]. Як пояснює Драгоманов, така «соціологічна класифікація фактів допомагає самій історичній критиці та хронології фактичної історії, без якої, звісно, неможлива і суспільна наука, як неможливою була б біологія без колекцій та без описово-топографічного вивчення тварин і рослин» [2, с.82], тобто він іде слідом за основоположниками позитивізму, особливо Огюстом Контом, Гербертом Спенсером, Генрі Томасом Баклом (Боклем), Ернестом Жозефом Ренаном, чий імена і цитати часто наводяться у цій праці.

Згодом (у «Передньому слові до “Громади”», 1878 року) Драгоманов доповнює і систематизує теоретичні орієнтири своєї наукової праці так: «... хто признається до громадянства, *своєї волі* (автономії) мужа і жінки, кожної особи, спілки, громади, людської породи, до *вільного товариства* (федерації) громад і пород людських, до *вільного розуму* (раціоналізму) й *твердої науки* (позитивізму)» [3, с.319].

Саме за таким планом і працює Драгоманов. Так, Шевченко, безперечно, «громадський чоловік» [1, с.358], тому найперше слід розкрити основи його світогляду. Вони², навіть попри відомі релігійні кризи Шевченка, є християнськими: «таким “біблійцем” в основі zostавсь Шевченко й до смерті, як це видно, напр., зі стихів “Радуйся, ниво непоплитая”, написаних у 1859 р., або “Во Іудеї, во дні они”, які починаються викликом до Христа: “Спаси Ти нас, Младенче праведний, великий!”». Навіть у “Марії”, в якій Шевченко найдалше одступив од Євангелія, він написав

---

² Тут Драгоманов слідом за Контом стверджує, що «віра була першою думкою громадською, яка впорядковувалась» [1, с.358].

слова, які дають... повід говорити, що Шевченко не переставав бути християнином» [1, с.360].

Поеми «Катерина», «Наймичка», «Тополя», «Гайдамаки» свідчать, що Шевченко «не міг додуматись до іншого строю сім'ї, ніж той, який він бачив, а тільки розібрав дуже докладно усе те лихо, яке є в теперішньому сімейному життю» [2, с.362]. Відчутні зміни у поглядах поета на сім'ю мають місце лише в останні роки його життя, «тільки в ті часи, коли Шевченко писав “Гімн чернечий”, “Ликері” або й “Великомученице кумо!”» [1, с.363]. Їх чинниками є спроби вільнодумства, які не призвели до повного світоглядного перевороту, і відома невдала «справа сватання Шевченкового» [1, с.364].

Визнавши, що «найдалше пішов Шевченко в думках про волю в державі й громаді, про багатих та бідних» [1, с.356], Драгоманов відзначає: «По всьому тому, що писав Шевченко з 1845 р., воля та – більш усього воля своєї породи й країни, воля національна й державна» [1, с.366]. Але, оскільки «чоловік із політичними ідеями дає перевагу ідеям над чуттям» [1, с.370], тобто враховуючи художньо-літературну, а не наукову форму поглядів Шевченка, серед іншого вчений робить висновок: «Ми ніяк не згодимось, щоб Шевченко був соціалістом» [1, с.372].

Отже, саме соціологічний, у дусі першого позитивізму, підхід Михайла Драгоманова до вивчення поетичної спадщини Тараса Шевченка уможливив першу в українській гуманітаристиці спробу її об'єктивного вивчення.

Список використаної літератури

1. Драгоманов М.П. Шевченко, українофіли й соціалізм / Михайло Петрович Драгоманов // Вибране («... мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні») / Упоряд. та авт. іст.-біогр. нарису Р.С. Міщук; приміт. Р.С. Міщука, В.С. Шандри. – К.: Либідь, 1991. – С. 327-439.

2. Драгоманов М.П. Положение и задачи науки древней истории / Михайло Петрович Драгоманов // Вибране («... мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні») / Упоряд. та авт. іст.-біогр. нарису Р.С. Міщук; приміт. Р.С. Міщука, В.С. Шандри. – К.: Либідь, 1991. – С. 60-83.

3. Драгоманов М.П. Передне слово [до «Громади» 1878 р.] / Михайло Петрович Драгоманов // Вибране («... мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні») / Упоряд. та авт. іст.-біогр. нарису Р.С. Міщук; приміт. Р.С. Міщука, В.С. Шандри. – К.: Либідь, 1991. – С. 276-326.

МИСЮРА Тетяна

ЕТНІЧНО-МІФОЛОГІЧНИЙ НАЦІОНАЛІЗМ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Унікальна творчість Тараса Григоровича Шевченка виросла із самого буття українського народу. Все найкраще з духовної та ментальної спадщини, міфології та фольклору, етнічного походження знайшло своє відображення у працях майстра. Широкі та різнобічні творчі роздуми Тараса Шевченка охоплювали різні сфери української культури, наслідуючи безмежний духовний світ їх творця.

Однак, і до тепер недостатньо розглянута проблема становлення та розвитку у творчому здобутку Тараса Шевченка прагнення до націоналізму, необхідності у національній ідентичності громадсько-політичного та духовно-ідеологічного буття.

Дослідження поняття націоналізму, його походження, теорії та практики окреслено у працях сучасних науковців П. Альтера, Д. Армстронга, Д. Гатчінсона, Е. Гелнера, М. Гроха, Г. Кона, Г. Сетона-Вотсона, Е. Сміта, Л. Снайдера, Р. Шпорлюка та ін.

Унікальне та неповторне вміння Тараса Шевченка сконцентрувати весь свій незвичайний духовний потенціал та увагу на національному бутті рідної Вітчизни просто вражає. Відбувається щире єднання душі поета та Батьківщини, в якому ціннісним центром залишається Вона, її традиції та буття. Як влучно зазначив Ю. Барабаш, що ідея України є стрижнем національної концепції Тараса Шевченка, втіленням національної ідеї, як імперативу історичного призначення українства.

Але прагнення до поєднання з'являлося поступово. Починалося все з вродженої любові до свого роду та рідного краю, а також з тих почуттів, що вони викликали. Лиш потім відбувся перехід у більш складну категорію націоналістичного дискурсу. Як влучно зазначив Л. Снайдер, що почуття людей, які живуть у чітко окресленому регіоні та мають спільну мову, літературу та, зазвичай, релігію, стають виявом прагнень нації до самоствердження.

Нажаль, Тарас Шевченко був поетом нації, що мала важку та складну долю. У нашій історії неодноразово відбувалося приниження та поневолення люду. Це надавало творам величезного драматизму та болісної гостроти, що долалося глибокою ніжністю автора та непохитною вірністю Батьківщині.

Видатний Кобзар щиро та не жаліючи зусиль допомагав пробудженню нашої національної історичної пам'яті. Він у багатьох своїх творах зображував героїв-переможців та видатні події української історії. Важливо зазначити, що у ранніх творах автор особливо поглиблює трагізм української долі, сором та біль за зруйновані життя людей. А от у більш пізніх, Тарас Шевченко, зберігаючи великий сум, щодо минулих подій, переносить наголоси з емоційності на прагнення збагнути причини такої несправедливої історичної долі.

Взагалі, для великої кількості поетів та письменників, фольклор, етнічне походження, історія, міфологія відображені у народній пам'яті – це джерело матеріалу, зазвичай, зовнішнє, не завжди близьке до їхньої душі, який потрібно зібрати та вивчити, а потім творчо відобразити.

Та для Тараса Шевченка - це те рідне середовище, в яке він був занурений з моменту народження, де інтелектуально та духовно розвивався, та де залишився жити назавжди. Це мало особливий вплив на сприйняття великим Кобзарем нашої героїчної боротьби за незалежність.

Важливо зазначити, що історична пам'ять, яка навечно закарбована у фольклорі, поступово переходить у простір міфу. Тарас Шевченко, не будучи творцем останнього, як би знаходиться у середині нього, пропускав міф крізь себе. Так за твердженням Є. Нахліка, Кобзар мав талант віртуозно добудовувати та модифікувати кожен із цих міфічних блоків за власним внутрішнім баченням. Так він непереборно впливав на душу, думки та натхнення українців, виплескуючи свої найзаповітніші прагнення у «вічні Слова».

Список використаної літератури

1. Барабаш Ю. Тарас Шевченко: імператив України. - К., 2004.
2. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму. - К., 1999.
3. Мейзерська Т. С. Проблеми індивідуальної міфології. Міфотворчість Шевченка. - Одеса, 1997.

4. Нахлік Є. Доля - Los - Судьба. Шевченко і польські та російські романтики. - Львів, 2003.

5. Snyder L. Encyclopedia of Nationalism. -New York, 1999.

**НАЗАРЕНКО Іван,
БОЙКО Іван**

ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ Т. ШЕВЧЕНКА

Філософія Т. Шевченка є глибоко індивідуальною, особистою, ґрунтується на національній ідеї українського народу, його національній ідентичності. Шевченкові філософські ідеї відображають щирість, відкритість і беззахисність душі мислителя, розвиток відтворення розуму, інтелекту, які простежують всеоб'ємність людського життя як в історичній долі цілих націй, так і в окремій долі кріпака чи кріпачки. Філософські узагальнення українського мислителя збагачені світоглядним дивом – внутрішньо-особистий світ Т. Шевченка відтворив такі образи, в яких сам народ зміг побачити свою душу, прочитати свою історію, заглянути у своє майбутнє.

Яких би питань не заторкував мислитель-філософ (природи, соціального буття, подій минулого, внутрішнього світу), всюди він бачить конкретних людей, які «стогнуть у кайданах» неволі та неправди. Невольа та неправда не є для Т. Шевченка загальноетичними поняттями. Неправда – людська (царів, панів, попів) і невольа теж людська (мужицька, українська). Ідея людської свободи, боротьби за неї складає основний зміст багатьох його творів («І мертвим і живим», «Кавказ», «Неофіти» «Іван Гус»).

Філософія Т. Шевченка постає передовсім з узагальненого його ставлення до надії, віри та любові. Саме любов до України породжує шевченкову філософію пробудження людської гідності, смутку та жалю за понівечене життя, силу бунтарства. Протест і гнів українського філософа спрямовані насамперед проти різних утискувачів, прийшлих і доморощених зайд. В центрі творчості Т. Шевченка – оборонці рідної землі, носії вселюдської честі та правди: повстанець-гайдамака, козак-запорожець.

У працях Т. Шевченка чітко виражена ідея української державності, самостійності, соборності; містяться заклики до відновлення козацьких традицій, українського демократизму, зміни суспільного ладу.

Т. Шевченко обстоював ідеали суспільної рівності, свобод, суспільного самоврядування, законності, зазначав, що буржуазна республіка не є ідеальним устроєм. Майбутній суспільний лад він уявляв у формі колегіальної реалізації влади як гарантії від свавілля. В такому суспільстві високо підноситься роль людини, яка працює на землі і розпоряджається продуктами своєї праці. Т. Шевченко наголошував на необхідності для всіх «праведного закону».

Творчість українського мислителя пронизує віра в те, що людська гідність ніколи не зможе змиритись з безправством, а рабство ніколи не стане нормою життя, переконання в незнищенності людської природи. Вибухова сила філософських ідей Т. Шевченка виявляє себе в тому, що Великий Українець посіяв надію у мертвій тиші, підкріпленій атмосферою загального заціпеніння, підозри, страху, ненависті, ворожнечі.

Сутнісну основу цієї надії складає оспівування свободи. Найволелюбніший твір Т. Шевченка «Кобзар» наскрізь проникнутий прагненням свободи, передчуттям її неминучості. Вершиною шевченкової творчості є спів свободи, уславлення свободи

як першої і неодмінної умови суспільного поступу, щастя, благополуччя та справедливості. Мислитель наголошує, що нездоланність людського духу виявляється в тому, що безстрашних захисників свободи народжують найпохмуріші часи в історії, протестний голос пригноблених соціальних низів.

Твори Кобзаря зробили важливий внесок у формування демократичної думки в Україні, закликали до ліквідації кріпосницьких порядків, до боротьби проти національного та соціального гноблення. Ідея національного визволення є однією з головних у філософії Кобзаря.

Філософському змісту творчості Т. Шевченка притаманний її народний характер. Він виявляється в тому, що явища суспільного життя розглядаються ніби очима народу, а минуле та сьогодення вимірюються зразками народної моралі, душевною чистотою людини праці. Саме народність і виявляє оригінальність шевченкового розуміння світу, глибину, інтенсивність і складність його світосприйняття.

Для творчості Т. Шевченка характерні гуманізм, людяність, християнська терпимість. Цей гуманізм витікає із внутрішніх джерел народної моралі. Ідея народного права покладена Т. Шевченком у висновок, що закон, який дозволяє бранця купити, продати, зробити рабом і утримувати свавільно, не заснований на жодному праві і є антилюдяний. Діяльність і творчість Т. Шевченка істотно вплинули на розвиток філософської думки в Україні. Соціальні погляди Т. Шевченка знайшли своє найбільше віддзеркалення в працях «Гайдамаки» (1842), «Гамалія» (1842), «Сон» (1844), «Кавказ» (1845) та ін.

Для філософії Т. Шевченка характерна емоційна наснага образів, широта та діяльність асоціального мислення. В творчості Кобзаря крізь людський біль, крізь індивідуальне проступає вселюдське начало. Тут біблійна далечінь історії перегукується із сьогоденням, а минулий досвід – із сучасним життям.

Шевченкові філософські ідеї багаті на нове, мистецько-поетичне осмислення співвідношення закономірного та стихійного. Так, поетична творчість філософа значною мірою зобов'язана фольклорній стихії, яка органічно поєднує в одне ціле безпосередні життєві враження і символіку народної пісні, багату уяву народної міфології та скарби світової культури, наукові надбання, що відкрились художнику слова.

Т. Шевченко зробив неоціненний внесок у розвиток національної та соціальної самосвідомості українців, інших слов'янських народів. Прийдешні покоління людей віднаходять у філософії Т. Шевченка поєднання народного та вселюдського досвіду й мудрості, подібно до того, як ми знаходимо їх в древніх писемних джерелах.

**П'ЄНТАК Ганна,
БОЙКО Олександра**

НА ГОДИННИКУ ДОЛІ Т.ШЕВЧЕНКА ВИБИЛО 205

Високе скорботне чоло і глибинний погляд, що розкриває завісу історії.

Бог послав його з великою місією, щоб він зійшов на гору з самісіньких низин, тому так високо її піднесено звучить: “Я на сторожі коло їх поставлю слово”.

Біля пригноблених земляків він поставив своє життя і тим самим звеличив український народ. Для України Шевченко – один з найвищих духу, її відродження і самоусвідомлення, найвеличніша пісня. Своєю нездоланною вірою в перемогу

вистражданих людством ідеалів правди й волі, утвердженням цих ідеалів у кожному слові послідовною непримиренністю до неправди Шевченко став на тій висоті, з якої лунає вічний перегук геніїв. Він увійшов у коло велетів зі своєю могутньою піснею і мужнім словом як поет, що слово правди і любові утвердив подвигом свого життя. У цьому одна із загадок велетенського явища, яке ми називаємо Кобзарем. Він завжди вмів почувати себе внутрішньо вільною людиною.

В неволі тяжко, хоча й волі,

Сказать по правді, не було.

Життя Шевченкове чимось нагадує казку про найбільш упослідженого долею третього сина, що «по шучому велінню» вибивається з темної бідної хати й стає царевичем. Але, всупереч сумирній казці, Шевченко підноситься до царства найважчої боротьби, а не розкоші. Його погляди, його переконання впливали з боротьби мільйонів покріпачених селян проти рабства, вони знаходили оперття у всьому визвольному суспільно-політичному русі.

У світі зневаги до правди, зневаги до законності, взагалі. до людини Шевченка живила віра у високе людське ім'я. Мабуть, одним з найбільших художніх відкриттів, які він зробив, було відкриття великих почуттів, пов'язаних з активною громадянською позицією і діяльною любов'ю.

"У його душі і в піснях стільки любови, що її вистачило б на мільйони людей", – влучно підмітив колись у своїй рецензії на "Кобзар" один з учених.

Велика Шевченкова любов до зла й неправди відбиті в кожному його рядку.

У поезії Кобзаря буяла стихія великих почуттів. Незатишно на землі Шевченковим героям, запорожцям і гайдамакам, неофітам і юродивим. Але вони живуть повнокровним життям і проходять свій короткий шлях на повен зріст, не згинаючись. Вони вміють кидатись у вир життя, де в очі січе колючий вітер, чигають безодні горя і відчаю, але за всім цим затаїлись світлі, задушевно-ніжні мелодії.

Полум'яний патріотизм поета органічно впливає з його ставлення до людини. Якщо топтання людської честі, образа почуттів матері чи сироти спопеляла його душу, то яку ж ненависть мали викликати в ньому похмурі сіячі німого благоденствія, тирані, що топтали цілі народи, або їхні слуги, що зрадили народ і стали його ворогами!

"Перший і воістину народний поет" Шевченко революціонував поняття волі й відкрив у ньому живий діяльний смисл – у боротьбі за повалення самодержавного режиму насильства. Він учив сприймати світ у барвах неминучої революції і не чекати пробудження волі, а «заходиться вже будить». Воля була для Шевченка не темою кількох бунтарських віршів, а невідступною думою, й скристалізувалась у переконанні:

Бо де нема волі,

Не буде там добра ніколи.

Кожен рядок його творів — виклик. Кожен твір це крик протесту внутрішньо вільної людини проти зримих і незримих кайданів.

Світ для Шевченка завжди був "широким, вольним", і тісні тюрми, у яких його замикали, не позначались на його поняттях і образах.

І цей земний образ нелукавого серцем поета став для народу символом батька, який навчає любові і його мають слухати всі.

Він поставив духовні проблеми і національні принцип понад усе:

Усім нам вкупі на землі

Єдинодуміє подай і братолюбіє пошли.

Тарас Шевченко завжди був, є і буде сумлінням нації. Все мізерне і дріб'язкове зникає перед правдою його слова. Воно возвеличило Україну, її славу – історію, її народ. Шевченко сформулював для нас ідеали, вищі цінності на віки: його послання “І мертвим, і живим, і ненарожденним” – заповіт українцям. І жаль, що нині “славних прадідів великих правнуки” не занурюються в глибини Кобзарєвої творчості, яка не може не збудити совість навіть в окаянного. Як не може не зачепити серце і розум його невимовний біль за український народ. Ніколи не пізно прозріти, повернутися душею до України, збагнувши Шевченкове:

«Любіть її во время люте...

В лихую тяжкую минуту за неї Господа моліть...”.

Коли Тарасові слова стануть для кожного українця і заповітом, і молитвою, і хлібом насущним, тоді збудеться друге його пророцтво про квітучу, оновлену Україну, в якій **“врага не буде супостата, а буде син, і буде мати, і будуть люди на землі”**.

Звертаймося до Кобзаря, припадаймо до невичерпних джерел його генія, будуймо Україну і себе, звіряючись по Тарасові, – і тоді лише станемо його гідними нащадками...

Пам'ятаймо, що він душа нашого народу. Ті, хто обминав його, втрачали себе і не залишали після себе навіть перегнутою «на нашій не своїй землі». Ті, хто приймав його заповіт любові й безоглядної боротьби до останку, стали сіллю землі, живим утіленням національної честі, гідності, громадянської совісті.

Шевченка найприродніше осмислити в руслі української християнської традиції, з якої він вийшов і піднявся, як поет на хвилі духовних проблем і тривог часу. А вже вершина гори – те, що всім видно, – яснитиме кожному залежно від погоди «у серці і в хаті».

Пройдуть роки і прогрімлять століття,

Можливо, інші зорі над світом

Сіятимуть ... але Твої ім'я

Останеться таким, як того дня.

Коли його поставив на сторожі

Твій мужній геній в Слові-перемозі.

СЄКУНОВА Юлія

КОСТЮК Олександр

ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕКОНАННЯ КИРИЛО-МЕФОДІЙЦІВ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВОТВОРЧОСТІ

Вихідним пунктом консолідації суспільства є розуміння української нації своєї історії як відкритої поліетнічної спільноти, що історично сформувалася на території України і усвідомлює себе як український народ, спільноти громадян Української держави.

Як писав Е. Сміт – проблема національної ідеї в загальноцивілізаційному дискурсі вже в основному завершила цикл свого становлення – вона пройшла кілька етапів рефлексивного опанування, на яких була послідовно представлена у поняттях національного духу, національної свідомості і, нарешті, найбільш актуальному на сьогодні понятті «національної ідентичності» [2].

Знання нашої політичної історії приводить нас до розуміння та усвідомлення суті боротьби за Українську незалежність. Активними представниками, борцями за українську свободу були члени Кирило- Мефодіївського товариства (1846-1847 рр.)

до складу, якого входили: український поет, письменник, художник, громадський та політичний діяч Тарас Шевченко; історик, етнограф, прозаїк Микола Костомаров; вчений Микола Гулак, публіцист, майбутній видавець журналу «Основи» Олександр Навроцький; письменник Панас Маркович; поет історик і письменник Пантелеймон Куліш. Кирило-мефодіївці були добре обізнані з найбільш передовими ідеями тогочасних західних учених філософів, зокрема цікавилися «лівими гегельянцями». До того ж син кріпачки М. Костомаров, колишній кріпак Т. Шевченко добре розуміли почуття, потреби і прагнення широких народних мас. Ця обізнаність з народним життям поєднувалася у кирило-мефодіївців з глибоким знанням української історії, минулого України як підстави її майбутнього. Запозичені із західних джерел ідеї сприймалися ними крізь призму досвіду, набутого в результаті дослідження українського народного життя – як минулого, так і сучасного, саме на такому ґрунті формувався суспільний світогляд учасників товариства.

Основними завданнями Кирило-Мефодіївського товариства були:

1. побудова слов'янської спілки християнських республік;
2. знищення кріпацтва та абсолютистської царської влади в Російській імперії як необхідна умова заснування цієї спілки;
3. поширення християнського суспільного ладу на весь світ як наслідок здійснення християнського заповіту слов'янами.

Кирило-мефодіївці закликали всіх слов'ян об'єднуватися, але так, щоб кожен народ утворив свою суверенну республіку, незалежну від інших, збудовану на демократичних засадах. На чолі кожної з республік мали стояти вибрані на певний час всенародними зборами президент і сейм, також передбачалась повна суспільна і політична рівність між усіма громадянами, здійснювана на засадах повної громадянської свободи, свободи вірувань. Члени товариства прагнули досягти свого ідеалу не тільки шляхом державних реформ, але й, перш за все, поширенням освіти, проповіданням християнських та громадських ідей, моральним удосконаленням людей. Особливі надії вони покладали на особисту чесність обраних правителів як одну із головних підвалин ідеального суспільного ладу.

Слов'янські республіки, на думку М. Костомарова, повинні були утворити союз. У своїх автобіографічних записках, написаних значно пізніше, М. Костомаров стверджував, що цей союз мав бути федерацією слов'янських республік, з'єднаних між собою подібно до давніх грецьких держав або Сполучених Штатів Північної Америки. Згадуючи про своє знайомство з Т. Шевченком у Києві, вчений писав: «Разговор у нас шел о делах славянского мира, высказывались надежды будущего соединения славянских народов в одну федерацию государственных обществ, и я при этом излагал мысль о том, как было бы хорошо существование отдельного славянского общества, которое бы имело широкую цель установить взаимность между разрозненными и мало друг друга знающими славянскими племенами» [1]. Проте ні в статусі товариства, ні в його коротких відозвах не зустрічається слово «федерація». Саме порівняння М. Костомаровим майбутнього слов'янського союзу зі Сполученими Штатами й грецькими державами викликає здивування: США – це дійсно федерація, але давньогрецькі держави-поліси в часи свого розквіту (VI-V ст. до н. е.) не утворювали федерацію, і зв'язки між ними на той час носили переважно ідейний, релігійний і культурний характер. Можна припустити, що поняття «федерація» М. Костомаров інтерпретував дещо інакше, ніж сучасні політологи. Кирило-мефодіївці шукали зразки майбутнього ідеального ладу в історичному минулому слов'янщині, зокрема в «федеративному принципі давньої Русі,»

висвітленому М. Костомаровим у статті під такою ж назвою, надрукованій у журналі «Основа» з 1861 р. Цей «федеративний принцип», за словами М. Костомаровим, проявлявся у племінній спорідненості населення, близькості мови, спільності віри, багатьох звичаїв, традицій, у приналежності князів до однієї династії, тобто більше в рисах культурної та расової, а не політико-правової спільності.

Таким чином, домігшись державної самостійності, слов'янські республіки повинні були, на думку кирило-мефодіївців, встановити однакові основні закони (про республіканський лад, скасування кріпосництва тощо), однакову грошову систему та ін.

Отже, своєю активною недовготривалою діяльністю кирило-мефодіївці сприяли становленню національної свідомості українців, поставили та спробували розв'язати питання побудови справедливого державного устрою на базі ідеї свободи та права народів на самовизначення.

Список використаної літератури

1. Костомаров Н.И. Поэт Тарас Григорьевич Шевченко. Воспоминания о нем. 1846-1861 гг. // Русская старина. – 1880. – № 3. – С. 598.
2. Сміт Е.Д. Національна ідентичність // Основи. – 1994. – С. 224.

ХВІСТ Вікторія

Т.Г. ШЕВЧЕНКО: НОВЕ ПРОЧИТАННЯ

Відомо, що історії притаманна циклічність, мабуть, саме тому Тарасу Шевченку судилося вкотре пройти зі своїм народом ще одне важке і трагічне випробування. Він не був дипломатом, політиком, полководцем чи священиком, але його творчий спадок дав українцям набагато більше ніж будь-чий інший, перетворивши поета на поводиря нації. Він, впливаючи на розум і серця своїх побратимів-нащадків могутнім щирим та полум'яним словом і саможертвним життям, пробудив в народі і тепер його людську гідність, волелюбність, опір всілякому гнобленню, високий патріотизм, впевненість у неминучій перемозі революції. Його світоглядні ідеї загальнолюдських братерства та любові, що базувались на християнських цінностях, здобули для України та українців належне визнання та пошану серед світової спільноти.

Дух Шевченка просвічував і супроводжав всіх учасників наших визвольних змагань у всі часи, кожний революційний рух в Україні носив Шевченкові знамена. Ми і нині не спроможні «перерости» Шевченка, залишивши його позаду, як явище тільки історичне. Він знову разом із нами – і знову попереду.

Шевченко – це Україна. Наша генерація підтвердила це ствердження на Майдані. Творчість Тараса Шевченка справжня «духовна зброя», яка надихала учасників Євромайдану і Помаранчевої революції та увесь український народ на боротьбу за свої права.

Події Помаранчевої революції осені-зими 2004 року стимулювали українців вкотре звернутися до творчості геніального пророка української нації Тараса Шевченка. Адже, у «Кобзарі» в поетичній формі викладена програма Революції, а Тарас Шевченко не лише ключовий образ, але й приклад революціонера.

Наявність власного пророка і програми, їх популяризація важливі, щоб знову революція не перетворилася на чергову утопію чи поразку. Незавершеність революцій пов'язана з нереалізацією кінцевої мети, що в Шевченка ємко викладена у наступних

рядках: «в своїй хаті своя правда і сила, і воля». Оскільки, зміст революції не все спалити і знищити, а зініціювати докорінні перетворення, кінцева мета яких - побудова великої України на засадах соціальної та національної справедливості. Її ключова мета націотворча - побудова шевченкової «своєї хати». Тоді часто згадувався і концепт «шевченкової сокири» як інструмента знищення старого окупаційного ладу.

Революція гідності 2013-2014 року змінила тенденцію сприйняття і творчого доробку Тараса Шевченка і його образу. Він поставав у найрізноманітніших подобах: то філософа у вигляді буддиського монаха, то полум'яного Че Геваре, а то й у зовсім осучасненому – із закритим балаклавою обличчям, чи із шиною на плечі або із битою у руках на тлі прапора, із шаблею, із коктейлями Молотова чи у помаранчевій будівельній касці та ін. [3]

Упродовж останніх ста п'ятдесяти років нове прочитання Шевченка стало хорошою традицією. У наш час це не банальна данина минулому, не сліпе слідування канонам сприйняття української літератури, що прищеплювались ще з дитинства. Читати Шевченка – це шукати відповіді на проблеми сьогодення через співпереживання, співосмислення минулого. Як казав класик: «Де є ідолопоклонництво, там немає мистецтва», тож давайте робити Шевченка «із плоті та крові», давайте оживляти його у своїх пориваннях, творах і думках. У дивовижний спосіб він знову постав перед нами як національний символ і водночас жива людина, наш сучасник і сподвижник у боротьбі за гідність і свободу.

Список використаної літератури

1. Губрій Н. У молитві за Україну // <https://teatrarium.com/za-ukraine/>
2. Жулинський М. За що я Україну люблю? // <http://incognita.day.kiev.ua/taras-shevchenko-ta-yevromajdan.html>
3. Образ Шевченка у фольклорному текстотворенні Майдану // <http://aspen.org.ua/uk/golovna/iniitsiativi/podiji/item/231-obraz-shevchenka-u-folklornomu-tekstotvorenni-maidanu>
4. Шевченко – перезавантаження // <http://instpres.univ.kiev.ua/node/752>

ЦИМБАЛ Світлана

ТВОРЧІСТЬ Т.Г. ШЕВЧЕНКА З ТОЧКИ ЗОРУ УКРАЇНСЬКОЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ

Щороку відзначають українці на своїй землі і в зарубіжжі річницю від дня народження великого сина України, геніального поета і художника Тараса Шевченка. Ми називаємо його ще апостолом правди і свободи, нескореним борцем за волю України.

Усе, що ми знаємо про дитину й підлітка Шевченка зі спогадів і його творів, малює нам характер незвичайний, натуру чутливу й вразливу на все добре й зле, мрійливу, самозаглиблену і водночас непокірливу, вольову і цілеспрямовану, яка не задовольняється тяжко здобутим у боротьбі за існування шматком хліба, а прагне чогось вищого.

Шевченка зараховують стороннім учнем Академії мистецтв. Він навчається під керівництвом К. Брюллова, стає одним з його улюблених учнів, одержує срібні медалі (за картини «Хлопчик-жебрак, що дає хліб собаці» (1840), «Циганка-ворожка» (1841), «Катерина» (1842)). Остання написана за мотивами однойменної поеми Шевченка.

Успішно працює він і в жанрі портрета (портрети М. Луніна, А. Лагоди, О. Коцебу та ін., автопортрети).

Вірші Шевченко почав писати ще кріпаком, за його свідченням, у 1837р. З тих перших поетичних спроб відомі тільки вірші «Причинна» і «Нудно мені, тяжко — що маю робити» (належність останнього Шевченкові не можна вважати остаточно доведеною). Пробудженню поетичного таланту Шевченка сприяло, очевидно, знайомство його з творами українських поетів (Котляревського і романтиків). Кілька своїх поезій Шевченко у 1838р. віддав Гребінці для публікації в українському альманасі «Ластівка». Але ще до виходу «Ластівки» (1841) 18 квітня 1840р. з'являється перша збірка Шевченка – «Кобзар».

На Україні Шевченко написав два поетичних твори — російською мовою поему «Тризна» (1844р. опублікована в журналі «Маяк» під назвою «Бесталанний» і того ж року вийшла окремим виданням) і вірш «Розрита могила». Та, повернувшись до Петербурга наприкінці лютого 1844р., він під враженням побаченого на Україні пише ряд творів (зокрема, поему «Сон»), які остаточно визначили подальший його шлях як поета.

Своєю творчістю Т. Г. Шевченко відкрив нову епоху в українській літературі, створив чудові зразки поезії, які могутньо звучали над світом як гнівне звинувачення царизмові, як пристрасний заклик до активної боротьби за кращу долю. Натхненні поетичні твори Тараса Шевченка – неоціненний скарб світової літератури – стали надбанням широких народних мас.

За півтора століття після смерті поета накопичений величезний інформаційний матеріал про його життя і творчість. Видані цікаві спогади сучасників: художників, літераторів, громадських діячів, істориків, етнографів, акторів, представників духовенства, військових, політиків, рідних і близьких поета, і навіть звичайних селян. У цих спогадах по крихітках відтворюється живий і неповторний образ Тараса Григоровича, його чуйна і зворушлива душа, погляди й світогляд.

ЧАЙКА Світлана

ФЕНОМЕН ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЯК ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Відомим є той факт, що Тарас Шевченко – це справжній український пророк, а з пророком кожен з нас вибудовує свої власні особливі стосунки. Але для того, щоб зрозуміти феномен Тараса Шевченка, наблизитися та розгадати його код ми повинні розгледіти в ньому звичайну Людину, визначити невідомі сторони його життя задля повноцінного розуміння його спадщини. Григорій Грабович, професор Гарвардського університету, відомий шевченкознавець запропонував цікавий підхід до осягнення творчості Тараса Шевченка. Він визначає її великим літературним міфом, як до прикладу, цілісний міф, створений Гомером, який лежав в основі самосвідомості греків та цілої грецької культури. Це спільний загальний космос, в якому наявні різні, не завжди узгоджені, елементи. Те саме відбувається і з творчістю Тараса Шевченка, де кожен може знайти у ній щось особливе для себе, важливе сьогодні і зараз і полюбити це або ж зненавидіти.

Новий виток підтвердження національної незалежності та ідентичності у 2013-2014 р.р. під час Революції Гідності привів нас до нового сприйняття проблеми патріотичного виховання та національної самосвідомості. Відтак, наукове осмислення ролі та значення Тараса Шевченка в громадсько-політичному житті сьогоднішньої

України у перехідному суспільстві є вкрай актуальним. Адже сучасній людині, новому свідомому українцю необхідно мати кумира, генія, історично міфологізованого героя, який був би недосяжним і, одночасно, близьким, перевіреним часом і зрозумілим, авторитетним і непересічним. Адже образ сучасного українця у європейському часопросторі створюється саме сьогодні і він повинен мати свої національні авторитети, на які можна рівнятися і без яких не уявляється Україна. Саме таким є образ неперевершеного пророка - Тараса Шевченка, геній якого можна пояснити тільки розкривши невідомі нам сторони його особистого життя звичайної людини.

Творчий доробок Тараса Шевченка - це наш досвід, наша історія, наша філософія, наше світобачення і світосприйняття. Волею історії Кобзар ототожнений із Україною і разом з буттям рідної держави продовжується в ній, вбираючи в себе нові дні й новий досвід народу, відгукуючись на нові болі та думи, стаючи до нових випробувань разом з нами. Отже, якщо ми хочемо пізнати творчість і геній Тараса Шевченка, повинні, в першу чергу, познайомитися з ним особисто, тільки так можна побудувати власні, особливі стосунки з непересічним творцем та пророком нашої історії. Відомий український письменник В. Капранов визначив справжній спосіб знайомства з Тарасом Шевченком, де зазначав, що для цього потрібно взяти «Кобзар», вибрати якесь тихе місце і читати. І робити це не один раз...

Досліджуючи невідому сторону життя Тараса Шевченка в історичному контексті, можна зробити висновок, що його національно-свідома, патріотична позиція складалася під впливом історичних подій, які відбувалися в тогочасній Україні. Його творчість наповнювалася символами справжнього життя, підносилася над зовнішнім світом, і виступала резонатором людської душі, відгукувалася на душевний стан людини, ставала дзеркалом її почуттів і бажань. Так було і так є. Для нього не має значення, якої нації людина, якої віри, соціального стану. Всім він бажає щастя, волі і правди. Наприклад в «Молитві» Шевченко просить господа: «А всім нам вкупі на землі єдиномисліє подай і братолюб'є пошли».

ШИНКАРУК Лідія

ТАРАС ШЕВЧЕНКО – ТВОРЕЦЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ

У своєму чесному служінні народові Шевченко і сьогодні разом з нами. Із його поезії «постає реальна, жива людина з великим серцем, яка своє страждання життя поклала на вітар України». [1, с.92]

Погляди Тараса Шевченка на українську державність та засади існування нації, яка має право на самовизначення та власну державу є актуальними, оскільки Україна протягом століть перебувала під жорстокою політикою окупантів. Українська нація 350 років не була державою, ми були колоніями різних держав. У часи Великого Кобзаря особливо гостро ця потреба відчувалась, оскільки Україна перебувала під владою Російської імперії, де особливо відчувалось засилля русифікації українського народу.

Національна ідея у творчості Тараса Шевченка сформувалася на основі історичних переказів і легенд, які він чув із уст свого діда Івана та які почерпнув із прочитаних історичних джерел.

«Феноменальна роль Шевченка [полягає в тому], що український поет могутньо і всебічно виразив своєю творчістю духовність українців, ідеали і прагнення, він в такій мірі став символом своєї країни, як Гомер був виразом всієї

Еллади, Вергілій – Римської імперії. Шевченко став духовним провідником, виразником усіх основних національних стремлень». [2, с.11]

Участь Тараса Шевченка в Кирило-Мефодіївському товаристві (1845-1847), яке було першою українською політичною організацією, є значним виявом служіння національній ідеї. «Проблема політичного ідеалу Т. Шевченка залишається актуальною і для сучасної науки. Кращому її розумінню сприяє з'ясування способів досягнення бажаного соціально-політичного майбутнього України. У радянському шевченкознавстві традиційно наголошувалося на прихильності поета до революційних, насильницьких методів руйнування «імперії зла» та створення справедливого суспільства. Самого Т. Шевченка називали «співцем селянської революції», для якої необхідно «обух сталить та добре вигострить сокиру» [3, с. 88].

Національна ідея є визначальною для творчості Тараса Шевченка і наскрізно проходить, починаючи від ранніх романтичних творів і завершуючи передсмертною філософічною лірикою. У «Тарасовій ночі» представлено історичні події, коли гетьманом був Тарас Трясило, а в його образі відтворено козацтво як захисник національної волі.

Поема «І мертвим і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє» засвідчує пророче розуміння Шевченком української національної ідеї, самобутності України, її самодостатності. Висловлення «В своїй хаті своя правда, і сила, і воля» – це пророче розуміння Шевченком української національної ідеї.

Велич України він вбачав у величі краси, неповторності, у величї одухотвореності, у величї пам'яті народної.

Великого Кобзаря турбувало, що українці відрікаються від неньки-України, нехтуючи своєю мовою, культурою і прагнув залучити український народ до глибокого вивчення своєї історії: *...та й спитайте Тоді себе: що ми? Чиї сини? яких батьків? Ким? за що закуті?* Слова геніального поета були пророчими, адже неповага до рідної мови відчуваються й у сьогоденній Україні. Саме політичний зміст Шевченкового слова зробив його національним пророком і має для нас велике значення.

Українська національна ідея виразно сформована в поемах «Сон» і «Кавказ», де поет вловлював істину не тільки розумом, серцем, а чистотою своєї душі і дарував нації якісно відмінний від рабського спосіб мислення. Він критикує і засуджує імперську систему Росії, а царів вважає винуватцями кріпацтва. Тарас Шевченко оберігає, вчить, дарує надію на краще майбутнє і назавжди став для України частиною її національного буття.

Яскравим виявом національної ідеї є поезія «У неділеньку святую», в якій ідеал незалежної України асоціюється з демократично обраною владою, із громадською злагодою, єдністю у рішеннях та ідеях. Поет захоплюється одностайністю сільської громади.

«Три літа» – це своєрідний діалог Тараса Шевченка із Богом за Україну, за українську людину. Великий Кобзар бачив свою долю як національного пророка.

Ми впевнено сьогодні констатуємо, що Великий Кобзар – творець української національної ідеї, символ великої любові до України. Шевченкове слово запалювало патріотичним вогнем серця мільйонів, його творчість вивела із забуття українську націю. Світлий образ Тараса Шевченка – безсмертний, як і сам народ, що породив його.

Список використаної літератури

1. Заборонений Кобзар: Вибране / Упорядкування, переднє слово і післяслово Миколи Зубкова. – Х.: Оригінал, 2006. – 96с.
2. Бойко Ю. Творчість Тараса Шевченка на тлі західноєвропейської літератури // Юрій Бойко. Вибрані праці. – К.: Медекол, 1992. – С.11-73.
3. Морозов В.В. Історія української суспільно - політичної думки. – К.: КНЕУ, 2006. - С. 85 - 89.

ШКІЛЬ Світлана

ЗНАЧЕННЯ НАРАТИВНОГО СВІТУ ШЕВЧЕНКОГО «КОБЗАРЯ» ДЛЯ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Розв'язання проблем, пов'язаних з розвитком духовності в сучасній Україні, потребує скрупульозного вивчення культурних скарбів минулого, які зберігають своє значення. Видатний сучасний дослідник Волтер Брюгеман звертає увагу на виключне значення наративів для формування націй як цілісних спільнот. Наративи є розповідями про історичні драми, в яких є не просто певний сюжет, а напружена боротьба добра і зла, а також кінцеве спасіння носіїв добра від зла. Чим би не було зло і яким би не мислилося спасіння, наративи важливі, бо дають відповідь на чотири світоглядні питання: «Хто ми? Де ми? Що не так? Як це можна виправити?». «Кобзар» Тараса Шевченка у ХІХ столітті дозволив українським селянами та інтелігенції дати відповіді на ці основоположні для світогляду національної спільноти питання. Волтер Брюгеман звертає увагу на те, що наративи формуються за допомогою пророчої уяви майбутнього. Він показує, що Мойсей в умовах єгипетського рабства піднявся над загальноприйнятим світоглядним горизонтом, запропонувавши таке бачення майбутнього, яке виходило за межі прийнятого у суспільстві як нормальний стан. Структури влади завжди намагаються нав'язати пригнобленим масам уявлення про неможливість іншого соціального порядку. Мойсей не просто показує народові де є вихід із соціального рабства до національної та релігійної гідності, а й накреслює цілісний образ соціального порядку, метою якого є захист особистості через незалежне і справедливе суддівство, досягнення стану свободи та формування особистості як внутрішньо вільної у відповідності до цієї соціальної свободи.

Тарас Шевченко став Мойсеєм для українського народу завдяки наявності пророчої уяви щодо майбутнього. Те, що було неможливим у ті часи, коли здавалося, що «усі слов'янські ріки зіллються у руском морі», представало у поезії Шевченка як цілком можливе та реальне. І, навпаки, офіційно прийняті наративи піддавалися повній деконструкції та осміянню. А як відомо, із минулим прощаються, висміявши його.

Сьогодні прийнято підносити значення «галицького П'ємонту» та УГКЦ для збереження українців як політичної нації. Але завдяки чому стала можливою перемога української світоглядної орієнтації над полонофільством чи москофільством? Лише завдяки «Кобзарю».

Поезія Тараса Шевченка мала магічну силу для нації, яка лише формувалася як модерна політична нація. Духовне народження українців як самостійної сили було наслідком того, що у «Кобзарі» відчитувалися українські відповіді на головні світоглядні питання: «Хто ми? Де ми? Що не так? Як це можна виправити?».

Важливо, що наративи шевченкових поезій містили у собі взірці характерів, взірці чеснот, взірці вчинків, взірці почуттів. Все це робить можливим усвідомлене прийняття основних національних цінностей, серед яких Шевченко чільне місце віддає цінності свободи. Вибір цієї цінності як головної вказує на глибоку спорідненість шевченкового творення наративів із загальноєвропейською культурою, в якій свобода особистості та свобода нації посідають провідне становище. Важливим також є те, що у шевченкових наративах нації вдається уникнути негативного визначення власної ідентичності. Як відомо, росіяни досі шукають свій власний шлях, бо визначили себе як «не-Захід». Визначення себе як українців, нації вільних людей, які не можуть бути у рабстві національному чи соціальному, визначає необхідність національної революції як шляху відновлення власної державності та утвердження у ній власних цінностей.

Важливою також є відкритість Шевченкового наративного героя до братства з іншими європейськими народами, особливо тими, що на той момент були бездержавними. Здатність до діалогу та спілкування, властива вільному суб'єкту, дозволяє йому не захищати себе через відчуження від загальнолюдської культури. Таким чином, виникає шевченкове бачення того, що українська нація має посідати гідне місце у родині цивілізованих народів, а не протиставляти себе всьому світові. В цьому баченні є важливий етичний момент: Я не можу бути вільним, якщо хтось залишається у стані рабства.

Сьогодні особливо важливим є заклик Шевченка бути гідним власного славного минулого. Особливо ясно цей заклик чуємо у поезії «І мертвим, і живим, і не народженим...». Сьогодні світ вступає у епоху, коли головним викликом для національної ідентичності стає не відверта ворожість чи зрада, а байдужість. Постмодерне суспільство спрямоване на деструкцію нації як спільноти, і лише свідомі зусилля з вірності шевченковим відповідям на основні світоглядні питання можуть вберегти нас від знеособлення, а націю від втрати власної гідності та свободи.

Розтлумачення шевченкових відповідей на питання «Хто ми? Де ми? Що не так? Як це можна виправити?» має важливе педагогічне значення у виховному процесі в українському ВНЗ. На жаль, самі по собі поезії Шевченка та пропонувані ним наративи вже є далекими від молоді доби постмодерну. Нашу молодь необхідно ввести у відповідний наративний життєсвіт, перейти до шевченкових наративів від сучасних наративів, які теж несуть в собі цінності свободи нації та свободи особистості. Такого роду педагогічне завдання лежить не лише на викладачах ВНЗ, а й на усіх діячах сучасної української культури, особливо – кінематографічній.

ЯШНИК Світлана

ТАРАС ШЕВЧЕНКО У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ

Ефективне формування особистості можливе лише на ґрунті глибокого усвідомлення специфіки національної культурно-історичної традиції, що може слугувати своєрідною матрицею прийняття нової державної парадигми, заснованої на загальнолюдських цінностях та прагнення до цивілізаційності розвитку. Однією з головних складових процесу становлення миру і спокою в будь-якому суспільстві та й у світі загалом є проблема формування та існування національних і глобальних ідентичностей.

Категорія національної ідентичності виступає квінтесенцією культури народу, відповідно її наукові інтерпретації лежать у багатьох площинах: історико-державній, історико-філософській, соціально-психологічній, психолого-педагогічній, фольклорно-етнонаціональній, літературно-художній тощо.

Етнічна ідентичність українців аналізується переважно у плані виявлення глибинних феноменів, які регулюють поведінку і спосіб буття у світі. Беззаперечною є роль Тараса Шевченка у формуванні національної ідентичності українців, який є духовним провідником, виразником усіх основних національних прагнень. Як зазначає Ю. Шерех, слова «Україна» і «український» Т. Шевченко у «Кобзарі» вживає 269 разів, а слова «Бог», «Божий», «Господь», «Ісус», «Христос» - 1281 раз. Симптоматичним є узагальнення, що для українців протягом багатьох століть ідентифікаційним чинником духовна ознака була важливішою, ніж етнічна чи територіальна [3]. Унікальність Шевченкової «ідеї України» узгоджується із дискурсом романтичного націоналізму XIX століття: історичного призначення українства, чинника його національної самосвідомості, державотворчих інтенцій, прагнення до незалежності, життя за законами своєї правди, сили й волі, до відродження і розвитком національної культури, зміцнення духовного здоров'я нації» [2].

Дослідники сходяться на думці, що українцям властиві такі системотворчі ознаки:

- зосередженість на фактах і проблемах особистісно-індивідуального світу (інтровертований, ірраціональний, емоційний стиль психічних реакцій у сприйнятті довколишнього середовища), що у сукупності з певними станами соціуму і адаптивними процесами служать динамічною моделлю поведінки людей;
- любов до природи, сентименталізм, ліричність, естетизм життя (кордоцентричність);
- прагнення до відчуття особистої свободи без належного потягу до державної зорганізованості; брак ясних суспільно-політичних цілей, дисципліни та організованості (родинно-господарський індивідуалізм);
- домінантність емоційного, почуттєвого над волею та інтелектом, перевага морального буття та цінностей над раціональним та прагматичним. Відповідно логіка носить форму образів і почуттів, призводячи до: відносності категорій «правда / неправда»; відносності норм закону; емоційно-чуттєвими реакціями на поведінку інших людей [4].

На наш погляд, перепони у подоланні глибокої кризи національної ідентичності українців лежать у недостатньому усвідомленні своїх глибинно-ментальних рис, автентичного сприйняття української нації. Це підкреслює необхідність формування рефлексії, як розуміння свого національного коріння. Тому ми повністю підтримуємо позицію О. Донченко, яка наголошує: «Суспільство спочатку повинне дізнатися про різні елементи своєї психокультури, потім, може бути, ототожнити себе з деякими із них, набуті потребу і здатність рахуватися з ними (деякі з них можуть сподобатись, інші – викликати протест, але від останніх може бути більше користі, оскільки тільки через самопізнання можлива ефективна самокорекція)» [1, 48].

З іншого боку, ми приймаємо позицію, що процеси глобалізації сприяють розширенню меж власного національно-духовного простору етносу, все більше включаючи культурно-інформаційне поле всього людства. Це призводить до прискорення процесу конвергенції різних культур.

Список використаної літератури

1. Донченко Е.А. Социетальная психика. Київ: Наукова думка, 1994. 207 с.
2. Косів В. Тарас Шевченко у візуальній ідентифікації українців // Вісник Львівської національної академії мистецтв. Вип. 25. С.211-222.
3. Шерех Ю. Тарас Шевченко: Митець у відмінному контексті // Третя сторожа. Київ: Дніпро, 1993. 269 с.
4. Яшник С.В. Ментальные детерминанты управленческой культуры. *Человек. Общество. Культура монография* / под. ред. И.Н. Титаренко. Ставрополь: Логос, 2013. 159 с. С. 96-116.

ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В ДИДАКТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.

ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ Ілля

**ІДЕЇ ПРОСВІТИТЕЛЬСТВА І НАРОДНОЇ ОСВІТИ
Т. Г. ШЕВЧЕНКА**

Перші ідеї просвітництва і народної освіти у творчості Т. Шевченка простежуються з 1846 р., коли Тарас Григорович у Києві став членом «Кирило-Мефодіївського товариства», яке виникло в середовищі інтелігенції, що гуртувалась навколо Київського та Харківського університетів. Серед найважливіших програмових завдань товариства було й заснування шкіл з рідною мовою викладання, видання книжок та підручників для простого народу. Товариство ставило своїм завданням перебудову суспільства на засадах християнського вчення про свободу, справедливість, рівність і братерство шляхом здійснення низки реформ: соціальні (ліквідація кріпосництва і зрівняння у правах усіх станів); національне зрівняння у правах усіх слов'янських народів щодо розвитку національної мови й культури; поширення освіти в народних масах; об'єднання всіх слов'ян у душі слов'янофільства у федеративній державі, провідну роль у якій мала відігравати Україна.

Просвітницька та педагогічна діяльність Т. Г. Шевченка більшою мірою відображена в його творах «Наймичка», «І мертвим, і живим...», повістях «Близнецы», «Княгиня» та ін. Проте, його посібник навчання грамоти українською мовою в недільних школах «Букварь южнорусский» 1860 року є однією із ключових праць у боротьбі за поширення освіти серед народу нашого національного генія. Його було надруковано тиражем 10000 примірників. Буквар непоказний. Простий щодо художнього оформлення, у м'якій обкладинці, обсягом у 24 сторінки і ціною у 3 копійки. Проте саме така ціна зробила його доступним для найбільш бідного люду. Уводячи у свій «Буквар» зразки народної творчості, Т. Шевченко тим самим надавав навчання народного характеру, аби в школі діти спілкувалися рідною мовою. Бо, на його думку, тогочасна освіта була не народною. Протягом життя Т. Шевченко постійно був у пошуках тих найдієвіших засобів і методів, які б допомогли якнайшвидше просвітити простих українських людей. Адже справжній педагог шукає кращих методів навчання все життя. Слід наголосити на тому, що нову школу поет не уявляв без поєднання освіти і праці. Поет був переконаним, що навчання – це важка повсякденна праця, тому оволодіння знаннями досягається не шляхом якоїсь там таємничої інтуїції, а в процесі практики та важкої життєвої боротьби. Тільки в праці людина може знайти справжнє задоволення, і тому вона повинна займати домінуюче місце в житті кожного.

Велику роль у народній школі поет надає особі вчителя, справу якого вважає найвищою мірою благородною і серйозною. Народний учитель повинен самовіддано служити людям та своїй батьківщині. Саме таким педагогом був для Шевченка І. П. Котляревський, змальований ним у повісті «Близнецы». На протигагу йому поет у своїх творах описує бездарних і обмежених учителів, які своєю нікчемністю не могли сприяти розвитку учнів. Частина з них були садистами, знущалися над дітьми.

Т. Г. Шевченко також дбав про розвиток художньої освіти на Україні. Зокрема він створив серію офортів під назвою «Живописная Украина», куди увійшло шість творів: «У Києві», «Видубицький монастир у Києві», «Старости», «Судня рада», «Казка», «Дари в Чигирині 1649 року». «Желая более сделать известными

достопримечательности родины моей, богатой воспоминаниями историческими, и резко отличающейся от других народным бытом настоящего времени, я предпринял издание, названное мною «Живописная Украина...» – писав Т. Г. Шевченко в заяві до Товариства заохочування художників (жовтень 1844 р.). «Живописная Украина» мала значний успіх на Україні і сприяла естетичному вихованню художньої інтелігенції на реалістичних творах Т. Г. Шевченка. Загалом проблеми теоретичної педагогіки Тарас Шевченко пропонував розв'язувати за допомогою художніх засобів. Поет виділив три фактори формування особистості: задатки, набуті в дитинстві; система виховних впливів навчального закладу; вплив соціального середовища, яке оточує виховання.

Отже, прогресивні ідеї Т. Г. Шевченка щодо запровадження освіти й поширення грамотності серед простого народу знайшли свій дальший розвиток в діяльності наступних поколінь учасників суспільно-політичного життя країни, які в ході рішучої боротьби проти самодержавства й кріпосництва виступали також за демократизацію освіти і культури в Україні.

Список використаної літератури

1. Петрук, А. П., & Петрук, О. М. (2014). Проблеми виховання й освіти у творчій спадщині Тараса Шевченка. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*, (1), 60-66.
2. Сорочук, Л. (2012). Культурно-просвітницькі ідеї Кирило-Мефодіївського товариства. *Наукові записки [Національного університету Острозька академія]. Сер.: Культурологія*, (10), 142-152.

ВАСЮК Оксана

ПОГЛЯДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА НА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У РОДИНІ

Значення творчості Т. Шевченка для нашого народу важко переоцінити. Випереджаючи педагогічну науку свого часу, великий Кобзар значну увагу приділив проблемам формування особистості. Виховання людини на найкращих зразках української літератури, зокрема у родині й нині є актуальними. Адже сім'я з високим рівнем розвитку культури взаємин генерує свої кращі досягнення у суспільно-соціальну галузь.

До творчості видатного поета і письменника неодноразово зверталися вчені. Це розкриття педагогічних та освітніх поглядів Т. Шевченка (Л. Артемова, М. Брик, Н. Калениченко, О. Коломієць, П. Кралюк), ролі родини, як виховної інституції у формуванні особистості (О. Бондаренко), виховання в дусі християнських ідеалів (О. Кислашко), проблем освітньо-виховного ідеалу в прозі (Д. Скільський), виховного потенціалу української родини (В. Береза).

Т. Шевченко, змальовуючи образ того чи іншого літературного героя, дає нам зрозуміти, що ідеально вихована людина – це людина, яка володіє багатогранними знаннями і високими християнськими та моральними якостями, здатна використати свої знання в житті, цінує і любить працю, має добре розвинені естетичні смаки, обізнана з високохудожніми літературними творами, добре орієнтується в образотворчому мистецтві. Також для ідеально вихованої особистості не зайвим є вміння гарно співати, грати на музичних інструментах, малювати тощо. Вихована

людина палко любить свою батьківщину, усвідомлює обов'язок перед суспільством, ненавидить брехню, підлабузництво і лицемірство [1, 266].

Найперше, на що радить звернути увагу Тарас Григорович у такому вихованні особистості, так це на те, щоб діти зростали у великій любові. Наприклад, у повісті «Близнюки» великий поет пише: «... дитинство, проведене на лоні божественної природи і на прикладі прекрасної матері і християнина батька, – такі прекрасні спогади непорушною стіною стануть навколо людини і захистять її на дорозі життя від усіх мерзот навколишнього світу» [2, 457].

Кобзар у своїй творчості неодноразово змальовував виховання дітей у простих трудових родин, де батьки піклуються про своїх дітей, а важка наполеглива праця сприяє формуванню таких якостей особистості, як порядність, працелюбність, наполегливість тощо. Важливою умовою успішного сімейного виховання поет вважав довірливі, щирі стосунки між батьками.

Особливо шанобливе ніжне ставлення у сім'ї має бути до жінки-матері, жінки-кріпачки, що яскраво відслідковується у творчості Т. Шевченка. Кобзар обожнював матір, але водночас вважав, що на неї лягає більша частка виховання. Він писав, що «мама» – це велике і найкраще слово у світі. У поезіях «Сон» та «У нашій раї на землі», повісті «Наймичка» та ін. показано величезну повагу до людини, яка народила дитину, яка не може пройти не поміченою, не зачепити найніжніші струни серця дитини, що зростає.

До того ж, у сім'ї дитина має виховуватися під впливом материнських пісень, бабусиних казок, батьківських оповідей. Потужними виховними засобами є участь дітей і підлітків у дотриманні звичаїв і традицій свого народу; знайомство з усною народною творчістю, народними ремеслами, а також позитивні моделі поведінки матері та батька.

Зовсім по-іншому Т. Шевченко змальовував поміщицькі сім'ї, де убога мораль згубно впливала на виховання дітей. Він засуджував тих матерів-аристократок, які безвідповідально ставилися до виховання власних дітей, які задля зовнішньої краси відмовлялися годувати та виховувати дитину, наймаючи для цього чужу жінку [2].

Отже, у творах видатного поета та письменника Тараса Шевченка сім'я є тим середовищем, де на особистість, що формується, мають здійснюватися позитивні виховні впливи. До засобів таких впливів Кобзар передусім відносить позитивну модель поведінки членів родини, приклад батьків, усну народну творчість, працю. Все це, у свою чергу, дозволить сформувати грамотну, високоморальну особистість, яка є відданою своїй батьківщині, палко любить свій народ, поважає людину-працівника, цінує працю, є християнином із високими моральними цінностями.

Список використаної літератури

1. Васюк О. В. Теорія та історія соціального виховання : підруч. Київ : ЦП «Компринт», 2018. 419 с.

Шевченко Т. Усі твори в одному томі. Київ : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2006., 824 с.

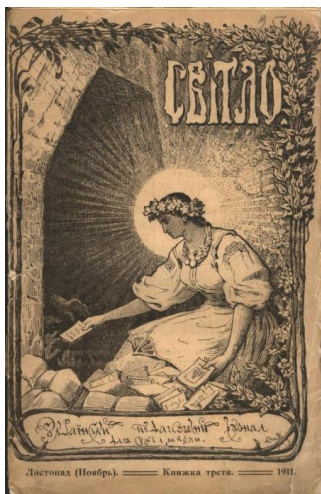
ПОЕЗІЯ ВЕЛИКОГО КОБЗАРЯ В НАРОДНИХ ПІСНЯХ ЯК ОСНОВА ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Більше двох століть минуло від дня народження геніального поета, талановитого художника, великого сина народу Тараса Григоровича Шевченка, а рядки його Кобзаря продовжують окриляти та надихати український народ до нових звершень в ім'я щасливої незалежної Батьківщини. На тлі трагічних подій останніх років в історії нашої держави, що залишили глибокий слід у свідомості українців, виховання особистості у дусі патріотизму та національної приналежності є одним із ключових завдань сучасної української системи освіти та виховання. Одну з провідних ролей у цьому відіграє «неформальна освіта», яка передбачає формування ціннісних орієнтацій особистості через вплив на її емоційно-почуттєву сферу за допомогою художнього образу. І тут, як ніколи, доречними постають рядки великого Кобзаря, оспівані в різних музичних формах не лише українськими, а й закордонними композиторами, що підкреслюють слова поета силою музики.

Пісня складає підґрунтя для духовного розвитку особистості, впливає на формування ідейних та морально-етичних почуттів, сприяє вихованню всебічно розвиненої гармонійної особистості. В контексті цього, одним із основних завдань виховної роботи в Національному університеті біоресурсів і природокористування України є розвиток творчого потенціалу талановитої студентської молоді, шляхом залучення її до діяльності художньо-творчих колективів. Особливе місце в їхньому репертуарі посідають музичні твори на слова Тараса Шевченка, які щороку в березневі дні лунають у стінах університету, вшановуючи пам'ять геніального митця. Журлива «Вітре буйний» та «Бандуристе, орле сизий», задумлива «Думи мої, думи» та «Заповіт», схвилювана «Реве та стогне Дніпр широкий», жартівлива «У перетику ходила» – пісні, які змушують черговий раз розкрити власні переживання, потаємні мрії та сподівання, окриляючи кожного до нових висот в ім'я рідної України, на благо її світлого майбутнього!

ЗАЙЧЕНКО Іван

Т. ШЕВЧЕНКО І ПЕДАГОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ «СВІТЛО» (КИЇВ, 1910–1914)

Україномовний педагогічний журнал «Світло» (1910–1914) видавався в Києві редакційним комітетом у складі Г. Шерстюка, С. Черкасенка і С. Русової. Часопис залишив помітне місце в розвитку української національної журналістики, передової педагогічної думки, в розробці теоретичних основ української національної школи й освіти, національного виховання. Це був перший в Російській імперії загальноукраїнський педагогічний часопис, який друкувався українською мовою, ґрунтувався на основі українського матеріалу, видавцями й дописувачами його були високоосвічені й національно свідомі українці, які палко боролися за утвердження в Україні національної ідеї, української мови, освіти, школи, преси, культури.

Помітне місце в журналі займає шевченкіана – аналіз, осмислення і пропаганда філософських, соціальних, культурологічних, мовно-літературних, психолого-педагогічних ідей і поглядів Т. Шевченка.

Так, книга № 6 журналу за 1911 рік і книга № 5-6 за 1914 рік практично повністю присвячені розкриттю різноманітних аспектів життєдіяльності і творчості Т. Шевченка.

У книзі № 6 (1911) надруковані статті «Виховне значення творів Т.Г. Шевченка» (авт. С. Т., с. 3-11), «Дитячий вік Шевченка і діти в його творах» (Д. Пісочинець, с. 11-21), «Невиконані постанови» (С. Волох, с. 22-26), «Шевченко й діти» (С. Черкасенко, с. 26-34).

У книзі № 8 за 1911 р. надрукована стаття С. Черкасенка «Шевченко педагогом (Епізод з життя Шевченка)» (с. 6-15), а в книзі № 6 за 1912 р. його ж стаття під назвою «Пам'яті українського генія (З нагоди роковин)» (с. 3-6).

У книзі № 5-6 за 1914 рік надруковані статті Ф. Матушевського «Значення Т.Шевченка» (с. 5-8), С. Єфремова «Карикатура і дійсність» (с. 8-11), С. Черкасенка «Шевченко про іногородців», (с. 11-16), С. Чалого «Нерукотворний пам'ятник Т. Шевченку» (с. 17-24), С. Русової «Мати в поезії Т. Шевченка» (с. 25-29), Д. Дорошенка «Шевченко у мистецтві» (с. 29-35), С. Титаренка «Пам'ятник Шевченку» (с. 36-48).

У статті «Виховне значення творів Т.Г. Шевченка» відзначено, що Т. Шевченко – це справді народний поет у повному значенні цього слова, бо «Ні в одного з інших поетів не виявилася в творах душа рідного йому народу з такою силою, в такій могутній красі, в такій вичерпній різнобічності, як у Шевченка; ніхто з інших поетів не збагнув так великої колективної душі тієї, як той, кого в рідній країні звикли взивати – “батько Тарас”» [1, с. 3].

Жоден з європейських поетів не надав стільки місця в своїх творах любові до рідної країни, як Т. Шевченко, й нічий твори не мають у собі стільки елементу соціальності як його ж таки поезії [1, с. 7].

Любов до рідного краю є домінуючим мотивом у творах Великого Кобзаря. На цю тему він дав прекрасні зразки високо поетичної творчості, закликаючи байдужих братів своїх:

Свою Україну любіть,
Любіть її во время люте, –
В останню тяжкую годину
За неї Господа моліть.

Думки, які надзвичайно злободенно й актуально звучать і в наші дні.

Автор статті вказує на особливе виховне значення творчості Т. Шевченка у справі формування духовних і фізичних сил української молоді, до того ж «не шляхом сухого заучування, як заучування якихось схоластичних правил, не шляхом розуму, а шляхом почуття й побожного відношення до прекрасних заповітів поета, твори його глибоко западуть в серце молоді й лишаться навіки ясними, свіжими в нім» [1, с. 9].

Однак у той час заборонялося вивчення творів Т. Шевченка у школі, а отже, для тогочасного підростаючого покоління гинув той коштовний виховний скарб, що містився в творах видатних українських письменників. Тому, за переконанням автора С. Т., тільки українська національна школа матиме змогу використовувати багатство рідного письменства й виховувати своїх учнів на ідеалах, що лишив нам у спадщину наш Кобзар [1, с. 11].

Досить цікавою, чуттєво проникливою є стаття С. Русової «Мати в поезії Т. Шевченка». С. Русова відзначає, що у «Кобзарі» не можна проминути ті чулі, ласкаві слова, якими Т. Шевченко ушанував матір, ту просту селянку матір, яка своєю щирою ласкою тільки й загоювала страждання дітей серед неволі, злиднів й неволі. Сам він в дитинстві тільки й зазнав щастя, доки жива була його мати й своєю ласкою гріла й тішила чулого хлопчика. Але рано вмерла мати, й ті обставини, серед яких урвалося її життя, навіки вразили його:

Там матір добрую мою,
Ще молодую у могилу
Нужда та праця положили...

І коли Шевченко чекав волі, справжньої волі за для колишніх кріпаків, його творча думка перш за все вітає матір, матір вільну, що випестує вже не раба, не кріпака, а вільну людину. За три роки до визволення кріпаків, коли вже ця реформа певно стояла на черзі, Т. Шевченко писав:

І сниться їй, той син Іван
І уродливий, і багатий,
Уже засватаний, жонатий
На вольній бачиться, бо й сам
Уже не панський, а на волі... [2, с. 25].

Минають віки, однак в родинному житті мати не втрапить свою природну роль виховательки, як не втрапить вона свого впливу на свою дитину, бо той вплив стає від її безмірного кохання, ніжної любові, якої дитина не почує ні від кого іншого, любові такої щирої, палкої, любові аж до самозречення. Ця любов виявляється навіть у дрібницях, з першого дня життя дитини, – не холодне впродовж довгих літ й обгортає дитину серед усяких умов життя особистим щастям чулого ласкавого почуття. Такою матір'ю, ми бачимо, у Т. Шевченка була страдниця наймичка [2, с. 26].

Такий великий ідеал матері дає Т. Шевченко, ідеал взятий з народного життя, реальний, як і вся творчість великого поета, але піднесений його натхненням. Без неї (матері), без її ласки холодно, страшно було б жити, й ніяка школа, ніякі дитячі сади або дитячі захисти не дадуть дитині того добра, добра святого, любові й ласки, не розбудять так в дітях почуття правди й любові, як щире виховання свідомої матері [2, с. 28].

Заслужують на увагу й інші матеріали про Т. Шевченка, надруковані у педагогічному часописі «Світло».

Список використаної літератури

1. С. Т. Виховне значення творів Т.Г. Шевченка / С. Т. // Світло, 1911. – Кн. 6. – С. 3-11.
2. С. Русова. Мати в поезії Т. Шевченка / С. Русова // Світло, 1914. – Кн. 6. – С. 25-29.

КОВАЛЬЧУК Тамара

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТВОРІВ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Величезний вплив на формування свідомості українця в усі часи має творчість Тараса Григоровича Шевченка: поетична і художня. Чимало дослідників вивчали

педагогічні погляди Т. Шевченка: П. Зайцев, І. Коровицький, Н. Кузьменко, В. Щурат, П. Потоцький, С. Сірополко, С. Стельмах, О. Федорук, В. Яременко, В. Яцюк, зокрема, – аналізували ті чи інші аспекти «Букваря». Г. Антонюк, Ф. Прийма, Й. Шемлей висвітлювали ставлення Шевченка до недільних шкіл. Використання Шевченком народної педагогіки відзначав Ю. Ступак. Педагогічні погляди Т. Шевченка з'ясовували й опрацьовували В. Доманицький, О. Мазуркевич, С. Чавдаров та ін. «Буквар Южнорусский» Т. Г. Шевченка – єдиний педагогічний твір поета. Проте його поетична і художня творчість як високогуманної людини, що знає ціну волі, формує українську духовність, закликає до збереження славних традицій, до миру і злагоди між людьми, має неоцінний виховний потенціал.

Співець українського народу, Великий Кобзар своїми творами «Кобзар» (1840), поема «Гайдамаки» (1841), збірки «Три літа» (1847) підніс українську літературу на вершину слави. Освіта простого люду упродовж всього життя хвилювала поета. В окремих поетичних творах Кобзаря («Наймичка», «І мертвим, і живим...», повістях «Близнецы», «Княгиня», «Прогулка с удовольствием и не без морали», «Щоденнику» та ін.) є багато цінних думок про освіту і виховання. Ці міркування не втратили актуальності і сьогодні.

Т. Г. Шевченко у поезії «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм» навчав: «Учіться, брати мої, думайте, читайте. І чужому научайтесь, й свого не цурайтесь» [1, 166]. Це духовний заповіт нащадкам, своєрідний освітньо-педагогічний дороговказ великого поета. Доброта, розум, людинолюбство, моральні чесноти великого Кобзаря та вміння переконати, захопити ідеєю, повести за собою є дороговказом у роботі сучасних педагогів [2]. Багато геніальних поетичних і прозових творів видатного Кобзаря мають виховний потенціал, спрямований на плекання національної свідомості, патріотизму, духовного збагачення особистості:

*Схаменіться! Будьте люди,
Бо лихо вам буде.
Розкуются незабаром
Заковані люди,
Настане суд, заговорять
І Дніпро, і гори [1, 164].*

Оспівування рідної мови має визначальну роль у вихованні патріотизму, любові до рідного народу, формуванні самосвідомості [2]. Вона є невмирущим виразником народних ідеалів, духовного збагачення:

*Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос – більш нічого.
А серце б'ється, ожива,
Як їх почує... [1, 224].*

Людина без любові до материнської мови не може бути вірною ні своєму народові, ні державі. У поемі «Наймичка» поет зобразив маму-селянку, виявив себе співцем материнства, розкриваючи силу материнської любові:

*Дитя моє!
...Із самого неба
Долю виплачу сльозами
І пошлю до тебе [1, 154].*

Тарас Шевченко започаткував в українській педагогіці культ жінки-матері. Поет змальовує страждання матері-наймиці, захоплювався святими материнськими почуттями. Пізніше цю ідею він висловив так:

*У нашій раї на землі
Нічого кращого немає,
Як тая мати молодая
З своїм дитяточком малим...
... І перед нею помолюся,
мов перед образом святим...* [1, 264].

Із великою симпатією видатний Кобзар писав про виховання дітей у трудових сім'ях, де матері піклуються про своїх дітей, де наполеглива праця зміцнює порядність у стосунках. Сам мріяв про родину, про затишну хаточку в гаю і садочок:

*Неначе над Дніпром широким,
В гаю – предвічному гаю,
Поставлю хаточку, садочок
Кругом хатини насажу,
Прилинеш ти у холодочок,
Тебе, мов кралу, посаджу.
Дніпро, Україну згадаєм,
Веселі селища в гаях,
Могили-гори на степах –
І веселенько заспіваєм...*

Це бажання було непереборним. Замовив крелевецькі весільні рушники з півнями майстрові Кошуку... Обраниця Лукера мала стати дружиною. Друзі відмовляли. Шевченко був неблаганним: «Навіть якби батько встав з могили, то не зміг би мене переконати відмовитися від неї...». Родинні традиції, любов, тепло і затишок, пізнані з раннього дитинства, живили великого поета впродовж усього життя. Та не судилося одружитися і збудувати «хаточку».

Багато робіт Тараса Шевченка як літературних, так і художніх наповнено духом захоплення досконалістю природи. Явища неживої природи, представники флори та фауни постійно представлені в його поезіях і художній творчості:

*Встала й весна, чорну землю
Сонну розбудила,
Уквітчала її рясом,
Барвінком укрила;
І на полі жайворонок,
Соловейко в гаї
Землю, убрану весною,
Вранці зустрічають...*

Незгасна зоря генія в нашій літературі і мистецтві. Оспівування рідної мови, непідкупної материнської любові, тепла родинного кола, підтримки і розуміння рідних сестер («А сестри, сестри, горе вам, мої голубки молодії...»), ведення розмов з друзями і листування надає нам можливості використовувати творчу спадщину Тараса Шевченка у виховному процесі. Можливості використання цього потенціалу безмежні: патріотизм, безмежна любов до своєї Вітчизни, до її історії і природи, неймовірне захоплення козацькою добою, гуманізм і відчуття несамовитого почуття

духовного комфорту та високого емоційного піднесення. Його творчість знаходила і досі знаходить приголомшливий успіх не тільки в українського читача та глядача...

Список використаної літератури

1. Шевченко Т. Г. Кобзар / Т. Г. Шевченко. – Харків: Школа, 2007. – 352 с.
2. Моціяка О. М. Проблема вивчення творчості Т. Шевченка / О. М. Моціяка // Наукові записки. Психолого-педагогічні науки. – 2011. – № 5. – С. 94–98.

МИХНЮК Сергій

ПРО ПЕДАГОГІЧНУ ВЗАЄМОДІЮ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Постать генія українського народу – Тараса Шевченка – викликає почуття національної гордості, захоплення величчю світобачення, прагнення до здійснення його державотворчих заповітів. Він – визначний мислитель, самобутній митець, талановитий поет, прозаїк і драматург, художник, гравер, просвітителю і педагог [5, 16-24]. Особливої актуальності набувають сьогодні психолого-педагогічні погляди Т. Шевченка.

Формуючи своє педагогічне кредо, Т. Г. Шевченко багато міркував над проблемою методів і методик навчання й виховання. Розширення кругозору учнів, безперервність освіти – основні дидактичні принципи його педагогічної системи. Провідну роль у справі навчання і виховання дітей Шевченко відводить народному вчителю, який повинен вірою і правдою служити народові, допомагати в міру своїх сил вийти з культурної відсталості. Вчитель мусить жити цим, інакше він не досягне своєї мети [5, 16-24]. Якщо інтерпретувати педагогічні ідеї Тараса Шевченка на сучасний лад, виникає розуміння того, що необхідною умовою підвищення ефективності усього педагогічного процесу є педагогічна взаємодія [2, 159-166].

Педагогічна взаємодія і в педагогічних, і в психологічних дослідженнях розглядається як цілеспрямований взаємообмін та взаємозбагачення змістом діяльності, досвідом, емоціями, різними позиціями і характеризується активністю, усвідомленістю, цілеспрямованістю взаємних дій обох сторін, які постають суб'єктами, де узгоджена дія результатуються і запобігається психічним станом і завжди пов'язана незалежно від намірів її учасників зі зміною цих станів (Л. Велитченко, І. Зимня, О. Киричук, Ю. Кулюткін, Г. Сухобська та ін.). Вона передбачає оптимальне співвідношення педагогічного впливу і активності учасників освітнього процесу (О. Шиянов, І. Котова) [3, 95-100].

Переведення педагогічної взаємодії на рівень особистісної взаємодії означає перетворення її на співпрацю. Г. Андреева, розглядаючи взаємодію як форму організації конкретної спільної діяльності людей, стверджує, що вона фіксує організацію спільних дій, тобто взаємодія організується у процесі спільної діяльності, «з приводу її» [1, 101].

Тому спільна діяльність передбачає включення всіх учасників освітнього процесу в обговорення і виконання дій при прийнятті рішень на різних етапах організації взаємодії, організацію «обміну діяльністю», «погодження спільної діяльності» [1, 101].

Проаналізувавши різні підходи науковців до визначення педагогічної взаємодії, дійшли висновку, що більш глибоке розуміння сутності педагогічної взаємодії подано

в концепції розвивальної взаємодії Н. Радіонової, яка розуміється автором як багатоаспектне явище: соціальне (характеризується реалізацією об'єктивно існуючих зв'язків педагогів та учнів (студентів) із навколишнім світом, один з одним; педагогічне (спеціально організовані, суспільно цінні, цілеспрямовані процеси, в ході яких на учасників взаємодії здійснюється позитивний вплив, процес і умови його розгортання); психологічне (відбуваються процеси взаєморозуміння, співпереживання, співучасті) [3, 95-100].

Як бачимо, проблема організації педагогічної взаємодії набуває особливої актуальності у сучасних умовах інноваційних змін, коли все частіше ставиться питання про нові методологічні, концептуальні положення й стратегії освіти, які забезпечували б рух у бік гуманізації освіти. Стає очевидним, що без заміщення однобічного впливу на учнів (студентів), що використовується в авторитарній педагогіці, взаємодією рівноправних суб'єктів навчання неможлива реалізація гуманістичної парадигми в освіті.

Отже, можемо стверджувати, що педагогічні погляди Тараса Шевченка були прогресивними і лишаються актуальними й сьогодні.

Список використаної літератури

1. Андреева Г. М. Социальная психология : [учебник для вузов] / Г. М. Андреева. М. : АСПЕК ПРЕСС, 2002. 364 с.
2. Ткачук Т. Л. Психологічні особливості педагогічної взаємодії викладача та студентів / Т. Л. Ткачук // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. 2016. Вип. 52. С. 159-166.
3. Пінська О. Л. Міжособистісні відносини як психологічний чинник педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу у вищій школі / О. Л. Пінська // Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія. 2017. № 2. С. 95-100.
4. Радионова Н. Ф. Взаимодействие педагогов и старших школьников : технология и творчество / Н. Ф. Радионова. Л., 1989. 84 с.
5. Тищенко Т. Освітні ідеї Тараса Григоровича Шевченка / Т. Тищенко // Педагогічні науки. 2014. Вип. 61-62. С. 16-24.

МИШАК Олена

ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ У ПОЕТИЧНІЙ І ХУДОЖНІЙ СПАДЩИНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Тарас Шевченко – центральна постать в українській літературі, у всій українській духовності, а розмаїта і багатогранна його творча спадщина – неоціненний дар українському народові.

Незважаючи на те, що Т. Г. Шевченко не працював у системі освіти й не залишив якихось праць з педагогіки, його геніальні прозові й поетичні твори насичені проблемами навчання і виховання, мають виховний потенціал, спрямований на плекання національної свідомості, патріотизму, духовного збагачення особистості; його бентежать духовна байдужість, змирення з рабським становищем свого народу.

В основі освітньо-виховного ідеалу Шевченка – щира, працююча, духовно багата людина, яка, з одного боку, і "чужому" навчається і "свого" не цурається, а з

іншого – здатна "все розібрати" і "спитати" себе: "Що ми? Чиї ми? Яких батьків? За що закуті?"

Велика виховна сила творів Т. Г. Шевченка є невичерпним джерелом у вихованні нових національно-свідомих поколінь української молоді. Його геніальні поетичні й прозові твори насичені проблемами навчання і виховання, вони несуть молоді виховний потенціал, спрямований на духовне збагачення особистості.

Поет-пророк, поет-гуманіст учив нас бути людьми за будь-яких обставин, являв світові взірці власної людської гідності, проникав у найпотаємніші куточки душі.

«Щоб не втратити суто людського і за всіх обставин лишатися справді людиною, – пише поет у листах до своїх друзів, – є лише один порятунок – освіта, навчання. Хто полюбить книгу, той далеко піде в своєму розвитку». «Книга рятує душу від здерев'яніння». «Тільки освіта забезпечує людині багатогранність знань та інтересів, широкий кругозір, всебічний розвиток її творчих сил. Особливо, якщо знання засвоєно не механічно, а свідомо, з розумінням того, де їх можна застосувати до потреб виробництва чи повсякденного життя. Така людина стає суспільно активною, ініціативною, їй властиві, як правило, гнучкий розум, естетичний смак і «ніжно величні почуття».

У своїх творах Тарас Шевченко порушував морально-етичні теми, розмірковував про важливість родинного виховання, освіти й освіченості в житті людини, про роль народних традицій і фольклору в становленні високоморальної особистості.

«Кобзар» Т. Г. Шевченка можна, без сумніву, назвати енциклопедією народної моралі, дороговказом для себе самого і для вихованців у цьому непростому житті. Вірші великого Кобзаря містять у собі неоціненний виховний потенціал, у них сконцентрований моральний кодекс наших пращурів.

Висвітлення морально-етичних проблем у творчості Т. Г. Шевченка допоможе виховувати молоде покоління на загальнолюдських цінностях, закладених у ментальності українського народу.

Творчість поета дає можливість виховувати у молодого покоління загальнолюдські моральні цінності – здатність до співчуття, поваги до жінки-матері, людську гідність, честь, патріотизм.

Художнє і наукове осмислення феномену Тараса Шевченка в межах культурного простору України вочевидь не припиниться ніколи. Адже двохсотліття його присутність в духовному житті українства переконує у тому, що кожне нове покоління прочитуватиме його твори для себе і по-своєму – під кутом зору не тільки реалій того чи іншого історичного часу, а й з відповідною кореляцією світоглядних змін у світоспогляданні людини певної історичної доби, буде це XIX, XX чи XXI століття.

РУБІНСЬКА Броніслава

**ПРО ЧИТАННЯ ВІРША Т.Г.ШЕВЧЕНКО «ЗАПОВІТ» НА УРОКАХ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ**

Читання – це різновид комунікативної діяльності людини. Ця діяльність спрямована на вилучення інформації з письмово фіксованого тексту, тому вона належить до рецептивних видів мовленнєвої діяльності, адже передбачає сприймання готового тексту, а не його творення. Навчання читання іноземною мовою –

специфічна педагогічна діяльність, що має за мету формування умінь на підґрунті навичок техніки читання та розуміння прочитаного. Проблема методики навчання, зокрема й читання, іноземної мови стала об'єктом наукового пошуку дослідників: О. Леонтьєва, І. Зимньої, В. Артемова (психологічні особливості навчання іноземної мови), Т. Олійник, О. Близнюк, Т. Панова (інтерактивні методи навчання іноземної мови), П. Бега, Л. Биркун, С. Ніколаєвої, Є. Пасова (методика викладання іноземної мови в ЗНЗ), А. Палєєвої (комунікативний підхід до навчання іноземної мови).

Окрім того, читання є підґрунтям формування соціокультурної компетентності особистості, адже опосередковує всю навчальну діяльність учнів. Воно виконує різні функції: є засобом: практичного оволодіння іноземною мовою, вивчення культури іншого народу, самоосвіти. Навчання читання іноземною мовою – специфічна педагогічна діяльність, що має за мету формування умінь на підґрунті навичок техніки читання та розуміння прочитаного. У навчанні читання виокремлюють 2 стадії: підготовча (початковий та середній етап вивчення мови; основна мета – формування техніки та елементарних умінь читання); стадія зрілого читання (мета – навчити отримувати інформацію з нового тексту).

Важливою проблемою є не тільки навчити читати але й виховати потребу у сприйнятті культурної спадщини інших народів світу та культурну спадщину власного народу.

Український народ високо цінить і шанує творчу спадщину свого великого поета-кобзаря Тараса Григоровича Шевченко. Тому відбір поетичних текстів Т.Г.Шевченко, перекладених на англійську мову, стануть невичерпним джерелом засвоєння своєї культурної спадщини та хорошим засобом для передачі культури свого народу іншим народам світу. Поетичний текст «Заповіту» є більш інформативним порівняно з іншими, справжній поетичний текст є невичерпним джерелом сенсів не лише об'єктивного, а й суб'єктивного рівня.

У процесі роботи із текстом вірша перед учителем стоїть низка завдань: передтекстовий етап (створення необхідного рівня мотивації учнів, актуалізація здобутих знань та вмінь мовного, мовленнєвого та соціокультурного характеру, формування готовності учнів до сприймання складних елементів тексту, застосування завдань випереджального характеру); текстовий етап (контроль ступеня сформованості мовних навичок і мовленнєвих умінь, розвиток умінь інтерпретації тексту); післятекстовий (розвиток інформаційно-комунікативного вміння, пов'язаного з навичками систематизувати й узагальнювати інформацію, а також навчання учнів інтерпретації образно-схематичної інформації, стисканню тексту і виділенню його основного змісту, розвиток умінь використовувати отриману інформацію в проєктній діяльності).

Організація читання вголос дітей на уроці англійської мови передбачає реалізацію декількох послідовних етапів:

1. Перевірка засвоєних на попередньому уроці виразів;
2. Постановка задачі. В інструкції визначається форма виконання (усно, якою мовою), а також підкреслюється доцільність швидкого виконання задачі.
3. Власне читання. Бажано забезпечити повну самостійність виконання.
4. Перевірка прочитаного то оцінювання. Учні здають виконані завдання.
5. Озвучення тексту. Якщо дозволяє час, це варто робити на тому ж уроці. Спочатку текст озвучує вчитель. Його можна прослухати в аудіозаписі, бажано у виконанні носія мови. Повторне читання супроводжується аналізом граматичних

форм. Доцільно організовувати навчальну діяльність школярів над поезією, використовуючи різноманітні методи аналізу тексту та роботи з ним.

Завданню передачі духу української культури засобами іноземної мови слід підпорядкувати основні зусилля вчителя при вивченні вірша Т.Г. Шевченко «Заповіт». Основною дидактичною задачею вчителя є розвиток сприймати основну думку тексту. Інколи вчитель зосереджує роботу над читанням шляхом відповідей на запитання, але цей прийом має тільки контрольний а не розвивальний сенс. Тому варто збільшувати кількість вправ, що розвивають здатність глибинного розуміння контексту. Тут можна застосувати такі вправи як змістовна ідентифікація, наприклад, вибрати рядок, в якому міститься ідея вірша; вправи на змістовий пошук, наприклад, знайти в поезії рядки, які підтверджують любов поета до України, подумати наскільки переклад на англійську мову відображає зміст поезії; вправи на змістовний вибір, наприклад, підібрати правильну відповідь із запропонованих, виокремити частини вірша, передати зміст вірша своїми словами та інші.

Оскільки будь-який вірш є відображенням світосприйняття поета, то важливим є розгляд особистого життєвого шляху поета, епохи в яку він творив, тому що це необхідно для розуміння ідеалів творця, ідеї, яку він хотів передати твором. Цей вид роботи стимулюватиме читацький інтерес. Учням можна запропонувати підготувати проект: підготувати презентацію про життєвий шлях митця, особливості доби, виведеної у «Заповіті». В результаті учні зможуть краще зрозуміти складний внутрішній світ поезії «Заповіт», зіставити суб'єктивно-оцінювальний аспект власного поверхового сприймання при першому прочитанні з глибинним сенсом поетичного твору Т. Г. Шевченко, що постане в результаті осягнення його контексту.

Зазначені прийоми зумовлюють усвідомлення змісту «Заповіту», розуміння його ідейної сутності, можливість визначення проблематики вірша, уміння пов'язувати її з сучасною ситуацією розвитку, з'ясування історично-культурного контексту поезії, осягнення стилістичних та мовних особливостей вірша.

ТРУТЕНЬ Аліна

ПОГЛЯДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА НА ВИХОВАННЯ

«Учіться, думайте, читайте.

і чужому научайтесь,

й свого не цурайтесь.»

Т. Шевченко

Великий український поет, художник, мислитель, Тарас Григорович Шевченко не був професійним педагогом, проте у своїх творах висловив багато цінних думок про освіту та виховання. Його твори несуть молоді виховний потенціал, спрямований на плекання національної свідомості, патріотизму, духовного збагачення особистості.

Т. Шевченко найбільшою цінністю природи вважав людину. Він вірив у її розум, творчі сили та здатність самовдосконалюватися. На його думку, для цього, необхідно створити певні умови, найважливішими складовими яких мають бути освіта, навчання і виховання.

У правильному вихованні людини важливу роль Т. Шевченко відводив сім'ї. Саме навчання та виховання дітей має спиратись на рідну материнську мову, народні традиції, фольклор. Тільки тоді людина готова до складання життєвих випробувань,

коли дитина виросла в люблячому середовищі батьків. Спільну трудову діяльність у сім'ї митець розглядав як основу виховання дітей.

Великий Кобзар мріяв про таку народну школу, яка б розвивала дітей розумово та фізично, а вчитель був мудрим і добрим наставником. Народний учитель повинен самовіддано служити людям та своїй батьківщині. Ідеал вчителя, за Шевченком, це людина з багатогранними знаннями і високими моральними якостями, яка здатна застосовувати свої знання та уміння в житті.

В основі освітньо-виховного ідеалу Шевченка – працьовитість. Тільки в праці людина може знайти справжнє задоволення, і тому праця повинна займати домінуюче місце в житті кожного.

Т. Шевченко у своїх творах показав власне бачення ідеї всебічного розвитку особистості. Такі напрями виховання, як сімейне, трудове, розумове, моральне, естетичне, об'єднує моральна чеснота – свідоме почуття патріотизму, яке виявляється у прагненні людини служити своїй Батьківщині, народу.

Народність поет розумів як засіб патріотичного виховання, прищеплення їй святого почуття любові до рідного краю, до знедоленого українського народу. Досягається це шляхом вивчення історії своєї батьківщини, безпосереднім життям з народом [2].

Метою розумового виховання, за Т. Шевченком, це формування вміння самостійно мислити, досвід роботи з книгою. Початкове навчання не має обмежувати розвиток дитини лише навичками читання, писання та лічби, а необхідно вже з перших років навчання давати дітям доступні їм знання про світ. Людина повинна мати добре розвинені естетичні смаки, добре орієнтуватися в образотворчому мистецтві [1].

Велика виховна сила творів Т. Г. Шевченка є невичерпним джерелом у вихованні нових національно-свідомих поколінь української молоді. Його геніальні поетичні й прозові твори насичені проблемами навчання і виховання, вони несуть молоді виховний потенціал, спрямований на духовне збагачення, як виховати Людину в людині.

Список використаної літератури

1. Кислашко О. Тарас Шевченко про виховання в дусі християнських ідеалів / Олександр Кислашко // Українська література в загальноосвітній школі. 2011. № 7/8. С. 49–50.
2. Шевченко Т. Г. Кобзар / Т. Г. Шевченко. Харків : Школа, 2007. 352 с.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА І СУЧАСНІСТЬ

БУДНІК Ірина

СОЦІАЛЬНІ ІНСТИТУТИ НАУКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ

Наукове життя сповнене творчими пошуками та рутинною працею. В ній науковець веде боротьбу з дійсністю, що пізнається, а також вступає в складні взаємовідносини зі своїми колегами, з суспільною думкою. Від науковця вимагається постійне підтвердження його професійності, що відбувається через систему об'єктивної оцінки результатів його праці, зокрема завдяки публікаціям, а також через суспільне визнання. Діяльність вченого стимулюється та оцінюється не лише грошовою винагородою, але й різного роду ступенями, званнями, нагородами (найвищою, престижною нагородою в галузі фізики, хімії, медицини, фізіології з 1901 р., а в економіці з 1969 р. є Нобелівська премія). Наукове життя постає також постійною боротьбою різноманітних думок, напрямів, боротьбою за визнання праць, ідей ученого. З іншого боку, – це боротьба за пріоритет результату, що отриманий.

Наукове визнання – це, по-перше, заслуги члена наукової спільноти у накопиченні його професійного статусу (знаходить відображення у присудженні почесних нагород і звань, в обранні на громадські посади в професійних товариствах тощо). По-друге, активність ученого у визначальних процесах діяльності наукової спільноти, актуальна знаність професіонала (результатом визнання цієї діяльності постають: розширення можливості отримувати дослідницькі субсидії або гранти, збільшення аспірантів, запрошення до участі у престижних проектах тощо).

Такий розподіл наукового визнання є найрезультативнішою організаційною інновацією науки ХХ ст., яка ефективно демонструє життєву важливість автономії спільноти вчених у будь-якій суспільній системі. Все це, однак, вторинні форми заохочення успішної роботи члена спільноти. Первинною та найголовнішою формою винагороди постає інформація. Наукова спільнота розраховується за внески інформаційними перевагами, які в умовах гострої конкуренції значно перспективніші, ніж будь-які звання та нагороди.

І, нарешті, четверта соціальна риса, яка характеризує наукову професію – зацікавленість соціального оточення у продукті діяльності її членів, що гарантує існування та дієвість науки. Для самозбереження наукової професії необхідно встановити (між наукою та суспільством) такі відносини, які б забезпечували підтримку, а також охорону від непрофесійного втручання в її головні інтереси.

Взагалі, взаємовідносини між суспільством і соціальним інститутом науки краще представляти як взаємний обмін. Суспільство підтримує науку, завдяки чому остання отримує ресурси, необхідні для свого відтворення та розвитку. Суспільна підтримка науки може здійснюватися в таких формах:

- фінансові ресурси, які суспільство (в особі держави, промислових корпорацій або приватних фондів) здатне виділити для наукових досліджень;
- матеріальні ресурси (земля, будівлі, устаткування, матеріали, енергія), необхідні для здійснення наукової діяльності;
- інтелектуальні ресурси – наукова діяльність може стійко відтворюватися лише в тому випадку, якщо суспільство здатне забезпечити приплив до наукової діяльності нового покоління молоді, рівень здібностей і підготовки якої суттєво вищий середнього.

- існує ще один ресурс, який на відміну від вищезазначених не піддається чіткому визначенню та вимірюванню, але є ключовим. Це суспільний статус, престиж науки. Суспільство повинно бачити цінність науки, як такої, а не просто сприймати її як джерело певних соціальних благ. Формування такого ставлення до науки є одним із вирішальних моментів процесу інституалізації науки.

В свою чергу і наука повинна підтримувати суспільство, даючи йому важливе, корисне та необхідне для життєдіяльності. Суспільство одержує від науки:

- перш за все знання, які науково перевірені та обґрунтовані. Ці знання, в свою чергу, можуть бути використані по-різному. Так знання про будову речовини, еволюцію Всесвіту, виникнення та розвиток життя на Землі, про походження людини тощо, беруть участь у формуванні культури та світогляду людей;

- знання породжують нові промислові, сільськогосподарські, медичні технології, нові джерела сировини та енергії, засоби зв'язку та транспорт, навіть нові сфери людської діяльності. На них суспільство спирається при вирішенні багатьох соціальних проблем;

- особливим є вид знань про шляхи та методи ефективного використання результатів наукових досліджень з практичною метою. Сам по собі новий науковий результат, навіть найперспективніший у практичному відношенні, є не більш ніж напівфабрикат, опрацювання якого також потребує, як правило, кваліфікації наукових працівників;

- крім того, вчені–викладачі забезпечують процес відтворення науки, формують інтелектуальний потенціал суспільства в цілому, необхідний для різних сфер діяльності зокрема;

- і, нарешті, ще один важливий вид наукового продукту для суспільства – це використання кваліфікації та досвіду вчених при підготовці та реалізації різних соціальних, економічних, культурних, політичних програм, при підготовці управлінських рішень взагалі.

Отже, всі ці риси життєво важливі для існування науки та наукової професії, оскільки завдяки їм надходять необхідні ресурси. Разом з тим, і для сучасного суспільства, якщо воно хоче бути й залишатися такими, підтримка соціального інституту науки життєво необхідна. Культура, світогляд, виробнича діяльність людини, її повсякденне життя – все це суттєво залежить від науки та професійної діяльності вчених.

ДОЙЧИК Максим
ДОЙЧИК Оксана

ІДЕЯ ГІДНОСТІ ЛЮДИНИ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Антропоцентризм поезії Т. Шевченка виявляється у його непохитній вірі в людину, в її внутрішню красу й багатство душі. Людина, створена за образом і подобою Божою, стає духовним центром всієї творчості Т. Шевченка: боротьба між добром і злом в людині, найдрібніші пориви душі, біль і радість, прагнення до свободи внутрішньої і волі для всього народу, – все це знаходить своє відображення в поезії автора, бо є, на його думку, важливішим за речі матеріального світу.

Людина в Т. Шевченка не безлика, а внутрішньо багатогранна, здатна на глибокі внутрішні переживання, моральний вибір, самопожертву і спокуту («Катерина», «Наймичка», «Відьма», «Неофіти», «Марія», «Сон», «Юродивий», «Гайдамаки», тощо). Все людське знаходить своє відображення у творах поета, де

чітко простежуються автобіографічні мотиви і світоглядний вплив визначальних історичних подій. Патріотизм Т. Шевченка базується на любові й вірі у відродження своєї держави, відродження гідності українця, цінності людської особистості: *Нема на світі України, немає другого Дніпра* (І мертвим, і живим,...1845).

Гідність людини невіддільно пов'язана із гідністю нації. Людина Т. Шевченка не існує сама по собі, окремо від свого коріння. Зважаючи на складний життєвий шлях самого автора, життя на чужині прирівнюється до смерті, духовної смерті людини, яка втрачає свою внутрішню цілісність, опиняючись не на своїй рідній землі: *На чужині не ті люде, – / Тяжко з ними жити! / Ні з ким буде поплакати, / Ні поговорити.* (Думка, 1838). Тому так часто ліричний герой Т. Шевченка, шукаючи долі на чужині, гине, пропадає безвісти: *Тече вода в синє море, / Та не витікає; / Шука козак свою долю, / а долі немає.* (Думка, 1838). Людина, яка втрачає віру в майбутнє своєї держави, зраджує свою мову і культуру перетворюється на «свинопаса», «раба» (Юродивий, 1857). Таку людину і такий народ, на думку Т. Шевченка, чекає кара Бога за те, що зрадили своє, що дозволили засліпити себе і панувати чужинцям на своїй землі: *А ми дивились та мовчали / Та мовчки чухали чуби. / Німії, подлії раби, / Підніжки царськії, лакеї / Капрала п'яного!* (Юродивий, 1857). «Кара посилається як кара за гріх оспалости, за те, що на грішній землі замість «прадідів великих» розпаношилися «правнуки погані», що «дали себе в пута взяти»» [1, с. 21]: *Не дуріте самі себе, / Учітесь, читайте, / І чужому навчайтесь, / Й свого не цурайтесь. / Бо хто матір забуває, / Того бог карає, / Того діти цураються, / В хату не пускають* (І мертвим, і живим,...1845). Щоразу закликаючи людину цінувати і любити своє, свою історію, землю, культуру, поет акцентує увагу на тому, що людина не може бути вільною і гідною без усвідомлення і реалізації себе як гідного, освіченого громадянина своєї держави (*Умійтеся! Образ божий багом не скверніте!* (І мертвим, і живим,...1845); *Якби ви вчилися так, як треба / то й мудрость була би своя* (І мертвим, і живим,...1845), відповідального за її духовне і культурне збереження і процвітання: *Розкуйтеся, братайтеся! / У чужому краю / не шукайте, не питаєте / того, що немає / і на небі, а не тільки / на чужому полі. / В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля* (І мертвим, і живим,...1845).

Гідність людини в поета зіставляється, передовсім, зі свободою: свободою фізичною і свободою духу, вільного і нескореного: *Бо де нема святої волі, / Не буде там добра ніколи. / Нащо ж себе таки дурить?* (Царі, 1848). Саме тому свобода постає однією з центральних тем усієї творчості Т. Шевченка. Без неї людина не може бути внутрішньо цілісною і гідною. Воля – це її душа: *Не вмирає душа наша, / Не вмирає воля* (Кавказ, 1845). Ідеалом такої гідної людини Т. Шевченко вважає козака, підкреслюючи «його «*благородство*», «*чисте серце*», сповнене «*козацької крові*», крові відважних лицарів, нарешті, його володар мусить мати «*сміле, орле око*», бути любомудрим, бути «*апостолом правди і науки*», апостолом мудрости» [1, с. 151]: *Найшовсь-таки один козак / Із міліона свинопасів* (Юродивий, 1857). Тому «конечним ідеалом» Т. Шевченка є утвердження українського вільного суспільства і держави, сперті на знання і справедливість, а «моральним ідеалом» людини є вільний дух [3, с. 23-25].

Визнаючи свободу людини і нації основою гідності людини, поет закликає свій народ до боротьби за волю і незалежність, за що його звинувачували у «фанатичному засліпленні», яке, на думку Д. Донцова, було «нічим іншим як героїчним наставленням нашого минулого» [1, с. 51]: *вставайте, / Кайдани порвіте / І вражою злою кров'ю / Волю окропіте* (Заповіт, 1845). Т. Шевченко, як ніхто, розумів, що

гідною і розвинутою українська нація зможе бути лише на оновленій, вільній землі: *І на оновленій землі / Врага не буде, супостата, / А буде син, і буде мати, / І будуть люде на землі* (І Архімед, і Галілей, 1860); *І забудеться срамотня / Давня година, / І оживе добра слава, / Слава України* (І мертвим, і живим,...1845).

Незважаючи на спроби ідеологічної «канонізації» творчості Т. Шевченка в різні історичні періоди, його розуміння гідності людини, сутнісно віддзеркалюючи вічне, загальнолюдське, продовжує нас надихати своєю духовною глибиною та евристичністю.

Список використаної літератури

1. Донцов Д.І. Дух нашої давнини: 2-ге вид. Мюнхен, Монреаль, 1951. 341 с.
2. Шевченко Т.Г. Кобзар. Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1964. 621 с.
3. Шлемкевич М. Загублена українська людина. Київ : МП Фенікс, 1992. 158 с.

ЖУЛИНСЬКА Вікторія

ІДЕЇ КОБЗАРЯ У ВИКЛАДАЦЬКІЙ ПРАКТИЦІ

Творчість Т. Шевченка, незважаючи на безперервну мінливість культурного контексту на Україні, не втратила, а навпаки, набула своєї естетичної вартості. Сьогодні з упевненістю і компетентністю поетична спадщина Т. Шевченка розглядається крізь призму філософії. Поняття волі, істини, долі, щастя витлумачуються як філософські категорії, присутні у творах поета.

Правда – як центральне мірило всього людського – пронизує червоною ниткою не лише особисте життя Т. Шевченка, його світогляд, а в першу чергу поезії, зокрема, двох сюжетних груп: фольклорної та історико-політичної. Правда діє на трьох відмінних, хоч надто зближених рівнях: на рівні етнокультурного етносу, тобто українського народу, на рівні історичному, і на рівні загальнолюдського світобачення. Ці рівні дають змогу виділити поетичну та понятійну правду і простежити відповідність між ними. На першому рівні Шевченківський текст, наділяючи образи, безпосередньо взяті з фольклорного багатства або споріднено створені, етичним змістом, робить їх важливими складниками духовного буття України; на другому рівні – показує українську історію, романтизуючи і домислюючи її; на третьому – запліднює зображувану дійсність загальнолюдським смислом. Ця троїста етична спрямованість творчості Шевченка виявляється у двох (названих вище) сюжетних групах.

Т. Шевченко виступив із найбільш дозрілим синтезом ідей правди, що знайшов вираження в довершеній поетичній формі. У «Словнику мови Шевченка» (К., 1964), який налічує 10116 слів, слова «істина» і «правда» вжито аж 587 разів. Можна з упевненістю говорити, що правда для Шевченка була не лише теоретична, пізнавальна, а й «практична»: тобто певна справедливість певний справедливий лад у людському світі. Про це свідчать цифри, вказані вище.

Фундаментальною основою філософських концепцій Т. Шевченка в творах історико-політичної групи є наголошення на вірі в неминучість змін, у триумф правди і волі, бо ж, пізнаючи правду, людина доростає до волі. У цьому контексті виразно видно, чому метою «історичної поезії» поета стало дослідження таємниць історії героїчних моментів, шляхетних поривань і великих злочинів, проявів зради й відступництва, патріотичних вчинків і болючих незгод. Цю думку найяскравіше виражав Т. Шевченко у своїй знаменитій поемі «Гайдамаки». Посилаючи думи в

рідний край, Т. Шевченко всю увагу сконцентровує на ідеях правди і свободи, долі і людських стражданнях. Як відомо з романтичної філософії, ставлення до страждання не залишається без впливу на концепцію смислу історії. У поемі «Гайдамаки» страждання співвідноситься із сирітством, самотністю у несправедливому суспільстві. Шевченківські страждання нерозривні з роздумами про смисл існування, коли особливої уваги набуває ставлення до правди і світу. Розуміння страждання як наслідку не лише самотності, а й буття суспільної деморалізації та появи всілякого роду зла за умов соціального, національного, духовного гніту породжує гнівні обурення в поемі «Гайдамаки»:

У творах історико-політичної групи, зокрема, у поемах «Тарасова ніч», «Гамалія», «Гайдамаки», на перший план виступає понятійна правда. Дійсно, основою цих творів є справжній історичний матеріал, а героями виступають реальні особи. В основу поеми «Тарасова ніч» покладена історична подія – перемога козаків над військом польської шляхти у 1630 році під Переяславом, а серед безстрашних ватажків селянсько-козацьких повстань кінця XVI століття – Тараса Федоровича (Трясила), Павла Павлюка, Северина Наливайка, Якова Остряниці – першого з них Т.Шевченко оспівав особливо натхненно і, зокрема, Івана Підкову в однойменній поемі.

Простежуючи плинність історії, Т. Шевченко не міг не зобразити відчайдушні морські походи козаків у Варну, Ізмаїл, Кілію, Кафу, Синоп, Трапезунд, Константинополь за щастя і волю. Один з таких походів відтворено у поемі «Гамалія». Зосереджуючись на минулому, Т.Шевченко малює картину, сповнену страждання, безнадійності, зосереджуючись на тому, що буде, стає пророком світлого майбутнього. Поема розпочинається піснею невільників-українців, що страждають у турецькому ярмі через відсутність звісток з рідної землі, але прагнуть до боротьби, яку підніме отаман Гамалія. Місце бою – Скутера – стає ніби мірилом всього лиха, бенкетом, де випивається чаша правди. На відміну від «Гайдамак» і «Тарасової ночі», де за правду борються і «словом, і ножем, і списом», у «Гамалії» битва за справедливість – «робота», після якої козаки «зійшлись, люльки з пожару запалили» і попливли додому. Все це створюється засобами романтизму, яких, звичайно, не позбавлені перші дві поеми. Але тут на перший план виступає переконливіший вимисел і повністю існує відповідність поетичної і понятійної правди. Баладам «Тополя», «Утоплена», «Лілея» Т. Шевченка властиве поєднання ліричного струменя з епічною розповіддю, яке йде від народної поезії. У давній жанр балади поет вводить людину з низів, з народу, яка прагне бути щасливою і навіть бореться за нього. Це – Ганна, що стала жертвою зазидуючої матері – «утоплена»; «чорнобрива» дівчина, яка полюбила козака і не схотіла за старого, багатого заміж виходити, а «тополею» зробилась; дівчина «Лілея», котру породила мати покритка.

Чому героїні балад відходять у світ природи? Бо тільки вона відкликається на те, що діється в серці бідної дівчини, коли навіть рідна мати не хоче щастя частинці своєї душі. Для Т. Шевченка життєва правда залишається святою. Фантастичні образи й події в баладах – лише художня умовність, засіб поетичного відтворення народних вірувань та уявлень. Але передані вони з таким живим почуттям, з такою щирою безпосередністю, з якою міг передати лише справжній народний співець.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА І СУЧАСНА ВИЩА ОСВІТА

Освіта має допомогти майбутньому фахівцю орієнтуватися в різних ситуаціях. Т. Г. Шевченко виніс глибоку переконаність, що освіта має розвинути у людини прагнення до вдосконалення своїх знань. Поет наголошував, що людина, яка не спроможна розуміти навколишній світ, не може бути справжньою людиною [3, 7-8].

Провідні завдання щодо виховання студентів визначені Національною доктриною розвитку освіти України у ХХІ ст. До них належать: формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля держави, готовності її захищати; забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, жінки-матері, культури та історії свого народу; формування високої мовної культури, оволодіння українською мовою; виховання духовної культури особистості, створення умов для вибору наукової світоглядницької позиції; формування творчої, працелюбної особистості, виховання цивілізованого господаря [2, 17-18]; прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій українців та інших народів; забезпечення повноцінного фізичного розвитку дітей і молоді, охорони та зміцнення їхнього здоров'я; формування екологічної культури людини, гармонії її стосунків із природою; розвиток індивідуальних здібностей і талантів молоді; виховання поваги до Конституції, законодавства України, державної символіки; формування глибокого усвідомлення взаємозв'язку між ідеями свободи, правами людини [5, 21-22] та її громадською відповідальністю; формування в дітей і молоді вміння міжособистісного спілкування та підготовка їх до життя в умовах ринкових відносин [4, 2-4].

Тарас Шевченко відродив у сучасній українській нації національну самоповагу та прагнення до самостійного державно-політичного існування, поставив боротьбу за відродження держави із становища мрії в стан активної діяльності. Т. Шевченка надавав вчителю народної школи визначальну роль у вихованні патріотизму [1, 6-9]. Нині завдання викладача закладу вищої освіти реалізувати принципи навчання на лекціях та практичних заняттях, що сприятимуть формуванню у молоді самосвідомості.

На різних формах організації навчальної діяльності одні дидактичні принципи навчання будуть домінуючими, інші – другорядними. На лекції домінуючими принципами навчання можуть бути: науковість, виховуючого навчання, зв'язок теорії з практикою. На семінарських заняттях: урахування індивідуальних особливостей студентів, активність і свідомість, зв'язок теорії з практикою. На лабораторних і практичних заняттях: виховуючого навчання, врахування індивідуальних особливостей студентів, зв'язок теорії з практикою. Під час проведення аудиторної самостійної роботи студентів: виховуючого навчання, врахування індивідуальних особливостей студентів, активність і свідомість [1, 18-21].

Для досягнення поставленої мети заняття викладачі фахових дисциплін керуються системою дидактичних принципів і правил. Так, прийомами реалізації принципа виховуючого навчання є: особистий приклад викладача (відношення до навколишнього світу та своєї справи, педагогічний такт, зовнішній вигляд); закладання даного принципу у зміст дисципліни: виконання виховної мети заняття, використання таких прикладів, які сприяють формуванню у студентів інтересу до обраної професії, любові до Батьківщини, доброго відношення до друзів (приклади,

що характеризують досягнення сільськогосподарських наук, знайомлять з працями відомих учених, громадських діячів); використання таких методів навчання, що активізують пізнавальну діяльність студентів (проблемно-пошукових та ігрових); систематичність контролю за навчальною діяльністю студентів сприяє формуванню у них дисциплінованості, самостійності.

Геніальні поетичні й прозові твори Тараса Шевченка, насичені проблемами навчання і виховання, несуть молоді виховний потенціал, спрямований на плекання національної свідомості, патріотизму.

Список використаної літератури

1. Журавська Н.С. Методика навчання та виховання у вищих навчальних закладах країн Європейського Союзу та України. *Порівняльний аспект*: моногр. Ніжин: ПП Лисенко ММ., 2015. 608 с.
2. Кубіцький С.О. Сучасні технології соціальної роботи: світовий досвід та тенденції розвитку в Україні: моногр. Київ: Міленіум, 2015. 332 с.
3. Марушкевич А.А. Етнопедагогіка: навч. посібник. Київ: Київський університет, 2003. 149 с.
4. Національна доктрина розвитку освіти. Київ: Освіта, 2002. 24 квіт. – 1 травня (№ 26). С. 2 – 4.
5. Ящук С. П. Конституционное и международное право: совершенствование основного закона. *Сучасні напрями теоретичних і прикладних досліджень*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 20–31 берез. 2012 р.). Одеса, 2012. Т. 18. С. 21–22.

**КАЛІНІЧЕНКО Анна,
АФАНАСЕНКО Лариса**

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Формування національної самосвідомості українців є питанням життєвих принципів та ідеалів, розуміння мети, сенсу та цінності життя, визначення громадської та політичної позиції. Це відзеркалення становлення національних ідей та духовних підстав державотворення як у минулому, так і нині та в майбутньому.

Джерелом духовних цінностей, ідеалів та переконань стали звичаї національного укладу життя, історія, споконвічні прагнення нашого народу до Волі та Незалежності, які повно відображені у творчій спадщині Тараса Шевченка. Відчуваючи нерозривний зв'язок з народом, поет сміливо проявляв любов до Батьківщини, пройнятою священною ненавистю до ворогів і гнобителів України. Він піднявся на височінь національного поета тому, що сказав своєму народові саме те, що потребувало загальнонаціонального усвідомлення.

Соціально-психологічна фундаментальність творчості Тараса Шевченка визначається з конкретно-узагальненого ставлення до відданості, надії та віри у свій народ. Саме з любові до України виникає шевченківська позиція пробудження людської гідності, сили протесту і бунтарства. Головним образом творчого спадку Великого Кобзаря виступає народний повстанець-гайдамака, козак-запорожець як охоронець рідного краю, носій народної правди і честі [1]. Поетична сила Т. Шевченка полягає в тому, що він зумів серед мертвої тиші страху, ненависті,

підозри, загальної заціпенілості, посіяти надію на краще майбутнє. Можна сказати, що поет бачив порятунок народу, покращення життя нації лише на шляху морального вдосконалення суспільства. Формування національної самосвідомості, відчуття відповідальності за свої вчинки та віру в себе визначає розвиток особистості на терені рідної Землі й трансформує соціальний хаос на більш гармонійну структуру. Шевченкова психологія багата емоційною наснагою образів, широтою і діяльністю асоціативного мислення. В ній крізь людські переживання, приниження, відчай, крізь призму особистісного сприйняття виступає вселюдське: досвід минувшини – з сучасним життям і прагненням народів світу. У цьому розумінні творча спадщина митця є невичерпною. Нові, прийдешні покоління знаходитимуть у ній синтез народного і вселюдського досвіду, як ми знаходимо його в книгах древніх, що вік їхній вимірюється тисячоліттями [2].

У свою чергу становлення особистості Тараса Шевченка на цих підставах формує уявлення про нього, розуміння його у масовій свідомості як істинно національного провідника і генія, що втілює високий національний, суспільно-політичний та громадський рівень цієї свідомості, дієвості народних мас, представників інших верств і прошарків українського суспільства.

Зануритись та пізнати творчий і життєвий шлях Тараса Шевченка означає відкрити для себе свої можливості духовного, політичного й національного самоудосконалення. Місце і значення митця в національному самопізнанні, самоусвідомленні та самоздійсненні українців не можна зрозуміти до кінця без з'ясування національних особливостей та національних складових змісту його духовного світу. Основоположним поняттям якого виступає національна честь, гідність, відданість, добре ім'я та священний обов'язок, свідомий вибір життєвих цінностей.

Співвіднесення власних установок з життєвими цінностями Тараса Шевченка, активізує усвідомлення своєї відповідальності перед народом, його минулим, теперішнім і майбутнім. Результативністю самопізнання визначається побудова своїх життєвих принципів та ідеалів, формування почуття любові та самовіддачі до Батьківщини.

Відтак, постать Великого Кобзаря виступає для нас джерелом національного внутрішнього самопізнання, самоусвідомлення та самоствердження, життєвих принципів та ідеалів, співвіднесення себе з ним як уособленням взірця духовної, громадської та соціально-політичної досконалості української людини з відповідними узагальненнями та висновками, джерело самоствердження української нації у світовій спільноті. Творчість Тараса Шевченка належить до явищ вічності, що відображається в самосвідомості українського суспільства.

Список використаної літератури

1. Кислашко О. Тарас Шевченко про виховання в душі християнських ідеалів. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2011. № 7/8. С. 49–50.
2. Моціяка О. Проблема вивчення творчості Т. Шевченка. *Наукові записки. Психолого-педагогічні науки*. 2011. № 5. С. 94–98.

ІНОВАЦІЙНІ ПОГЛЯДИ УКРАЇНСЬКОГО ПРОВІДЦЯ ХІХ СТОЛІТТЯ

Шевченко – постать в українській історії, для якої творчість була не тільки духовною потребою, а й формою протесту проти царського свавілля. Записуючи рядок за рядком, він підтверджував свої ж слова: «Караюсь, мучуся... але не каюсь!...».

Однією з могутніх вершин революційно-викривальної поезії Т. Шевченка того часу став «Кавказ» – рідкісний емоційний твір, надзвичайно глибокий і значущий своїми суспільно-політичними ідеями. Через одинадцять днів після завершення «І мертвим, і живим...» поет пише нове послання - «Як умру, то поховайте...», звернене вже не до інтелігенції, а до народу, до селянства, яке єдине, за Шевченком, здатне і повинне повалити ненависний самодержавно-кріпосницький лад і натомість створити нове суспільство, суспільство здійснених ідеалів волі, нову, велику, вільну сім'ю вільних народів. Наприкінці 1859 року Т. Шевченко написав поезії «Подражаніє Іезекіїлю. Глава 19» та «Осії. Глава XIV. Подражаніє», в яких висловив глибоку віру в неминучий кінець самодержавного ладу.

Біблійна образність, до якої вдавався поет, була формою звеличення сучасної йому революційної боротьби, вираженням революційно-демократичного пафосу своєї поезії. У вірші «І Архімед, і Галілей...» (1860) Т. Шевченко пророкує торжество майбутнього вільного демократичного суспільства.

Т. Г. Шевченко надавав дуже велике значення в розвитку людини у формуванні її духовності правильному сімейному вихованню, розумному співвідношенню батьківської любові до своєї дитини з вимогливістю, батьківського піклування про сина чи доньку з суспільною необхідністю готувати їх до життя і праці. Із великим гнівом говорив поет про шкоду, якої завдає молодим людям атмосфера сімейного виховання в міщанських і поміщицьких родинах.

Значне місце у творчості Т. Г. Шевченка займає проблема трудового виховання підростаючого покоління, його значення у формуванні розуміння юнаком чи дівчиною того, що є добро і справедливість, щастя і доля. Він спостерігав, як у праці формуються справжні люди і як у результаті нетрудового виховання виростають діти морально покалічені.

Нову школу поет не уявляв без поєднання освіти і праці. Про Шевченкові спроби внести в загальну освіту елементи трудового виховання свідчить його робота над складанням підручника для народної школи. Він виходив з того, що навчання – це важка повсякденна праця, тому оволодіння знаннями досягається не шляхом якоїсь там таємничої інтуїції, а у процесі практики, важкої життєвої боротьби.

Адекватне осмислення поглядів Шевченка на школу та освіту можливе в контексті тогочасних суспільних, культурних та комунікаційних реалій. Його життя припало на перехідну епоху, коли здійснювалося руйнування традиційних структур аграрних суспільств, йшло формування суспільств індустріальних з відносно динамічними й ефективними засобами зв'язку, що, у свою чергу, сприяло становленню новочасних національних спільнот. Ці зміни вели до відповідних змін у освітній сфері. На зміну конфесійній школі, яка була притаманна аграрним суспільствам, йшла школа світська, котра в кінцевому рахунку мала на меті сформувати громадянина національної держави і дати йому знання, необхідні в різних сферах суспільної діяльності.

Народну освіту Т. Г. Шевченко розглядав як справу першорядного суспільного значення. Кобзар славив світоч знань, схилявся перед людською вихованістю й інтелектом, чемністю, повагою до літніх, бо саме ці категорії завжди були об'єктом народної педагогіки.

Особливо важливо, радив Т. Г. Шевченко, диференційовано, тактовно підходити до оцінки пізнавальних сил дитини в перші дні навчання, оберігати її від невдач доти, доки вона не захопиться новим для себе видом роботи. На цьому етапі надзвичайно важливо в межах педагогічної доцільності стимулювати, заохотити перші успіхи школярів.

З творів Шевченка можна отримати чітке уявлення про ідеал учителя. Таким ідеалом для нього була людина з багатогранними знаннями і високими моральними якостями, яка здатна застосовувати свої знання в житті, уміє цінувати мистецтво, любить працю. Виховному ідеалові Шевченка властива така риса, як працьовитість. Праця повинна займати, на його думку, головне місце в житті людини.

Т. Г. Шевченко виніс глибоку переконаність, що освіта має допомогти людині орієнтуватися в різних ситуаціях, розвинути у неї прагнення до вдосконалення своїх знань, розширення свого кругозору. Людина, яка не спроможна розуміти навколишній світ, говорив поет, не може бути справжньою людиною. Навіть відвідування школи, якщо зміст її роботи не зорієнтований на всебічний розвиток особи, підготує лише пустомелів. Тому сам факт навчання ще не засвідчує освіченості.

КОСТЕНКО Микола

СУЧАСНИЙ ЛІДЕР: ОСВІТНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Термін «лідерство» є одним з найбільш загальноновживаних у мові сучасної людини, але реальне розуміння змісту цього поняття частіше за все відсутнє або деформоване. Зазвичай лідерство відноситься до бізнес-категорії і, таким чином, поняття має обмежену інтерпретацію. Стивен Заффон (Генеральний директор, Landmark Education, Vanto Group), один з розробників Онтологічної моделі лідерства, зазначав, що лідерство – це здійснення можливостей, які перевершують самих нас. З ним не народжуються і воно не дається завдяки здобутій посаді. Лідерство безпосередньо пов'язане з майбутнім, яке ми збираємося будувати і яке не завжди відповідає існуючій реальності. Шлях до цього майбутнього не завжди очевидний, а результат буде залежати від життєвої позиції лідера.

Сфера зацікавленості будь-якого лідера – це майбутнє. Сучасний лідер повинен вміти трансформувати свої моральні цінності в практичні кроки, мрії – в реальність, перепони – в інновації. Важлива компетенція лідера – вміння виходити за рамки сьогодення, вміння нестандартно мислити. Лідер повинен швидко адаптуватися до змін, брати відповідальність, змінювати інших, об'єднувати та надихати на успішний результат. Ефективність лідера визначається вмінням бачити різнополярну варіативність можливих рішень, здібність інтегрувати крайнощі та робити відповідальний вибір.

Ініціативність, самостійність у прийнятті рішень, вміння впливати та надихати – основні критерії лідерства. Лідер-оптиміст завжди охоче вислуховує інших, тому що завжди чекає гарних новин. Лідер любить спілкуватися з людьми, його цікавлять інші. Хороший лідер буває завжди доступний, не ховається від людей, він людяний,

усвідомлює власні слабості, що робить його більш терпимим до слабкостей інших. Лідер повинен бути сміливим, він пробує нові способи виконання завдань, шукає кращі. Але він ніколи не робить це необгрунтовано.

Лідер має широту поглядів, виявляє зацікавленість до всіх аспектів діяльності людей. Лідер повинен бути рішучим, адже потрібна справжня сміливість та мужність, щоб прийняти рішення й усвідомлювати, що воно може бути помилковим. Справжній лідер тактовний і уважний. Основний принцип діяльності: критикувати роботу, а не людину. Лідер повинен бути чесним, вміє визнавати свої помилки. Не завжди легко сказати правду, не заторкнувши почуття інших і не показавши себе нетактовним, але чесність в інтересах справи та загального блага повинна бути понад усе. Лідер честолюбний, радіє не лише за себе, але і за досягнення та успіхи колег. Він надихає інших своїм ентузіазмом, оптимізмом та енергією. Лідер повинен бути наставником. Він допомагає своїм підлеглим розвивати в собі впевненість, любов до людей, честолюбство, ентузіазм, чесність, врівноваженість і рішучість. Лідер упевнений у собі, без зарозумілості. Віра в свої сили без зарозумілості – відмінна риса сильного лідера.

Жоден з підходів до розуміння лідерства не містить готових рецептів та прямих уніфікованих вказівок для того, як стати лідером. Лідер – це особа, яка домінує над групою в силу своїх індивідуальних моральних якостей та реагує на всі зміни у суспільстві. Планування–організація–мотивація–оцінка є основними складовими практичних дій лідера, основа лідерської активності. Саме планування відбувається за умови врахування тих світоглядних проблем, які виникають у суспільстві (колективі). Лідери мають сміливість пов'язати себе з можливостями, що поки здаються недосяжними. Вміння прийняти позицію відносно майбутнього, яке зараз є лише можливістю – це виключно екзистенційна дія, що існує лише гіпотетично. Реальність, умови, обставини майбутнього існують як результат роздумів, а не у вигляді доведених фактів. Традиційна людина мислить в межах причинно–наслідкових зв'язків або лінійної логіки, такий спосіб мислення обмежує її можливості щодо реалізації проекту майбутнього. Тому характерною рисою лідера є вміння успішно виконувати проекти, які перевершують можливості.

МАЦЕНКО Леся

ШЕВЧЕНКО І МАЙДАН: ДВА ЮВІЛЕЇ

На зазначену тему в мережі Інтернет є багато роздумів, статей, відео, фотографій, картин, віршів, сценаріїв виховних заходів, пісень на слова Кобзаря. Про це написали у своїх статтях Т.Андрухович, М.Городенко, Т.Ю. Гранчак, М.Жулинський, К.Кисельова, Б.Тихолоз, Г.Л.Токмань, К. Якубовська-Кравчик та інші автори.

У цьому році українці відзначають 5-ту річницю Майдану і 205-ту річницю від дня народження Тараса Григоровича Шевченка. У 2014 році, коли готувалось святкування 200-ї річниці з дня народження Кобзаря, було заплановано чимало різних заходів. Але погодьтеся, кращого «подарунка» для Шевченка на день народження, ніж Революція Гідності, важко придумати.

У даній роботі вважаємо за доцільне проаналізувати, як саме вплинув Шевченко на Майдан? Чи можливо виховати справжніх патріотів Україні без

допомоги Шевченка? Як ми, як учасники Революції Гідності, сприймали і оцінювали присутність Тараса Шевченка на Майдані? У чому ця присутність проявлялась?

1 грудня 2013 року саме від пам'ятника Шевченку рушила хода до Майдану Незалежності. Тоді на Майдан вийшов мільйон українців.

Портрети Шевченка і рядки з його віршів були на палатках, на барикадах, на стінах будівель у вигляді графіті, плакатів, малюнків, листівок. Був портрет, прикрашений рушниками, на сцені Майдану, поруч з іконами. Виступаючи зі сцени часто цитували Шевченка, за екраном демонструвалось відео, звучали патріотичні пісні, в тому числі і на слова Тараса.

Шевченка зображували не тільки традиційно. Був його портрет у балаклаві із надписом «Вогонь запеклих не пече» («Гамалія»). Поряд – Леся Українка із закликом «Хто визволиться сам, той буде вільний...», і Іван Франко «Наше все життя – війна». На картині художника Юрія Шаповала Тарас Шевченко крокує до палаючої барикади вулицею Грушевського із шиною через плече. Були й інші зображення, наприклад Шевченко у касці, які робили його образ наближеним до майданівців.

Які ж твори Тараса Григоровича були найактуальнішими в часи Майдану? Перш за все, це поема «Кавказ», яку зробив близькою і зрозумілою, особливо для молоді, 21-річний Сергій Нігоян із Дніпропетровщини, коли прочитав уривок з неї, взявши участь у мистецькому телепроекті «Наш Шевченко». Після загибелі Сергія 22 січня 2014 р. на вулиці Грушевського для майданівців він став одним із «великих лицарів», про яких писав Тарас Григорович. «І вам слава, сині гори, / Кригою окуті. / І Вам, лицарі великі, / Богом не забуті. / Борітеся — поборете, / Вам Бог помагає! / За вас правда, за вас слава / І воля святая!» Сенатор із США Дж. Маккейн, виступаючи на сцені Майдану, цитував Шевченка: «Свою Україну любіть, / Любіть її... Во врем'я люте, / В останню тяжкую минуту / за неї Господа моліть» («Чи ми ще зійдемося знову?») з циклу «В казематі»). У ніч штурму зі сцени Майдану поет Дмитро Павличко читає Шевченків «Заповіт»: «Поховайте та вставайте, / Кайдани порвіте»... Звучали також твори «Гайдамаки», «І мертвим, і живим ...» та інші.

На Майдані звучало багато патріотичних пісень, були й пісні на слова Тараса Григоровича. Це «Реве та стогне Дніпр широкий», пісні гурту «Кому вниз» – «Суботів», «Розрита могила», «З холодного яру», Ірини Білик – «Бандуристе, орле сизий», Скрибіна – «Мені однаково», гурту «Тарасова ніч» – «Заповіт».

Катажина Якубовська-Кравчик, польська дослідниця творчості Кобзаря, написала: «Тарас Шевченко давно став символом боротьби для українців. І Майдан був ще одним підтвердженням цього. Революційна поезія Кобзаря вкотре стала рушійною силою жаги до змін». «Неймовірним є те, - додає авторка - що людина, яка народилася у сім'ї кріпака, змогла так далеко піти у своєму розвитку...» «На Майдані Шевченко був у дуже різних формах: графіті, малюнках, плакатах у поєднанні з цитатами з його поезії із закликами до бою, революції. Шевченко став одним із майданівців. Майдан змусив знову відкрити Шевченка» - підсумувала авторка.

Надзвичайно влучно описала відчуття майданівців Ганна Леонідівна Токмань: «Ця битва за самостійну (у широкому сенсі – вільну, справедливую, самодостатню, гідну) Україну була настільки важливою в історичній долі нації, що когорта її бійців подолала часові межі: на невеликий простір Майдану в центрі Києва прийшли герої з минулого, серед них – Тарас Шевченко, поет, пророк, художник. Шевченко був з нами – воював, співав, міркував, кликав уперед. Він був поруч і водночас – у кожному з нас, у серці. Ми його бачили і чули із зовні». «Тарас Шевченко прийшов на Майдан, щоб стати в лави його бійців; кожний з майданівців приходив до Тараса Григоровича

– по наснагу, інтелектуальну аналітику, моральну допомогу у важку, іноді смертну хвилину».

Дуже правдиво і емоційно описав присутність на Майдані Шевченка Микола Жулинський, академік НАН України: «Український Євромайдан вирує! На нашвидкуруч споруджених барикадах, на наметах, на залізних бочках, кучугурах почорнілого снігу, на дерев'яних конструкціях, обплетених колючим дротом, на польових кухнях, на руках і спинах протестувальників – повсюди білють сотні прокламацій, звернень, лозунгів, гасел, епіграм, сатиричних малюнків, гумористичних звернень, віршованих інвектив на адресу влади. А над Майданом видніються півметрові літери поетичного звернення Тараса Шевченка: «Борітеся – поборете, / Вам Бог помагає!» Цей заклик - із поеми «Кавказ», у якій поет висловив свій співпереживаючий біль і співчуття народам Кавказу, свою солідарність, закликаючи їх боротися за свою свободу.

У статті, присвяченій темі «Тарас Шевченко у соціокультурних вимірах Майдану», Тетяна Юріївна Гранчак цитує слова І. Дзюби, якими не можна не погодитись і які не можна не підтримати: «Мало кому із найбільших геніїв судилося стати символом своєї нації і своєї країни. Тарас Шевченко – це Україна».

«Майдан виконав заповіт Шевченка», - пише Катерина Кисельова, - Якби поет жив нині, неодмінно був би на барикадах, а не в парламенті чи серед переговорників із Януковичем. На Майдані Тарас Шевченко підтвердив свій статус – народного поета України».

«Шевченко першим вийшов на Майдан, коли там нікого не було, коли самого Майдану ще не було. Він став першим українцем і першим європейцем», – вважає Богдан Тихолоз, український літературознавець і викладач Львівського національного університету імені Івана Франка.

«Але хіба ми, українці, маючи Шевченка, дозволимо так над нами насміхатися і знущатися?» - запитує у своїй статті Михайло Городенко. Ні, не дозволимо!

ОМЕЛЬЧЕНКО Людмила

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕСТЕТИЧНОГО ІДЕАЛУ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Прихильники гуманістичного підходу трактують особистість як унікальну цілісну систему. На думку психологів, суттєвою ознакою цієї системи є відкритість, а не наперед задана визначеність. Тому кожен індивід має можливість досягти найвищого рівня розвитку його потягу до самоактуалізації, самовираження, розкриття тенденцій до творчості та любові, підґрунтям яких є гуманістична потреба добродійства. Гармонійний розвиток особистості відбувається в обставинах, що сприяють самостійному вибору власного життєвого шляху та його реалізації. У дисгармонійному, невизначеному суспільстві можливості особистості визначаються її здатністю долати несприятливі умови соціалізації.

Соціальна ситуація, у якій формувалася особистість Т. Шевченка, характеризувалася тотальною несправедливістю соціальної взаємодії. Майбутній поет належав за походженням до найменш захищеної соціальної верстви населення, що не мала навіть невеликого шансу для розвитку. Тяжко переживав поет і ранню втрату батьків:

Там матір добрую мою,
Ще молодую, у могилу
Нужда та праця положила.

Там батько, плачучи з дітьми
(А ми малі були і голі),
Не витерпів лихої долі,
Умер на панщині!.. А ми
Розлізлися межі людьми,
Мов мишенята [4].

Незважаючи на нестерпність умов розвитку, Т. Шевченко ще в ранньому дитинстві виявив потяг до гармонії, краси, пошуку людяності в людині. Його моральними авторитетами, ідеалами, до яких прагнув, були визнані українським народом творці – відомі чи й ті, імена яких забулися:

Бо я було трохи не голе,
Таке убоге — та й куплю
Паперу аркуш. І зроблю
Маленьку книжечку. Хрестами
І везерунками з квітками
Кругом листочки обведу.
Та й списую Сковороду
Або «Три царіє со дари» [2].

Потяг до краси й прекрасного сприяв прояву художнього таланту, який дав змогу здобути Тарасові Григоровичу омріяну свободу. Пошук естетичного ідеалу актуалізував поетичний розвиток молодого художника, вивів його на вершину духовного поступу. Формування Шевченкових переконань відбувалися під впливом народнопоетичної творчості, християнської концепції світобуття, творчості найвідоміших митців його епохи: В. Григоровича, Є. Гребінки, В. Жуковського, К. Брюллова, М. Костомарова, В. Білозерського, Й. Гете, Д. Байрона, А. Міцкевича.

Неодноразово у власних поетичних творах поет висловлював щире переконання: тільки через шлях духовного очищення, освіченості, братолюбства людина здатна віднайти саму себе, свою справжню сутність. На думку М. Коцюбинської, Т. Шевченко відхилення від гармонії сприймав як аномалію, однак єдність моральних та естетичних якостей сприймав як норму, якої дотримувався як у творчості, так і в особистому житті [1]. Яскравим прикладом зазначеного є рядки:

Не завидуй багатому:
Багатий не знає
Ні приязні, ні любові —
Він все те наймає.
Не завидуй могучому,
Бо той заставляє.
Не завидуй і славному:
Славний добре знає,
Що не його люди люблять,
А ту тяжку славу,
Що він тяжкими сльозами
Вилив на забаву.
А молоді як зійдуться,
Та любо, та тихо,
Як у раї,— а дивишся:
Ворушиться лихо.
Не завидуй же нікому... [3].

Отже, система моральних цінностей, сформованих упродовж життя, дали змогу Т. Шевченкові сформувати багатогранну, творчу, самобутню особистість поета-носія естетичного ідеалу українського народу в умовах російської імперської системи, що придушувала будь-яке національне самовираження.

Список використаної літератури

1. Коцюбинська М. Мої обрії: У 2 т., Т.1. К.: Дух і літера, 2004. С. 56.
2. Шевченко Т. А. О. Козачковському // Кобзар. К.: Рад. Школа, 1986. С. 342.
3. Шевченко Т. Не завидуй багатому // Кобзар. К.: Рад. Школа, 1986. С. 205.
4. Шевченко Т. Якби ви знали паничі // Кобзар. К.: Рад. Школа, 1986. С. 472.

ОТРОШКО Олена

ПЕДАГОГІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ВІД БАТЬКІВ ДО ВИКЛАДАЧІВ

Різні сфери суспільного буття і життя та доля кожної особистості великою мірою віддзеркалюють культуру батьківства та психолого-педагогічну вправність виховател. Загальна позитивна оцінка з боку дорослих є дуже важливою для дітей. Дитина прагне стати саме такою, якою її бачать рідні та близькі їй дорослі. Для неї так важливо, що її цінують, люблять не «за щось», а «просто так», за те, що вона є у цьому світі. Відчуття, що тебе приймають таким, який ти є, необхідне для повноцінного гармонійного розвитку дитини. Це відчуття має супроводжувати кожну дитину й внутрішньо формулюється воно приблизно таким чином: «Я — хороша (хороший) і мене люблять!». Наскільки широким є коло радості, у якому живе дитина, настільки щасливою й успішною складатиметься її доля. Саме відчуття радості й спокою, що супроводжували в дитинстві, дають сили перемагати труднощі, відновлювати сили й підніматись після невдач та поразок упродовж життя. Про це обов'язково мають пам'ятати працівники дошкільних навчальних закладів і вчителі, а також мають знати батьки.

Дорослі — батьки та вихователі — у процесі догляду й піклування про дитину часто орієнтуються на загальні психологічні особливості дітей. Насамперед вони приділяють увагу якостям, що мають відповідати певним соціальним вимогам, не зосереджуючись на тих, які є проявами унікальності внутрішнього світу дитини, її самобутності. Зазвичай у центрі уваги опиняються стандартні набори рис особистості: здібний — нездібний; уважний — неуважний; комунікабельний — некомунікабельний; емоційний — неемоційний.

Такі риси визначаються зазвичай ситуативно і переважно не відображають цілісності особистості дитини, яка є незаперечною. Навіть якщо батьки правильно сприймають ті чи інші особливості дитини, то часто не знають «підходів», аби задіяти її внутрішній потенціал розвитку, саморуху. А місія педагогів та батьків полягає саме у тому, щоб, виховуючи та навчаючи дітей, ставити і спільно з дитиною досягати нових, вищих цілей. Саме тому локальні, прагматичні цілі виховання та навчання дітей мають бути підпорядковані виконанню своєрідного надзавдання — плекати у дітях прагнення стати вищим за себе вчорашнього, підтримувати у них радість від усвідомлення свого поступу. Як же забезпечити саме такий підхід до виховання і навчання?

Помітивши у дитини певні психологічні проблеми, що можуть проявлятися у її поведінці або настрої, вихователь має спокійно обговорити їх наодинці з батьками, що дасть змогу попередити непорозуміння і конфлікти, запобігти серйозним

відхиленням у поведінці дитини. Так само мають вчинити і батьки. Визначальними при цьому є партнерські відносини вихователів і батьків, розуміння того, що їх об'єднує спільна мета. Така взаємодія дає змогу супроводжувати особистісний розвиток дитини, використовуючи найбільш делікатні і доречні форми педагогічного впливу, створювати умови для всебічного зростання дитини.

На жаль, вихователям часто доводиться стикатися з відсутністю зацікавленості у батьків, їх неготовністю до встановлення та розвитку партнерських відносин або навіть неприйняттям такої форми відносин. Усе це свідчить про недостатню особистісну зрілість батьків. Тож іноді робота вихователя з дітьми відбувається паралельно зі своєрідним вихованням їхніх батьків. Та це радше є винятком, аніж правилом.

Налагоджувати спілкування з батьками можна і опосередковано, наприклад, обговорюючи з ними певні педагогічні та психологічні питання під час щоденного очікування дитини у роздягальні.

Вихователі, готуючи інформацію для батьків, і батьки, які цікавляться розв'язанням проблем, пов'язаних з дитячим вередуванням, відходом до сну, дотриманням норм гігієни, агресивністю, «пропажею» іграшок, інших речей, ревнощами, відлюдкуватістю, збудливістю або загальмованістю у дітей, варто проаналізувати і використати найкращий досвід сімейного виховання, зокрема тих сімей, у яких є старші діти, хоч і тут потрібно зважувати на те, що кожна дитина є індивідуальністю.

ПОЛЯКОВА Віталія

КОНЦЕПЦІЯ МАТЕРІ - УКРАЇНИ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Тарас Шевченко – і вільна, суверенна, ні від кого незалежна, живуча своїм життям «із своєю правдою і силою і волею» Україна – це два поняття нерозлучно пов'язаних як в душах нескорених синів і дочок Матері- України, так і в душах гнобителів - супостатів.

Шевченкова Матір-Україна – це поняття значно ширше від самого красвиду, від географічного поняття території. Україна – це в першу чергу комплекс долі людей, «мертвих, живих і ненароджених» Шевченкових «земляків», « в Україні й не Україні сущих». Це вся історія народу із найдавніших часів її початків, через сучасність Шевченкових часів і в невинній марші у заховане від людського ока майбутнє.

В Шевченковому понятті держава пов'язується із образом своєї хати, в якій родина може жити в повній гармонії, пов'язана кровно і звичаєво. Проте це метафоричне окреслення держави, як хати з'являється у Шевченка кілька разів. А ось окреслення України Матір'ю – повторюється протягом цілого Кобзаря величезну кількість разів, цей символ України – Матері є в Шевченка постійним. У Кобзаря згадка про Матір підкреслює кровну, психологічну і моральну єдність ідеального, нового суспільства:

І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люди на землі.

Такою бачить Шевченко Україну в минулому. Проте світлою він хоче бачити її в майбутньому. Він звертається до Матері-України, як до світлиці, як до незалежної держави:

Воскресни мамо! І вернись
В світлицю-хату; опочий,
Бо ти аж надто вже втомилась,
Гріхи синовні несучи.

Шевченко гостро висловлюється про кожного «недолюдка», хто хоче «Матір катувати». Він уявляє себе сильним та могутнім, що може захистити і Матір - Україну, і її дітей, і підіймає вгору свою книгу «Кобзар»:

«Воскресну нині! Ради їх,
Людей закованих моїх,
Убогих, нищих... Возвеличу
Малих отих рабів німих!
Я на сторожі коло їх
Поставлю слово...»

Шевченко все своє життя і творчість пов'язав із долею Матері - України та її дітей де невпинно вірив в їх світле майбуття:

Не смійтеся, чужі -люде!
Церков домовина
Розвалиться... і з -під неї
Встане Україна.
І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить,
І помоляться на волі
Невольничі діти!..

**САПОЖНИКОВА Євгенія,
КОСТЮК Дмитро**

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У спадщині геніального співця українського народу, поета, художника й громадянина-патріота Т. Шевченка важливе місце посідають погляди на психологію людини. Питання людської психіки, як справедливо зазначає класик української психології Г. Костюк, постійно цікавили Тараса Григоровича. Знання людської психіки, проникливе розуміння людських вчинків і переживань, вважав він, потрібні як поетові так письменнику і художнику.

Погляди Т. Шевченка на психічне життя людини знайшли свій вияв як у художніх творах, так і в окремих висловлюваннях на психологічні теми. Він прекрасно усвідомлював усю складність психічного життя людини, безкрайність та різноманітність його проявів. Саме так він говорить у пролозі до «Гайдамаків»: «Як небо блакитне – нема його краю, Так душі почину і краю немає».

Чимало уваги поет відводить індивідуальним особливостям людської психіки, що виявляються у спрямованості та характері. Зокрема, він говорить про те, що є люди в моральному відношенні щирі, сердечні, а є протилежні черстві, байдужі, непевні та невиразні. Про останніх він пише: «А є й такі дуже нещасні люди, з якими з семи печей хліба з'їси, а все таки не дізнаєшся, що то за людина чи амфібія».

Т. Шевченко часто ставив питання про причини індивідуальних відмінностей, і навіть спеціально трактував їх у повісті «Близнецы», підкреслюючи важливу роль виховання у формуванні психіки людини. Особливо слід наголосити на тому, що погляди Т. Шевченка на людську психіку є глибоко оптимістичними, пройнятими непохитною вірою в майбутнє щастя людей та переконанням, що люди не народжуються злими, а стають такими під впливом життєвих умов. Доля, на яку нарікають дійові особи у творах Т. Шевченка, це наслідок жорстокої дійсності, яка поневолює людину і часто калічить її життя. Скаржачись на долю, поет разом із тим, закликає людей кувати своє щастя у праці та боротьбі.

Дуже велике значення в розвитку людини у формуванні її духовності Т. Г. Шевченко надавав правильному сімейному вихованню, розумному співвідношенню батьківської любові до своєї дитини з вимогливістю, батьківського піклування про сина чи доньку з суспільною необхідністю готувати їх до життя і праці. З великим гнівом говорив поет про шкоду, якої завдає молодим людям атмосфера сімейного виховання в міщанських і поміщицьких родинах. Ненавидячи побут поміщицьких сімей, Шевченко симпатизує сімейному життю людей праці.

Проте, навіть у благопристойних сім'ях початкове сімейне виховання має обов'язково доповнюватись суспільним вихованням. «Я погано вірю у виховання найдобродішесніших матерів, тим більше, якщо в них єдине дитя», так висловлює своє міркування Т. Г. Шевченко. Особливо турбували його у таких випадках зайва опіка, безмежна сліпа любов, що часто проростали егоїзмом, себелюбством, жорстокістю в юних душах. Під суспільним вихованням Тарас Шевченко визначає свій ідеал виховання особистості. Це людина з багатограними знаннями і високими моральними рисами, чесна, працьовита, добра, з почуттям гідності та громадянськості, яка здатна застосувати свої знання в житті.

Значне місце в творчості Т. Г. Шевченка займає проблема трудового виховання підростаючого покоління, його значення у формуванні розуміння юнаком чи дівчиною того, що є добро і справедливість, щастя і доля. «Людина працьовита, – пише він, – найщасливіша людина в світі». Він спостерігав, як у праці формуються справжні люди і як у результаті нетрудового виховання виростають діти морально покалічені.

Нову школу поет не уявляв без поєднання освіти і праці. Про Шевченкові спроби внести в загальну освіту елементи трудового виховання свідчить його робота над складанням підручника для народної школи. Він виходив з того, що навчання – це важка повсякденна праця, тому оволодіння знаннями досягається не шляхом якоїсь там таємничої інтуїції, а в процесі практики, важкої життєвої боротьби.

Отже, незважаючи на те, що Т. Шевченко не працював у системі освіти та не мав творів, у яких би спеціально розглядалися психологічно-педагогічні проблеми, тим не менше, є підстави говорити про його значний інтерес до освітянських питань, а також про те, що в нього склалася певна система педагогічних поглядів. Велика виховна сила Шевченкових творів є невичерпним джерелом у вихованні нового національно свідомого покоління української молоді. Тарас Григорович палко любив свій народ. Він уболівав за його майбутнє і водночас глибоко вірив у творчі сили і можливості. Психологічні ідеї Шевченка і сьогодні зберігають свою цінність. Вони служать побудові того суспільства, про яке мріяв і за яке боровся великий геній Української держави.

ДВІ «ОСОБИСТОСТІ» Т. ШЕВЧЕНКА

«Без розумного розуміння краси людина не побачить всемогутнього Бога в дрібному листочку найменшої рослини. Ботаніці та зоології необхідний захват, а інакше ботаніка та зоологія буде мертвим трупом між людьми. А захват цей здобувається тільки глибоким розумінням краси, нескінченності, симетрії та гармонії в природі. О, як би мені хотілося поговорити з тобою про Космос і послухати, як ти читаєш пісні Вайделоти!» [2, 128] (*переклад з рос. мій – І.С.*). Слова, що належать філософу, митцю-гуманісту, вченому..., – асоціативна низка може бути продовжена. Та хто б, окрім знавців, ідентифікував автора цих рядків як Т.Г. Шевченка?

Шевченко відомий усім завдяки українській поезії. Він, володіючи різноплановою обдарованістю, переконано обрав свій шлях саме у цьому виді творчої діяльності: «Я добре знав, що живопис – моя майбутня професія, мій насущний хліб. І замість того, щоб вивчати її глибинні таємниці..., я писав вірші, за які мені ніхто ані копійки не заплатив і які, врешті-решт, позбавили мене свободи і які, не дивлячись на всемогутню нелюдську заборону, я все ж таки нишком крапав...» [3, 39]. Одначе, поезія – лише частка Шевченкової творчої діяльності. Крім віршів, він залишив «Щоденник», листи, прозові твори, декілька драм. Листування, зокрема, відкриває ту сторону життя Шевченка, яка зазвичай залишається у затінку його поетичного таланту. Епістолярій митця представляє молодого художника та поета, поціновувача опери, театру та літератури інтелектуала Шевченка, якого приймали у вищому товаристві.

Г. Грабович, автор книги «Поет як міфотворець. Семантика символів у творчості Тараса Шевченка», вказує на «дуалізм Шевченкової творчості» [1, 25]. Дуалізм полягає в різному сприйнятті Шевченком самого себе та у різних емоційних й інтелектуальних формах вираження. «Один» Шевченко широко відомий завдяки потужній україномовній поезії. Власне, Шевченко-особистість й сприймається через призму образних, пристрасних, емоційно забарвлених віршів та поем. У шевченкознавстві навіть сформувалась традиція ототожнювати поета з його героями - байстрюками, стариками, покритками, кобзарями).

Інша з «особистостей» Шевченка представлена його російськомовними прозовими творами, епістолярієм та «Щоденником». У ній Шевченко відкриває завісу над реальним життям: петербурзький та київський періоди, подорожі Україною. Цей доробок представляє раціональну, інтелектуально та емоційно зрілу людину, котра усвідомлює себе представником європейського культурного контексту, послуговується прогресивними, цивілізованими цінностями суспільства.

Одначе, аналізуючи Шевченка, зазначає Г. Грабович, більшість дослідників зводили його поезію лише до певних сентиментів. Щирість шевченкової поезії, її ідейне наповнення дали підстави трактувати творчість митця як однозначну, сповнену нескладними почуттями. Критики залишали при цьому поза увагою глибинну символіку його творів. Отож, дослідження творчості Шевченка уявляється неповним без урахування усіх форм його самовираження. Без цієї умови неможливе глибоке розуміння естетичної та художньої вартості його творів.

Список використаної літератури

1. Грабович Г. Поет як міфотворець. Семантика символів у творчості Тараса Шевченка. 2-е випр., авториз. вид. / Перекл. з англ. С. Павличко. – К.: Часопис «Критика», 1998. – 207 с.

2. Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 12 т. / Редкол.: М. Г. Жулинський (голова) та ін. – К.: Наук. думка, 2001. – Т. 6: Листи. Дарчі та власницькі написи. Документи, складені Т. Шевченком або за його участю. – 2003. – 632 с.
3. Шевченко Т. Г. Твори: В 5 т. – К.: Дніпро, 1985. – Т. 5. – 525 с.

СОПІВНИК Руслан

Т.Г.ШЕВЧЕНКО ПРО ВИХОВАННЯ

Незважаючи на короткий життєвий шлях, Тарас Шевченко залишив великий відбиток у літературі і художньому мистецтві. Шевченко писав, в основному, в жанрі поеми («Гайдамаки», «Сон», «Катерина» та ін.), балади («Причинна»), повісті («Княгиня», «Музикант»). Загальновідомі збірки його віршів – «Кобзар» (рання творчість), «Три літа», «У казематі» (написані в ув'язненні). Тарас Шевченко – автор більше 1000 художніх робіт, в основному, це пейзажі, портрети, жанрові малюнки. Він досконало володів технікою написання картин олівцем, пером, аквареллю та олією. Шевченку було присвоєно ступінь академіка з гравіювання. Випущений альбом картин Тараса Григоровича Шевченка «Живописна Україна».

Тарас Шевченко – геній планетарного масштабу. У його поетичних творах, живописі можна віднайти ідеї про виховання, про моральний ідеал, про любов до рідного краю тощо. Тарас Григорович вважав, що ідеалу можна досягти належним вихованням. Він заперечував вирішальну роль спадковості у вихованні дітей. Так, у повісті «Близнюки» йдеться про сім'ю Сокир, в якій прищеплювалися любов до праці підкинутим їм дітям. Автор показав якою може бути різниця між двома хлопчиками завдяки вихованню у різних умовах. Т.Шевченко змалював двох близнюків, один з яких навчався у гімназії й університеті і зробився корисною людиною, а другий – в кадетському корпусі, де з нього витруїли усе людське.

Т.Шевченко вірив у велику силу виховання, виняткову роль у цій справі відводив сім'ї. З великою симпатією писав про виховання дітей у трудових родин, де матері піклуються про своїх дітей, де наполеглива праця зміцнює порядність у стосунках. З повагою ставився до жінки-матері. Зовсім по-іншому змальовував поміщицькі сім'ї, де убога мораль згубно впливала на виховання дітей. Затаврував тих аристократок, які безвідповідально ставилися до виховання власних дітей.

Т.Г. Шевченко доводив, що сімейне виховання не може замінити виховання суспільного, яке передбачає життя серед однолітків, спілкування з дорослими, ознайомлення з соціальними обставинами. Ніяке, навіть найкраще поставлене сімейне виховання не в силі забезпечити підготовку добре зорієнтованих в життєвих умовах юнаків і дівчат (повість «Музика»).

На думку Т.Г.Шевченка, людина повинна мати добре розвинені естетичні смаки, бути обізнаною з високохудожніми літературними творами, добре орієнтуватися в образотворчому мистецтві. Не зайвим є вміння малювати, гарно співати, грати на музичних інструментах. Вихована людина – високоморальна людина, яка палко любить Батьківщину, добре усвідомлює обов'язки перед суспільством, ненавидить брехню, лицемірство й підлабузництво. Т.Г.Шевченко прагнув до того, щоб навчально-виховний процес у школі будувався на нових засадах, щоб розширювався зміст загальної освіти.

Шевченко піддав гострій критиці стану систему освіти в царській Росії. Він вказував на недостатню кількість навчальних закладів на Україні, а з тих закладів, що

існували, виходили духовно скалічені молоді люди. У повісті «Княжна» він описав недоліки початкового навчання. Учителями були малограмотні дячки, які вчили за церковними книжками. Навчання зводилось до того, щоб навчити дітей читати релігійні книжки і виховати їх в дусі покорі. У творах Шевченка звучить також критика навчально-виховної практики станових закладів: кадетських корпусів, пансіонів та інститутів шляхетних дівчат.

У листах до М. Костомарова та М.Чалого Шевченко підкреслював, що необхідно створити спеціальні підручники для всіх шкіл. Сам він взявся за написання одного з них – «Букваря Южнорусского». Закінчив роботу над ним у 1860 році, вже тяжко хворим. Невеликий за обсягом (24 ст.), він містив великі й малі літери алфавіту і цифри. Учні спершу вивчали звуки і літери, а потім переходили до читання цілих слів. «Буквар» був виданий у кількості 10 тис. примірників (вартість 3 копійки). Реакційний уряд не допустив «Буквар» у школи, але він посів чільне місце у золотому фонді прогресивної української педагогіки.

У поетичних творах Т.Шевченка проглядається виховний ідеал. Це людина, яка засвоїла найвищі цінності – віра у Бога, порядність Людини, любов до України, повага до Жінки-Матері.

З любові і поваги до матері починається любов і повага до інших людей. Ціннісним ставленням до жінки-матері пронизана творча спадщина Тараса Григоровича.

Ціннісне ставлення до світу формується у процесі навчання, тому Шевченко великого значення надавав освіті. У повісті «Нещасний» Тарас Григорович пише: *«де люди цураються освіти – там темнота, всякі недостачі, злидні, а вже звичай – краще мовчати»*.

Шевченкове запитання національної приналежності, патріотичної свідомості є актуальним сьогодні: *«Хто ми? Чиї сини? Яких батьків? Ким? За що закуті?»*. Національно-патріотичні цінності – це основа творчої спадщини Тараса Григоровича, оскільки тільки *«В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля»* (І мертвим і живим). Любов до України – це квінтесенція творчості поета: *«Свою Україну любіть, Любіть її во время лютє, В останню тяжкую минуту За неї Господа моліть»* (Чи ми ще зійдемося знову).

Для того, щоби жити у вільній, заможній, сильній країні – потрібна національна єдність – пророче писав Шевченко: *«Обніміться ж брати мої, молю Вас, благаю!»*.

Список використаної літератури

1. Шинкарук В.Д. Теорія та історія соціального виховання в Україні / В.Д. Шинкарук, Р.В. Сопівник, І.В. Сопівник – К.: ЦП «Компринт», 2017. – 383 с.

ТАРАСОВА Таміла ХУДОЖНІЙ ПСИХОЛОГІЗМ В ТВОРАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Питання людської психіки постійно цікавили Тараса Григоровича Шевченка. Проникливе розуміння людських вчинків і переживань, вважав він, потрібні як поетові й письменникові, так і художникові. У щоденнику (запис від 12 липня 1857 р.) Т. Шевченко пише, що К. Брюллов та інші великі художники змогли дати нам твори, сповнені краси й життя, бо вони - полум'яні поети і глибокі мудреці - були серцезнавцями. Особливо важливим є знання людської душі для письменника. Лише

тоді він зможе перейти в зображенні людей від зовнішності до суті, «написати так, щоб була видна правда, але правда опоетизована». Цю думку Тарас Григорович переконливо мотивує в одному з листів до В. Рєпніної, де порівнює Ежена Сю з М. Гоголем. На його думку, Сю «подібний на живописця, який, не вивчивши ґрунтовно анатомії, взявся малювати людське тіло... дбаючи лише про зовнішній ефект... Не таким є наш Гоголь - справжній знавець серця людського!».

Тонким знавцем людини, її серця був і Т. Шевченко. Його погляди на психічне життя людини знайшли свій вияв як у художніх творах, так і в окремих висловлюваннях на психологічні теми. Шевченко спеціально цікавився психологічними проблемами і не раз їх обговорював з деякими знайомими. У його щоденнику (запис від 21 квітня 1858 р.) читаємо: «З театру зайшов до Білозерського і застав у нього К.Д.Кавеліна. Від розмови про минуле і майбутню долю слов'ян ми перейшли до психології та філософії».

Т. Шевченко постійно відстоював право українського народу на розвиток своєї мови. Він часто порушував проблему зв'язку думок і почуттів, підкреслюючи роль думок у виникненні останніх. Коли засинають думки, то й «серце спить». А змістовий розвиток думок, їх зміст збагачує почуття людини. Це яскраво виявляється в процесі навчання, причому «освіта повинна збагачувати, а не обкрадати серце людське», - пише поет, говорячи про величезний вплив освіти на емоційне життя людини.

Ідейні джерела почуттів людини, за Т. Шевченком, найбільш яскраво виявляються у моральних переживаннях. Серед цих почуттів особливо великого значення надає поет любові до свого народу, до своєї Батьківщини. Про це заявляє в одному зі своїх творів російською мовою, підкреслюючи животворну силу любові до рідної землі.

«Жебрак, нещасний серцем той, хто краю рідного не любить!»

Поет часто повертається до питання про роль цього почуття в житті людини, аналізуючи мотиви дій персонажів і говорячи про джерела цієї сили, яка дала йому змогу витерпіти роки тяжкої неволі і зберегти бадьорість духу. Ідейні й моральні прагнення людей, як зауважує поет, проливають світло на суперечності емоційного життя людини. Це поєднання любові і ненависті, жорстокості і ніжності, щирості і холодності, чудове зображення яких ми знаходимо в «Гайдамаках» та в інших творах Кобзаря.

Поет зазначав, що бувають такі емоційні стани, коли найщиріші співчуття не тільки не полегшують переживань особистості, а навпаки, ще більше загострюють їх. Описуючи один з таких станів у повісті «Капітанша», він розв'язує актуальну психологічну проблему: «А якби справді запитати у психологів, - пише він, - як діє на душу найщиріша участь в найтяжчому критичному стані, в якому перебувала тепер душа мого бідного Тумана. Я про себе скажу: в півбіді на мене мала вплив навіть не щира, а так собі, дружня участь.»

Об'єктом поетового співчуття постійно виступають *сирота* й *удова*. Ці слова символізують усіх скривджених, покинутих людьми й долею. Як зауважив Р. Гром'як, «в поетичному контексті «сирота» має полісемантичне навантаження: сирота — людина без батьків; сиротами виступають батьки, що втратили дітей; сиротою — є і дівчина, зраджена юнаком чи надовго розлучена з ним» .

Розуміння поетом психічного життя не споглядальне, а дієве. Найгіршим, на його думку, є такий стан, коли людина, маючи можливість діяти, не використовує цієї можливості, коли вона не живе, а животіє, «спить на волі». Немає нічого гіршого, як «спати ходячому», як

В багні колодою гнилою
Валятись, старітись, гнить,
Умерти й сліду не покинуть
На обікраденій землі.

Людина повинна

Жити, серцем жити і людей любити.

А коли ні... то проклинать

І світ запалити!

Т. Шевченко виступає за дієві почуття і прагнення. Для нього «жити серцем» - це не елегії творити там, де «люди плачуть живучи», а діяти, боротися за праве діло, за щастя народу.

Особливо слід наголосити на тому, що погляди Т. Шевченка на людську психіку є глибоко оптимістичними, пройнятими непохитною вірою в майбутнє щастя людей та переконанням, що люди не народжуються злими, а стають такими під впливом життєвих умов. Доля, на яку нарікають дійові особи у творах Т.Шевченка, це наслідок жорстокої дійсності, яка поневолює людину і часто калічить її життя. Скаржачись на долю, поет разом із тим, закликає людей кувати своє щастя у праці та боротьбі. Особливу увагу Т. Шевченко звертає на психологію творчої праці поета, художника, письменника, характеризуючи суспільну мету, покликання, потребу у творчості, любов до своєї справи як творчі мотиви.

Психологічні ідеї Шевченка і сьогодні зберігають свою цінність. Вони служать побудові того суспільства, про яке мріяв і за яке боровся великий геній Української держави.

ТВОРЧИСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУР.

BABENKO Olena

INTERNALIZATION OF UKRAINIAN NATIONAL VALUES THROUGH THE TARAS SHEVCHENKO MUSEUM IN TORONTO

Moral values are the standards of good and evil, which govern an individual's behavior and choices. Individual's morals may derive from society and government, religion, national icons as Taras Shevchenko or self. Among life values, the Ukrainians tend to name knowledge, intellectual development and independence. This is closely related to Taras Shevchenko's versatile creativity.

The internalization of universal and national values requires the dialectical unity of cognitive and sensual, rational and practical, social and individual in a personality. Museums as social learning spaces and knowledge producing processes can serve the best way to realize the principles of internalization. Internalization of Ukrainian national values through the Taras Shevchenko Museum in Toronto proves this thesis in a full manner.

The museum was originally founded in 1952 in northern Oakville on the initiative of the Association of United Ukrainian Canadians (AUUC). The association is a national cultural-educational non-profit organization established for Ukrainians in Canada. With branches throughout Canada it sponsors such cultural activities as dance groups, orchestras, choirs and children's activities within the association. In 1988 the museum burned down. In September 1995, 8 years after the fire, the museum was reopened in the city of Toronto. The museum consists of five rooms. There are three of them on the first floor, as well as a library and an art gallery on the second. It's been functioning for almost 25 years.

The museum contains a lot of artifacts related to Taras Shevchenko's life and work. A great collection of the Ukrainian decorative art, an exposition about the life of Ukrainian immigrants in Canada and Shevchenko's rare books are demonstrated here. Rare original and facsimile editions of Shevchenko's works, numerous translations of his works mainly in English are a feather in Canadian cap. The museum's webpage was the first on the Internet dedicated to Taras Shevchenko.

The museum library is one of the best Shevchenko libraries in the Western World. It has 125 copies of *Kobzar*, a book of poems by Taras Shevchenko. The museum is proud of the editions that were published in the period when the author was still alive. This collection is very valuable. The library provides information to many people that are interested in Taras Shevchenko life, literary activity and his epoch. The exhibit of *Kobzar*'s editions empathizes the fact that Taras Shevchenko had a great influence on the development of a standard language of Ukraine and world literature as well. Keepers of the museum are proud of the very first book of poetry "*Kobzar*" that was published in 1840 in Saint Petersburg, the Russian capital at that time.

By profession, Taras Shevchenko was not a poet but an artist. He was a genius in both poetry and painting. His world-known self-portrait was painted the same year as "*Kobzar*", in 1840. The facsimile reproduction of Ira Aldridge's portrait is an object of special pride, cause these two geniuses were close friends, although they didn't speak each other's language. The most valuable item in the museum is the death mask of Taras Shevchenko done on the 15th of March, 1861. The unique embroidery portrait of Shevchenko done by N. Marchenko, some other replicas of Shevchenko's canvases on autobiographical milestones are exhibited in this museum as well.

There's a specific art gallery of replica paintings of Taras Shevchenko. The visitors can enjoy masterpieces of art in water colours, silver, metal and oil. There's a collection of self-portraits. Taras Shevchenko creativity was forbidden by the Russian Tsar. He was not allowed either to write a poetry or to paint. Being exiled Taras ignored the Tsarist command and continued to create his eternal works. One more interesting exhibit deals with post stamps with the images of Taras Shevchenko that proves his world's significance. There's also an exposition devoted to the collection of photos of monuments to Taras Shevchenko in many continents. To be precise it is known about 600 hundred monuments to the great figure around the world.

It's worthy saying about one more exposition in this museum. It is devoted to Ukrainian Canadians as Canada's eleventh largest ethnic group. Canada has the world's third-largest Ukrainian population behind Ukraine itself and Russia. Slightly more than 110,000 Ukrainian Canadians reported Ukrainian as their mother tongue. Ukrainian immigrants and their descendants have left a profound mark on the development of Ontario and Western Canada. They have made and continue to make remarkable contributions to Canada in the fields of culture, the economy, politics and sports.

The existing Ukrainian Canadian community assisted the adjustment of both interwar and postwar immigrants. It also extended material and moral aid to various humanitarian and political causes in Ukraine, including state-building efforts after independence.

The Shevchenko museum in Toronto attempts to promote the interests and the knowledge of Taras Shevchenko epoch. The important thing that this museum, the only one in the Western World in America, depends on donations rather than support from the government. Currently the museum doesn't have any governmental grants or financial support from other major offices and would be grateful for any kind of help.

DYNIKOVA Liliia ***TARAS SHEVCHENKO ON THE DIALOGUE OF CULTURES***

The universal culture combines many national cultures, each of which is self-sufficient in its own uniqueness, has its own image of the world, a system of values. The correlation of world and national cultures is one of the most difficult problems of modern culturology. Today, in the era of globalization, which directly affects the socio-cultural aspect of being, communication between representatives of different cultures has become of particular importance, since resolving any issues takes place through the communication and perception of the partner, as well as through the willingness to the product, the result of communication.

The dialogue of cultures combines awareness of the cultural alternative, revealing its absolute difference from its own culture and, ultimately, establishing tolerant relationships that mutually enrich the participants of the interaction both spiritually and materially – in the process of dialogue cultural creativity becomes more active.

The nature of ethnocultural progress of Ukrainians, the formation and development of their own identity was highly influenced by T.G. Shevchenko's creativity. It opened a new, higher stage in the development of Ukrainian culture, stimulated the growth of Ukrainian national consciousness and the transition from Little Russia to Ukraine. T. Shevchenko showed the world the national existence of Ukrainians, the beauty and uniqueness of the Ukrainian land with its magnificent nature, unique traditions and sincere and unbridled people.

T. Shevchenko, with his creative heritage and socio-political activity, proved the ethno-cultural identity of Ukrainians and fought for the right to separate ethnocultural progress of the Ukrainian people. The Ukrainian people have all the bases for forming their culture, because "In one's own house, – one's own truth,

One's own might and freedom". Considering the issues of Ukrainian history, the poet points out that the people should have their "Brutus and Kakles", that is, their "glorious" hetmans and their own history, not forged by anyone. It is necessary to build a life so that social and national will come. And this can be done when you are not detached from your native people, when you are looking for an advanced culture not in "a foreign land", but in your native land, because

There is no other Ukraine,
No second Dnipro in the world...

At the same time, Kobzar teaches to take from the culture of other countries all the progressive, not forgetting the native culture as the first principle. He wrote: "Study, read and learn thoroughly the foreign things – But do not shun your own". He wrote: "And you must learn and do not be afraid of another," bearing in mind the European value experience that will creatively develop and supplement the ethnocultural progress of Ukrainians through the strengthening and improvement of Ukrainian traditions, value orientations.

If Europeans, in the midst of modern globalization processes, perceive Ukrainians as completeness of their national identity, borrowing and using positive cultural experiences seems quite positive.

T. Shevchenko emphasizes also on mutual understanding, establishment of tolerant relations, which mutually enrich the participants of interaction both spiritually and financially. After all, the intercultural dialogue, based on tolerance and mutual understanding, allows preserving the identity national peculiarities of each of the cultures and promotes formation "of universal cultural values in the civilization-globalization space while national, mental traits of the culture of every people are preserved" [5, 26].

Kobzar affirms the equality of every person before God regardless of social status. There are no traces of any confessional bias in his work. There were people of different religions among his friends, and T. Shevchenko was quite supportive of them, including those who were ethnically alien to Ukrainians and confronted with them confessions, in particular, Catholicism, Islam, Judaism. Intolerance to religious beliefs and the views of other peoples or members of society was condemned by the poet.

Thus, in the context of contemporary European integration processes, the appeal to T. Shevchenko's life guidance in relation to the ethnic and cultural progress of Ukrainians as the basic principles of constructing a dialogue of cultures.

References

1. Shevchenko V. Kobzar / T. Shevchenko. – Kharkiv : Shkola, 2015. – 352 p.
2. Danilenko M. Tolerance as a component of T. Shevchenko's religious views and its mental foundation // Proc. of All-Ukrainian Sci. Conf. Space and time of modern science, April 22–24, Kyiv, 2013.
3. Ukrainian and foreign culture / V. O. Lozovoy, Ed. – Kharkiv : Odissey, 2008. – 375 p.
4. Chabanov V. Taras Shevchenko on the preservation of ethnic and cultural identity of Ukrainians in the context of Eurointegration processes / V. Chabanov // Ukrainian Studies Almanac. – 2013. – Iss. 12. – P. 106–111.

5. Sheiko V. M. Genesis and evolution of the dialogue of cultures in the civilization globalization world / V. M. Sheiko // Culture of Ukraine. – 2011. – Iss. 33. – P. 19–31.

NIEWIADOMSKI Christopher

SOCIAL MEDIA: BEHIND THE CURTAIN OF EXISTENTIAL EXPERIENCE

In my opinion, the last, say 20 years introduced society to the challenges that we have never faced before in the modern world. Let's consider just 3 years of our past lives:

1989-1991 – many people considered as the end of postwar communism era in Eastern Europe. Since 1989 there were no person on the Eastern Bloc who was not waiting for the next TV news or newspaper and who followed what was happening around.

1989 – Poland come out with the “round table” discussion, Berlin wall finally collapsed.

1991 – Gorbachev resigned and Boris Yeltsin took over leadership of the country from now on related as “former” Soviet Union – Russia.

Hang on the second, but I don't remember other very important news of this era like:

1990 – NASA launch the first telescope into the orbit Hubble Telescope it was. Middle of the year the first DVD was produced. And yes – the HTML code, known as World Wide Web (www) were invented by Tim Berners-Lee. This in the very short time made possible of explosion of internet, web pages and all different kind of information that we are bombarded with, these days.

My typical day at that time started with getting the morning newspaper, read it during breakfast, mostly scanning for the local (important) news, then review what has happened around the globe. This way I managed to skip 90% of “not” important information classified this way by myself. The way I have done it was through browsing titles and omitting the less important news.

Then go to work, and on the come back home and exchanging local rumors sometimes exciting, sometimes boring, dinner and obligatory watching TV news program at that time I remember it was at 8:00 pm. Day finished.

Let's try to put us in “Fast Forward” mode to 2016. First of all instead of getting my morning newspaper, I am browsing my tablet through millions news from at least 6-7 different countries. Fair enough I am browsing just through the titles but how many? Oh, yes, that's right I can narrow it to the topics that I am interested in. After spending nearly an hour choosing topics, my first news gathering displayed over 300 pages! Thus, I won't have time to read my books, not mentioning about other activities. In 1990's we did not have google any news that we did not understand, we simply ignored and we lived happy ever after. These days if I don't know what the “Nearly Eternal Data Storage” means, I simply get nervous and start digging for information until I, at least I think, grasp an idea. But does it mean that our knowledge is wider, bigger more in-depth? Not at all!

We are living with mobile phone in our hands – literally. Have you noticed in public transportation around you: how many people do not have their mobile phone in hand? Last three times I checked, apart of me there was another person reading paper book. Social meetings these days looks like meetings of mobile devices with occasional sips of alcohol from glasses and not necessary accompany with exchange of verbal thoughts. It's really surprising that still so many young people are attending musical concerts rather than watching it stream from You Tube or alike. We are all glued to the social media, Facebook, Twitter, Instagram and that are only the most famous one. Can't we really eat breakfast

without sharing it with thousands of other FB users? Can't we enjoy quiet lunch with our close ones without advertising it to the entire world?

Our society seems to be developed to very cruel and thoughtless social eliminating device. If you don't do the above all the sudden you find yourself "forgotten" and "eliminated" from any "social" activities including "tkte-a-tkte" meetings. I have performed social experiment myself two years ago. At my work many people were constantly chatting about FB, where they have been etc.

I am only occasional FB user and that mostly with my family and close friends totaling about 8-10 people at most. I have not participated in any FB activities at work with my colleagues. I have decided to change it for a while to see the impact I could make. I have started to "liking" every post I could see and if possible (and logical) to comment on it. I have done it for a week. And guess what, I started to get noticed at work not because of job we were doing, but socially. "Chris, you click "like" the fastest from my friends" and "have you been to that: place/restaurant/bar/cafe? – I am telling you it was fantastic! We should go together next time." "This song is unbelievable!!!", "This guy is so funny"...

Did you get a picture? Well, one may say it works! But then there is another factor: what about the human interaction, discussion, storytelling. We have been stripped out of all these. In the last five years, apart of the time when we were meeting with close friends, during social meetings I do not recall conversation that would last longer then 3-4 minutes because one or the other person turned into his/her mobile devise to "check out" something.

We as the society should nurse the skills that were – ARE – unique Human Beings: abstract thinking, discussion about it, and verbal exchange of ideas, emotions and feelings. If we won't pay attention to those skills, I believe that science fiction view of the new future world with mobile devices implanted in the wrist of the person will become reality much sooner then we expect!

SHYNKARUK Natalia

**TARAS SCHEWTSCHENKO WIRD MIT RECHT EIN GENIE
DES UKRAINISCHEN VOLKES GENANT**

Mir gleich, ob in der Ukraine
Ich leben werde oder nicht,
Ob ich. Erinnerung dort verdiene,
Ob man dort nicht mehr von mir spricht,
Das ist geiz nicht von Gewicht
Taras Schewtschenko

Taras Schewtschenko ist der ukrainische Nationaldichter, Maler und der Begründer des kritischen Realismus in der ukrainischen Literatur. Anfangs schuf er als Maler klassizistische Bildnisse und Historienbilder, dann realistische Volksszenen und Landschaften. Später wandte er sich immer mehr dem poetischen Schaffen zu. In volksliedhaften Gedichten, Balladen und Verserzählungen gestaltete er von demokratischen Positionen und mit großer Ausdrucksfähigkeit das Fühlen, Denken und Handeln der ukrainischen Bauern. Seine bedeutendste Gedichtsammlung ist „Der Kobsar“.

Taras Schewtschenko wurde am 9. März 1814 im Dorf Morynzi Gebiet Kyjiw in der Familie der Leibeigene geboren. Von Kindheit an strebte Taras nach dem Lernen. Er hatte auch Leidenschaft für Musik und Zeichnen. Seine Lieblingsbeschäftigung war das Zeichnen. Wenn der Junge freie Zeit hatte, ging er in den Park und zeichnete.

Schon sehr früh lernte er schwere Arbeit kennen, denn mit 9 Jahren verlor er die Mutter und mit 12 Jahren den Vater. Das Malen lernte Schewtschenko bei dem Ikonenmaler des Dorfes.

Der Vollweise Taras diente als Kammerdiener bei dem Gutsherrn Engelhardt und begleitete dem Herrn auf vielen Reisen. Das Talent des jungen Schewtschenko blieb nicht außer Acht. In Petersburg erlaubte ihm Herr Engelhardt bei einem Petersburger Maler in die Lehre zu gehen. Hier im Sommergarten durch die Bekanntschaft mit seinem Landsmann Soschenko konnte er Brullov, Shukowskyj und Wenezianow kennen lernen. Diese Künstler bemerkten das große Talent und die Sehnsucht nach Freiheit des jungen Taras. Karl Brullov malte ein Porträt von Shukowskyj. Man verkaufte das Porträt für 2,000 Rubel. Für dieses Geld wurde der 23jährige Taras aus der Leibeigenschaft losgekauft. Karl Brullov Porträt von Shukowskyj

Durch eine glückliche Schicksalswende gelangte der junge Schewtschenko an die Petersburger Kunstakademie. 1838 wurde er Student an der Akademie der Künste. Hier lernte er russische und ausländische Literaturwerke jener Zeit und Meister der Malkunst kennen. Er wurde zum Lieblingsschüler von Karl Brullov. Taras finanzierte sein Leben in Petersburg durch seine Arbeit als Maler. In seinen Studienjahren wurde Taras für seine wunderschönen Malereien mit drei Silbermedaillen und einer Goldmedaille ausgezeichnet. 1857 hat der Rat der Akademie der Künste dem großen Maler den Ehrentitel „Akademiker“ verliehen.

In Taras Schewtschenkos Autobiographie heißt es an einer Stelle: „Die Geschichte meines Lebens ist ein Teil der Geschichte meiner Heimat.“ – In diesen Worten liegt der Schlüssel zum Verständnis seiner Dichtung.

Des Sommers Tage gehen zu Ende,
Die Ukraine brennt und schwelt;
Es huschen um verkohlte Wende
Verwaiste Kinder ungezählt.
Das tote Laub fällt von den Zweigen;
Die Sonne schläft; und wie entseelt
Ist alles Land (S.221)

Mit 26 Jahren veröffentlichte er "Kobsar", ein hervorragendes Werk der ukrainischen Literatur. Damals erhielt T. Schewtschenko vom Volk seinen zweiten Namen, Kobsar.

Sein ganzes Leben kämpfte er für die Freiheit und Unabhängigkeit seines Volkes. Für seinen Kampf wurde er von der zaristischen Regierung verhaftet und in die Orenburger Steppen verbannt. Es war ihm streng verboten zu schreiben oder zu malen. Die Verbannung, die Trennung von der Heimat, das Verbot zu schreiben und zu malen, bewirkten seinen frühen Tod. T. Schewtschenko starb am 10. März 1861 mit 47 Jahren.

Das Volk ehrt seinen Helden und vergisst ihn nie. Viele seiner Gedichte wurden zu Liedern. Nicht weit von der Stadt Kaniw steht auf einem Hagel ein großartiges Denkmal des Dichters. Hierher kommen Menschen aus aller Welt, um dem Dichter zu ehren. In vielen Häusern in der Ukraine finden wir auf einem Ehrenplatz ein Porträt von Taras, wie er liebevoll vom Volk genannt wird.

Staatliche Taras-Schewtschenko – Museum in Kyjiw Die größte Sammlung von Schewtschenko-Gemälden befindet sich heute im Staatlichen Taras-Schewtschenko-Museum in Kyjiw. Diese Sammlung umfasst heute 800 Kunstwerke. Das sind Selbstbildnisse, Schmalereien, Aquarelle, Landschaften, Radierungen „Malerische Ukraine“, Porträts, Zeichnungen.

Der Name von dem ukrainischen Nationaldichter Taras Schewtschenko bleibt in der Geschichte der Weltliteratur für immer. Ein Dichter der Liebe und des Protestes hat nicht nur auf das einheimische, sondern auch auf das europäische Publikum besonders kräftig eingewirkt.

Taras Schewtschenko wird immer in den Herzen eines jeden von uns in seinen Werken leben.

ZAKHUTSKA Oksana

TARAS SZEWCZENKO W POLSKICH PRZEKLADACH

Twórczość Tarasa Szewczenki zdobyła sobie popularność nie tylko na Ukrainie i w Rosji, ale i w świecie jeszcze za życia poety. Już w XIX w. pojawiały się przekłady jego utworów poetyckich na inne języki, w tym na język polski, tak w osobnych zbiorach, jak i w czasopiśmie i różnych innych wydaniach. Wśród pierwszych tłumaczy Szewczenki byli m.in. znani polscy pisarze Stefan Żeromski i Eliza Orzeszkowa. Do dziś na język polski przetłumaczono ponad dwieście dzieł mistrza autorstwa Włodzimierza Siobodnika, Leonarda Sowickiego, Władysława Syrokomli, Mariana Piechała, Stanisława Strumph-Wojtkiewicza, Mieczysława Jastruna, Bohdana Żurawki, Kazimierza Andrzeja Jaworskiego i wielu innych.

W polskim szewczenkoznawstwie proponuje się wyszczególnienie pięciu etapów aktywności przekładów poety, różnych pod względem długości. Odzwierciedlają one pewne wydarzenia historyczne oraz realia państwowe w życiu obu krajów.

Pierwszy okres – za życia Szewczenki, oznaczony sympatiami do jego osobowości i twórczości, ale skomplikowany psychologicznymi przeszkodami, jak to nieprzyjemnie i otwartym zwalczaniem hajdamackiego (antypolskiego) dyskursu. Wyróżniały się przekłady L. Sowickiego, który błąd sam poeta usiłował się poprawnie oddać wartością poezji Szewczenki zanurzając się w jej swoisty klimat. Podobnie W. Syrokomla głęboko szanując Kobziarza przybłędę odczuwał jego pierwowzory, uzyskał klarowny obraz i niewymuszony wydźwięk poetycki, czasami stylizując pod folklor.

Drugi okres – po 1861 r., cechuje zmniejszenie aktywności tłumaczeń niemal na kilkudziesięć lat. Przedrukowywano przekłady z poprzednich lat, ale nowe pojawiały się sporadycznie.

Trzeci okres – wznowienie zainteresowania Szewczenką, następuje dopiero w pierwszym dziesięcioleciu XX w. i wyróżnia się wspaniałymi przekładami utworów poety przez Leo Belmonta i Juliana Ejsmonda.

Czwarty okres – po 1918 r. i odzyskaniu przez Polskę niepodległości, zaowocował nowym wizerunkiem ukraińskiego wieszczki, który dzięki przekładowi poematu „Kaukaz” przez B. A. Żurawki powstaje przed Polakami jako wojownik przeciwko rosyjsko-imperialistycznej tyranii, co doskonale wpisuje się w kontekst walki za niepodległość Polski i innych krajów. W okresie międzywojennym poprzez tłumaczenia poetyckiej publicystyki Szewczenki, tekstów filozoficznych i biblijnych, odstępnie od zbędnych stylistycznych upiększeń w oczach polskich czytelników Taras Szewczenko podnosi się do rangi Adama Mickiewicza i Ignacego Krasickiego, Juliusza Słowackiego i Cypriana Norwida. W 1955 r., na przełomie okresu totalitaryzmu w Polsce i na Ukrainie, ukazały się „Wybrane utwory” Szewczenki pod redakcją W. Siobodnika z posłowiem Mariana Jakubca. Powojenne tłumaczenia utworów przez Jerzego Jędrzejewicza popularyzowały Szewczenkę jako nieustannego zwolennika zniesienia tyranii oraz wybitnego geniusza narodu ukraińskiego.

Pity, najnowszy okres – od końca lat osiemdziesiątych do dnia dzisiejszego, oznakował się budową pomnika T. Szewczyka w Warszawie i J. Siwickiego w Kijowie wraz z wydaniem „Kobziarza” Szewczyka w Lublinie i dwutomowego zbioru dzieł Siwickiego we Lwowie.

Znajomość Tarasa Szewczyka z polskim czytelnikiem trwa już od ponad 150 lat. Jest to jeden z najdłuższych procesów w europejskiej kulturalnej przestrzeni, który wymaga rzetelnego przeczytania wszystkich opublikowanych tekstów i dokładnych badań porównawczych istniejących przekładów. Pewne kroki w tym kierunku zrobiono jednocześnie z publikacjami tłumaczeń albo na gorąco po ich ukazaniu się w literackiej periodyce lub w oddzielnych wydaniach. Dziś Polacy informują swój historyczny związek z losem i twórczością poety, największym pragnieniem którego było uzyskać niezależność.

MERKOTAN Kateryna

MORALNOŚĆ POLITYCZNEGO „BOHATERSTWA”

Jeśli chodzi o nowoczesną przestrzeń polityczną, to najpierw warto podkreślić niektóre z jej głównych cech, a mianowicie: rosnące symbolizację, rozwijający się rynek polityczny a technologie polityczne, popularność marketingu politycznego i tak dalej. Ich kombinacja a harmonizacja technologiczna umożliwiają stworzenia nowej rzeczywistości politycznej, gdzie idee, obrazy, mity i ich własnym życiem, gdzie władza polityczna (przede wszystkim państwowa) staje się również symboliczną, gdzie skuteczność współpracy politycznej zależy od skuteczności używanych symboli (np. archetypów władzy). Biorąc pod uwagę zmiany w interpretacji i rozumieniu wydarzeń politycznych, istnieje potrzeba zastosowania nowych środków technologicznych dla przekazania społeczeństwu wiadomości politycznych. Zatem, staje się aktualnym działaniem twórców politycznego obrazu, konsultantów politycznych, technologów i innych. Wszyscy wcześniej wymienieni w ten czy inny sposób koncentrują się na budowie symbolicznego świata polityki, pragmatycznych celów określonego aktora politycznego. Ten polityczny obraz może być sztucznie stworzony przy pomocy zrynicowanego arsenału nowoczesnych narzędzi informatycznych i komunikacyjnych. Przede wszystkim, taki obraz polityczny zostaje stworzony na czas określony, w celu zaspokojenia popytu publicznego, jest on godny zaufania potencjalnych wyborców, którzy wie, w „światła przyszłości”.

Natomiast problem polega na ustaleniu poziomu spełnienia przedwyborczych obietnic a ich późniejszej realizacji, odpowiedzialności osobistej i na koniec moralnych granic stworzonego obrazu politycznego. Dlatego celem niniejszego artykułu jest analiza niektórych technologii politycznych tworzenia obrazu politycznego i oceny moralnej prawdopodobnych wyników działalności obrazu politycznego pod względem wpływu na świat publiczny.

Należy zauważyć, że badania zjawiska bohaterstwa aktualizują się szczególnie w okresach przemian społecznych (zarówno pozytywnych, jak i negatywnych). Wojna na wschodzie Ukrainy, Syrii i innych częściach świata; terroryzm; niekontrolowany napływ uchodźców do Europy – to problemy, które wymagają pilnego a jednocześnie ostrego rozwiązania ponieważ dotyczą losów konkretnych ludzi. W rzeczywistości, trzeba dokonać „bohaterskich wysiłków” na rzecz rozwiązania konfliktów zbrojnych, przy zachowaniu maksymalnej ochrony życia ludzkiego. Warto również podkreślić wieloznaczność pojęcia „bohater”. Jego wymiar moralny określa istnienie sprzecznych cech czasami podważających

jego bohaterstwo. Bohater może stać się antybohaterem lub bohaterem innej społeczności, innego społeczeństwa, innego Państwa. Oznacza to, że jakoś i poziom „bohaterstwa” są ustawione na poziomie wartości moralnych, panujących w danym społeczeństwie.

Bohater polityczny (podobnie jak bohater z innej sfery stosunków ludzkich) zawsze musi być wzorem moralnym. Wynika to z jego archetypowej natury. Archetyp Bohatera jest aktywnie wykorzystywany przez polityków do tworzenia pozytywnego wizerunku. W ostatnim czasie „rośnie popularność mitów politycznych, głównymi bohaterami których są różne postacie - zbawicieli, twórcy, mesjasze... Każdy z nich jest uosobieniem symbolicznego świata polityki, który jest w znacznym stopniu odcięty od prawdziwego życia, [3; s. 103]. Ostatecznie stworzone symbole (obrazy) zaczynają już własnym życiem dziki zastosowaniu uniwersalnych wartości moralnych i formalnym zatwierdzeniu przy pomocy technologie polityczne.

Obecnie analitycy również aktywnie wykorzystują teorię ram (ang. - framing) amerykańskiego socjologa Ervinga Goffmana [1]. Chodzi o to, że pewne zachowania są ustawione w pewnych ramach (frames) organizacji codziennego doświadczenia i komunikacji, które kształtują życie społeczne i które pozwalają interpretować zachowania innych ludzi.

Koncepcja framingu pomaga w interpretacji zjawisk społecznych. W takim sensie rola polityka jako interpretatora jest bardzo odpowiedzialna. Jednak framing bezpośrednio zależy od światopoglądu interpretatora, więc to w pewien sposób oddziela framing od obiektywizmu. Poza tym duże znaczenie w interpretacji zdarzeń odgrywa umiejętność myślenia, głos, emocje polityka.

Framing polityczny razem z symboliką polityczną służy jako skuteczny środek komunikacji politycznej i identyfikacji. Według znanego amerykańskiego politologa Samuela P. Huntingtona, w polityce znaczą rolę odgrywa symbole, w tym flagi, krzyże, a nawet kapelusze. Co więcej, za pomocą symboliki politycznej zwykle odbywa się identyfikacja w układzie wspierających „swój - obcy” [2].

Zatem framing może służyć jako koncepcja dla określenia granic rzeczywistości politycznej. Jednak każdy frame jest w dużej mierze odbiciem subiektywnego postrzegania świata, a więc takim prawdopodobnie każdy frame może być narzędziem manipulacji w komunikacji politycznej. W takich okolicznościach istnieje potrzeba w tworzeniu tak zwanego *framingu moralnego*, czyli *ustanowienie pewnych granic moralnych działalności politycznej, przekroczenie których, po pierwsze, będzie uznane za niemożliwe, a po drugie, będzie wyrazem manipulacyjnego wpływu na masową świadomość przez konkretnego polityka*.

Problem polega na utrzymaniu równowagi między zachowaniem realnego polityka i jego stworzonego obrazu. Ponadto, sytuacja komplikuje się przez wspomnianą niejednoznaczność Bohatera jako takiego. Aby zidentyfikować i ocenić granice moralne politycznego „bohaterstwa”, warto wziąć pod uwagę następujące aspekty:

- wygenerowane obrazy w masowej świadomości bohatera i antybohatera;
- symboliczne granice ich moralnej kodyfikacji (w szczególności, kiedy lider staje się tyranem, bohater antybohaterem);
- opinia publiczna odnośnie działalności polityka jako bohatera i antybohatera;
- mechanizmy do przekazywania obrazów z nieświadomości zbiorowej do płaszczyzny politycznej świadomości pojedynczej osoby.

Podsumowując, należy podkreślić, że nadmierna symbolizacja przestrzeni politycznej wymaga aksjologicznego przemyślenia politycznego obrazu bohatera i jego realizacji w

rzeczywistości. Inaczej sztucznie stworzony obraz i technologii polityczne jego wdrożenia w życie mog spowodować znaczne szkody dla bohatera i jego otoczenia.

Polityczne „bohaterstwo” jako status powinno być monitorowane i oceniane przynajmniej przez społeczeństwo obywatelskie. Cienka moralna granica między politycznym bohaterstwem i bufonadą pozwala politykom rozgrywać sceny oświeksone odlegi heroiczn historik. Niewyczerpane rezerwy nieświadomości zbiorowej siui jako skuteczne środki technologiczne w celu stworzenia bohaterskich obrazyw. Z biegiem czasu, biedy lub wręcz manipulacji stają się zrozumiałe dla ogysiu społeczeństwa. Oznacza to, że nadszedł czas, aby zdjąć maskę bohatera i zapisać rachunek sumienia. Jednak nie wszyscy bohaterowie polityczni lub piacię rachunki ... Lub bohaterowie byli nieprawdziwi?

Jakiś czas temu znany ukraiński piosenkarz rockowy, lider zespołu „Ocean Elzy” Hwiatosław Wakarczuk powiedział: „Ukraina potrzebuje „kiborgów” w polityce”. Niestety, takich brakuje. Jednak nadzieja nadal żyje ...

Bibliografia

1. Goffman E. (1974). Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience.
2. Huntington S.P. (2011). The Clash of Civilization and the Remaking of World Order: Simon & Schuster.
3. Merkotan K. Arkhetypy władzy i suchasna demokratia (Archetypes of authorities and modern democracy). Public administration: Special issue. – Kharkiv, 2014, 100-106.

АДАШАН Людмила СВІТ ПОЧУТТІВ ТА ЕМОЦІЙ ЛЮДИНИ

«Як би людина не страждала, які б випробування не терпіла але якщо вона почує одне привітне слово, слово щирого співчуття від далекого вірного друга, вона забуває гнітючість від горя, хоча і ненадовго, хоч би на годину; на хвилину». Вона абсолютно щаслива. А хвилина повного щастя, кажуть, заміняє безкінечні роки найтяжчих випробувань» (Т. Г. Шевченко)

Ще з часів Платона вважали, що душа людини поділяється на розум і почуття. За його допомогою людина зіставляє свою поведінку з нормами моралі, суспільними поглядами. А що таке почуття? Почуття – це ставлення людини до навколишнього світу: до інших людей, до предметів, речей, навіть до кольору, запаху, форми. Почуття полярні – ми любимо і ненавидимо, відчуваємо задоволення і незадоволення, радіємо й сумуємо. В почутті виділяють також його силу. Залежно від того, наскільки ми поважаємо людину чи колектив, – будемо відчувати сильне або слабе почуття. Сила почуття проявляється і як глиби на його. Сильне почуття – це почуття, яке нас повністю захоплює, – воно не дозволяє думати ні про що інше, ми цілком у нього в полоні. Глибина почуття – це його сталість, тривалість. Щоб почуття було глибоким, воно повинно житись чимось, мати невичерпне джерело.

Почуття – це стійкий емоційний стан, який визначає ставлення як до конкретної події або людини, так і до уявлення, а емоції – це психічні процеси, які відображають у формі переживання особисту оцінку і значущість зовнішніх обставин і ситуацій.

Характеризуючи процес виховання почуттів, слід відзначити, що він починається з раннього дитинства. Важливою умовою формування позитивних емоцій та почуттів є турбота з боку дорослих. Дитина, яка обділена любов'ю та

ласкою, сама виростає холодною. Емоційна чутливість формується в процесі турботи про слабших (це можуть бути менші братики чи сестрички або тварини).

Емоції – безпосередні, ситуативні переживання якогось почуття. Почуття тривають довше, ніж емоції (любов – почуття; радість, страждання, інтерес – емоції). За допомогою емоцій людина оцінює інформацію, яка надходить до мозку; це дає змогу швидко прийняти рішення, зрозуміти, наскільки «корисна» чи «небезпечна» ситуація, у якій знаходиться людина.

Також слід відмітити, що примітивні форми емоцій (страх, гнів, радість, тощо) притаманні і тваринам з високим рівнем розвитку, але почуття властиві лише людині. Отже, емоціями ми називаємо реакції на зовнішні та внутрішні подразники, які виражаються у формі задоволення або незадоволення, огиди, відчаю, радості тощо. Емоції виникають поруч майже з будь-якою життєдіяльністю та відображають у формі безпосередніх переживань суть та значення подій та явищ. Емоції є одним з головних механізмів внутрішнього регулювання психічної діяльності та поведінки, спрямованих на задоволення певних потреб. Виникнення емоцій обумовлюється причинами, які узгоджуються з потребами людини. Позитивні емоції виникають тоді, коли потреби задовольняються. А якщо щось перешкоджає задоволенню потреб, то виникають негативні емоції.

Емоції та почуття тісно взаємопов'язані. Для свого виникнення і вираження почуття потребують емоцій, тобто емоції – це етап виникнення і протікання почуттів.

Сприйняття почуттів інших людей обмежується специфічним досвідом та можливостями нашої особистості. Ці кордони, однак, можуть змінюватися і розширюватися якщо з'являється бажання удосконалювати здатність сприйняття і розуміння емоцій інших людей. Можна оцінювати емоційний стан інших людей за зовнішніми ознаками. Для цього можна запропонувати заняття з елементами тренінгу.

Знайомство.

Група сидить у колі. Кожен по черговому називає своє ім'я і підбирає щодо себе епітет. Цей прикметник повинен розпочинатися з тієї ж літери, що й ім'я, та позитивно характеризувати учасника.

Вітання. «Це наше коло»

Учасники стають у коло, піднімають руки вгору, тримаючи руки інших учасників, раптово разом їх «кидають» униз, промовляючи: «Турботи впали!» Потім роблять крок уперед у коло, говорячи: «Ми вже тут». Кладуть руки на плечі тих, хто стоїть поряд, утворюючи цілісне коло, промовляючи: «Це наше коло». Утримуючи руки на плечах, ставлять ноги на ширину плечей, торкаються ніг тих, хто стоїть поряд по колу, супроводжуючи словами: «Світ зараз тут!»

Очікування учасників.

Зараз кожен з вас отримає паперового метелика, розфарбуйте його олівцем вашого улюбленого кольору та напишіть на ньому власні очікування від наших занять: про що б хотіли більше дізнатися, чого навчитися.

Вправа «Покажи емоцію та почуття».

Учасникам пропонується продемонструвати емоції та почуття: радість, смуток, захоплення, страх, відвага, нудьга, лють, скорбота, любов, ненависть, жах, сором, хвилювання (учасники пропонують свої варіанти почуттів та емоцій). Кожен вибирає та показує за допомогою міміки, пантоміми будь-яке почуття чи емоцію. Усі інші відгадують.

Почуття дитини не повинні обмежуватися тільки власними переживаннями, а виявлятися в конкретних вчинках, діях та діяльності. У протилежному випадку дитина виросте сентиментальною, нездатної втілювати свої почуття в життя.

Психологічні ідеї Шевченка і сьогодні зберігають свою цінність. Вони служать побудові того суспільства, про яке мріяв і за яке боровся великий геній Української держави.

АМЕЛІНА Світлана

**ПОСТАТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У ДОСЛІДЖЕННЯХ ЗАРУБІЖНИХ
НАУКОВЦІВ**

Тарас Шевченко належить до найвидатніших представників української літератури періоду її становлення і розвитку. Його постать є настільки величною, що приваблює не тільки вітчизняних, а й численних зарубіжних дослідників. Як зазначає Л. Мацько, «позиція Шевченка в питанні про мову і народність, про народну мову є суголосною з позиціями європейських романтиків – угорського поета Шандора Петефі, французького поета Віктора Гюго, теоретиків німецького романтизму Людвіга Ахім фон Арніма та В. Шлегеля, італійського романтика ді Бреме, англійського романтика Вільяма Вордсворта та інших» [1, 9]. Поет-романтик і художник прагнув до вільної, незалежної України в середині XIX століття, і, «як колишній кріпак, знав, як назвати це прагнення за його сутністю» [5].

За свідченням Б. Кравціва, праця над перекладами творів Шевченка німецькою мовою була започаткована на Буковині, яка на той час входила до складу Австро-Угорщини [4, 178]. У 1916 році шведський славіст Альфред Антон Єнсен, який працював у Відні, опублікував німецькою мовою дослідження творчості українського національного поета, яке й дотепер не втратило своєї актуальності [6]. У своєму творі А. Єнсен наголошує на тому, що загальний культурний підйом в Україні у XVII столітті, яким країна має завдячувати і творам Т. Шевченка, не слід недооцінювати, оскільки його вплив поширився за межі країни.

Першим франкомовним дослідженням творчості великого Кобзаря стала стаття Е. Дюрана, опублікована у 1876 році в альманасі «Revue des deux mondes». Джерелом для наукової праці французького дослідника слугувало празьке видання «Кобзаря» 1876 року. В. Мотрук, Є. Кустяєв вказують, що популярність Шевченка в Малоросії, на думку Еміля Дюрана, має винятково народний характер, адже навіть селяни знають напам'ять його поезії. Постать і творчість Шевченка Е. Дюран розглядає в контексті історії України (Малоросії). Він осмислює Шевченкову епоху в контексті політичного і культурного життя середини XIX століття. Французький дослідник виокремлює одну з центральних тем творчості Шевченка – тему трагічної долі жінки у тогочасному кріпосницькому суспільстві [2, 164-165].

Англомовні читачі отримали змогу познайомитись із творчістю Тараса Шевченка завдяки доробку К.О. Меннінг, який був автором кількох статей про поета в англомовних енциклопедіях.

Творчість Тараса Шевченка вивчала ціла плеяда польських літературних критиків. До представників польського шевченкознавства належать Г. Батталія, Є. Колодзейчик, М. Якубець. Однак, останнім часом зросла увага до маловідомих матеріалів, авторами яких є, зокрема, Т. Падалиця, К. Друмкевич, Б. Залеський, Б. Залеський, А. Блаховський, опубліковані в другій половині XIX ст. [3, 217-220]. Так,

особливо відзначають роль А. Блаховського, який прагнув викликати у своїх співвітчизників любов до Тараса Шевченка як поета, громадянина і вчителя народних мас, а також поширював його твори в польських перекладах. Б. Залеського вважають другом Т. Шевченка; він вважав Кобзаря великим народним поетом, високо оцінював його лірику і навіть присвятив йому вірш «Тарасова могила».

Сучасний австрійський дослідник Олівер фон Хове вважає, що видатний поет Тарас Шевченко, який народився понад 200 років тому, надав ліричну мову українській волі до незалежності, і відзначає, що його вірші присутні також і в нинішніх боях [5, 164-165].

Отже, визнаючи провідну роль шевченківської поезії у становленні української літератури і нації, варто відзначити і визнання його неоціненого внеску до світової літературної спадщини зарубіжними дослідниками, які нерозривно пов'язували творчість поета з його рідним краєм, політичними й соціальними подіями, прагненням до незалежності рідної України.

Список використаної літератури

1. Мацько Л. Тарас Шевченко у полілозі національних культур / Л. Мацько // Освіта. – 16-23 жовтня 2013 р. – С. 9-11.
2. Мотрук В. Еміль Дюран – автор першого фундаментального дослідження про Тараса Шевченка у Франції / В. Мотрук, Є. Кустяєв // Науковий вісник Ужгородського університету, 2014. – С. 163 – 168.
3. Пачовський Т. Маловідомі відгуки про Тараса Шевченка в польській критиці другої половини XIX ст. / Т. Пачовський // Збірник праць XIV наукової Шевченківської конференції. – К., 1966. – С. 259–267.
4. Поезія Шевченка чужими мовами (за редакцією й із статтями Богдана Кравцева). – Чикаго: Видавництво Миколи Денисюка, 1963. – 456 с.
5. Oliver vom Hove. Taras Schewtschenko. Der Sdnger der Ukraine. – Wiener Zeitung Online, 2019. – Режим доступу: http://www.wienerzeitung.at/themen_channel/literatur/autoren/611821_Der-Saenger-der-Ukraine.html

Taras Schewtschenko. Ein ukrainisches Dichterleben. Literarische Studie von Alfred Jensen. – Wien, Druck von Adolf Holzhausen, 1916. – 127 s.

АННЕНКОВ В'ячеслав
ОЛЬХОВСЬКА Наталія

ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ НА ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Ми бачимо у Шевченка генія української нації, але він писав російською мовою і десь відчував свою причетність до Російської імперії. Але засуджувати його не можна, бо він є геній нації, який дуже послідовно відображає помилки нації. Це (російськомовна проза українського генія), власне, і є віддзеркаленням нашого буття [1].

Творчість Великого українського поета, художника, мислителя Тараса Шевченка тісно пов'язана з європейською культурою, зокрема, з європейським містом Санкт-Петербург, у якому він прожив значну частину свого життя, і у якому помер у розквіті сил. Беззаперечним фактом є те, що більша частина його записів, у тому числі повісті, щоденник, листи, а також деякі вірші написано російською мовою.

Постійно проживаючи у Санкт-Петербурзі, Т. Шевченко був знайомий з видатними діячами того часу. Так, у цехового маляра – декоратора В. Ширяєва він упродовж 6 років вчився не тільки малярству, але й мистецтву живописця. Його друзями були видатний художник В. Венеціанов, К. Брюллов та поет В. Жуковський (останні викупили Т. Шевченка з кріпацтва), поет Е. Губер та художник В. Штернберг (після повернення з України оселився в квартирі Т. Шевченка в Петербурзі), про яких Кобзар згадує в повісті «Художник».

Особливим фактом є товаришування Тараса Шевченка з художниками – кріпаками, або колишніми кріпаками, наприклад, В. Раєвим (викуплений з кріпацтва через рік) – на офорті «Притча про виноградаря» особисто залишив автограф: «Василію Єгоровичу Раєву. Тарас Шевченко, 1858 ноября 10 дня» [2, 11].

Крім науки у К. Брюллова та В. Венеціанова, Тарас Григорович вчився на творах колишнього кріпака, російського художника – портретиста О. Кріпленського, а також пейзажиста С. Щедрина, що засвідчено у повісті «Художник» [2, 11].

Великий поет виховується на творах О. Пушкіна, М. Лермонтова, О. Грибоєдова, М. Гоголя, В. Белінського та О. Герцена. На творах останніх формуються його філософські, суспільно-політичні та естетичні погляди, що втілюються у написання творів як українською, так і російською мовами: повість «Слепая», драму «Никита Гайдай» – у 1842 році та першу редакцію драми «Назар Стодоля» і поему «Тризна» – у 1843 році.

Листи Т. Шевченка упродовж семи років заслання у Новопетровськ написано переважно російською мовою – це був засіб зв'язку поета не тільки з російськими друзями й знайомими, але й з польськими – Броніславом Залєвським та Сігізмундом Сераковським. Російською мовою він також писав і свої художні твори того періоду – відразу після повернення з експедиції в гори Кара-Тау восени 1851 року.

Пишучи упродовж зазначеного часу виключно російською мовою, Т. Шевченко не забував про українську мову. Так, у листі до А. Казачковського, від 14.04.1854 р. поет пише: «Давно ворухиться у мене в голові думка, щоб перевести на наш прекрасний український язик «Слово о полку Ігоря», так нема у мене подлинника...» і просить адресата надіслати йому оригінал, «... а то на твоїй душі буде гріх, як не буде воно, те «Слово», переведено на наш задушевний прекрасний язик» [3, 71-72].

З великою повагою і любов'ю Тарас Григорович ставився до декабристів. Він вважав, що вони боролися за волю й щастя народу. Побачивши зображення страчених декабристів, поет записав у щоденнику: «...портреты первых наших апостолов-мучеников» [3, 119]. Познайомившись з декабристом І. Анненковим, поет робить аналогічний запис: «Благоговею перед тобою, один из первозванных наших апостолов!» [3, 113].

У своєму щоденнику Тарас Григорович цитує твори та згадує імена І. Крилова, К. Рилєєва, О. Пушкіна, М. Лермонтова, М. Гоголя, О. Островського, О. Герцена, М. Салтикова-Щедрина, М. Курочкіна та інших російських письменників. Визволитися Т. Шевченку з останнього заслання і повернутися до Санкт-Петербургу допомогли віце-президент Академії художеств граф Ф. Толстой, його дружина Анастасія Іванівна, а також О. Толстой, Л. Жемчужников та М. Осипов.

На всіх літературних читаннях найбільшим успіхом користувався саме він – Т. Шевченко. М. Чернишевський писав: «Над Тарасовою головою зійшла нова зоря... Його тепер Петербург не знає де і посадити, чим і частувати...» [4]

На сторінках «Современника» широко популяризувалася творчість Т. Шевченка. На жаль, окремі твори поета в російських перекладах О. Плещеева опубліковано раніше, ніж в українському оригіналі.

На думку Т. Космеди, як і М. Гоголь, так і Т. Шевченко писали свою прозу російською, оскільки писати українською їм було просто важко. Адже на той час, на відміну від польської і російської мови, українська мова ще не мала чітко виробленого стилю [1].

Таким чином, переосмислюючи всю біографію великого Т. Шевченка, приходиться розуміння важливості ролі Санкт-Петербурга та його впливових на той час письменників, поетів, художників, щодо розкриття його геніальності, досягнення поетом вершин світової слави. І ніхто не знає, як склалася б його доля, якби поруч не було порядних людей, які оточували та допомагали Кобзареві на чужині.

Список використаної літератури

1. Розкрито тайну Шевченкового щоденника. – [Електронний ресурс]: https://zik.ua/news/2012/11/07/rozkryto_taynu_shevchenkovogo_shchodennyka_377703
2. Затенацький Я. П. Шевченко і російське мистецтво. – УРСР: Вісник, 1947. – № 5 – 15 с.
3. Шевченко Т. Г. Листування. – ДВУ (Державне Видавництво України), 1929. – 71 с.
4. Современник. – 1858. – № 10. – С. 470.

БАЛАЛАЄВА Олена

ТВОРИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У ФОНДАХ БІБЛІОТЕКИ КОНГРЕСУ США

Творчість Тараса Шевченка давно вже є не лише національним явищем, а надбанням світової культури. Його поезії, переклади, листи, а також спогади та наукові праці про українського генія прикрашають фонди багатьох бібліотек світу.

Найбільшою вважається національна бібліотека США – Бібліотека Конгресу (*Library of Congress*), фонд якої становить 155,3 млн одиниць зберігання. Твори Т. Шевченка та література про нього систематизовані у проекті *Taras Shevchenko in the Library of Congress: A Bibliography*, в якому задіяні всі фонди Бібліотеки Конгресу. Вони охоплюють публікації, видані як в Україні, так і за її межами. Бібліографію було укладено для дослідників творчості Тараса Шевченка, бібліотекарів, бібліографів і бібліофілів, для всіх, хто навчається і цікавиться інтелектуальною та духовною спадщиною української нації.

Бібліографія містить 805 позицій творів Т. Шевченка та праць про нього, які систематизовано за дев'ятьма розділами.

Розділ I «*Works by Taras Shevchenko*» містить літературні твори мовою оригіналу (112 позицій), їх переклади (77 позицій) та твори образотворчого мистецтва – альбоми репродукцій малюнків, картин, офортів (18 позицій). Бібліографічні записи творів мовою оригіналу зроблено відповідно до англо-американських правил каталогізації, які використовуються в Бібліотеці Конгресу. Транслітеровані назви творів розташовано за латинським алфавітом. Наприклад: *Shevchenko, Taras. Povna zbirka tvoriv. Vydannia iuvileine, 1814-1939. Do 125-richchia z dnia narodzhennia. Pid redaktsiieiu O.IE. Korniiichuka, P.H. Tychyny, M.T. Ryl's'koho, F.A. Red'ka, D.D. Kopytsi. Kynv : Derzh. lit-ne vyd-vo, 1939. 5 v. : ports., facsim. ; 29 cm. PG394 8.S5 1939.*

Назви творів у рубриці «Переклади» згруповані за мовами, на яких опубліковано працю: азербайджанська, англійська, китайська, німецька тощо.

Розділ II містить 2 рубрики: *Taras Shevchenko's Works in Music, Drama, Cinema* – твори Т. Шевченка в музиці, драмі, кінематографії (30 позицій) та *Discography* – звукові записи музичних творів на слова Т. Шевченка (19 позицій).

Розділ III «*Recollections, Biographical Research, and Interpretation of Shevchenko's Works*» присвячений спогадам, бібліографічним дослідженням та інтерпретаціям творів Т. Шевченка (328 позицій).

Розділ IV «*Collections of Scholarly Papers*» містить колекцію наукових праць про творчість та життєвий шлях поета (40 позицій).

У розділі V «*Creative, children, scientific-popular and teaching literature about Shevchenko*» зібрано креативну, дитячу, науково-популярну та навчальну літературу про Т. Шевченка (61 позиція).

Розділ VI «*Bibliographical research and materials*» присвячений бібліографічним дослідженням і матеріалам (26 позицій), розділ VII «*Museums, Monuments, Homes and Haunts*» – музеям, монументам та пам'ятним місцям (54 позиції), розділ VII «*Popularization of Shevchenko's works in various countries and his influence on world literature*» – популяризації творів Шевченка в інших країнах та впливу його творчості на світову літературу (40 позицій).

Розділ *Indexes* містить персональний, географічний та хронологічний покажчики.

Над проектом працювала інтернаціональна команда. Великий внесок у створення бібліографії зробили начальник Європейського відділу Бібліотеки Конгресу Д. Х. Краус, спеціаліст з комп'ютерних технологій С. Крантон, стажерка К. Кончаковська, колекціонер української дискографії С. Максимюк та багато інших, адже творчість Т. Шевченка – це культурна спадщина світового масштабу.

Список використаної літератури

1. Yasinsky B., Pashkova V. *Taras Shevchenko in the Library of Congress: A Bibliography*. URL: <https://www.loc.gov/rr/european/shevchenko.html#Coll>.

БІЛА Уляна ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ

Він був сином мужика – і став володарем у царстві духу. Він був кріпаком – і став велетнем у царстві людської культури.

Іван Франко

Щороку 9 березня в Україні вшановують пам'ять відомого поета, мислителя, художника, громадського діяча, фольклориста, і, на думку багатьох українців, духовного батька українського народу – Тараса Григоровича Шевченка. Тараса Шевченка по праву можна вважати фігурою, що визначає сутність українського народу, є символом України, а його твори не тільки становлять культурну спадщину, але залишаються актуальними й сьогодні. Ключовим моментом майже кожного твору Кобзаря є ідея гуманізму, заклик і застереження про те, що немає жодної перспективи в кривавому виході з життя, що здається актуальним з огляду на поточні обставини в країні. Твори Шевченка є унікальними для різних історичних епох. Сьогодні моральні цінності, проголошені Кобзарем у XIX столітті, сприймаються як безперечна істина.

Твори Т. Г. Шевченка перекладені всіма слов'янськими мовами, а також грузинською, вірменською, казахською, узбецькою, німецькою, англійською, французькою, датською, новогрецькою, іспанською, хінді, японською, в'єтнамською, корейською, румунською, італійською, угорською, малайською, бенгальською та багатьма іншими мовами. Лише найвідоміший «Заповіт» перекладений на 148 мов світу. По всьому світу встановлені пам'ятники, що свідчать про славу великого Кобзаря.

Поетичним талантом Шевченка й досі захоплюються у всьому світі й визнають, що його творчість має світове значення. Ось кілька висловлювань з цього приводу. А. Луначарський стверджував, що завдяки Шевченкові скарби української душі повною річкою влилися в загальний потік людської культури [1, с.790]. Німецький письменник Альфред Курелла писав, що Тарас Шевченко не має собі рівних у світовій літературі [7, с.305-311]. Камілар Еусебіу, румунський письменник, перекладач, сказав про Т. Шевченка, що він розрісся як дерево, простягнувши крону над віками [2, с.292]. Назим Хікмет, турецький поет, драматург, писав, що поки б'ються серця людей, звучатиме і голос Шевченка [3, с.216]. Польський літературознавець Мар'ян Якубець стверджував, що Т. Шевченко був найбільш народним поетом з усіх великих поетів світу. Його поезія – це явище єдине і неповторне. Немає для неї відповідника в світовій літературі [4, с.115].

У кожній країні намагаються знайти щось спільне своїх авторів: Каравеловим чи Ботевим, з Пушкіним, Б. Беранже чи Бернсом, Гомером чи Міцкевичем – із нашим Тарасом Шевченком, якого ставлять на перше місце. Ще одним фактом визнання Тараса Шевченка є те, що у Великобританії, у місті Кембридж, одну із вулиць назвали на честь українського поета Т.Г. Шевченка. Вулиця знаходиться в одному з найвідоміших районів міста – Сіджвік Сайт, де розташовані гуманітарні та мистецтвознавчі факультети Кембриджського університету – права, історії, релігієзнавства, середньовічних і сучасних мов.

На Заході захоплення творчістю нашого відомого земляка почалося з Австрії. У Франції статті в пресі з'явилися ще в середині XIX століття, згодом почали з'являтися переклади творів, які захоплюють французьких митців і читачів. Еміль Дюран у 1876 році писав, що поет, який помер 15 років тому і якого ми хочемо тепер «відкрити читачеві», є народним у найширшому значенні цього слова. Через деякий час його стаття була перекладена англійською і опублікована в Америці та Англії, саме вона дала поштовх до вивчення творчості нашого співвітчизника у англомовних країнах світу [5].

Отже, творчість Великого Кобзаря – Тараса Григоровича Шевченка, й досі жива у серцях людей не тільки в Україні, а й далеко за її межами.

Список використаної літератури

1. Бондарчук П. М., Луначарський Анатолій Васильович // Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Мі / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: Наукова думка, 2009. – 790 с
2. Камілар Є. Невгасимий огонь / Єусебіу Камілар // Світова велич Шевченка. – К. : ДВХЛ, 1964. – Т. 3. – С. 292.
3. Хікмет Назим. Наш Шевченко / Н. Хікмет // Світова велич Шевченка. Т. Г. Шевченко в зарубіжному літературознавстві. Т.3. – К., 1964. – С. 216.
4. Якубець Мар'ян. Поезія Тараса Шевченка // Світова велич Шевченка / М. Якубець // Т. Г. Шевченко в зарубіжному літературознавстві. – К., 1964 – с.115

5. Durand Emile-Alexandre. Le Poite national de la Petite-Russie Chevtschenko // Revue des Deux Mondes, tome 15. – 1876. – 15 Juin. – P. 919-944. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://fr.wikisource.org/wiki/Le_Po%C3%A8te_national_de_la_Petite-Russie

6. Kurella A. Zwischendurch. Verstreute Essays 1934–1940. – Berlin, 1961. – S.305 – 311.

ГОРДЕЄВА Ірина

ПРОСВІТНИЦЬКІ ІДЕЇ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ Т. ШЕВЧЕНКА

Тарас Шевченко був не лише поетом, а й просвітником-реформатором. Звичайно, все це дещо підриває сакральний образ національного поета як Кобзаря, однак дає змогу побачити особистість, яка стоїть за цим образом.

Жіночі образи посідають особливе місце у творчості Т. Шевченка. Один із найпроникливіших дослідників творчості Шевченка Іван Франко говорив про їхній універсальний гуманістичний зміст і вважав їх ідеологічним осердям самого поета. «Я не знаю у всесвітній літературі жодного поета, — говорив Франко, — котрий би так витривало, так гаряче й цілком свідомо виступав оборонцем жіночих прав, захисником права жінки на повне, чисто людське життя». У колі критиків, близьких до психоаналізу, жіночі образи Шевченка натомість пов'язувалися з особливостями психіки поета, котрі впливали і на його образність, а саме — наявністю в його психічному світі чогось «жіночого, що в'язалося з вродженою йому вразливістю і чутливістю» (Степан Балеї) [1].

Ідеї, психологія та художня уява поставили жінку в центрі художнього світу Шевченка. Ще 1916 р. Степан Балеї першим заговорив про «фемінізм Шевченка» [1]. Учений мав на увазі передусім форми символічної ідентифікації Шевченка-поета з материнським образом та жіночими образами загалом. Однак фемінізм у його новітньому значенні, тобто фемінізм як новочасна ідеологія, культура та етика, найповніше виявився саме в прозі Шевченка.

Новою темою, яка його цікавить і яка визначає сенс «жіночої постаті» у прозі Шевченка, стають освіта і грамотність. Шевченкові героїні у прозі — передусім жінки, які читають. Варто зауважити, що освіченість — рідкісна річ навіть у середовищі чоловіків-селян у літературі середини ХІХ століття.

Поряд із перенесенням позитивної цінності на книжку, читання і грамотну жінку (дівчину), Шевченко розпочинає критику материнства, яке досі в його поезії служило безперечною сакральною цінністю. Фактично, він розмежовує материнство біологічне і материнство культурно-виховне, і ця ідея стає на цей час важливою складовою його культурно-просвітницької ідеології. Він, зокрема, показує повне банкрутство інституції біологічної матері на прикладі світських красунь. Він критикує їх у «Музиканті», «Княгині», цілий трактат проти красунь подає в «Художнику».

Критика жіночого статусу, до якої вдаються коментатори в повістях Шевченка, відображає просвітницьку настанову самого автора. Його персонажі погоджуються з тим, що винне суспільство, яке і робить красунь ідолом: таким чином, жінка, будучи «нерозумною істотою», відчула свою владу і зробилася невинною кокеткою та домогильною шанувальницею власної краси.

Гендерна концепція в повістях Шевченка часто є патерналістською. Саме чоловік критикує жінку-красуню, оцінює її, моделює жінку на свій смак і розсуд.

Шевченко підносить важливе питання про стосунки чоловіка й жінки. Чоловік дивиться на жінку як на свій власний твір. Жінка натомість нагадує собою необроблену і невідшліфовану природу. Чоловік, подібно до скульптора чи художника, перетворює цю природну річ на прекрасний мистецький об'єкт. Окрім цивілізаційної функції, яку здійснюють чоловіки в повістях Шевченка, автор також вдається до романтичної традиції, що веде до демонізації жінки-красуні. Не без гоголівських натяків саме жінка маркує собою прірву між духовним та фізичним, ідеальним і соціальним, між мистецтвом та життям у петербурзькій повісті Шевченка «Художник» [1].

Як просвітителя і культурника, Шевченка цікавить національне, феміністичне і політичне виховання середнього прошарку тогочасного українського суспільства. Саме для нього мріє він писати, повертаючись із заслання, саме для нього він мріє створювати нові сюжети у своїх гравюрах.

У цілому, просвітницькі ідеї Шевченка, висловлені ним у його російськомовних повістях, нагадують нам про те, що в середині XIX ст. відбуваються активні процеси, пов'язані з жіночою емансипацією, народною просвітою, формуванням різночинської інтелігенції. Ідеї Шевченка також спрямовані на видозміну національного, соціального, гендерного устрою тогочасного суспільства.

Список використаної літератури

1. Тарас Шевченко - фемініст. Звернутись до звичайної людини. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://incognita.day.kiev.ua/taras-shevchenko-feminist.html>

ЗУЄНКО Неля

ПОЕТИЧНА СПАДЩИНА Т. ШЕВЧЕНКА В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Творчість Т.Г. Шевченка належить не лише Україні, а і всьому світові. Це підтверджується тим фактом, що його твори перекладено багатьма мовами. Перекладом творів Великого Кобзаря займалися Елізе Рекло, Георг Брандес, Альфред Єнсен, Любен Каравелов, Етель-Ліліан Войнич, Еліза Ожешко, Тодор Павлов, Рокуел Кент, Назим Хікмет, Луї Арагон та багато інших [2, 3].

М. Гумільов наголошував: «Для того, щоб пізнати поета, треба прочитати його вірші в перекладі на всі мови». Не дивно, що твори Кобзаря перекладені всіма слов'янськими мовами, а також грузинською, вірменською, казахською, узбецькою, німецькою, англійською французькою, датською, новогрецькою, іспанською, хінді, японською, в'єтнамською, корейською, румунською, італійською, угорською, малайською, бенгальською та багатьма іншими мовами.

Першим твором Шевченка, про який дізналися в німецькомовному середовищі, дослідники вважають поему «Гайдамаки». Ще за життя Шевченка, у 1843 році, в журналі «Щорічник слов'янської літератури, мистецтва й науки» редактор цього видання, відомий славіст Ян Петер Йордан, звернув на неї увагу німецькомовного загалу. Але перекладати твори Шевченка німецькою почали кількома десятиліттями пізніше.

Ознайомлення німецькомовного читача з постаттю Шевченка пов'язане з буковинськими культурними колами 70-их років 19 століття, яким була доступна як німецька, так і українська мови. Ініціатива походила від поета Йоганна Георга

Обріста, вчителя з Чернівців. У 1870 році поет видав нарис «Тарас Григорович Шевченко – український поет. Нарис життя». Додатком до нього стали переклади поезії Шевченка – загалом 16 творів, серед яких були «Гамалія», «Іван Підкова», три частини з поеми «Гайдамаки», «Тарасова ніч», «Русалка», «Заповіт», «Утоплена» [6].

Георг Обріст зазначав, що його переклади були лише додатком до книги про Тараса Шевченка і лише спробою вільних перекладів. Перекладач користувався для цього прозовими підрядковими перекладами. Використовуючи підрядники, Георг Обріст не зміг досконало передати німецькою мовою першотвір, позаяк підрядковий переклад – це дослівний переклад твору й лише перший етап на шляху до художнього перекладу. Можна вважати, що Георг Обріст є фундатором німецькомовної шевченкіани. Як автор згаданої вже книги, він уперше дав ґрунтовну характеристику творчості Шевченка, порівняв його з поезією німецького поета Готфріда Бюргера, і цим самим привернув увагу німецьких вчених до української літератури [5].

Першими справді поетичними перекладами Шевченка на німецьку вважають переклади «Заповіту» Івана Франка:

Wenn ich sterbe, so bestattet Mich auf eines Kurhans Zinne
Mitten in der breiten Steppe Der geliebten Ukrajine,
Dass ich grenzenlose Felder Und den Dnipr und seine Schwellen
Sehen kann, und horen moge Das Gebraus der grossen Wellen...

Ще у 1969 р. Б. Бендзар в авторефераті кандидатської дисертації

[1, 17-18] стверджував, що І. Франко був першим українським ученим, який глибоко та всебічно висвітлив творчість Т. Шевченка. Значну роль, на думку дослідника, в ознайомленні німецького читача з творчістю Т. Шевченка відіграли і три статті письменника німецькою мовою, а саме: «Taras Schewtschenko und sein Vermdchnis» («Тарас Шевченко і його “Заповіт”») (1908), «Taras Schewtschenko» («Тарас Шевченко») (1914), «Die Wiedmung» («Присвята») (1914), у яких висвітлено світове значення та неповторність творчості великого національного поета України на тлі загальноєвропейського літературного процесу. І. Франкові, – як вважає дослідник, – належить одне з перших місць серед таких українських перекладачів поезій Т. Шевченка німецькою мовою кінця ХІХ – поч. ХХ ст., як П. Скобельський, К. Климкович, С. Шпойнаровський, А. Попович, О. Грицай та ін. І. Франко прагнув передусім ознайомити німецького читача з глибоко народною революційною творчістю Т. Шевченка [4].

Найбільша складність перекладу Шевченкової поезії полягає в закодованій у ній мовній картині світу на рівні реалій (бандура, китайка, чумак, вишиванка, кобзар, троїсті музики), національних символів (калина, барвінок), історичних алюзій (Хортиця, Великий Луг, Коліївщина, Батурин, Суботів), словесних образів, що є часто найкращими провідниками у край поета («недвиги серцем»; «і сторч на море поглядав, мов на Іуду»; «щоб та печаль не перлася, як той москаль, у самотню душу») та насиченого асоціативного поля певних слів (гомоніти, туга, журба) [6].

Поетична спадщина Т. Шевченка залишається актуальною й важливою не лише для нас, українців, а й для усієї світової спільноти, хто, як і український народ, прагне миру і свободи.

Список використаної літератури

1. Бендзар Б.П. Творчество Ивана Франко на немецком языке (Л-ра народов СССР. Украинская): Автореф. дисс. ...канд. филол. наук. Киев: Ин-т л-ры им. Т.Г. Шевченко АН УССР, 1969. 20 с.)

2. Зуєнко Н. О., Мусійчук С. М. Шевченкове слово у німецькомовному і франкомовному середовищі/ Н. О. Зуєнко //Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2014 №13. – С. 211– 213

3. Коломієць Л.В. Перекладознавчі семінари: актуальні теоретичні концепції та моделі аналізу поетичного перекладу : навчальний посібник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – 527 с.

4. Теплий І. Німецькомовна поетична Шевченкіана Івана Франка / І. М. Теплий // Українське літературознавство. – 2010. – Вип. 72. – С. 172– 190

5. Чередниченко О.І. Про мову і переклад. – К.: Либідь, 2007. – 248 с.

ІВАНІЩЕНКО Алла

СТОРІНКАМИ БІОГРАФІЇ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Батьки Шевченка були кріпаками магната генерал-лейтенанта Василя Васильовича Енгельгарда — поміщика, що володів 50 тис. кріпаків і був власником близько 160 тис. десятин землі. Через рік після народження Тараса родина переїздить із Моринців до Кирилівки, у ній, окрім Тараса, було 6 дітей — старші — Катерина та Марія, брат Микита, молодші — Ярина, Марія, брат Йосип.

1843 року Шевченко змалює хату в Кирилівці, де провів своє дитинство. У восьмирічному віці батько віддав Тараса до школи, до кирилівського дячка-вчителя Павла Рубана. 1823 р., коли Тарасу було дев'ять років, померла мати. Батько одружується вдруге на Оксані Терещенко, 1825 року помирає і сам батько Тараса.

Залишившись сиротою, малий Тарас деякий час жив у дядька Павла, який став опікуном сиріт. Згодом майбутній поет іде школярем-попихачем до кирилівського дяка Петра Богорського, де його життя було постійно напівголодним. Звідти він тікає у Лисянку до диякона-живописця, а згодом — у село Тарасівку до дяка-малюара, але дяк відмовив йому. Утративши надію стати малюаром, Т. Шевченко повертається до Кирилівки й пасе громадську череду.

Восени 1829 року разом з обслугою Енгельгардта Шевченко виїздить до міста Вільно. Помітивши здібності козачка до малювання, Енгельгардт віддає Тараса вчитися у досвідченого майстра, можливо, Яна Рустемаса. 1831 року сімнадцятирічний Шевченко приїздить до Петербурга, куди було переведено Енгельгардта, 1832 року Енгельгардт законтрактував Шевченка на чотири роки Ширяєву — різних живописних справ майстру.

1836 року Т.Г. Шевченко у складі артілі Ширяєва розписує театр у Петербурзі. Цього ж року він знайомиться з учнем Академії мистецтв Іваном Сошенком. Пізніше відбувається знайомство художника-кріпака з Гребінкою, Григоровичем, Венеціановим, Жуковським, Брюлловим. У лютому 1837 року Товариство заохочення художників дозволило Шевченкові (неофіційно) відвідувати навчальні класи. У квітні 1837 року Брюллов створює портрет Жуковського, який був розіграний у лотереї за 2500 карбованців. За ці гроші було викуплено Тараса Шевченка з кріпацтва. 25 квітня 1838 року на квартирі Брюллова йому була вручена Жуковським відпустка.

Цього ж року Т.Г. Шевченка було офіційно зараховано “стороннім учнем” до Академії мистецтв. Український митець із великою жадобою слухає лекції в академії, багато читає, користується бібліотекою Брюллова, пише вірші, відвідує театр, виставки, музеї — швидко здобуває знання. 1838 року Шевченко знайомиться із художником Штернбергом.

У січні 1839 р. Т.Г. Шевченка зарахували пансіонером Товариства заохочення художників, а згодом, у квітні, нагородили срібною медаллю 2-го ступеня за малюнок з натури. 1840 року його було нагороджено срібною медаллю 2-го ступеня за першу картину олійними фарбами “Хлопчик-жебрак дає хліб собаці”.

У цей період життя митця захоплює і літературна творчість. 1837 року ним була написана балада “Причинна”, 1838 — поема “Катерина”, елегія “На вічну пам’ять Котляревському”, 1839 — поезія “Тополя”, “До Основ’яненка”.

1840 року побачила світ збірка творів Шевченка “Кобзар”, що містила вісім творів: “Думи мої ...”, “Перебендя”, “Катерина”, “Тополя”, “Думка”, “До Основ’яненка”, “Іван Підкова”, “Тарасова ніч”. 1841 року вийшов альманах “Ластівка” із п’ятьма творами Шевченка: баладою “Причинна”, поезіями “Вітре буйний”, “На вічну пам’ять Котляревському”, “Тече вода в синє море...”, першим розділом поеми “Гайдамаки” — “Галайда”, окремим виданням вийшла поема “Гайдамаки”. У вересні того ж року Шевченка відзначено третьою срібною медаллю 2-го ступеня за картину “Циганка-ворожка”.

Із-під пензля Шевченка виходять малюнки “Козацький бенкет” (1838), “Натурниця” (1840) та низка портретів. Він ілюструє чимало художніх творів. 1840 р. з’являється “Марія” — малюнок до поеми О.С. Пушкіна “Полтава”, 1841 — до оповідань Квітки-Основ’яненка “Знахарь”, Надєждіна “Сила волі”, 1842 — “Зустріч Тараса Бульби з синами” до повісті “Тарас Бульба”. Визначним твором цього періоду є картина олійними фарбами “Катерина” 1842 року. Захоплюючись театром, Шевченко пробував свої сили і в драматургії. 1842 року з’явився уривок із п’єси “Никита Гайдай”, написаної російською мовою та поема “Слепая”. 1843 року Шевченко завершив драму “Назар Стодоля”, а 1844 р. у Петербурзі окремим виданням вийшла поема “Гамалія”.

19 травня 1843 року Т.Г. Шевченко разом із Є.П. Гребінкою їде в Україну. Зупинився Т.Г. Шевченко в Качанівці, яка належала Тарновському. Із Качанівки поет виїздить до Києва, де виконує кілька малюнків історичних пам’яток. Під час перебування у Києві він познайомився з М. Максимовичем, П. Кулішем та з художником Сенчило-Стефановським, із яким вони 1846 р. брали участь у розкопках могили Переп’ятихи біля Фастова. Із Києва Шевченко поїхав до Гребінки в “Убіжище” біля Пирятина, а звідти до с. Мойсівки (тепер с. Мосівка Драбівського району на Черкащині), де знайомиться з О. Капністом, П. Лукашевичем. Разом із ними Шевченко побував у Яготині в маєтку Репніних. На деякий час Шевченко знову приїздить до Києва, потім відвідує Запорізьку Січ, острів Хортицю, села Покровське, Чигирин, Суботів. У серпні 1843 р. у селі Березівка письменник побував у П. Лукашевича. У вересні Т. Шевченко відвідує Кирилівку, зустрічається з братами і сестрами, пише малюнок “Хата батьків Т.Г. Шевченка в с. Кирилівці”.

У березні 1845 р. Т. Шевченко закінчив навчання в Академії мистецтв, йому було присвоєно звання “некласного художника”. Одержавши від Київської Археологічної комісії доручення зарисувати історичні пам’ятки, Шевченко вирушає на Звенигородщину. У Густинському монастирі він виконує кілька малюнків. У середині серпня Т. Шевченко приїздить до Переяслава, де змальовує кілька пам’яток. Відвідавши село Андруші, він малює дві сепії “Андруші”, у вересні 1845 гостює у Кирилівці.

На початку жовтня Т. Шевченко приїхав у Миргород. Тут він написав поезії “Не женися на багатій...”, “Не завидуй багатому...” та містерію “Великий льох”. У Переяславі, де він живе у Козачковського, Шевченко пише поеми “Наймичка”,

“Кавказ”, вступ до поеми “Єретик”. Завершені твори 1843-1845 років Шевченко об’єднав у альбом “Три літа”. Наприкінці листопада поет їздив до Києва, а незабаром його офіційно затвердили співробітником Київської Археологічної комісії.

Наприкінці грудня тяжко хворий Шевченко приїхав до Переяслава, там він написав “Заповіт”. У січні-лютому поет їздив на Чернігівщину. Навесні деякий час жив у Києві, познайомився із членами Кирило-Мефодіївського товариства Костомаровим, Гулаком, Посядою, Марковичем, Пильчиковим, Тулубом, зустрівся із Білозерським. У вересні Шевченко виїхав на Поділля й Волинь збирати перекази і пісні та описувати історичні пам’ятки. У кінці жовтня повернувся до Києва.

У січні 1847 побував у Борзні, Оленівці. У березні жив у Седневі, у А. Лизогуба. Наприкінці березня 1847 р. почались арешти членів Кирило-Мефодіївського товариства. Т. Шевченка заарештували 5 квітня 1847 року на дніпровській переправі, коли він повертався до Києва, та відібрали збірку “Три літа”.

17 квітня 1847 року Т.Г. Шевченка привезли до Петербурга і ув’язнили в казематі “Третього відділу”. Тут він створив цикл поезій “В казематі” (“В. Костомарову”, “Чи ми ще зійдемося знову?”, “Мені однаково...”, “Садок вишневий коло хати”).

Його участь у Кирило-Мефодіївському товаристві не була доведена, але документом для обвинувачення був альбом “Три літа”. Згодом Т. Шевченка заслали рядовим до Окремого Оренбурзького корпусу, заборонивши писати й малювати. 8 червня 1847 його доставили в Оренбург, а незабаром відправили в Орську фортецю. Цей шлях він описав у повісті “Близнеці”.

В Орській фортеці із-під пера Т. Шевченка з’являються нові вірші: “Думи мої, думи мої...”, “Згадайте, братія моя...”, поеми “Княжна”, “Сон”, “Москалева криниця”, поезії “N. N.” (“Мені тринадцятий минало”), “Іржавець”, “А.О. Козачковському”, “Полякам”. У кінці 1847 р. він відновлює листування з друзями і знайомими, зближується з багатьма польськими засланцями: Фішером, Завадським, Крулікевичем, Вернером.

У першій половині 1848 р. в Орській фортеці Шевченко написав чотири твори: “А нумо знову віршувать”, “У бога за дверми лежала сокира”, “Варнак”, “Ой гляну я, подивлюся...”. У березні 1848 р. Т.Г. Шевченка як художника включили до складу Аральської описової експедиції. Тут він виконав малюнки “Пожежа в степу”, “Джангисагач”, “Укріплення Раїм. Вид з верфі на Сирдар’ї”, “Урочище Раїм з заходу”, “Укріплення Раїм”, “Спорядження шхун” (два малюнки), “Пристань на Сирдар’ї”, та інші.

Улітку 1851 р. Т. Шевченка як художника включили до складу Каратауської експедиції, де він здобув деяку можливість малювати. Після смерті Миколи Першого на Шевченка не була поширена амністія політичним в’язням і засланцям. Лише 1857 року, завдяки клопотанню друзів, поета звільнили із заслання. Чекаючи дозволу на звільнення, Шевченко почав вести “Щоденник”.

На початку 1860 року вийшов друком “Кобзар”, двома накладами вийшов альманах “Хата” із дев’ятьма новими поезіями Шевченка, об’єднаними під редакційною назвою “Кобзарський гостинець”. У журналі “Народное чтение” як лист до його редактора опубліковано автобіографію поета.

13 січня Т. Шевченко одержав від Білозерського два примірники першого номера журналу “Основа”, де на перших десяти сторінках було вміщено його поезії під назвою “Кобзар”. У рецензії “Современника” на цей номер журналу підкреслено першорядну роль Шевченка в українській літературі, світове значення його творчості.

У своєму останньому вірші “Чи не покинуть нам, небого” поет висловив впевненість, що його творчість не потоне в річці забуття.

10 березня 1861 року о 5 годині 30 хвилин ранку помер Тарас Григорович Шевченко. Над домовиною Шевченка в Академії мистецтв виголошено промови українською, російською та польською мовами. Поховали поета спочатку на Смоленському кладовищі в Петербурзі. 26 квітня 1861 року домовину із тілом поета поїздом повезли до Москви. На Україну труну везли кіньми. До Києва прах Шевченка привезли 6 травня увечері, а наступного дня його перенесли на пароплав “Кременчуг”. 8 травня пароплав прибув до Канева, й тут, на Чернечій (тепер Тарасова) горі, поета поховали. Над ним насипали високу могилу, вона стала священним місцем для українського та інших народів світу.

КОЗУБ Любов

ТВОРЧІСТЬ Т. ШЕВЧЕНКА В АНГЛОМОВНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

На сьогодні вийшло друком чимало англomовних видань творів Т. Шевченка, зокрема в Лондоні, Вінніпезі, Нью-Йорку, Торонто, Мюнхені та багатьох інших містах. Його поезії представлено в антологіях у англійському перекладі, вони доволі часто з'являються в англomовній періодиці. Майже всі Шевченкові віршові твори відтворено англійською мовою, причому окремі твори мають по декілька інтерпретацій, що дуже важливо, оскільки більшість поезій Т. Шевченка дає певну варіантність інтерпретацій [1].

Цікавими є думки щодо постаті Т. Шевченка американського професора Рорі Фінніна, який є керівником Українських студій при Кембриджському університеті у Великій Британії. У бесіді із журналістом Радіо Свободи він порівнює Т. Шевченка з такими відомими англійськими поетами як Р. Бернс та Дж. Г. Байрон називаючи його «народним поетом», «справжнім світовим поетом», «інтелектуальним, навіть духовним прародителем своєї країни», «живим світовим поетом», «дуже живим поетом». Науковець підкреслює силу ліричного звернення поета, що зближує його поезію з творами Р. Бернса та Дж. Г. Байрона. При цьому Т. Шевченко, на думку Р. Фінніна, використовує ліричне звернення більш ефективно, ніж будь-який поет у світовій літературі. «Часто з таємничого, незнаного місця ліричні образи кличуть нас, попереджають нас, дають нам поради і так далі. Це відбувається в поезії Шевченка, це відбувається в поезії Байрона. І вони це роблять шляхом своєї унікальної здібності звертатися до читача» [2].

Поезія Т. Шевченка співзвучна і з поезією ще одного англійського генія В. Шекспіра. Цю думку висловлює український журналіст у Лондоні Б. Цюпин [3]. Він звертає увагу на те, що одна з найавторитетніших в Англії перекладачок Кобзаря англійською Віра Річ в одному з останніх інтерв'ю закликала не таврувати Т. Шевченка званнями «пророк» чи «національний скарб», а дивитися на нього, як на живу людину. Вона підкреслювала повноту і глибину його творчості, називаючи її непростою, навіть складною. Перекладачка стверджувала, що поезію Т. Шевченка, на зразок вірша «Заповіт», можуть розуміти лише люди з життєвим досвідом.

Не можна не погодитися зі словами Р. Фінніна про те, що «поезія Тараса Шевченка є повчальною поза межами України, поза межами української та слов'янської літератур і заохочує нас усіх заглянути під поверхню чудового поетичного світу» [2]. Справжній процес засвоєння Шевченкової творчості

англомовними літературами, на думку Р. Зорівчак [1], лише розпочався, його розквіт – попереду.

Список використаної літератури

1. Зорівчак Р. Тарас Шевченко як символ українства в англомовному світі. До 150-річчя з часу відходу у вічність / Р. Зорівчак // Іноземна філологія. – 2011. – Вип. 123. – С. 154-162.

2. [Литовченко](#) Л. Шевченко – дуже живий поет, наші студенти у Кембріджі читають його – професор Фіннін [Електронний ресурс] / Л. [Литовченко](#). – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24929062.html>

3. Цюпин Б. Непростий Шевченко, Шекспір і Бернс [Електронний ресурс] / Б. Цюпин. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24928826.html>

КОНОНЧУК Інна

ЛЮДСЬКА ГІДНІСТЬ У ТВОРЧОСТІ КОБЗАРЯ

Кращі уми ХІХ ст. розуміли мову як духовну силу, яка формує культуру народу. Погляд на світ, відображений в мові, розгортається в культурі народу, як зерно в колосі.

Віра в визначальний вплив мови на духовний розвиток народу лежала в основі філософії мови Вільгельма фон Гумбольдта. «Один з найвидатніших людей Німеччини» (В. Томсен), видатний представник німецького класичного гуманізму, Гумбольдт писав: «У кожній мові закладено самотутнє бачення світу. Як окремих звук постає між предметом та людиною, так і вся мова, в цілому, виступає між людиною і природою, що впливає на нього зсередини і ззовні». Спираючись на фольклор, Т. Шевченко творить свої, позначені яскравою індивідуальністю і високою художньою майстерністю пісні, які перегукуються з усім багатоманіттям фольклорних тем, сюжетів, образів. Саме з любові до України виникає шевченківська філософія пробудження людської гідності, сили протесту і бунтарства. Філософський подвиг Т.Шевченка, вся вибухова сила його творчості полягає в тому, що він зумів серед мертвої тиші, яка покірливо мовчала задухою страху, ненависті, підозри, загальної заціпенілості, посіяти надію. Життя цієї надії починається з оспівування свободи. Шевченко показує, що нездоланність людського духу виявляється і в тому, що безстрашних співців свободи народжують найпохмуріші часи, бунтівний голос покривджених соціальних низів. Вінець Шевченкової творчості — це спів свободі, уславлення свободи, цієї першої й неодмінної передумови людського поступу, добробуту й щастя. До найволелюбніших книг усіх часів належить "Кобзар", він наскрізь просякнутий прагненням свободи, передчуттям її неминучості. Шевченківська творчість пронизана вірою в незнищенність людини, вірою в те, що людина ніколи не змириться з безправством, рабство ніколи не визнає за норму існування. Філософський характер творчості Т.Шевченка відображає її народність, коли кожне явище життя розглядається мовби очима народу, з позицій народу, кожна подія минувшини чи сьогодення вимірюється мірою народної моралі, чистотою й цнотливістю душі трудової людини. Завдяки народності виявляє себе оригінальність шевченківського бачення світу, інтенсивність його світосприймання. Для філософії Т.Шевченка характерне нове, мистецько-поетичне розуміння співвідношення

стихійного і закономірного. Так, поезія Т.Шевченка багато в чому зобов'язана фольклорній стихії, в якій синтезувались в єдине ціле безпосередні враження життя і символика народної пісні, буйна уява народної міфології і надбання світової культури, скарби знань, що відкрились художникові-професіоналові. Шевченкова філософія багата емоційною наснагою образів, широтою і діяльністю асоціативного мислення. В ній крізь людський біль, крізь індивідуальне раз у раз проступає вселюдське: біблійна далеч історії тут мудро перегукується із сьогоденням, досвід минувшини — з сучасним життям і прагненням народів світу.

З досліджень О.А. Худобець ми бачимо, що про гуманістичні погляди Шевченка заговорили ще за його життя. Навіть воно дуже часто розглядається як вираження людської гідності у найкращих його проявах. Це підтверджують і слова М. Старова: «Серед страшних вбивчих обставин в суворих мурах «казарми смердячої» не ослаб духом, не впав у розпуку, але заховав любов до своєї долі тяжкої, бо вона благородна»[1]. Всіма своїми діями і стражданнями, яких на його долю випало дуже багато, поет підтверджував свою віру в те, що моральну природу людини не можна зламати ніякими життєвими обставинами.

Із плином років гуманістичні ідеали поета стають універсальними. За словами українського поета І. Франка, - «той шевченківський ранній «український націоналізм звільна перетворюється сам у собі, перероджується в любов до всіх слов'ян, тиснених чужими, а далі в любов до всіх людей, тиснених путами соціальної нерівності, неправди й неволі»[2]. Багато хто вважав, що після заслання Т. Шевченка повернувся переродженим християнином, який почав майже у всіх своїх творах активно пропагувати головні християнські ідеї. Щодо самого себе, своєї душі, то Т. Шевченко щиро вірив у те, що після десятирічних страждань за Уралом його душа очистилася. Воно навчило мене, — писав Т. Шевченко до А. Толстої, — «як любити ворогів і ненавидящих нас. А цього не навчить ніяка школа, окрім тяжкої школи іспитів і довгої розмови з самим собою. Я тепер почуваю себе як не досконалим, то принаймні бездоганним християнином» (лист від 9 січня 1857 р.) [3].

Філософія Т.Шевченка невичерпна. Нові, прийдешні покоління знаходитимуть у ній синтез народного і вселюдського досвіду. Тут мова є однією з форм, в яких духовна сила людини вступає у вічно діючий процес. Мова має, принаймні, одну важливу перевагу перед усіма іншими проявами духовної сили людини: перед правовими поглядами народів, перед їх державними установами, перед наукою та мистецтвом, звичаями, творіннями та справами [4]. Вона - найперша з ознак, що відрізняють людину від інших творінь природи, вона — перший та необхідний щабель, відштовхуючись від якого людство може рухатися далі.

Список використаної літератури

1. Попов П.М. Шевченко і Сковорода - 1961
2. Чижевський Д.І. Нариси з історії філософії на Україні — Київ, 1992
3. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: У 12 т. - Київ, 1989
4. Bollnow O.F. Sprache, Moral und Erziehung, in: Bildung und Erziehung, 20. Jahrg., Heft 6, 1967, S. 401.

ТВОРЧИСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУР

У зв'язку з інтеграцією України до Європейської спільноти, розширення мультикультурного простору та для підтримання дружніх та ділових стосунків із європейськими країнами стало актуальним питання дослідження творів Тараса Шевченка, перекладених іноземними мовами. На Тарасовій горі у Каневі з кожним роком спостерігається збільшення туристів із Франції, які прагнуть розширити свої знання про Україну, як стратегічного і культурного партнера. А відтак виникає потреба більш ретельного дослідження видань творів Т. Шевченка французькою мовою, зокрема тих, які зберігаються у фондах Шевченківського національного заповідника.

Тарас Шевченко – поет, відомий у всьому світі. Його твори перекладені багатьма мовами світу, а саме: грузинською, вірменською, казахською, узбецькою, німецькою, англійською, французькою, датською, новогрецькою, іспанською, хінді, японською, в'єтнамською, корейською, румунською, італійською, угорською, малайською, бенгальською та багатьма іншими.

Ознайомлення з поезією Шевченка за кордоном почалося ще за його життя і згодом набуло великого розмаху. Перші відгуки про його поетичні твори з'являються в польській і чеській критиці вже в 40-х роках XIX ст., але широкий і цілеспрямований інтерес до поезії формується наприкінці 1850-х – упродовж 1860-х років, про що свідчить значна кількість присвячених цій темі статей. Слід зауважити, що перші згадки про українську літературу з'являються у Франції у XIX ст. завдяки зацікавленню славістів, серед яких варто згадати визначні імена Альфреда Рембо, Люї Леже, а також Адольфа д'Аврїля.

Тоді ж у французькій пресі з'явилися перші статті про Т. Шевченка ще за його життя. Уперше його ім'я було згадано у науковій праці Едмунда Хоецького «Порівняльне вивчення слов'янських мов і діалектів» у 1847 році в журналі «Незалежний огляд», що його видавала Жорж Санд і П'єр Леру.

1868 року у журналі «Des nationalités. Revue й ethnographique», було написано про Тараса Шевченка. В 1873 році знову з'являються відомості про українського поета у книзі Леруа Больє «Імперія царів та росіяни», що друкувалася у журналі «Ревю де Де Монд». Відомо, що видатний французький славіст і професор Луї Леже у «Колеж де Франс» читав спеціальний курс лекцій присвячених життю і творчості Шевченка, а також викладав граматику української мови. До творчості Шевченка звертався і професор-славіст Сорбонни Рауль Лябрі (Raoul Labri, 1880-1950 рр.), який відвідав Київ, а також побував на могилі Кобзаря у Каневі, де як, свідчать історики, промовив такі слова: «Привіт тобі, генію України, від французького народу!...» [1, 382]. В 1917-1919 рр. з'являється кілька публікацій про Т. Шевченка. 16 липня 1917 року в літературному часописі «Mercure de France» було опубліковано статтю Рауля Лябрі, у якій він висловив своє захоплення творами поета, відзначивши, що вони породжують любов до України. У 1964 році в Парижі у перекладі Ежена Гійвіка, та з його передмовою, з'явилася збірка поезій Тараса Шевченка. Переклади Гійвіка стали першими книжковими виданнями творів Т. Шевченка у Франції. Твори Тараса Шевченка також перекладали Фернан Мазад, Софія Борщак, Шарль Тіак та інші французькі перекладачі.

Критик Іван Дзюба, порівнявши твори Тараса Шевченка з романами французького письменника Віктора Гюго, вбачає не тільки спільність мотивів у їх творах, а й зазначає, що обидва митці все життя боролися за свободу щастя свого народу [3, 2].

Дослідивши багато творів Т. Шевченка перекладених французькою, що містяться у фондах Шевченківського заповідника, можна зробити висновок, що характерною особливістю Шевченкового творчого спадку є синтетичне поєднання багатства української народної культури з досвідом світової та європейської культур. Тарас Григорович є близьким до поетичної мови Пушкіна манерою написання віршів, своєю системою віршування, і по духу – Байрону, Шекспіру, Гете та багатьом іншим європейським поетам. Такими ж схожими з європейськими як по змісту, так і по літературному аналізу з точки зору лінгвістики та перекладознавства, є і його твори. Саме цим пояснюється підвищений інтерес перекладачів до творчості Кобзаря. Феномен Тараса Шевченка полягає у тому, що своїм життям і творчістю він випереджає свій час і тому є близьким по духу не лише людям своєї епохи, а й нам, сучасним європейцям.

Список використаної літератури

1. Борщак Ілько. Рауль Лябрі (1880-1950) // Україна: Українознавство і французьке культурне життя, 1951. – Ч. 5.
2. Білик Н.Л. Шевченко в сучасному світі: монографія / Н. Л. Білик, І. П. Бондаренко, Г. Г. Верба та ін. / за ред. І. П. Бондаренко, Л. В. Коломієць. – Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. – 463 с.
3. Дзюба І. Тарас Шевченко і Віктор Гюго / Іван Дзюба // Дивослово. – 1997. – С. 1–6.
4. Шевченко Т. Г. Вибрані твори / Тарас Григорович Шевченко ; [з укр. перекладали А. Абріль, А. Карвовський, Н. Насакіна, К. Шиманський ; ред К. Ю. Квітницька]. – Київ : Дніпро, 1978.
5. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів : у 12 т. / редкол.: М. Г. Жулинський та ін. – Київ : Наукова думка, 2003.

ОВДІЙ Наталія

ФІЗИКА У ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

«Ну що б, здавалося, слова... слова та голос – більш нічого. А серце б'ється – ожива, як їх почує?...» (Т.Г. Шевченко).

Серед навчальних предметів середньої школи, фізика за має одне з провідних місць. Знання законів природи, які вивчає фізика, вміння пояснювати явища природи, вільно орієнтуватися в яскравій і швидкій круговерті природних явищах - невід'ємна ознака і риса сучасної освіченої людини.

Сьогодні, коли науково-технічний прогрес дедалі рішуче втручається в наше життя, інтерес учнів до фізики неухильно падає. Завдання вчителя полягає в тому, щоб пробудити в учнів інтерес до досліджуваного матеріалу, змусити активно думати над ним, творчо працювати над розв'язанням проблем, що є предметом вивчення. Один з можливих шляхів розв'язання цих задач – використання на уроках художньої літератури. Фрагменти з творів можуть значною мірою оживити урок, пробудити інтерес до читання художньої літератури й до вивчення фізики.

Вивчення природи людиною, розуміння її законів, пояснення таємниць – все це завжди хвилювало не тільки вчених, а й митців. Наукове пізнання природи та її

поетичне сприйняття йдуть поруч, взаємно збагачуючи одне одного. Знання фізики, природних явищ, дозволяє ще сильніше відчуті їх внутрішню гармонію та красу; в свою чергу відчуття цієї краси – це величезний стимул для подальших досліджень. Це є природно, бо людська душа не відчуває межі між раціональним і емоційним.

Не можливо уявити собі, поезію в якій би не були використані природні фізичні явища для кращого їх сприйняття. Досліджувати фізичні явища в мистецтві можна безкінечно. Але не сказати, не згадати в цій темі нашого неперевершеного митця слова і пензля Тараса Шевченка - було б неправильно.

Письменники вміють бачити навколишній світ, образно описувати його. У багатьох літературних творах ми зустрічаємося з різними явищами природи в художній уяві авторів. Фізик, читаючи такі місця, не може утриматись, щоб не розглянути такі невеликі уривки з художніх творів як задачі з фізичним змістом.

У великого Тараса Шевченка є такі рядки:

*«Вітер з гаєм розмовляє,
Шепче з осокою,
Пливе човен по Дунаю
Один за водою».*

Які фізичні задачі можна побачити в цьому вірші? Тут можна розглянути різні питання. Та найцікавіші, мабуть, є такі:

Перша задача - про вітер.

Чому «вітер з гаєм розмовляє», а з осокою шепче?

Відмінність у гучності і частоті звуків. Шум вітру в гаї обумовлений дуже інтенсивною амплітудою коливань листя, гілок і навіть стовбурів дерев. Спектр акустичних коливань, які ми при цьому чуємо, досить широкий – і в певній мірі схожий на голоси людей, почуті здалеку. Осока коливається від вітру з меншою амплітудою, тому що має менші розміри в порівнянні з деревами, межі її акустичних коливань вужчі, тому ці звуки більш нагадують шепіт.

Друга задача: Чому течія зносить човен вниз за водою?

Якщо човен рухається рівномірно, то це рух за інерцією. Це означає, що рівнодійна всіх сил $= 0$. а вниз за течією він рухається тому, що на початку його руху вниз, паралельно течії напрямлена результуюча сила, що діє на човен (розганяючись до певної швидкості, човен зазнає все більшого опору води, аж поки сили не скомпенсують одна одну).

В іншому творі Шевченко описує захід сонця ввечері.

*«Сонце заходить, гори чорніють,
Пташечка тихне, поле німіє,
Чорніє поле, і гай, і гори,
На синє небо виходить зоря».*

Чому ввечері всі предмети поступово втрачають своє забарвлення і стають чорними?

Людське око бачить предмети тому, що світлові промені відбившись від них, потрапляють в око. При заході сонця швидко зменшується освітленість навколишніх предметів, а значить все менше променів потрапляє на орган зору.

Міжпредметні зв'язки мають важливе значення в підвищенні ефективності навчального процесу. Систематичне, цілеспрямоване використання міжпредметних зв'язків у навчальному процесі – один із шляхів інтеграції знань, важливий момент реалізації завдань щодо підвищення якості та творчого спрямування навчання.

У наш час слова художників дуже хвилюють проблеми людства: запобігання

національної ворожнечі, війн, виховання поваги до людської гідності, дбайливого ставлення до природи. Тому звернення до художньої літератури на заняттях з фізики цілком виправдано. Природа - це не тільки навколишнє середовище, але і величезна «лабораторія», де відбуваються різноманітні фізичні процеси і явища. Вивчення фрагментів з літератури не тільки збагачує навчальний процес, а й розширює кругозір учнів, дає їм уявлення про культуру та самобутності людей різних національностей.

Методика використання художніх фрагментів різноманітна: «пасивна» і «активна» форми. Ефективні прийоми «активної» форми, наприклад рішення фізичних задач (якісних, кількісних, оціночних), складання їх учнями на основі літературних текстів.

ПОНОМАРЕНКО Оксана

Т.Г.ШЕВЧЕНКО – ПОЕТ, ЯКИЙ ПОВЕРНУВ УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДОВІ ЙОГО МОВУ ЯК ЗНАРЯДДА ТВОРЕННЯ КУЛЬТУРИ

В поемах, піснях і баладах визначного письменника, Т. Г. Шевченка, український народ пізнавав самого себе, свій побут, свої звичаї, свої більші чи менші соціальні проблеми. І це була література про народ, адже вона відображала кардинальні суспільні проблеми тієї доби, в якій поет оплакує руїну-Україну, саме нова українська література, яка мала революційно-демократичний напрям.

Т. Г. Шевченко був виразником дум українського народу, співцем соціальної і національної свободи. Він піднявся на височінь національного поета тому, що сказав і показав своєму народові саме те, що потребувало загальнонаціонального усвідомлення, адже найбільшою бідою тодішнього суспільства була кріпаччина. Кріпосництво трималося на самодержавстві, яке знищувало будь-які прояви демократії, на неосвіченості простих людей, на колоніальному гнобленні народів, що населяли окраїни царської Росії [2].

А отже, перейнявшись проблемами тодішнього непростого життя людей, їхнім болем, стражданням і показавши свою єдність з Україною Шевченко описує все це у своїх працях, і саме він є основоположником нової української літератури і родоначальником її революційно-демократичного напрямку. Шевченко перший в українській літературі виступив як істинно народний поет, твори якого з усією повнотою відбили почуття й думки трудящих мас, їх віковічні визвольні прагнення.

Незважаючи на те, що «Кобзар» Шевченка містив вісім творів («Думи мої, думи мої», «Перебендя», «Катерина», «Тополя», «Думка – Нащо мені чорні брови», «До Основ'яненка», «Іван Підкова», «Тарасова ніч»), та він засвідчив, що в українське письменство прийшов великий поет. Це була подія величезного значення як в історії української літератури, так і в історії самосвідомості українського народу[1].

Основні мовні джерела великий народний поет черпав із скарбів фольклору і живої розмовної мови. Він відібрав від загальнонародної мови все найбільш істотне і яскраве і розкрив у своїй творчості багатство, гнучкість, красу і милозвучність українського слова, саме завдяки йому утвердився певний склад словника і граматичний лад української мови, які стали нормою і зразком для письменників, преси, театру тощо, а також зявилося багато тем і жанрів в українській літературі.

Творчість Т.Шевченка має світове значення, він піднявся до вершин шани і любові не лише українського народу, а і далеко за його межами і цьому свідчать дані висловлювання: "Завдяки Шевченкові скарби української душі повною річкою

влилися в загальний потік людської культури" (Луначарський); "Тарас Шевченко не має собі рівних у світовій літературі" (Курелла, Німеччина); "Його геній розрісся, як дерево, простягнувши крону над віками" (Камілар, Румунія); "Поки б'ються серця людей, звучатиме і голос Шевченка" (Хікмет, Туреччина); "Він був найбільш народним поетом з усіх великих поетів світу. Поезія Шевченка була явищем єдиним і неповторним. Немає для неї відповідника в світовій літературі" (Якубець, Польща). А також твори Кобзаря перекладені всіма слов'янськими мовами, а також грузинською, вірменською, казахською, узбецькою, німецькою, англійською французькою, датською, новогрецькою, іспанською, хінді, японською, в'єтнамською, корейською, румунською, італійською, угорською, малайською, бенгальською та багатьма іншими мовами. Про світову славу великого Кобзаря свідчать пам'ятники, встановлені в різних країнах світу: у Палермо (Канада), Бухаресті, Вашингтоні, Нью-Йорку, Парижі тощо [3].

І з великою гордістю, ми можемо сказати, що серед славних безсмертних класиків літератури, які своїм словом вплинули на історичне та духовне становлення свого народу є і геніальний співець українського народу, що по праву стоїть в одному ряду з такими славетними письменниками, як Гомер і Шекспір, Пушкін і Толстой, Гете і Байрон, Шіллер і Гейне, Бальзак і Гюго, Міцкевич і Бернс, Руставелі і Нізамі, мистецька спадщина яких стала надбанням усього людства.

Список використаної літератури

1. Бабишкін О. Шевченкова слава. [Текст] /О. Бабишкін// – К., 1989;
2. Болшаков Л. Повість про вічне життя. [Текст] /Л. Болшаков // – К., 1990;
3. Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.: В 3 кн. – К., 1994.

**РЕКРОТЮК Дмитро,
ПІВЕНЬ Олена**

ТВОРЧІСТЬ Т. ШЕВЧЕНКА В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ СВІТІ

Творчість Т. Г. Шевченка – визначне досягнення українського народу в галузі духовної культури, а історія життя поета є частиною історії його батьківщини. В наш час його твори, перекладені на десятки мов, стали невід'ємною частиною національної культури багатьох народів світу. На шляху, який пройшла поезія Шевченка до багатьох європейських народів, велику роль відіграла німецька література. Важко назвати іноземну мову, якою твори Шевченка перекладалися б стільки разів, скільки німецькою. А численні статті й дослідження про життя й творчість поета збагатили німецьке літературознавство. Їм'я та окремі твори геніального українського поета стали відомі за межами України вже на початку 40-х років, після виходу в світ «Кобзаря». В Німеччині прізвище Шевченка згадується в 1843 році. Мається на увазі інформація без підпису про видану в 1841 році в Петербурзі поему Шевченка «Гайдамаки». У 1862 році в лейпцігському журналі "Die Gartenlaube" надрукована нова стаття про Шевченка під назвою «Життя російського поета», в якій повідомляється про його смерть. Тут же говориться про велику любов Шевченка до України. Після появи цієї статті інтерес до Шевченка в Німеччині поступово зростає. Так, в 1862 році в журналі "Zeitschrift für slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft" надруковано бібліографічну нотатку про видання в Києві творів

Шевченка в перекладі польського поета А. Гожалчинського, а також в 1864 році вміщено деякі цікаві матеріали, що стосуються України, зокрема Шевченка.

Коли йдеться про перших західноєвропейських дослідників та перекладачів Шевченка, то насамперед називається ім'я австрійського поета Й. Георга Обріста. В 1870 році в чернівецькій друкарні вийшла книга «Т. Г. Шевченко, український поет. Нарис життя з додатком його поезій у вільному перекладі Й. Г. Обріста». Слід відзначити, що Обріст уперше порівняв творчість Шевченка з поезією Готфріда Августа Бюргера: «Шевченкова муза подібна до музи нашого прославленого Бюргера, - пише він, - як поезію останнього не можна належно оцінити, не знаючи характеру німецької народної пісні, так само не можна проникнути і в поезію Шевченка, не знаючи народної пісні».

В історії німецької Шевченкіани ХХ століття визначну роль відіграли три книжки, що знаменували собою дальший крок в освоєнні творчості українського поета в країнах німецької мови. Мається на увазі збірка поезій Шевченка в перекладах Юлії Віргінії “Ausgewählte Gedichte von Taras Schewtschenko” (“Вибрані поезії Тараса Шевченка”), збірник статей, досліджень та перекладів, виданих редакцією журналу “Ukrainische Rundschau”, “Taras Schewtschenko – der große Dichter der Ukraine” (“Тарас Шевченко – найбільший поет України”) і монографія шведського славіста Альфреда Енсена “Taras Schewtschenko - ein ukrainisches Dichterleben. Literarische Studie” (“Тарас Шевченко – життя українського поета.”).

У популяризації творчості Шевченка в німецькомовному світі на початку 20 століття особливо важливу роль відіграв журнал “Ruthenische Revue” (“Ukrainische Rundschau”). Відзначаючи соту річницю від дня народження Кобзаря, редакція журналу підготувала спеціальний Шевченківський випуск. Третій і четвертий номери цього журналу за 1914 рік були повністю присвячені 100-річчю від дня народження поета. Частина тиражу було випущено окремим збірником, який складався із статей та досліджень про Шевченка як поета та художника, спогадів та біографічних матеріалів, перекладів Шевченкових творів.

Яскравою сторінкою в історії німецької Шевченкіани вписався ювілейний 1964 рік. До цієї дати московське видавництво літератури іноземними мовами на основі німецького двотомного «Кобзаря» видало том поезій Шевченка, до якого увійшли Вибрані твори поета.

Свідченням того, як глибоко шанує українського поета громадськість Німеччини був шевченківський симпозіум, який проходив 16-17 червня 1964 року у Берліні. У симпозіумі взяли участь вчені СРСР, Польщі, Чехословаччини та НДР. Було заслухано одинадцять доповідей з актуальних проблем шевченкознавства.

Список використаної літератури

1. Припложка Г.В. Шевченко в німецькомовному просторі // [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://pryplozka.blogspot.com/2014/02/blog-post_26.htm (дата звернення 25.02.2019).

2. Зайцев П. Життя Тараса Шевченка / П. Зайцев. - 2-е вид. - К. : Обереги, 2004. - 480 с.

ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДІВ ПОЕЗІЙ ШЕВЧЕНКА ВІДОМИМИ ФРАНЦУЗЬКИМИ ПИСЬМЕННИКАМИ

Висока поезія, незламний дух, ліричність і краса художнього слова Тараса Шевченка знайшли відгук серед народів світу, внесли нові ідеї, художні образи, засоби в загальнолюдську скарбницю світової культури, стали невід'ємною частиною інших національних культур, а шевченкознавство – найпоширенішою ділянкою української літературознавчої науки.

Історія ознайомлення французів з постаттю і творами Шевченка, а також з перекладами його поезій французькою мовою почалася у Франції завдяки емігрантам, насамперед польським. Так, перша відома нам згадка про Тараса Шевченка з'явилась у журналі "Revue Indépendante" від 10 серпня 1847. Його видавали Жорж Санд і П'єр Леру, автором допису "Порівняльне вивчення слов'янських мов і діалектів" був польський емігрант Е. Хоєцький, що співробітничав у виданні. [1] Зауважимо, що це був перший рік перебування Шевченка на засланні, а стаття привертала увагу до становища України, української мови і до постаті національного поета. Політичні публікації українських, польських та російських емігрантів у періодичних виданнях Європи стали важливим джерелом знайомства французів з особистістю і творчістю Шевченка. Іван Головін, один із ініціаторів видання серії "Російська бібліотека", яка мала 8 томів, надрукував вірші Шевченка. Цей том мав назву "Нові вірші Пушкіна та Шевченка", а саме "Кавказ", "Холодний Яр", "Думка" ("Як умру, то поховайте"), "Розрита могила", "Думка" ("За думою дума"), "І мертвим і живим...", хоча він мав вигляд молитовника і розпочинався віршем Пушкіна "Молитва", щоб запобігти цензурі. «Подані вірші були нам надіслані малоросійською мовою, з приміткою, що вірші Шевченка – вираз загальних накипілих сліз. Не він плаче за Україною, вона сама плаче його голосом».

У тому ж році вийшла французькою мовою ще одна книга Головіна "La Russie depuis Alexandre le Bien intentionné" з підзаголовком "Du Moldave au Finnois" ("Від молдованина до фіна...") і підрядковим перекладом уривку французькою мовою поеми "І мертвим, і живим...".

Помітний інтерес французьких літературознавців до творчості Тараса Шевченка викликала стаття Михайла Драгоманова "Український літературний рух", надрукована у місячнику "Revue Europe" (Європейський журнал) у 1873 р. Тоді ще молодий студент Луї Леже Майбутній вчений славіст, надрукував відгук про неї у журналі "Revue critique de l'histoire et de la littérature" (Критичний огляд історії і літератури). М. Драгоманов також виступив на міжнародному літературному конгресі 1878 р. у Парижі з доповіддю "Українська література заборонена російським урядом".

Також Барон Адольф д'Авріль, дипломат, історик, був особисто знайомий з Броніславом Залеським, представив власні переклади поем "Тарасова ніч", "Гамалія" і подав уривки автобіографії поета і спогади про нього Броніслава Залеського. Він був одним із перших на шляху складного процесу перенесення поезії у інше мовне середовище, створивши поетичні художні еквіваленти поезій. У 1896 р. він видав "Slavy Dcera. Choix des poesies Slaves recueillies par Adolph d'Avril" (Дочка слави . Вибрані слов'янські поезії у перекладі Адольфа д'Авріля), в другому розділі "Поезії" були переклади Олексія Толстого, Марко Вовчок і Миколи Гоголя та поезії Шевченка, Переклад поеми "Гамалія" викликав захоплення читачів і був передрукований газетою "Figaro"(9 листопада 1896 р.) [3]. Саме цей переклад

відповідав тій романтичній концепції образу України, що вже склалась у французькій літературі.

Стаття Еміля Дюрана "Національний поет Малоросії", надрукована у журналі "Revue de deux mondes" стала першим ґрунтовним дослідженням творчості Шевченка, його біографії і творчості, а також викликала зацікавлення літературної критики творчістю митця і інтерес до неї. Стаття була написана, як рецензія на Празьке видання "Кобзаря".

Доповненням франкомовної шевченкіади стала ще одна книга видана у Франції Віктором Тіссо, де він описав свої враження від подорожі по Україні. Розкішне видання, ілюстроване 240 гравюрами під назвою "Росія і росіяни. Київ. Москва. Враження від подорожі...", де про Україну йшлося як про частину Великоросії. Він характеризує українську мову, яка різниться від російської"... гармонійніша, експресивніша, більш кольорова займає середнє місце між польською і чеською". В кінці він подає зміст поеми "Утоплена" [19].

Статті з деякими перекладами творів Шевченка Раулем Лабрі у "Mercure de France" (Меркурій Франції), "Незалежна Українська республіка" Л. Рео, Париж 1917), "Проблеми України" (А. Шульгіним, Париж, 1919) були пов'язані з відродженням ідеї української державності.

У 1918 р. Яків Екземплярський, українець і киянин, що працював у Парижі консулом надрукував у журналі "Слов'янський світ" свій переклад поеми "І мертвим, і живим...". А вже з 1920 року у Парижі почав видаватися тижневик "Франція і Україна", засновником якого стала дипломатична місія УНР у Парижі. Переклади, здійснені на початку 20 століття, слугували ілюстраціями не так для того, щоб говорити про феномен поезії, але щоб і оповісти про Україну, про визвольні змагання її народу. Серед кращих перекладів слід назвати "Садок вишневий коло хати", (під назвою ("Le Soir"- "Вечір", "І широку долину..." (під назвою "Je n'oublierai" – "Я не забуду"), здійснені відомим вже тоді поетом Фернандом Мазадом, який хоч і не знав української мови, але дуже гарно інтерпретував поезії Шевченка.

Новий етап звернення Франції до Шевченка починається після Другої світової війни. У 1955 році у газеті "Les lettres francaises" (Французька література) з нагоди II з'їзду радянських письменників була надрукована стаття відомого французького поета Луї Арагона "Українське інтермецо".

Велике значення для осмислення постаті Шевченка на тлі української історії мала праця професора університету у Бордо Жоржа Люсіані "Книга буття українського народу", яку він захищав як свою докторську дисертацію Сорбонні у 1955 році.

У 2004 році Науковим шевченківським товариством у Парижі була видано збірка під назвою "Тарас Шевченко. (1814–1861) з декількома французькими перекладами одного якогось твору у різних варіантах. Так "Заповіт" Шевченка мав 7 варіантів. Після того було створено ще велику кількість перекладів і маємо впевненість, що цей лінгвістичний і перекладацький пошук не зупиниться і стане джерелом свободи, людської і національної гідності для франкомовної культури.

Список використаної літератури

1. Hojetsky E. Etude comparie des langues et dialectes slaves, La Revue Indipendante, 10/08/1847.
2. Борщак Ілля. Шевченко у Франції. Львів. 1933.

3. Н. Наумова. Франкомовна шевченкіана // Шевченкознавчі студії. – 2014. – Вип. 18. – С. 370-385.
4. Тарас Шевченко. Вибрані твори українською та французькою мовою. К., 1978.
5. Sherer Marie. Sevzenko, le poète national de l'Ukraine. Revue des études slaves. Т. 44, 1965, pp. 89–107.
6. Joukovsky Arcady. Catalogue des éditions concernant Taras Chevtchenko dans les bibliothèques de Paris. Paris, 1961.
7. Шевченківський словник. У двох томах. – К., 1976. – Т. 1. – С. 34-50.

СИДОРУК Галина

ВІРШ-ПОПЕРЕДЖЕННЯ Т.Г. ШЕВЧЕНКА «МЕНІ ОДНАКОВО» В ПЕРЕКЛАДІ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ КЛАРЕНСА МАННІНГА

Поетичні твори Т.Г. Шевченка не залишають байдужим жодного, хто торкається його творчої спадщини у нас в Україні і за кордоном. Поети-перекладачі вважають за честь і професійний обов'язок передати мовними засобами іноземної мови чарівність і задушевність, щирість і правдивість лірики поета. Серед таких поетів-перекладачів, які перекладали англійською мовою, можна відзначити С.А. Маннінга, Віру Річ, Ф.Р. Лайвсей, Джона Вейра, Ірину Железнову, Е.Л. Войніч, Майкла М. Найдана та ін. Кларенс Огастес Маннінг переклав англійською мовою відомий ліричний вірш-медитацію Т.Г. Шевченка «Мені однаково», в якому чітко вимальовується постать поета як національного пророка:

It Makes No Difference To Me

*It makes no difference to me,
If I shall live or not in Ukraine...
It makes no difference to me.
In slavery I grew 'mid strangers,
Unwept by any kin of mine;
In slavery I now will die
And vanish without any sign.
I shall not leave the slightest trace
Upon our glorious Ukraine,
Our land, but not as ours known...
It makes no difference to me,
If that son says a prayer or not.
It makes great difference to me
That evil folk and wicked men
Attack our Ukraine, once so free,
And rob and plunder it at will.
That makes great difference to me.*

*Translated by Clarence A. Manning,
Columbia University, New York, 1944 [2]*

Мені однаково

*Мені однаково, чи буду
Я жить в Україні, чи ні...
Однаковісінько мені.
В неволі виріс між чужими,
І, неоплаканий своїми,
В неволі, плачучи, умру,
І все з собою заберу –
Малого сліду не покину
На нашій славній Україні,
На нашій – не своїй землі...
Мені однаково, чи буде
Той син молитися, чи ні...
Та не однаково мені,
Як Україну злії люди
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окрадену, збудять...
Ох, не однаково мені.*

*Тарас Шевченко. Санкт Петербурзький
каземат. Травень 1847 року [1]*

Почуття глибокого патріотизму долають чорний смуток і безнадію поета, його сум за рідним краєм і переживання ув'язненого поета за долю України. Тема вірша відтворює почуття громадянської мужності, духовної стійкості та нескореності, любові та відданості рідній землі та народові, роздуми поета над важкою долею України та передчуттям випробовувань, що неминуче постануть перед рідним краєм.

Кобзар надзвичайно точно передбачив головну проблему української нації, що, мов меч, висить над нею вже кілька століть і стала чи не найзлободеннішою проблемою сьогоднішнього дня: окраденість у час її оновлення та відродження в останніх чотирьох рядках *That evil folk and wicked men Attack our Ukraine, once so free, And rob and plunder it at will. That makes great difference to me.* Ці передбачення поета стовідсотково справдились, якщо зважити на нинішню ситуацію в країні, її протистояння агресії войовничого сусіда та жертвам, які несе вона в котрий раз заради незалежності та свободи. Віра поета в неминучість повалення царського утиску та відродження України є базовою ідеєю вірша. Поет співчуває стражданням українців, занепокоєний їхнім майбутнім, осмислює свою долю як частку страждань уярмленого народу. Ця основна думка має втілення в художніх засобах, які отримали вдалі та промовисті еквіваленти в англійському тексті, який точно – слово-в-слово відтворює лексику, ритм та образи оригіналу: епітетах – *люди злії, лукаві* – *evil folk and wicked men*, *славній Україні* – *glorious Ukraine*, *окрадену (Україну)* – *and rob and plunder it at will*, метафорах – *злії люди Україну присплять* – *evil folk and wicked men attack our Ukraine*, оксюмороні – *малого сліду не покину* – *на нашій славній Україні, на нашій — не своїй землі* – *I shall not leave the slightest trace upon our glorious Ukraine, our land, but not as ours known*. Вірш побудовано на протиставленні, де функцію зв'язку й протиставлення між частинами вірша виконує сполучник *та*. Переклад ідеально відтворює ідейно-художній план: сумна доля очікує на ліричного героя – напевне його буде засуджено до заслання, проте страждання не лякають його. Не лякає людське забуття. Трагічна доля дитини – неволя та сирітство привчили до страждань і забуття. Сумно, що все ним написане, згине разом із ним. Байдуже, що нащадки не згадуватимуть його в молитвах. Головне, що Україну чекає трагічна доля. Її грабують безжальні пани, вони душать її волю, її намагання стати вільною та щасливою. Через це найбільш карається поет як справжній патріот. Поет відчуває загрозу відродженню України, якщо російські самодержці присплять національну свідомість українців і викоринять з їхньої свідомості бодай натяки на можливість існування самостійної української держави: *That evil folk and wicked men Attack our Ukraine, once so free, And rob and plunder it at will. That makes great difference to me*. Це для Шевченка є головним, а не любов і слава серед співвітчизників! Він без болю зізнається: *Or whether any one shall think Of me 'mid foreign snow and rain. It makes no difference to me*. З одного боку, Україна славна і наша, а з іншого — все таки, «не своя», бо невільна, сама собі не належить. Саме в цьому парадоксі й міститься геніальна тема твору: вражаюче глибоке відображення трагізму людини, яка так багато зробила для своєї Батьківщини, але наразі відчула, що через певні обставини від її праці може не залишитися й «малого сліду» – *I shall not leave the slightest trace*. Тому з повним правом можна вважати цей вірш зверненням-попередженням сучасному поколінню українців.

Список використаної літератури

1. <https://burliai-svitlana.blogspot.com/2017/03/poems-by-taras-shevchenko-translated.html>
2. <https://dovidka.biz.ua/meni-odnakovo-chi-budu-analiz/>

ДУХОВНА АУРА ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Сьогодні ми не уявляємо української літератури без Шевченка. Але часто й не уявляємо, що без нього не було б нашої літератури взагалі, а, можливо, знесилена і збезчещена загарбниками та яничарами, занепала б і перестала існувати навіть наша нація. І давно назріла необхідність переосмислення основних положень «Кобзаря», переосмислення і зрозуміння Шевченка як явища у планетарному масштабі.

Як було століття чи два тому, так і зараз: скільки умів, стільки й прочитань творчості Шевченка, – настільки всеосяжний і всеохопний геніальний розум поета. Кожен знаходить у «Кобзарі» те, що шукає: Юрій Мушкетик – програму національного державотворення [5], Василь Пахаренко у своєму «Незбагненному Апостолі» твердить, що Шевченко був проти будь-якої держави, бо вона – породження зла і сама творить зло, поневолює людину [6].

Євген Маланюк у 1954 році писав: «Хтось уже давно сказав, що цитатами з Шевченка, як цитатами з Біблії, можна доводити все. І кожна «ідеологія» чи «партія» у нас може – при допомозі тих цитат – з тріумфом проголошувати Шевченка «своїм». На цій властивості Шевченкових творів зупинявся Ю.Русов і дав (у книжці «Душа народу і дух Нації» – 1948) дуже влучне пояснення цього: синтезує в собі всі чотири основні расові первні нашого народу (ц.т. нордійський, динарський, середземноморський і остійський). І далі: в нім, як у синтезі, в його творах, ми бачимо і тіло, і душу, і дух України» [4]. Ця, на перший погляд, простота й легкість прочитання, однак, не завадили тоталітарно-шовіністичним цензурам обох російських імперій протягом віків на свій валуєвсько-беріївський розсуд викреслювати рядки, розділи, а то й цілі твори з «Кобзаря». Усе це призвело до вельми туманного розуміння українством суті Шевченкового світобачення.

Іван Дзюба називає Тараса Шевченка основною системою життєзабезпечення української духовності [2]. Шевченко трактувався виключно як страдник селянської неволі, хоча говорити про нього треба як про справжнього лицаря національної ідеї, – стверджує Григорій Ключек. – Слова «апостол» та «пророк» стосовно Шевченка позбавлені будь-якої умовності – він і справді є і Апостолом, і Пророком української нації у біблійному розумінні цих слів. І з'явився як Божий посланець у період найбільш глибокого занепаду національного життя.

Поезія Шевченка безсмертна, прихід кожної нової епохи не лише підтверджує істинність виражених нею художніх смислів, а й засвідчує їх невичерпність, здатність відкриватись усе новими гранями. Як зауважує Григорій Грабович у своїй відомій праці «Шевченко, якого не знаємо», пізнавати поета – значить уміти читати його, і це також стосується пророків. Джерело сили Шевченкової поезії, на думку Грабовича, по-перше, у співдіянні поета і Пророка, а по-друге, у абсолютній відсутності фальші («у нас нема / Зерна неправди за собою...»). Шевченко вміє відкрити себе до основних пластів буття і прямо спілкуватися з силами, які для значної більшості зовсім невидимі, а для тих нечисленних, як, наприклад, Костомаров, що це бачать краєм ока, суцільно страшні. Тепер нам ясно, що є ще значніші сили, перед якими Шевченко суцільно відкриває себе і для яких його поезія стає безпрецедентним носієм. Одна – це підсвідомість, з виходом і на індивідуальний, і на колективний вимір. Друга – це трансцендентність, це Бог і святість душі, і Шевченко їх відчуває не менш сильно, а в дечому й більш інтенсивно, ніж його великі попередники, Вишенський та

Сковорода. Третя – це людськість, людськість як така, як ідеальна спільність, чиста, без викривлення і фальшу ісрархії, чинів, влади.

У всіх цих проявах духовності Шевченко дійшов до дна, до самої суті, а таке можливо тільки великим коштом: великим стражданням. Суть цього страждання – готовність оголити себе і бачити правду; це готовність відкинути затишність не тільки явних ілюзій (наприклад, ідеалізації минулого) і не лишень, так бп мовити, ідеологічної облуди (віри в офіційну церкву, в «отечество», в перевагу над «темним людом»), – але й того, земного самообману, що не бачить людської кривди і вважає людські фальш і злобу цілком нормальними речами. Це готовність бачити, що не тільки пани, але й простий люд жорстокі («Москалева криниця»), що милосердя в серці не мають не тільки чужі, але й батьки для своїх дітей («Катерина»), що не тільки смертні люди, а й святі з іконостасу є великими грішниками («Царі») і що навіть той, кому дано бути Пророком, порочний – він людина. Це готовність на такий істинний сумнів, що аж здається, ніби всяке самоствердження супроводжується запереченням, іронією. Важливий вузол у самозображенні поета, – відмічає Г.Грабович, – становить триптих «Муза» і «Слава» [1].

Пророк приречений на самотність. Та в цьому непереборному стані вимушеного усамітнення Шевченкові відкриваються нові виміри призначення Поета, в основі яких – творення цілісного духа як основи національного єднання.

Академік Микола Жулинський стверджує, що почування українського народу значною мірою виражаються нині поезією Шевченка; вона акумулювала історичний духовний досвід нації, а тому в наші дні не втрачає сили народного самовираження [3].

Оця багатофункціональність духовності Шевченка, наші повсякчасні заміри її реалізувати в практично-духовній діяльності засвідчує і необмежені духовні можливості Шевченкового слова, і діапазон наших культурних потреб і запитів. Нині Шевченко нам потрібен відроджений, очищений від вульгаризаторських однозначних характеристик, гуманізований та олюднений, такий, яким його сприймала народна свідомість.

Надзвичайно важливою для розуміння духовності речника народу є розгадка таємниці «Трьох літ». Той період у житті поета взагалі потребує особливої уваги, оскільки йдеться про глибоке потрясіння, ним пережите, про злам у творчості. Сам Тарас Шевченко був свідомий того, що «літа» сильно змінили його. 22 грудня 1845 року він написав вірш, у якому мовби прощався з собою колишнім. І річ не тільки в розлуці з молодістю, а у величезному національному болі, який у 1843 – 1845 роках змусив поета подивитися на все новими очима. Україна, яка відкрилася його очам через 14 років розлуки, приголомшила картиною майже цілковитої загибелі нації. Тоді, напевне, і з'явилося в Шевченка відчуття його особливого призначення. Він мусив стати голосом німої України; він мусив сказати за всіх, здолати власний відчай, вселити віру в зневірених, засвітити вогонь національного ідеалу, проклясти таємних і відвертих ворогів, роздмухати іскру любові в кожному, в кому ще жевріла. Власне, це була пророча місія. Страждення і водночас одухотворювальна, бо ж виняткова мета здатна пробудити в геніально обдарованій людині нечувані сили.

Споглядаючи всю творчість Шевченка, шлях страдницького життя його і роль поета в народі його, ми з повним правом прикладаємо до нього самого його образ пророка – посланника Божого. Шевченко ставить епіграфом до відомого свого «Послання» землякам слова: «Аще кто речет, яко люблю Бога, а брата своего ненавидит, ложь есть» (Соборное послание Иоанна, Глава 4, с. 20).

Моральні ідеї, моральна проповідь взагалі в історії людства пов'язані з релігією. Релігія для моралі те саме, що корінь для рослини, і безрелігійна мораль є абсурдом.

Шевченко твердо вважав, що вибір людиною добра чи зла є проблемою насамперед духовною, тобто цей вибір визначає індивідуальна моральність кожної окремої особи, а потім уже всі інші, матеріальні чиники: економічні, класові, національні, конфесійні і т. ін. Поет не заперечує їх, а лише відводить належне другорядне місце. Так, тебе примусило вчинити переступ те, що тебе так виховано, що ти помирав з голоду, мстив кривдникові, що так роблять усі, що тебе обманювали... Але понад усім ти – Людина – напівбог, котрий здобув здатність відрізнити добро від зла. І ти мусиш це постійно робити, незважаючи ні на що.

Виходячи зі сказаного, можна стверджувати: духовна аура творчої спадщини Тараса Шевченка має величезне значення для подальшого розвитку як літературного процесу, так і філософської думки в Україні.

Список використаної літератури

1. Грабович Г. Шевченко, якого не знаємо. // Сучасність. – 1992. – № 11. – С. 100 – 113.
2. Дзюба І. Роздуми по Шевченковім дні. // Урядовий кур'єр. – 2002. – 23 бер. – С. 8 – 9.
3. Жулинський М. Тарас Шевченко: духовна реалізація пророцтва. // Літературна Україна. – 1994. – № 17– 18. – 24 бер.
4. Маланюк Є. 3 книги спостережень. // Слово і час. – 1994. – № 3. – С. 27.
5. Мушкетик Ю. Шлях до істини. // Літературна Україна. – 1998. – 19 бер. – С. 3.
6. Пахаренко В. Незбагнений Апостол: нарис світобачення Шевченка. // Неопалима купина. – 1995. – № 1 – 2.
7. Шевченко Т. Кобзар. – Харків. – 2006.

ПОСТАТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В СУЧАСНІЙ КОМЕМОРАТИВНІЙ ПОЛІТИЦІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ.

ЖГУТ Олег

ОСВІТНІ ПИТАННЯ В КУЛЬТУРНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

Філософський аналіз освітнього потенціалу культурної політики обумовлений складною динамікою соціокультурних процесів сьогодення. Адже науково–технічний і соціальний потенціал України залежить від людського розвитку, а тому пріоритетом для країни є становлення освіти як процесу формування «соціального капіталу» (П. Бурд'є). Його формування на порозі третього тисячоліття не може більше бути стихійним процесом, а має стати стратегією розвитку культурної політики. В усіх сферах життєдіяльності людини і суспільства ХХІ століття ставить принципово інноваційні завдання. Тому перед людиною, а значить і перед освітою – інституцією культури, що формує людину, постають небачені раніше вимоги, але в той самий час створюються для них і нові перспективи. З цим пов'язані спроби сучасних мислителів і освітян, соціологів і політологів, філософів та науковців узагальнити основні загальноцивілізаційні тенденції, які будуть суттєво впливати на майбутнє і якими визначаються ті історичні виклики, яким має відповідати сучасна людина і освіта.

Серед таких загальносвітових тенденцій виділяють глобалізаційний тип інтеграції світової спільноти, яка, елімінуючи межі та кордони, невпинно крокує до утворення єдиного економічного та інформаційного простору, до зміцнення взаємозалежності соціально–економічних систем і суспільних відносин різних країн світу, у край загострюючи конкуренцію між державами; до переходу людства від індустріальних до науково–інформаційних технологій, які визначаються рівнем людського розвитку в країні, станом її наукового потенціалу.

Вітчизняна освіта більш зумовлена локально–історичним типом розвитку та підготовки спеціалістів вузького профілю, завдання яких полягає в тому, щоб бути конкурентоспроможними на відповідному сегменті ринку праці. Постсучасна культура все більш вимагає контролю над людинотворчим потенціалом освіти, а, отже, освітні стратегії культурної політики стають пріоритетним завданням розвитку сучасної теорії та філософії освіти. Оскільки лише самоусвідомлення умов та стратегій соціалізації є умовою подальшого розвитку людства. Теоретичним підґрунтям зазначеного процесу має стати обґрунтування освітніх стратегій культурної політики в умовах глобалізації.

Розробка освітньої проблематики культурної політики також є актуальною з огляду на орієнтацію нашої держави на інтеграцію до європейської системи освіти. Інтеграційні процеси зумовлюють необхідність імплементації міжнародних освітніх стандартів у структуру вітчизняної освіти, зокрема приведення правових актів України з питань культури та освіти у відповідність міжнародним вимогам.

Основними сучасними тенденціями, що визначають розвиток світового освітнього процесу в період глобалізації є, по–перше, прискорення темпів розвитку суспільства і, як наслідок, необхідність підготовки людей до життя в умовах, що швидко змінюються. По–друге, перехід до постіндустріального суспільства, розширення масштабів міжкультурної взаємодії ставить перед освітою завдання формування у молоді навичок комунікабельності й толерантності. По–третє, існування глобальних проблем людства, вирішення яких можливе за умови спільного міжнародного співробітництва, вимагає формування у молодого покоління сучасного

планетарного стилю мислення. Важливо враховувати також процеси демократизації суспільного життя, тенденції розширення можливостей політичного та соціального вибору громадян України, що вимагають підвищення рівня підготовленості людини до відповідного вибору. Крім цього, розвиток економіки, зростання конкуренції, скорочення сфери некваліфікованої та малокваліфікованої праці, структурні зміни у сфері зайнятості визначають постійну потребу у підвищенні професійної кваліфікації та перепідготовці працівників, росту їхньої професійної мобільності.

Культурна політика в сфері освіти в глобалізаційний період виходить з критики класичної освіти, що формувалася на засадах просвітницького культу розуму, була зорієнтована на загальновизнані норми, які мали стати її результатом. Радикальний релятивізм постмодерну, заперечує легітимність будь-яких норм та правил. Універсалістські прагнення освіти взагалі, а не лише класичної освіти, оголошуються тоталітарними. Відповідно перед освітою як стратегією культурної політики стоять наступні завдання: формування таких ціннісних складових світогляду людини, як планетарна свідомість, що не заперечують стратегії національного розвитку; психолого–педагогічне проектування; соціалізація учнів, теорія людського потенціалу тощо. При тому що головні акценти та сучасні реформаційні підходи в царині освіти стосуються вирішення таких проблем як вдосконалення вміння навчатися, виховання творчої особистості на основі гуманістичних цінностей, адаптація особистості до сучасних вимог, формування здорового способу життя тощо. Однак терміни, які широко використовуються у зв'язку з реформаційними процесами, часто лишаються не до кінця проясненими. Точніше, не в повній мірі усвідомлюється їхнє сутнісне значення та можливі наслідки їхнього застосування на вітчизняних освітянських теренах.

Українські реалії культурної політики в області освіти мають наступну конкретизацію: подолання кризи культурної ідентичності, вимоги створення безперервної системи освіти, фундаменталізації знань, оволодіння науковими, інформаційними і комунікаційними інноваціями, зменшення ступеню соціальної стратифікації, екологізація суспільної свідомості. Саме ці пріоритети є відповіддю національної освітньої політики на виклики глобалізації.

ІЛЬЯНОВА Амалія
СУЧАСНИЙ ОБРАЗ ЛІДЕРА В КОНТЕКСТІ ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Пропонуємо розглядати постать Тараса Шевченка як знакову одиницю, Лідера котрий має значний вплив на формування кожного українського лідера, зокрема сучасних політиків. Безперечно, постать Тараса Шевченка має топову позицію в сучасній комеморативній політиці сучасної України. Ми розглядаємо діяльність Тараса Григоровича й вплив на формування іміджу лідера у сучасному світі. Доробок пов'язаний з постаттю і творчістю Великого Кобзаря полягає у тому, щоб осучаснити постулати генія й запровадити їх до втілення не лише на словах й обіцянках. Сподіваємося цим виступом (науковим пошуком) привернути увагу світової наукової спільноти до постаті Тараса Шевченка та його ролі в гуманітарних цивілізаційних процесах, проблеми збереження національної культурно-мистецької спадщини.

Вивчаючи праці дослідників звертаємо увагу на публікацію у газеті «День» Оксана СЛІПУШКО, професорка КНУ імені Тараса Шевченка, яка зазначає, що 2018 рік по-новому прочитує творчість Шевченка, зокрема його політичну лірику 1848

року. Це була поезія спротиву — проти царів, насамперед імперського російського царя. І цей спротив визначив магістральну лінію всього поетичного 1848 року. Шевченко ніби передчув, що боротьба з російським поневолювачем стане історично вирішальною для України, як і нині. Шевченко на століття визначив для України цінність свободи: «Бо де нема святої волі, /Не буде там добра ніколи». І Тарас передбачив у тій же поемі «Царі» фінал цієї боротьби як воцаріння села з людьми — ідеалу Шевченківської держави: «Ходімо в селища, там люде, /А там, де люде, добре буде. /Там будем жить, людей любить, /Святого Господа хвалить», цитуючи Шевченка, зазначає вчений у рубриці «Українці читайте!» 41 випуску 2018 року. Роль преси у популяризації ідей генія неоціненна. Доведено, що здебільшого роль у поширенні інформації та формуванні громадської думки належить журналістам, тому ми й звертаємо увагу на сприйняття й тиражування медіа тих ідей, які сповідував Кобзар. Саме від подачі у пресі залежить те, наскільки дієвими будуть задіяні ті лідерські якості, які були притаманні українському лідерові.

Посилаючись на праці й публічні виступи іміджмейкера В.В. Чекалюк дозволимо наступне цитування: «Сучасне суспільство вже нині завдяки всеохопному Інтернету отримує будь-яку інформацію з будь-якої точки світу практично миттєво, тому адаптація в світі комунікацій — необхідна умова повноцінного життя особистості. Фактично кожен, хто має гаджет з доступом до мережі, може бути журналістом — блогером, впливати своїми постами на формування громадської думки, - зазначає іміджмейкер-науковець Вероніка Чекалюк. В умовах «інформаційної свободи» кожен відповідальний за те, що він популяризує, - продовжує аналізувати сучасний інформаційний простір дослідниця. Існує низка характеристик-кліше, котрі визначають майбутнє лідерство. Від освіти й освіченості, подачі інформації журналістів залежить настрій читачів. Треба осучаснювати й видавати підручники та фахові посібники з медіапитань, які допомагатимуть українським журналістам підвищити загальний професійний рівень. На часі якісні доступні навчальні програми і індивідуальне заохочення на всіх освітніх рівнях. З самого початку на всіх етапах становлення і навчання людина прагне бути кращою: учні-лідери претендують на державні стипендії та гранти, отримують заохочення для стажування у світових школах та ВНЗ. Без «витоку мізків» - з подальшим поверненням до України. Такі програми мають бути закріплені договорами між державою і власником державної стипендій (гранту)», - підсумовує сказане Вероніка Чекалюк. Продовжуючи думку науковця в контексті нашої конференції зазначаємо, що саме такими постулатами керувався геніальний Кобзар. Він на перше місце ставив саме рівень освіченості громадянина, його здатність бути ЛЮДИНОЮ-ПАТРІОТОМ.

Тарас Шевченко — не просто духовний лідер — він символ нації. Його картини та тексти — є уособленням європейськості України того часу. Його постулати, що нині розтиражовані як цитати є натхненням для сучасних лідерів, для молоді, його поезія піднімає дух народу. Він прагнув ідеалу, хотів щоб українці по-справжньому вільно й гідно. Останні десятиріччя Україна демонструє своє прагнення свободи й впевненими кроками йде до того аби справді стати великою нацією, утвердитися у світовому товаристві й бути вірними ідеям Кобзаря.

ОБРАЗ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В СИМВОЛІЧНОМУ ПРОСТОРИ КОМЕМОРАЦІЙ

Осягнення епох (відтак і образів) сучасниками, як правило, відрізняється від тих уявлень, які фіксуються в колективній пам'яті як сукупність стійких компонентів, здатних змінюватися під впливом нових яскравих подій радикальних процесів, соціальних змін. Образ епохи та сучасників трансформується, коригується в колективній пам'яті залежно від змін повсякдення [1, с. 159]. Деформація національно-культурних традицій відповідно впливає на духовно-ціннісні пріоритети, інтелектуальні преференції, формує ментальні стереотипи, які продукують відповідну модель образу чи його інтерпретації.

Образ розглядаємо як особливу символічну форму передачі й актуалізації культурних смислів у культурній пам'яті сучасників і нащадків того чи іншого діяча. Образ не є фіксованим раз і назавжди. Він фіксується й реконструюється конкретними людьми (з власними уподобаннями, різними настроями, пріоритетами, цінностями, ідеалами, інтелектом, соціально значущим життєвим досвідом тощо), в конкретний період/час, за конкретних обставин, під впливом соціальних настроїв.

Комеморації – способи репрезентації минулого, «меморіальні церемонії» (П. Коннертон), які апелюють до минулого й впливають на формування спільної пам'яті, конструювання ідентичності, увиразнення Іншості тощо.

Формування політики пам'яті щодо Тараса Шевченка відбувалося доволі стало й консенсусно впродовж усього періоду незалежності України, що дає підстави стверджувати про:

- становлення та усталення Шевченкового комеморативного канону;
- одне з провідних місць Тараса Шевченка в сучасній комеморативній політиці та загалом політиці пам'яті сучасної України;
- набір практик ушанування пам'яті Тараса Шевченка в сучасній Україні є поєднанням радянського та українського комеморативних канонів [2].

Тарас Шевченко в практиках комеморацій виступає своєрідною постаттю-маркером, постаттю-кодом пам'яттєвих смислів нації. Здебільшого увиразнюють кілька ключових знаків-символів найважливіших носіїв інформації щодо Т. Шевченка: пам'ятник (слугує невербальним кодом), «Кобзар», Україна, пророк. Персоніфіковані знаки кодують константні риси особистості (або умовної особистості), або можуть транслювати й певні риси її зовнішності, наприклад, людина в смушевій шапці, в краватці тощо. Додатковими засобами кодування виступають емоційно-піднесені складові – патріотичні почуття, Канів, незалежність, український рушник тощо.

Ставлення до постаті Т. Шевченка в соціологічних опитуваннях фіксує відкритий тезаурус кодів. Влітку 2003 р. напередодні дня незалежності популярний журнал «Кореспондент» оприлюднив наслідки соціологічного опитування, проведеного компанією Gfk-USM «Українські опитування і дослідження ринку» з метою дізнатися, кого нація сьогодні вважає за своїх героїв – за «найвидатніших українців усіх часів» [3]. Першу позицію обіймає Тарас Шевченко – 58, 3% (другу – Б. Хмельницький – 26, 5%, третю – брати Клички – 22,3%, четверту – Леся Українка – 17,8%, п'яту – Михайло Грушевський – 13, 8%, шосту – Іван Мазепа – 12,0%. Відтак можна констатувати «самоочевидне незмінне значення Т. Шевченка як універсально-символічної постаті для цілої української модерної й постмодерної історії» [4, с. 32].

У червні – липні 2009 року фахівці Інституту соціальної та політичної психології вдруге дослідили питання становлення національної та державницької свідомості наших громадян, провівши опитування «Україна-2009: національні символи, соціальна напруженість, електоральні виміри». Цікавими виявилися результати опитування ставлення українців до персоналій, які символізують країну – вони не збіглися з голосуванням під час телевізійного проекту «Великі українці»: якщо в телепроекті «Великі українці» переміг Ярослав Мудрий, то у зазначеному дослідженні – з великим відривом Тарас Шевченко – (49,6%), далі – Леся Українка (33,6%), Богдан Хмельницький (30,5%), Ярослав Мудрий і Володимир Великий, далі – брати Клички (21%).

Нове опитування проводилось соціальною групою «Рейтинг» 5 – 14 травня 2012 р. (опитано 2000 респондентів; див.: ВГОЛОС. – 2012. 28.05). Абсолютна більшість опитаних українців назвали серед найвидатніших українців усіх часів Тараса Шевченка (58,7%). Доповнили трійку лідерів Леся Українка (22,5%) та Богдан Хмельницький (20,1%). Опитування засвідчило, що постать Тараса Шевченка однаково визнається у всіх вікових групах, як у селах, так і містах. Найчастіше Т. Шевченко називався на Заході, частіше серед жінок. Леся Українку частіше називали в селах, на Заході, Півночі та Сході, частіше серед жінок. Богдана Хмельницького частіше називали в містах, частіше чоловіки. Його постать більше визнавалась мешканцями Центральної, Північної та Східної України, найменше – на Заході. Івана Франка найчастіше називали на Заході, більше в селах, частіше старші люди, ніж молодь.

Унікальність постаті Тараса Шевченка в культурному ландшафті та інформаційному просторі України засвідчена колоритною репрезентацією та щорічними урочистостями з увічнення пам'яті в символічному просторі державної комеморативної політики.

Список використаної літератури

1. Фадеева Л.А. Образ викторианской эпохи в коллективной памяти англичан // Диалог со временем. Альманах интеллектуальной истории / Л. П. Репина, В. И. Уколова. – М.: ИВИ РАН, 1999. – Вып. 1. – С. 159-169.
2. Короленко Б. А., Ведмідь Л.А. 200-літній ювілей Тараса Шевченка в контексті комеморативної політики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/publication/200-litnii-yuvilei-tarasa-shevchenka-v-konteksti-komemorativnoi-politiki-ukraini>
3. Українські опитування і дослідження ринку // Кореспондент. – 2003. – 19 серпня. – №32 (71). – С. 52.
4. Забужко О. Notre Dame D'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій / Оксана Забужко. – 3- вид., випр. – К.: Факт, 2007. – 640 с.

КІЩАК Тетяна

УНІКАЛЬНА КОЛЕКЦІЯ «КОБЗАРІВ» ТАРАСА ШЕВЧЕНКА З ФОНДІВ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ НУБІП УКРАЇНИ

У фондах наукової бібліотеки Національного університету біоресурсів і природокористування України знаходиться понад 39 різних видань «Кобзарів», серед них – рідкісні вже на сьогодні видання першої половини ХХ ст., довоєнні і

післявоєнні видання, а також видання так званого періоду розвинутого соціалізму та сучасні видання.

Перлиною фонду рідкісних і цінних видань є «Кобзар» 1911 р., том 2, що був виданий українською мовою у Санкт-Петербурзі як безкоштовне доповнення до художньо-літературного і наукового журналу «Пробудження». Крім поезій Тараса Шевченка, до цього видання увійшов твір «Назар Стодоля».

Інше, довоєнне видання, 1939 р., є першим російськомовним виданням «Кобзаря», що було надруковане у Москві, ілюстроване малюнками, та містить повне зібрання поезій і поем Т. Шевченка. Цікавим є той факт, що видане воно за загальною редакцією М. Рильського та М. Ушакова, які і переклали цей твір російською мовою.

Післявоєнні видання з нашої колекції представлені україномовним Кобзарем, що був надрукований у державному видавництві художньої літератури у Києві в 1947 році та російськомовним «Кобзарь», який вийшов під загальною редакцією О. Дейча у Москві теж у 1947 році у видавництві ОГІЗ (Государственного Издательства Художественной литературы).

Серед видань так званого періоду розвинутого соціалізму слід відзначити наступні:

- «Кобзар», що був виданий Державним видавництвом художньої літератури у Києві: 1950 р., 1954 р., зі вступною статтею М. Рильського – 1956 р., 1960 р., 1961 р., 1963 р., 1964 р.;

- «Кобзар», що був виданий Державним учбово-педагогічним видавництвом «Радянська школа», у 1954 р.;

- «Кобзар» видавництва художньої літератури «Дніпро» у 1965 р., 1970 р., 1974 р., 1977 р., 1983 р. (російською мовою), із вступною статтею О. Гончара – 1980 р., 1983 р., 1986 р., 1987 р.

Є в нашій колекції і «Малий Кобзар», вибрані поезії для дітей, що був надрукований 1969 р. у видавництві дитячої літератури «Веселка» з вступною статтею академіка О. Білецького, а також у 1976 р. і 1981 р. із вступною статтею член-кореспондента Є. Шабліюського. У 1983 р. у Дніпропетровську у видавництві «Промінь» теж вийшов з друку «Малий Кобзар» із вступною статтею член-кореспондента Є. Шабліюського.

1972 р. у Москві у видавництві «Художественная Литература» вийшов з друку «Кобзарь» (російською мовою), серія друга.; Література ХІХ століття, а у 1984 р. у цьому ж видавництві з'явилося ще одне видання, але вже у серії «Класики і сучасники».

Серед особливих видань слід відмітити «Кобзар» Т. Шевченка, що є фототипним перевиданням унікального примірника 1840 р., який було видано у Києві українською мовою у 1962 р. У колекції в наявності є «Кобзар», що з'явився у Києві, у 1990 р., у видавництві «Веселка» з передмовою Д. Павличка, який було присвячене 150-річчю виходу в світ цієї перлини української літератури світового значення і містить це видання саме ті твори, що складали першу книжку 1840 року зі збереженням первісної верстки, формату сторінок та ілюстрацій з художнього доробку автора.

Цікава історія ще одного видання з нашої колекції, «Кобзаря», 1969 р., що надруковане у видавництві «Крим», у Сімферополі, яке потрапило до бібліотеки як подарунок у 1981 р. і на одній з перших сторінок містить напис: «Нагороджується цією книгою Павлюченко Людмила за краще виконання творів Т. Г. Шевченка на

вечорі, присвяченому пам'яті великого поета. 10.III.1970 р.» з печаткою середньої школи № 116 м. Києва.

Серед видань Кобзаря іноземними мовами, представлене видання іспанською мовою, що надруковане у видавництві «Дніпро» у 1986 р., а також видання під назвою ««Заповіт» мовами народів світу», що вийшов у світ у 1989 р. у видавництві «Наукова думка» і містить переклад цього твору на 147 мов (серед них – арабською, в'єтнамською, італійською, японською мовами, мовою есперанто та гінді), а частина перекладів, зроблених відомими поетами, друкується вперше. У примітках подано короткі відомості про час виконання і публікацію того чи іншого перекладу та біографічні довідки про перекладачів.

У колекції наявні також видання «Кобзаря» польською мовою, одне з них видане у Любліні, у 2008 р. є повним виданням творів Т. Шевченка та містить вступне слово В. Ющенка, друге – видане теж у Любліні, у 2014 р. з нагоди 200-річчя від дня народження Т. Шевченка є ювілейним та доповненим виданням.

Ще одне видання «Кобзаря», що увійшло в нашу унікальну колекцію, є видання 2008 р., у Києві, видавцем «Корбуш», яке є подарунковим та містить напис: «Цей Кобзар – дарунок Національному університету біоресурсів та природокористування України від Шевченківського національного заповідника у день відвідин (м. Канів, 2 березня 2016 р.)» з автографами 31 особи, які брали участь у екскурсії-відвідуванні музею Тараса Шевченка на Чернечій горі в Каневі.

В цілому, колекція «Кобзарів» Т. Шевченка у нашій бібліотеці цікава та унікальна, тож запрошуємо всіх бажаючих з нею ознайомитися.

ЛАУТА Олена

РОЛЬ КОМЕМОРАТИВНОГО КАНОНУ Т. ШЕВЧЕНКА У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ

Історія мого життя становить
частину історії моєї батьківщини...
(Т. Шевченко)

Історична пам'ять є однією із визначальних складових духовно-культурного самоствердження народу, а комеморативні практики виступають найбільш задіяними і випробуваними у процесі формування нової ідентичності, необхідність якої неодмінно постає на переломних етапах історії.

Нині, надзвичайно важливо враховувати досвід виховання національної свідомості, патріотизму, історичної пам'яті українського народу як важливу об'єктивну основу згуртування нації, спрямування її сил, здібностей і таланту для загальної мети. Тарас Шевченко – видатна особистість не лише для ХІХ століття, а й для будь-якого періоду новітньої української історії. Саме тому поет є символом боротьби волелюбного українського народу, творчість якого надихає, підтримує в непростий час, дарує надію на кращу долю для незалежної України.

Т. Шевченко залишається найвидатнішим «історичним маркером» української національної ідентичності. Він – єдиний з історичних постатей українського народу, вшанований щорічними урочистостями з увічнення пам'яті на найвищому державному рівні. Шевченко – наш найбільший геній, і в силовій орбіті його величного слова й до нині так чи так перебуває українська література. Саме тому життя і творчість поета завжди викликали значний інтерес у дослідників. Меморіальний образ Т. Шевченка протягом століть зазнав помітних трансформацій й

супроводжувався створенням певного комемораційного канону. Канон – це чи не насамперед уміння пам'ятати, спосіб упорядкувати неосяжний літературний, філософський, пророчий та культурний спадок Великого Кобзаря.

Т. Шевченко був і залишається центральною постаттю нашого часу, найбільшим патріотом і демократом на Землі, який ввійшов у скарбницю світової культури. Шевченко в найдоступнішій для цілого народу формі створив, обґрунтував і розвивав національну ідею українського народу: законність, можливість, реальність і необхідність української національної держави, самостійної і незалежної.

Ідеал політичної незалежності виразно сформований в поемах «Сон» і «Кавказ». Тут пронизує кожний написаний ним рядок. Все життя і творчість його мають національно-захисний, національно-творчий і національно-жертвний характер. Людина, яка прожила неповні 50 років, стала єдиним у світовій культурі і духовності феноменом, бо зробила з етнічної маси націю, розморозила її душу, любила її, і пожертвувала собою заради неї. Саме політичний зміст Шевченкового доробку має для нас епохальне значення, зробив його національним пророком.

Почав Шевченко з ідейного озброєння народу, відродження національної свідомості, гідності. В поетичній формі, на рівні політичного узагальнення він відтворив буття українського народу, його історичну пам'ять. Поет вловлював істину не тільки розумом, серцем, а чистотою своєї душі. У своїй творчості він нічого не запозичував, бо разом зі своїм народом поневірявся на панщині, жив у тому пеклі і неволі, надіявся, вірив і боровся.

Його геній скристалізував все, що було сутнісним в історії, в сучасності і мріях народу. Шевченко зафіксував важливі характеристики української нації: волелюбність, державну сутність, національну честь, гостинність, високу моральну чистоту, жертвний патріотизм, творчу здатність, опору на власні сили, солідарність з поневоленими, антишовіністичну спрямованість

Народ сприйняв «Кобзаря» як щось рідне, і він став для народу джерелом, орієнтиром, критерієм національної духовності. «Кобзар» проголосив літературну та інтелектуальну незалежність України. «Кобзар» – велич українського слова.

Шевченко не тільки пробудив народ, але й дав йому віру в перемогу, дав йому вчення боротьби. Боротися може народ, який усвідомлює себе як націю, народ з душею воїна, а не раба. Шевченко і дарував нації якісно відмінний від рабського спосіб мислення, підготовлений поколіннями українського народу.

Він створив якісно нову філософію виживання нації, новий спосіб осмислення минулого, аналізу сучасного та бачення майбутнього, філософію, яка повернула віру, викликала оптимізм, кликала до дії обіпертої на власні сили.

Вшанування пам'яті Великого Кобзаря, відзначення свідомими українцями його роковин, в усі часи, було демонстрацією любові та поваги до свого національного генія, свідченням невмирущості українського духу, суттєвим чинником формування національної свідомості. Саме тому, постать Тараса Шевченка посідає унікальне місце в українській інтелектуальній та культурній історії.

МАЗУР Наталія

ШЕВЧЕНКОВІ РЕМІНІСЦЕНЦІЇ У МЕМУАРАХ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Сергій Єфремов був громадським діячем, політиком, блискучим публіцистом, літературознавцем і шевченкознавцем. Як зазначив Ю. Бойко, «сам Єфремов

утримався на ступені літературознавства, овіяного пристрасною публіцистики у вивченні Шевченка, але він же створив для своїх простакуватих послідовників міцний ґрунт культового обожнення великого поета» [1, 200].

Інтерпретуючи події в Україні 20-х років, автор дуже часто послуговується Шевченковими оцінками суспільних явищ як «найбільш об'єктивними, виваженими, вагомими, далекоглядними» [3, 152].

Авторська інформація супроводжується емоційно-експресивною оцінкою, наявною у фразеологічних зворотах, прислів'ях, Шевченкових афоризмах. Ремінісценції з творів Кобзаря виявляють специфіку щодо структурних і семантичних зв'язків із текстом «Щоденника». Показовими є й стилістично-оцінні трансформації деяких Шевченкових висловів, напр.: «9 квітня 1924 р. Правду кажуть, що опозиція організовується завжди по образу й подобию влади – червона влада до дрібниць копіює вчинки чорної, тільки в такому масштабі, до якого не сягала ця, і з таким лицемірством, яке й ніколи не снилося апологетам старого режиму. «А що вродить? – Побачите, які будуть жнива...» [2, 106] (пор. «І мертвим, і живим, і ненародженим...»).

Лексична трансформація відомого вислову Шевченка: «І в Україну принесли Великих слов велику силу» («І мертвим, і живим, і ненародженим...»), зокрема, заміна іменника сила на купа, підкреслює знижений характер згаданого вислову, пор.: «7 листопада 1925 р. Жовтневе «свято»... Ходять з червоними прапорами – не надокучило ще! Та правда: це єдине, що лишилося ще від жовтневої «перемоги», дарма що великих слів велика купа ще й досі лунає з газетних шпальт та ораторських трибун» [2, 298].

Без структурно-семантичних змін використано вислови Шевченка «широкий та дужий» і «не оплаканий своїми». У записках збережено й стилістично-оцінний позитивний контекст, тобто засвідчуємо повну відповідність тексту й інтертексту, пор.: «4 травня 1924 р. Ходили на Скавику на кладовище, – хотіли одвідати могилу П. Я Стебницького. Могили не знайшли; посиділи над кручею, милуючись з чудового краєвиду на Дніпро, справді тепер «широкий та дужий», на безкрайні задніпрянські простори» [2, 118]; «27 листопада 1925 р. Пролетарська Правда» надрукувала телеграму з Варшави з повідомленням про смерть Олександра Саліковського. З чого сталася смерть – невідомо, а був він на диво здорова людина... Досадно і жалко, що помер він «не оплаканий своїми» на чужині...» [2, 303] (пор. «Гайдамаки» та «Мені однаково, чи буду...»).

Цитування Шевченкових висловів нерідко супроводжується зміною їхньої загальної стилістичної тональності, зокрема, замість ліричного контексту вони вводяться в саркастично-іронічний текст, де засобом іронії виступило класичне Шевченкове «Незлим, тихим словом», напр.: «7 травня 1925 р. Прочитав у «Більшовику» рецензію на нове видання «Хіба ревуть воли, як ясла повні». В рецензії й мене згадано незлим, тихим словом. Виходить, що я мусив зв'язати Мирного з Леніном, пишучи історію письменства, а як я цього не зробив, то...» [2, 232].

Без лапок уживає С. Єфремов вислів на розмову тиху-люб, напр.: «18 серпня 1925 р. Він [доктор Крупський] одмовився, каже: консультувати з акушерства можу, а більш нічого не тямлю. Не повірили. Обіцяли за два місяці ще на розмову тиху-люб покликати» [2, с. 268]. У зазначеному вислові можна вбачати асоціації з Шевченковим текстом, однак замість стилістично-прагматичної суголосності маємо контрастний контекст (пор. «Згадайте, братія моя...»).

На внутрішню діалогічність Шевченкових рядків накладається діалогічність тексту С. Єфремова, причому ця синтаксична видозміна супроводжується додатковими лексичними «підсилювачами», як, наприклад, характеристикою отара у такому контексті: «10 жовтня 1924 р. Отара поперелякувалась і почала зрікатись одно по одному участи у церковній раді. А отара мовчить і мовчки чухає чуби та потай нахваляється, сама в свої нахвалки не вірячи. Досить першому-ліпшому нахабі й жулікові взяти палицю в руки – і все перед ним гнеться. Німії подлії раби!» [2, 151]. Синтагма «Німії подлії раби!» завершує висловлювання С. Єфремова, тоді як у тексті Т. Шевченка вона розпочинає інвективу – ампліфікацію (пор. «Юродивий»).

Отже, ремінісценції з Шевченкових текстів у «Щоденниках» С. Єфремова репрезентовані окремими словами, словосполученнями, діалогічними висловлюваннями. Названі одиниці вводяться в авторський текст або без структурно-семантичних змін, або у вигляді трансформованих текстових одиниць.

Список використаної літератури

1. Бойко Ю. Літературознавча і літературно-критична методологія С. Єфремова. Вибрані праці. Київ: Медекол, 1992. С. 182-203.
2. Єфремов С. О. Щоденники (1923-1929). Київ: ЗАТ «Газета «Рада»», 1997. 848 с.
3. Чехівський О. Пророча Муза Великого Кобзаря й інтерпретація Сергієм Єфремовим тоталітаризму в Україні. Тарас Шевченко і українська культура ХХІ століття: зб. наук. праць. Кам'нець-Подільський, 2000. С. 152-158.

**МАЛИХІН Олександр
ЯРМОЛЬЧУК Тарас**

ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО КОРПУСУ INTELLITEXT У ДОСЛІДЖЕННЯХ ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Електронний корпус являє собою сукупність текстів письмової (або усної) мови, представлених в електронному вигляді. Він надає докази того, як мова використовується в реальних ситуаціях, із чого лексикографи мають змогу писати точні і змістовні словникові статті.

Аналізуючи корпус і застосовуючи спеціальне програмне забезпечення, ми можемо бачити слова в контексті й дізнаватися, які нові слова і смисли Т. Г. Шевченко хотів передати суспільству, а також виявляти інші тенденції у правописі творів письменника.

Електронний корпус надає змогу лексикографам детально вивчити слова, думки Т. Г. Шевченка, розглядаючи різні контексти, у яких вони зустрічаються.

IntelliText – середовище, призначене для створення й інтелектуального доступу до електронних текстових корпусів: нова платформа для гуманітарних досліджень. Технологія враховує потреби корпусного дослідницького співтовариства як: академічного, так і промислових. І в довгостроковій перспективі його результати будуть використовуватися для поліпшення різнопланових комунікацій.

Інформаційне середовище IntelliText спирається на технології, розроблені в обчислювальній і корпусній лінгвістиці, ці області не тільки доповнюють середовище IntelliText своїми інструментами, але і надають якісну підтримку реалізації дослідження різних текстів, зокрема і творчості Т. Г. Шевченка. Дослідження в галузі комп'ютерної лінгвістики призвели до появи лінгвістичної інженерії, яка звертається

до передових методів обробки мови й мовлення для створення комерційних комп'ютерних систем, які працюють з текстом або промовою, які упроваджують цю технологію в інтелектуальні роботизовані системи, результатом чого виявляється потрапляння до більш широкої області штучного інтелекту.

IntelliText має можливості цілеспрямованого, дрібнозернистого збору й анотування корпусів. Наприклад, система інтегрує сучасні інструменти, котрі мають змогу збирати корпуси у певній предметній області або жанрі. Ці корпуси значно підвищують якість лінгвістичних інженерних технологій, оскільки дані стають більш чистими й менш неоднозначними. Разом з тим, система IntelliText містить узгоджений набір інструментів які можуть працювати одночасно, що заощаджує чимало часу й зусиль для дослідників творчості Т. Г. Шевченка за рахунок автоматизації найбільш поширених робочих процесів і завдань, а саме: збір, анотування й вирівнювання паралельних корпусів.

Система надає змогу лінгвістичним аналітикам розглядати дані з різних точок зору й робити більш точні висновки про конотації й очікуваний ефект мови видатного поета. Технологія також є корисною для аналізу думок і моніторингу настрою, які мають важливе значення в дослідженнях науковців. Система IntelliText надає змогу здійснювати такий автоматизований аналіз думок шляхом збору корпусу монітора з конкретних джерел і зосереджувати увагу на конкретних словах і виразах, котрі є в цьому корпусі.

Професійна спільнота перекладачів також виграє від використання пропонованої системи. У наш час перекладацька галузь широко застосовує комп'ютерні технології; електронні термінологічні бази даних і словники; технології постредагування результатів машинного перекладу. Однією із загальних рис цих технологій є корпусний аналіз використання лінгвістичних виразів у творах, зокрема у творах Т. Г. Шевченка.

З допомогою IntelliText допомагає перекладачам збирати й запитувати дані для власних проектів у предметних областях і жанрах, які їх цікавлять. Вони мають змогу вивчати мережі пов'язаної термінології, побудовані автоматично з різних корпусів, щоб краще розуміти предметні області й значення термінів у термінологічних системах, а також зіставляти ці системи між мовами з використанням існуючих паралельних корпусів і більш ефективно знаходити еквіваленти перекладу.

Отже, застосування технології IntelliText, уможливило здійснювати пошук текстових прикладів творчості Т. Г. Шевченка, як за конкретними словами, так і за лінгвістичними характеристиками, а також результативне використання електронних словників, котрі відкривають перспективи моделювання мовної картини світу.

Список використаної літератури

1. Ярмольчук Т. М. Філософський зміст інноваційних технологій в освіті / Т. М. Ярмольчук / збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Людина, суспільство, держава у філософському дискурсі: історія і сучасність». – Київ, 2017. – С. 46 – 48.

Ярмольчук Т. М. Фахова підготовка майбутніх фахівців-філологів засобами інформаційного середовища / О. В. Малихін, Т. М. Ярмольчук / Суб'єктивація процесу фахової підготовки майбутнього філолога: теоретичні і практичні аспекти : монографія / за ред. проф. О. В. Малихіна. Частина 1. – К.: НУБіП України, 2017. – С. 202 – 229.

ЦІВАТИЙ Вячеслав

**СВІТОВЕ УКРАЇНСТВО І ФЕНОМЕН ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: ІСТОРИЧНИЙ,
ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ТА СОЦІОФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРСИ
КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ**

Мова – це багатфункціональний інструмент із арсеналу дипломатичного інструментарію, який послуговується людству повсякденно як в суспільно-політичному житті, так і в міждержавних відносинах. За допомогою мови кожен громадянин формулює та висловлює думки, виражає почуття й емоції, пізнає навколишній світ й орієнтується у світовому просторі. Але, крім комунікативної, мислетворчої, інститутворчої, політичної, емотивної, експресивної, гносеологічної та інших функцій мова може виступати й націєтворчим чинником. Мова не є універсальною характеристикою всіх націй. Однак в історії формування української нації українська мова відігравала особливу роль. У цьому контексті варто звернутися до історії української літературної мови. Нова українська література сповнена сил і натхнення почала бурхливо розвиватися від кінця XVIII століття. На новий рівень розвитку українську мову піднесли Т. Шевченко й П. Куліш. Текстові фрагменти мозаїки діяльності та творчості Тараса Григоровича Шевченка складаються в грандіозне полотно українського національного відродження, у центрі якого знаходиться постать Тараса Шевченка, майстерність слова і діяльність якого слугували чинником формування української модерної нації.

Афанасьєв Олександр Степанович (1817–1875) – більше відомий під псевдонімом А Чужбинський – письменник і етнограф. З Тарасом Шевченком познайомився в червні 1843 року на балу у Волховській. Шевченкові присвятив вірш «Гарно твоя кобза грає», який надруковано у збірці «Молодик» (1843 р.).

Варто згадати далекі події 1840 року, коли у своїх спогадах О. Афанасьєв-Чужбинський писав: «...Ещё мальчики могли научиться по-украински, но девочкам предстояло много труда понимать «по-мужицки», хотя ничто не мешало сохранять родной акцент и до глубокой старости. В то время, кроме «Энеиды» Котляревского, которой девицам читать не давали, на украинском языке были уже: повести Квитки, Полтова и приказки Гребенки, имелись везде рукописные сочинения Гулака-Артемевского, но всё это читалось как-то вяло высшим кругом. Появление «Кобзаря» мигом разбудило апатию и вызвало любовь к родному слову...» [1]. Українські діячі XIX століття доклали багато зусиль для реалізації виниклої природної потреби розширення сфер функціонування української мови, робилися спроби запровадження її в освіту, науку, церкву (Кирило-Мефодіївське товариство 1840-х років, українське національно-культурне відродження кінця 50-х – початку 60-х рр. XIX ст.), що певною мірою спонукало царський уряд Російської імперії вбачати в цьому культурно-гуманітарному процесі політичну загрозу. І як наслідок, багатьма царськими указами заборонялося її використання. Найбільш горезвісні з них – Валуєвський циркуляр 1863 року та Емський указ 1876 року. Ці документи забороняли україномовну освіту, науку, театральні вистави, переклади, публічні виступи та ін.

Знаково, що в цей час, коли вживання української мови обмежувалося державою, і українська мова не могла повноцінно виконувати своїх функцій (насамперед комунікативну – забезпечення спілкування в різних сферах життя), українська мова виконала іншу функцію – консолідаційну: вона не тільки стала об'єднавчим чинником українців у боротьбі за їхні національні права, але й об'єднала

поділений між різними імперіями (Російською та Австрійською імперіями) український народ. Українська мова, зокрема і завдячуючи зусиллям і дієвості слова Тараса Шевченка, стала основним націєтворчим чинником і сформувала вагомі традиції інституційно-політичного розвитку української нації.

Постаттю Тараса Григоровича Шевченка цікавляться не тільки історики, лінгвісти, літературознавці, а й сучасні політики і дипломати. Творчість Тараса Шевченка – це своєрідна історична програма, що єднає вільних українців у різних обставинах життя нації, і саме в цій винятковій всеоб'єднуючій силі – сутність Шевченківського слова, уся велич його духу, патріотизму та ідентичності. Дипломати і політики намагаються інституціоналізувати творчий спадок славетного Кобзаря, у світовому політико-дипломатичному просторі, адже з його іменем пов'язане питання державотворення, яке є актуальним для сьогодення. Тараса Шевченка знають у багатьох державах і ушановують його ім'я. На сьогодні нараховується 1384 пам'ятники Тарасові Шевченкові у світі, з яких 128 установлені в 35 іноземних державах. Організація Об'єднаних Націй із питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) внесла двохсотріччя з дня народження Тараса Шевченка в Календар пам'ятних дат. Указом Президента України від 11 квітня 2012 року № 257/2012 2014 рік було проголошено Роком Тараса Шевченка. У зв'язку з цим було проведено ряд культурно-гуманітарних заходів, як в Україні так і за кордоном [2]. Світове українство та українська дипломатія гідно презентує ім'я славетного Кобзаря, який виступає у ХХІ столітті тією величною постаттю, яка забезпечує тісний, нерозривний зв'язок письменника з Батьківщиною і народом України у всьому світі. Політико-дипломатичне значення літературного та соціофілософського доробку Тараса Шевченка на сьогодні полягає неодмінно також і у формуванні національної ідентичності українців. Творчість Тараса Шевченка – це виразник загальнолюдських цінностей, свободолюбства та демократичності української нації.

Враховуючи різні історіографічні підходи щодо виникнення й еволюції української нації – примордіалістський і модерністський [3], варто все ж таки акцентувати увагу на тому, що в історії формування української нації українська мова відіграла особливу роль у ХVІІІ–ХІХ століттях. Популяризація творчості й доробку Тараса Шевченка у світовому культурно-гуманітарному просторі в контексті його широковідомості та славнозвісності – це вагомий інструментарій сучасної української дипломатії. Українська мова в історії українського націєтворення відіграла особливу роль і продовжує свою важливу інституційно-політичну функцію на теренах світового простору ХХІ століття. Українська мова як державна мова, спираючись на гідні традиції та новації, має і в подальшому відігравати в цьому процесі провідну і консолідуючу роль культурної дипломатії [4].

Список використаної літератури

1. Чужбинский А. Воспоминания о Т.Г. Шевченке / А. Чужбинский. – СПб., 1861. – С. 3-4.
2. Поточний архів Міністерства закордонних справ України. – Департамент зв'язків із закордонним українством та культурно-гуманітарного співробітництва. – Робоче досьє: 2014-2019 роки.
3. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму. Монографія / Георгій Касьянов. – К.: Либідь, 1999. – С. 265.

4. Ціватий В.Г. Ціватий В.Г. Публічна дипломатія: традиції, тренди, та виклики (досвід і пріоритети для України) [Текст] / В. Ціватий // Зовнішні справи. – 2014. – № 6. – С. 32–36.

ЧЕКАЛЮК Вероніка

ОБРАЗ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У СУЧАСНІЙ ІМІДЖЕЛОГІІ

Тарас Шевченко – геній на усі часи, як зазначав Володимир Вернадський «Все вирішує людська особистість, а не колектив; еліта країни, а не її демос, і, значною мірою, її відродження залежить від невідомих нам законів появи великих особистостей». Кобзар – та особистість, котра непідвладна часу, окриляє українців на розвиток...

Сучасною мовою іміджмейкерів Тарас Шевченко – це бренд.

Країна – бренд. Одним із пріоритетних у суспільстві є питання створення іміджу, привабливості об'єкта чи суб'єкта, зокрема державного бренда. Кожна країна, як і її очільники, так і громадяни, прагне, аби про державу було відомо якомога більше позитивних фактів на світовій інформаційній арені. Позитивне позиціонування країни сприяє залученню інвестицій й розвитку. У дослідженні розглядаємо Україну як об'єкт, який потрібно презентувати з використанням медіа максимально економічно конкурентним і привабливим для світової спільноти.

Державний імідж, віддзеркалений у ЗМІ, – результат взаємодії носія іміджу та інформаційної аудиторії. За умов глобалізації кордони віртуально стираються: перебуваючи в одній країні, людина може бути активною в іншій, впливати на аудиторію, поширювати свої думки за допомогою соцмереж, медіа.

У контексті застосування поняття «бренд» до країни виникають певні асоціації: Україна – це Тарас Шевченко; Велика Британія – королева; США – Макдональдс; Росія – нафта і війна; Ізраїль – Єрусалим і Мертве море; Китай – Китайська стіна, традиції і підробки оригінальних речей; Франція – Ейфелева вежа, якісний сир і вино; Італія – Колізей, Ватикан, висока мода; Японія – самураї, гейші, суші і Фукусіма і т.д. У бізнесі існує явище бренд-манії, коли споживач реагує на асоціації, стереотипи, пов'язані з брендом, а не на саму якість продукту. Маємо припущення, що бренд країни складається з власного імені, гімну, герба, прапора та інших державних символів, графічного зображення, які асоціюються в свідомості громади з державою. Завдання іміджмейкерів та істориків з використанням медіаінструментів забезпечити позитивне трактування і сприйняття бренда, щоб асоціації з країною викликали здебільшого позитивні почуття, спогади, емоції, образи.

Сприйняття бренду у ЗМІ має бути не лише емоційним, а підтверджене наочним прикладом (статтями, історичними фактами, фото- і відеоматеріалами), що доводять заявлені постулати і факти: екологічність, політичну і економічну стабільність, високу якість життя, розвинений туризм, позитивну репутацію лідерів країни.

Пропонуємо власне визначення терміну «державний бренд». Державний бренд (авт. визначення) – це певною мірою ідентифіковане географічно місце розташування країни і комплекс асоціацій, пов'язаних із нею, це поєднання історичних цінностей і сьогодення країни, її образ, імідж, репутація громадських і державних діячів, участь у міжнародних проектах, рівень освіти і освіченості громадян, сучасна медична сфера, наукові, спортивні і культурно-мистецькі досягнення.

Висновок: науковий пошук спрямований на винайдення способів та дієвих механізмів підсилення позитивного іміджу України у світі, у працях викладено наукове бачення творення репутації держави, розглянуто медіамеханізми формування позитивного іміджу України. Акцентовується увага на взаємодії об'єкта, імідж якого формується, з цільовою аудиторією через медіаінструменти. Протягом 2008-2019 рр. досліджено процеси творення позитивного іміджу лідера і держави у взаємодії зі ЗМІ, обґрунтовано вплив державного іміджу, тиражованого у ЗМІ, на свідомість громадянина. Оцінено потенціал наявних методів і ресурсів творення бренду, виявлено сучасні вимоги до мас-медіа та роботи іміджмейкерів по творенню позитивного образу України у свідомості громадян своєї країни та закордонної аудиторії. Обґрунтовано й запропоновано інноваційні підходи до іміджування, подачі матеріалів у ЗМІ, взаємодії: влада – ЗМІ – громадськість. Представлено концепцію підсилення бренду України.

ЧОРНОМОРДЕНКО Дмитро

ПОСТАТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В КОНТЕКСТІ СВІТОГЛЯДУ СУЧАСНОГО УКРАЇНЦЯ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Для формування національної ідентичності, самосвідомості потрібно мати уявлення про історію власного народу, специфіку формування традицій та поглядів попередніх поколінь. Для українців досить довгий час поставав і є взірцем Тарас Григорович Шевченко. Він став образом, що характеризує ціле покоління українців початку ХІХ століття. Його творчість є відображенням національних ідей, цінностей, що і досі є актуальними для нашого народу. Постать Шевченка в історії української літератури та культури є однозначним втіленням національних ідей, що є підґрунтям для формування політичних та суспільних поглядів сучасного українця.

Для українців свобода, незалежність та воля були найвищою цінністю. Критеріями успішності, самобутності, ідентифікації була можливість самостійно визначати своє майбутнє, хазяйнувати та визначати вектор розвитку власного життя. У поетичних творах Кобзаря тематика свободи та незалежності чітко відображає, що українець – це людина у світогляді якого гуманістичні ідеали європейського суспільства втілюються як дещо невід'ємне, беззаперечне. Пригнічення та спроби утисків такої особистості не будуть успішними, адже можна зламати тіло, проте не дух. Звичайно, ми можемо зробити висновок, що світогляд українців є здебільшого є дещо песимістичним, проте це спричинено тим, що найвища цінність – свобода та незалежність довгий час була недосяжною мрією.

Отримавши незалежність наприкінці ХХ століття українці потрапили в ситуацію екзистенційного вакууму: боротьба за свободу була вмонтована в свідомість українця, отримавши її мрія стала дійсністю, тому виникла потреба сформувати нові цілі та завдання на майбутнє. На початку ХХІ століття такою ціллю нарешті стало впровадження та реалізація європейських цінностей гуманістичного спрямування. Саме тому творчий спадок Т. Г. Шевченка заграє новими фарбами – прагнення змістовно реалізувати а не лише отримати свободу та незалежність формально. Перед сучасними українцями постала важка задача – втілити ті цінності, які існують у світогляді представників нашого народу довгий час, проте для цього потрібно перш за все усвідомити чому цінності гуманізму трансформувались в українській ментальності у категорії «свободи», «незалежності», «волі», вважаємо, що це було

пов'язано перш за все із специфікою історичних подій. Не маючи фактичної незалежності, українці відчували постійну нестачу можливості до самореалізації.

Свобода для українців це перш за все запорука творчості, розвитку, розквіту. Таким чином, вищевказані обставини стали причиною для популярності ідей Тараса Шевченка, передумовою актуальності його творів навіть через понад 200 років після його народження. Втім, на нашу думку перспектива комеморалістичних практик передовсім полягає у реалізації (як методу) винятково важливої для процвітання народу речі – у становленні національної самосвідомості де перегляд історично важливих для культури постатей мотивує до спроб не стільки втілювати встановлені в минулому норми та ідеали культурних цінностей, а працювати над коригуванням наявних та створенням нових шляхом свідомого ставлення до власної історичної пам'яті в контексті багатовимірної, мінливої та прогресивної реальності.

ШАМНЕ Анжеліка

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ У СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ

Сучасні реалії суспільного розвитку світу та України зумовлюють появу нових тенденцій розвитку нового покоління молоді як соціальної, історичної, вікової групи. Аналіз психологічних особливостей ідентифікації студентської молоді та знання тенденцій її розвитку створює передумови для розробки науково обґрунтованих психолого-педагогічних проєктів, у тому числі на базі освітніх і виховних установ. Один із напрямів психологічних досліджень у цій галузі стосується проблеми формування студентів як суб'єктів національної спільноти. Проблема становлення національної ідентичності у межах молоді та незалежної держави – України – є надзвичайно актуальною та змістовною.

Багатовимірність постаті Тараса Шевченка зумовлює увагу до комплексної картини індивідуальної ідентичності як самоідентичності (особистісної) та соціокультурної ідентичності (національної, етнічної та політичної). Без приналежності до будь-якої культури, у кінцевому рахунку – до етнонаціональної культури тієї чи тієї спільноти, акт свідомого самовіднесення (афіціювання самого себе) не є можливим (Г. Усатенко, 2013). Тому предметом нашого дослідження є особливості національної ідентичності у студентському віці, який є сензитивним для становлення особистісної та соціальної ідентичності.

Ми розглядаємо національну ідентичність у студентському віці як складову Я-образу особистості, яка виступає у формі узагальненого уявлення студента про себе як про представника певної етнонаціональної спільноти. Вона формується в результаті ідентифікації з національною спільнотою та виникає на певному етапі особистісного становлення в результаті тривалого процесу самопізнання (М. Й. Боришевський). Усвідомлення власної національної належності та уявлення про себе як представника етносу і нації забезпечує оптимальну адаптацію студентства до умов поліетнічної реальності.

У сучасній психології національну ідентичність розглядають у трьох аспектах: 1) як соціально-психологічний результат процесів ідентифікації людини з національною спільнотою; 2) як мотиваційно – когнітивне ядро національної самосвідомості особистості; 3) як компонент у структурі загальної соціальної ідентичності особистості. У нашому дослідженні ми розуміємо національну ідентичність,

передусім, як когнітивне й емоційне усвідомлення особистістю власної належності до певної нації, що має свої ознаки – назву, спільну мову, територію, історичну пам'ять, культуру тощо.

Проблематика етнонаціональної ідентифікації представлена у працях, присвячених особливостям становлення етнічної, національної самосвідомості та свідомості (М. І. Алексєєва, М. Й. Боришевський, І. В. Данилюк, В. П. Левкович, Н. Г. Панкова, Е. Сміт, Л. М. Співак, В. Ю. Хотинець, М. А. Чепа), особливостям розвитку етнічної ідентичності (Г. О. Балл, П. І. Гнатенко, Ю. О. Михальчук, В. М. Павленко, Д. В. Піонтковська та ін.). У більшості з цих праць формування національної ідентичності розглядається у тісному взаємозв'язку з розвитком Я-образу особистості (структур самосвідомості). Отже, аналіз понять етнонаціональна ідентифікація та національна самосвідомість представлений у роботах фахівців з різних галузей наукового знання. Їх узагальнення дозволяє дійти висновку, що національна ідентифікація є когнітивно-мотиваційним ядром національної самосвідомості особистості та показником рівня її розвитку.

Більшість педагогів та психологів зазначає, що національна ідентифікація особистості – це процес ототожнення, уподібнення особистістю себе з певною нацією. Підсумком складного процесу національного самовизначення людини, становлення її національної ідентичності є формування Я-образу особистості як суб'єкта певної національної спільноти.

Національна ідентичність є формою самосвідомості, що виникає на певному етапі психосоціального розвитку в результаті набуття особистістю певного рівня сформованості структур особистості. Процес усвідомлення людиною себе як представника певної національної спільноти розпочинається з раннього дитинства. Значні новоутворення у формуванні національної ідентичності відбуваються в підлітковому віці. Однак, процес ідентифікації, у результаті якого в особистості формується низка ідентичностей, зокрема й національна, інтенсифікується в студентському віці. Психологічним механізмом розвитку національної ідентичності особистості у цьому віці є національна ідентифікація.

Емпіричне дослідження особливостей національної ідентифікації студентів здійснювалося як дослідження місця етнічної ідентифікації в їх Я-образі. Було застосовано тест «20 висловлювань» Куна – Макпартленда «Хто Я?». Актуальність національної ідентичності для респондента встановлювалася за наявністю відповіді, яка засвідчує його національність (відповідь «Я – українець» чи «Я – українка»). Дослідженням були охоплені 77 студентів НУБІП України (у віці 18-20 років). Результати оброблялися методом контент-аналізу.

Результати дослідження свідчать про те, що у структурі соціальної ідентичності сучасної молоді переважають такі категорії як усвідомлення власних особистісних рис та сімейних ролей, ідентифікація з представниками учнівської молоді, статева ідентичність тощо. Ці категорії статистично значуще переважають над етнічною належністю. За частотою згадування вона знаходиться на восьмому місці у загальному списку категорій. Додатковий аналіз висловлювань респондентів дозволив дійти висновку, що етнічна належність як складова національної ідентичності посідає суттєве, усталене місце в структурі Я-образу студентів НУБІП за рахунок ряду категорій, опосередковано пов'язаних з національною ідентифікацією. Почуття національної ідентичності пов'язано у студентів з моральними та патріотичними почуттями, такими, як любов до України, відданість національній ідеї, відчуття духовного зв'язку з країною та її народом тощо.

ШИНКАРУК Олександра

ШЕВЧЕНКІВСЬКА ФІЛОСОФІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ

Шевченко цілком заслуговує на почесні, якими оточується. Він був більше, ніж українець – він був державним мужем і громадянином світу. Він був більше, ніж поет – він був хоробрим войовником за права і волю людей.

Ліндон Джонсон, президент США

Тарас Шевченко – поет української нації, дар Божий для українського народу, його спадщина стала надбанням всього людства. Це неповторний талант унікального поєднання поезії і малярства. Своїми творами він прославив Україну-державу, її духовність і народ.

Зі своєю поезією Тарас Шевченко з'явився в той час, коли Україна була поділена між Російською та Австрійською імперіями і нашому народові загрожувало розчинення в інших націях. Тарас Шевченко постав як поет поневолених людей. *Ради їх, Людей закованих моїх, Убогих, нищих... Возвеличу Малих отих рабов німих! Я на сторожі коло їх Поставлю слово.*

Геній Кобзаря увінчав столітні прагнення українців жити в єдиній незалежній державі, відродити почуття єдності і спрямувати націю до побудови своєї держави. Творчість Великого Кобзаря відтворила національні цінності: Бог, Україна, Свобода, які за цілі тисячоліття витворені українським народом і на яких тримається віками буття української нації, її суспільна свідомість і свідомість українського патріота – борця за інтереси української нації.

У поезії і малярстві Тараса Шевченка закодована національна методологія мислення в категоріях захисту, розвитку і процвітання нації, в ім'я її свободи й утвердження. Для Великого Кобзаря кодом порозуміння між народами була свобода, рівність, взаємна повага до національної ідентичності та до людських прав. Саме таким духом пронизаний «Кобзар», який близький до народної пісні, в якій вилився весь справжній характер України, глибинне вболівання за долю поневоленого українського народу, за долю України, національне прозіння українців, братання в єдиній родині.

Слово Великого Кобзаря – це не лише поетичне слово, а проголошене Шевченком Боже Слово, яке вселяє надію на краще, віру у світле майбутнє. Він стверджує: *Якби не Бог поміг мені, То душа б живая Во тьмі ада потонула, Проклялась на світі.*

В уяві Тараса Шевченка Україна постає в образі Божої Матері-Марії, яку благає скорбну Марію провістити про особливу місію нового Слова, яке має вселитися в людські душі, освітити їх світлом Істини і порятувати окрадений український люд. *Скажи, що правда оживе, Натхне, накличе, нажене Не ветхес, не древле слово Розтленное, а слово нове Меж людьми криком пронесе І люд окрадений спасе...*

Шевченко вважає Україну й українців єдиним душевним цілим, як самостійний народ, який має розмовляти своєю мовою, милуватись рідним словом. У листі до брата Микити він писав: «Микито, рідний брате!... Та, будь ласкав, напиши до мене так як до тебе пишу, не по-московському, а по нашому... Так нехай же я хоч через

папір почую рідне слово, нехай хоч раз поплачу веселими сльозами, бо мені тут так стало скушно, що я всяку ніч тільки й бачу у сні, що тебе, Кирилівку, та ридаю, та бур'яни (ті бур'яни, що колись ховався од школи). Весело стане, прокинусь, заплачу... Ще раз прошу, напиши мені письмо, та по-своєму, будь ласкав, а не по-московському. Оставайся здоров. Не забудь же, зараз напиши письмо – та по-своєму» (1839, листопада 15 дня. С.-Петербург).

Епістолярій Тараса Шевченка засвідчує сутність ролі Кобзаря для формування національної ідентичності українців, для набуття національної свідомості і спрямований на те, щоб розбудити українців, бо народ, який втрачає мову, приречений на забуття. Боротьба за українську мову – це боротьба за Українську державу, це вогненний клич, який розпалює любов до свободи і рідної України. Шевченкової правди, його пророцтв боявся московський режим.

Задумаймося про ці рядки Тараса Шевченка: *Мій Боже милий, як то мало Святих людей на світі стало. Один на другого кують Кайдани в серці. А словами. Медоточивими устами Цілюються і часу ждуть...* Кожен з нас глибоко розуміє суть нинішніх не лише українсько-російських взаємин, а й відносин з іншими наддержавами, загрози для української незалежності.

Визначальною сутністю шевченківської філософії національної ідеї була й залишається ідея національної державності. Українська держава на всіх рівнях словом і ділом може захистити націю, створити потрібні умови для її процвітання. Тільки в Соборній Самостійній Українській Державі може бути забезпечене національне існування.

Важливість творів Великого Кобзаря зростає, його велич з роками збільшується. Тарас Шевченко залишається незмінною та актуальною опорою української ідентичності, соборності України. Феноменальність його творчості базується на трьох найосновніших національних ідеалах – Бог, Україна, Свобода», які визначають орієнтири життя всього українського народу. Збережемо українську мову, культуру і духовність – збережемо Україну як європейську державу, піднімемо в кожного українця дух національної свідомості, громадянської гідності.

**ЛІТЕРАТУРНА, ХУДОЖНЯ, ФІЛОСОФСЬКА,
СОЦІОПОЛІТИЧНА СПАДЩИНА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ОЧИМА СУЧАСНОЇ МОЛОДІ**

***БІЛОУС Наталія,
БАБИЧ Олена***

МОВНИЙ СВІТ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос – більш нічого.
А серце б'ється – ожива,
Як їх почує!
Т. Г. Шевченко

Наш світ сповнений талановитими людьми! У кожної держави є свої люди, котрі збагачують свою країну різноманітними здобутками. Україна – це країна, яка надзвичайно багата на здібних людей. Один з українських синів – геній, творець історії, непереможний дух та сила, видатний поет та художник – Тарас Григорович Шевченко! Це постать, ім'я, якої народ передає з покоління в покоління. З великою пошаною, любов'ю та гордістю ми згадуємо Тараса Григоровича та з вдячністю святкуємо його ювілей. Він повернув нам голос нашої країни та став основоположником нової української літератури та мови. Зробив великий внесок у розвиток граматики та лексики, дав найперше та найцінніше коріння, яке служить нам і до наших днів. Це стала основа сучасної мови та зразок для письменників, театру, преси і т. д.

Мовна творчість Тараса Шевченка привернула увагу сучасників поета насамперед відкриттям українського світу, далеко не знаного в широкому культурному просторі слов'янства: вона відразу стала ознакою, мірилом української ідентичності, як через осмислення історії народу, специфіки його мови, так і через відтворення природних умов його життя, соціально-побутової культури. Показово, що в Україні й поза її межами деякі поетичні тексти Шевченка поширювалися як народні пісні. Водночас шевченкове художнє слово засвідчило зростання пізнавально-креативної функції літературної мови [3, 100].

Іван Огієнко, кваліфікуючи роль Т. Шевченка в історії української літературної мови, як її творця, підкреслював, що Шевченко перший з нас глибоко зрозумів вагу літературної мови в письменстві й тому творив її, пильнуючи, щоб вона була найкращою. Митрополит Іларіон, власне, один із перших окреслив основні особливості літературної мови Кобзаря – в основному на рівні лексики (наприклад, відсутність полонізмів, русизмів, архаїзмів, запозичень, уникання опрощення, тобто просторічного мовлення та ін.) [1, 140].

Досліджуючи мову Т. Шевченка акад. В. М. Русанівський наголошує, що Шевченко по праву вважається творцем української літературної мови як основи розвитку нової, ґрунтованої на народній основі української культури. Позбавлений права на власну історію і національну самосвідомість, український народ сприймав твори свого поета не лише як красне письменство, а й як фактор розвитку всього культурного життя в Україні [2, 140].

Мовотворчість Шевченка потребує уточнення, бо поет, пишучи, насамперед розмовляв із народом. У Шевченковій поезії реально чуємо, як автор говорить зі своїми героями, з уявними читачами-слухачами, з друзями. Він висловлює свої думки

про світ, життя людей у цьому світі. Ось уже впродовж другого століття розмовляє Шевченко з «живими, мертвими і ненародженими». І саме тим, що є Україна, українська мова, що ми називаємо й усвідомлюємо себе українцями, завдячуємо нашому генієві, який повернув українцям пам'ять, змусивши їх замислитися.

Отже, мовна творчість Шевченка являється дуже різнобічною. Дослідження мови творів Тараса Григоровича, які відбувались за кордоном, та їх перекладів різними мовами, дають нам можливість впевнитись в універсальній природі геніальних текстів, являються джерелом вивчення структурних та етнокультурних ознак української літературної мови в її часовому й просторовому вимірі, допомагають проникнути в глибину слова автора, що явило в слов'янському письменстві взірець поєднання національно-мовних традицій і художньо-мовного новаторства.

Список використаної літератури

1. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови. – К.: Либідь, 1995. – С. 140
2. Русанівський В. М. У слові – вічність (Мова творів Т. Г. Шевченка) / В. М. Русанівський – К : Наук. думка. – 2002. – С. 235-236
3. Єрмоленко С.Я. Мовотворчість Тараса Шевченка в слов'янській рецепції XIX-XXI ст. / С. Я. Єрмоленко А. К. Мойсієнко, Л. П. Гнатюк. – 2013. С.100 ISSN 0027-2833 [Електронний ресурс] – режим доступу: https://movoznavstvo.org.ua/index.php?option=com_attachments&task=download&id=23

ГАФУРОВА Тетяна

ПОЕЗІЯ ШЕВЧЕНКА У ПЕРЕКЛАДАХ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Поетичні твори Тараса Шевченка належать до світової літературної спадщини, вони осмислені представниками різних культур і перекладені багатьма мовами. Безумовно, значний доробок перекладачів відзначається і у популяризації шевченкової поезії у англомовному світі.

До перекладачів, які перекладали вірші Т. Шевченка англійською мовою, належать такі відомі автори, як Віра Річ, яку вважають найбільш відомим популяризатором поезії Кобзаря в англомовній спільноті. Її діяльність щодо ознайомлення англомовних читачів з творчістю Т. Шевченка розпочалась у рік сотої роковини поета. У цей час була видана збірка його творів «Пісня з темряви» («Song out of Darkness»), перекладених В. Річ. Упродовж подальшої перекладацької діяльності Віра Річ постійно презентувала свої переклади шевченкових творів. Найбільш визначним із її напрацювань стала ще одна збірка вибраних поезій Т. Шевченка, до якої увійшли понад 90 віршів. Дослідники вбачають значну перевагу цієї добірки у тому, що вона опублікована як двомовна, тобто містить не тільки переклади, але й оригінальні твори [3, 4].

Варто зазначити, що перекладачка постійно вдосконалювала вже зроблені нею й оприлюднені переклади поетичних творів Кобзаря. Так, над всесвітньо відомим «Заповітом» вона працювала понад 20 років, намагаючись досягти якомога більшої точності у відтворенні стилю й ритміки цього вірша. Вона зберегла своєрідність художньої та інтонаційної манери поета при передачі особистих роздумів та полум'яних закликів до боротьби за волю.

Діяльність англомовних перекладачів сприяла, на думку Р. Зорівчак, тому, що «поступово Шевченкова творчість входить як естетична цінність в англомовні

літератури» [1, с. 211]. Дослідниця вважає важливим сприйняття величної постаті Тараса Шевченка не тільки у Великій Британії, але й у Сполучених Штатах Америки, де він став, на її думку, символом України в цій країні. На підтвердження цієї думки Р. Зорівчак наводить цитату В. Кірконелла, канадського англомовного письменника, мовознавця, публіциста, перекладача: «Taras Shevchenko is a linguistic innovator, the most important personality in Ukrainian literature, an apostle of personal liberty and the prophet of a free Ukraine» [1, с. 10]. У цьому контексті Т. Шевченко став відомим у північно-американському регіоні «найсвятіший символ до болю коханої та в більшості випадків навіки втраченої Вітчизни» [1, с. 11] .

Отже, англомовні перекладачі поезії Тараса Шевченка сприяли поширенню шевченкового слова в англомовному світі, відтворюючи емоційну силу його віршів, яскравість прагнення до свободи і незалежності України, глибину любові до рідного краю.

Список використаної літератури

1. Зорівчак Р. Сприйняття особистості та творчості Т. Шевченка у Великій Британії: Ч. I / Р. Зорівчак // Всесвіт: журнал іноземної літератури. – К.: Всесвіт, 2011. – № 3–4. – С. 211–215.
2. Зорівчак Р. Творчість і особистість Тараса Шевченка як символ України в Сполучених Штатах Америки / Р. Зорівчак // Каменярь. – Спецвипуск, 2014. – С. 10–22.
3. Кушина Н.І. Поезія Тараса Шевченка в перекладах Віри Річ / Н.І. Кушина // Одеський лінгвістичний вісник, 2014. – Вип. 3. – С. 146–156.
4. Шевченко Тарас. Вибрана поезія. Живопис. Графіка / Упоряд., авт. прим. С. Гальченко; вступ. ст. І. Дзюби / Тарас Шевченко. – К.: Мистецтво, 2007. – 608 с.

ГРЕЧУХА Антон
Науковий керівник:
МАТВІЄНКО Ірина

ФЕНОМЕН ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОЦЕСІ

«Великий подвиг Тараса Шевченка полягав передусім у тому, що він підніс до загальнолюдського рівня відроджувану літературу свого народу»

Іван Дзюба

Тарас Григорович Шевченко – український поет, письменник (драматург, прозаїк), художник (живописець, гравер), громадський та політичний діяч. Учасник Кирило-Мефодіївського братства. Академік Імператорської академії мистецтв. Народився 9 березня 1814 року в селі Моринці, Звенигородського району, Черкаської області. Тарас Шевченко – центральна постать українського літературного процесу ХІХ століття. Його творчість мала вирішальне значення в становленні й подальшому розвитку нової української літератури, утвердивши в ній як провідний демократичний напрям принципи високої ідейності й народності та піднісши її до рівня передових літератур світу.

На творчості Шевченка (особливо ранній) позначилися його зв'язки з сучасною йому українською літературою, певний вплив романтичної і частково бурлескної традиції. Та в міру ідейно-художнього зростання поет дедалі критичніше осмислює

здобутки своїх літературних попередників і сучасників, знаходячи в тогочасному письменстві ознаки поверхової народності, провінційної обмеженості, надмірного захоплення бурлескним стилем.

Збагачуючи українську літературу новими життєвими темами й ідеями, Тарас Шевченко став новатором і в пошуках нових художніх форм і засобів, які відповідали новаторському змісту його поезії. Автор «Кобзаря» виробляв і утверджував нове художнє мислення. Його роль в історії української літератури співмірна з роллю Пушкіна в російській, Міцкевича – в польській літературі. Поет найглибше і художньо найдосконаліше розкрив українську душу, осмислив минуле, сучасне й майбутнє України.

Творчість Шевченка стала духовною основою формування сучасної української нації. Для українців усіх наступних поколінь він став могутнім джерелом національної свідомості, символом України.

Тарас Шевченко першим з українських літераторів піднявся на відкриту боротьбу з Російською імперією, з тоталітаризмом, утвердив політичний ідеал націонал-демократії.

Шевченкові, як нікому зі світових письменників до нього, вдалося виразити душу, багатий внутрішній світ простої людини. Він максимально наблизив авторську літературу до народу, який визнав його своїм поетом і речником.

Саме Т. Г. Шевченко зробив найбільше для утвердження українською літературної мови на народно-національній основі:

- Збагатив лексику: ввів багато раніше не вживаних слів із фольклору та розмовно-побутової мови; широко використовував церковнослов'янізми, також чужомовні слова; створював нові лексикони (наприклад: ревучий, широкополі, худосилі);
- Удосконалював синтаксичний лід літературної мови – спрощував будову речень, наближаючи до розмовної традиції;
- Надзвичайно розширив художні, виражальні можливості нашої мови (створював оригінальні словосполучення: «моє свято чорноброве», «незаходимий світ», «поборники святої волі»; поєднував слова високого й низького стилю: «свято-помазана чуприна», «цар неситий»).

Отже, поет підніс українську мову до рівня однієї з найрозвинутіших мов світу. Маючи абсолютно оригінальний, ліричний талант, митець збагатив світовий романтизм цілком неповторним його різновидом.

Шевченко звернувся до тем, проблем, ідей (національних, соціальних, політичних, філософських, історичних), які до нього ще не порушувалися в українській літературі або зачіпалися неспішно й звужено.

Він став новатором у галузі художньої форми: збагатив жанрову систему українського літератури (дав досконалі зразки уже наявних тоді жанрів – балада, елегія, думка, медитація, щоденник; розширив їх можливості) та став творцем героїко-романтичного, ліро-епічного, сатиричного різновидів поеми.

Поет створив оригінальну, доти не знану форму віршування – шевченківський вірш.

Шевченко великий не тільки тим, що мав геніальний поетичний хист, а й тим, що присвятив його справі визволення українського народу, що був поетом-революціонером, учасником суспільно-визвольного руху. Його значення в розвитку передової вітчизняної суспільної думки, соціальної і національної свідомості народу не менше, ніж в історії поезії.

Список використаної літератури

1. Жулинський М. Г. Шевченко Тарас // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К.: Наукова думка, 2013. — Т. 10 : Т - Я. - С. 619.
2. Степовик Д. Наслідуючи Христа: Віруючий у Бога Тарас Шевченко. - К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2013. - 480 с.
3. Тофтул М. Г. Шевченко Тарас Григорович // Сучасний словник з етики. — Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. — 416 с. — С. 395.
4. Шевченко Тарас Григорович // Українська радянська енциклопедія : у 12 т. / гол. ред. М. П. Бажан ; редкол.: О. К. Антонов та ін. — 2-ге вид. — К. : Головна редакція УРЕ, 1974–1985.

ДЄДІКОВА Тетяна

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ РЕКЛАМНИХ УКРАЇНСЬКОМОВНИХ ТЕКСТІВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ: ЛЕКСИЧНИЙ РІВЕНЬ

Відмінною рисою світової економіки останнім часом стало тотальне поширення великих брендів по всьому світу, тому такий аспект поширення продукції, як реклама, став особливо актуальним. Оскільки один і той самий товар продають у різні країни, жителі яких мають свої культурно-національні риси, менталітет і світогляд, то і під час створення і/або перекладу рекламного тексту потрібно враховувати лінгвокультурологічні особливості.

Вирішення питання про вибір того чи того прийому перекладу буде прямо залежати від завдання, яке ставить компанія, а завдання перекладача - зберегти колорит мовної одиниці, мінімізувавши можливі втрати для семантики, передати значення реалії (якщо воно невідоме).

Серед домінант перекладу рекламного тексту пріоритетне становище займає лексика, що оформляє когнітивну інформацію. За своїми характеристиками вона близька до термінології (однозначна, нейтральна, незалежна від контексту) і передається за допомогою однозначних еквівалентів. Наприклад, “It gives you wiings!!” (Red Bull). «Ред Бул надає криииииила!!». “Smart money knows where to go” (CITIBANK). «Розумні гроші знають, куди піти».

Інші риси перекладу рівноправні, але більшу увагу під час перекладу приділяють тим, які служать додатковими засобами виділення і посилення когнітивних компонентів [5]:

- емоційно-оцінна лексика з семантикою позитивної оцінки - передається варіантними відповідниками: “No battery is stronger longer” (слоган компанії Duracell). «Жодна батарея на працює довше».

- засоби вираження гіперболи позитивної оцінки: найвищий ступінь прикметників і прислівників; прислівники і частки з функцією підсилювачів; морфеми з семантикою посилення якості та ін.: “Sugar Puffs, Sugar Puffs HUP! Honey coated puffs in a milky bath Put 'em in your mouth and they make you laugh Kept in the cupboard taken out for breakfast 43 Spoon's best friend and the fridge's favourite Sugar Puffs, Sugar Puffs” . Хоп! Молочні тістечка, Политі медом, Спробуй їх на смак, Настрій стане чудовим. У шафі вони зберігаються, На сніданок їх їдять, З ложкою корешаться, Холодильник їм завжди радий.

-кількісні гіперболи розмовної мови – передаються відповідними граматичними і лексичними відповідниками: “L’Oreal Telescopic – up to 60 per cent longer lashes and definition lash by lash. The secret to this lies in the high precision flexible brush that separates the lashes with precision for intensity lash by lash. The flexible brush lengthens your lashes for telescopic length”. L’Oreal Telescopic – подовження вій на 60% і чіткий їх поділ. Секрет цієї туші – в гнучкій щіточці-гребінці, який ідеально розділяє вій та одним помахом надає їм телескопічне подовження [2].

- модні слова – передають варіантними відповідниками, якщо в мові перекладу такі ж за значенням слова є модними, або компенсується іншими за значенням модними словами мови перекладу: “The responsive touch-screen on a new Blackberry Storm vodafone. An incredible power is in your hands. Vodafone. Make the most of now”. Чутливий touch-screen нового телефону Vodafone Blackberry Storm. Неймовірна сила – в твоїх руках. Vodafone. Зроби сьогодні справжнім.

- іношомовні слова, мовні звороти і цитати - переносять у текст без змін;

- діалектні слова і звороти – нейтралізують.

Основними способами перекладу наприклад, метафор, в українськомовному тексті англійською мовою є калькування, транслітерація і експлікація [4]. Передаючи метафори, у деяких випадках замінюють її порівнянням. “It’s a little thing in life that can make a difference. They might be unexpected, they might be your choice...like drinking Danone Actimel every day. Danone Actimel – A little every day goes a long long way”. Наше життя складається з дрібниць. Іноді вони несподівані, а іноді їх створюємо ми самі ... наприклад, Actimel від Danone на кожен день. Трохи Danone Actimel кожен день дозволить зробити вам дуже довгий шлях.

Якщо ж в цьому випадку мета не досягнута, то залишається ще один засіб - замінити метафору не фігурою мови, а прямим, необразним виразом. Перекладачі стилістично адаптовують текст, що його перекладають, зберігаючи емоційно-стилістичні елементи оригіналу [1].

Зазначимо, що перенесені епітети (прикметники, які логічно визначають одне слово, займають синтаксичну позицію визначення при іншому слові, пов’язану з першим словом стосунками метонімічного типу) набагато частіше зустрічаються в українській мові, ніж в англійській. Особливість таких епітетів полягає в тому, що вони логічно поєднуються не з тим словом, з яким вони граматично зв’язані, і тим самим набувають особливої виразності.

Переклад таких виразів, залежить, по-перше, від того, чи є фігура мови живою або застиглою, і, по-друге, чи вважається вона тематичним образом або символом. Якщо фігура жива чи вона є тематичним образом або символом, образ такої фігури має бути по можливості збережений.

Стосовно перекладу фразеологізмів, можна використовувати наступні види перекладу: еквівалент, аналог, описовий переклад, антонімічний переклад, калькування. Найбільш складним і таким, що важко піддається опису зі всіх прийомів перекладу, поза сумнівом, є компенсація. У будь-якій мові є елементи, які неможливо передати засобами іншої мови, тому очевидна необхідність компенсувати цю втрату під час перекладу. Йдеться про смислові і стилістичні втрати. Спосіб компенсації полягає в передачі смислового значення або стилістичного відтінку не там, де він виражений в оригіналові, або не тими засобами, якими він виражений в оригіналові [3].

Отже, під час перекладу україномовного рекламного дискурсу англійською мовою використовується значна кількість трансформацій, щоб зробити переклад

адекватним. Така потреба у трансформаціях зумовлена структурними відмінностями між англійською та українською мовами.

Список використаної літератури:

1. Алексеева И.С. Великий комбинатор//Индустрия рекламы.-2002.-№6.- С.30-32
2. Добросклонская. Т.Г. Вопросы изучения медиатекстов / Т.Г. Добросклонская. – М., 2000.
3. Зирка В.В. Манипулятивные игры в рекламе: Лингвистический аспект: [изд. 2-е, испр.] / В.В. Зирка. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 256 с.
4. Емоційний та емотивний дискурс як різні види мовленнєвої діяльності // Матеріали міжнародної наукової конференції „Іноземномовна комунікація: здобутки та перспективи”. – Тернопіль: Еліком, 2006. – С. 22-23.
5. Фірсова Ю. А. Рекламний текст як проблема перекладу / Ю. А. Фірсова // Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2004. – N 17. – С. 250–251

ДЕХКОНОВА Лейла
Науковий керівник
МАТВІЄНКО Ірина

ПРОБЛЕМА НЕВОЛИ ТА САМОТНОСТІ Т.Г ШЕВЧЕНКА

Творчість Тараса Григоровича Шевченка – яскравий приклад синкретизму художнього слова, його невичерпних образотворчих, філософських, психологічних та історичних можливостей. Цей синонімічний ланцюг асоціацій можна продовжувати і продовжувати. Його незбагненний мистецький талант зробив митця визнаним класиком не тільки поетичного слова, але й видатним представником «української психологічної прози»:

..і той, і той...
А що ж то я?
Ось що, добрі люди –
Я гуляю, бенкетую
В неділю і в будень.
А вам нудно, жалкуєте.
Єй богу, не чую.
І не кричить,..
Я свою п'ю,
А не кров чужую

Так, митець закидає суспільству виклик, виклик своїй самотності, однак не залишає намагання покращити, вдосконалити його. Перед усім Т.Шевченко – гуманіст. Тому своїм основним завданням вважає, показ не деградації, занепаду, а розвитку особистості, її пошук власного шляху навіть у кризовій історичній ситуації – ось головні мотиви творчості великого Кобзаря.

У багатьох творах Тараса Григоровича Шевченка, ми можемо спостерігати за тим, як він переживає за своє майбутнє. Є безлічі витворів мистецтва, видатний Шевченко показує нам свою самотність та непереривність думок про його подальшу долю. Він пише: що нікому його пом'янути, поставити хрест. Але автор у своїх поетичних творах не говорить безпосередньо про себе: тут виявляється велике Шевченкове мистецтво малювати свій настрій символічною мовою, зображенням

чужого горя, чи навіть всесвітнього болю (образ косаря-смерті, яка, косячи, нікого не минає). У цій поезії з'являється – одночасно із загальним малюнком – думка, і про власну смерть:

І мене не мине,
На чужині зотне,
За решоткою задавить...
Хреста ніхто не поставить
І не пом'яне!

У тих поетичних творах, де поет говорить про свою долю, пригнічений настрій досягає виняткової концентрації. Спробуємо проаналізувати психологію творчості (саме як філософію протесту) підневільного Т. Шевченка, який на 34 році життя, – проживши по звільненні з кріпацтва всього 9 літ вільною людиною, – був засуджений на досмертне заслання і який там пробув понад десять років. Шевченкова поезія це та ділянка його творчості, у якій він проявився найбільш відверто. У перший півторамісячний період ув'язнення в петроградській цитаделі, на творчості молодої, сповненої різних життєвих планів і задумів людини неабияк позначилися гнітюче враження від арешту. У 13 поезіях цього періоду домінує пригнічений настрій. Спадають на думку міркування про смерть:

І, не оплаканий своїми,
В неволі, плачучи, умру,
І все з собою заберу,
Малого сліду не покину
На нашій славній Україні...

Тільки в одній поезії цього періоду настрій дещо змінюється, стає нейтральним. Це згадка про Україну, коли Т. Шевченко малює в уяві садок вишневий з хрущами, солов'ями, дівчатами. Можна сказати, що й згодом у неволі тільки тоді виходять ясніші образи, коли поет думками лине до України. Нудьга – це постійний стан для Т. Шевченка. Вона приходить восени, приходить у негоду. Під впливом нудьги, відчаю, думок про смерть перед поетом часто постають «вічні» питання: про сенс життя, про призначення, про істину. Тоді з'являється розуміння, що може бути щось гірше від неволі:

Погано дуже, страх погано
В оцій пустині пропадать;
А ще поганше на Україні
дивитись, плакати, – і мовчати.

А це вже інший Т. Шевченко та інша філософія – філософія протесту, боротьби. Вона не дає примиритися з неволею і тому робить неволю подвійно важкою, бо, усвідомлюючи себе як особистість, поет вдвічі важче мусить відчувати свою бездіяльність. Таким чином, з вище сказаного можна зробити наступні висновки. У творчості Тараса Григоровича Шевченка філософсько-психологічна проблема самотності та неволі набула глибокого та яскравого висвітлення.

ЗАХАРОВА Дар'я
Науковий керівник
ЧОРНОМОРДЕНКО Дмитро

ТВОРЧІСТЬ ЯК НАЙВИЩА ФОРМА СВОБОДИ: ПРИКЛАД ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Для кожного з сучасних українців є очевидним те, що найбільш відомий українець-поет це Тарас Григорович Шевченко. Ще з шкільних років ми звикаємо сприймати його як вірця творчої людини, чиї твори та спосіб життя відображали ідеали вільної людини, хоча сам поет більшість свого життя не мав можливості реалізувати свою свободу.

Для сучасної людини ХХІ століття важко собі уявити, що може бути інакше, що право бути собою, обирати свій шлях, визначати свою сферу діяльності та розвивати талант – це те, що не так давно було прерогативою, а іноді й мрією. Творчість це така форма діяльності людини, яка передбачає зміну, перетворення оточуючого світу для вираження власних ідеалів, потреб, світогляду. Наразі люди сприймають творчість як свій обов'язок: реалізувати свій потенціал, виразити свої думки, адже глобалізований світ є вимогливим до нас, щоб пристосуватись потрібно бути потрібним суспільству, особливим, талановитим. В часи, коли механічну роботу може виконувати техніка, роль людини зміщується у бік творчості як умови виживання, що відрізняє нас серед інших. Усвідомлення того, що людину людиною робить саме творчість, дозволяє по-новому розглянути приклади з минулого: чим є творчість? Нашим правом змінювати світ навколо себе для вираження самих себе чи обов'язком адаптуватись та знайти своє місце під Сонцем?

Тарас Шевченко свій життєвий шлях пройшов у ХІХ столітті. Він ще з дитинства зрозумів, що найвищою цінністю для нього є свобода. Проте якщо ми проаналізуємо що саме для нього є свобода, то зрозуміємо, що значення цього слова змінилось за останнє століття. Для сучасної людини свобода це право вирішувати за себе, діяти згідно з власними переконаннями. Свобода це те право, яке дається нам від народження, дещо безумовне та очевидне, бо ми її вже маємо. Для Кобзаря свобода це перш за все право на творчість, вираження себе. Найгіршим покаранням для поета-художника була заборона писати та малювати, щоб довести, що творча людина не може бути позбавлена свободи Тарас Шевченко випробовував свої сили і у інших формах діяльності (наприклад, у створенні скульптур). Заборона до творчої діяльності це спроба забрати у людини те, що робить її людиною. Біографія Тараса Григоровича є прикладом того, що розвивати талант, творити не є обов'язком, це спосіб вираження, реалізації нашої волі. Людина може бути позбавлена багатьох прав, проте право на творчість є можливістю виразити себе, тому це і є найвища ступінь свободи.

КОВАЛЬЧУК Аліна
Науковий керівник
МАТВІЄНКО Ірина

ТАРАС ШЕВЧЕНКО ТА ВИХОВАННЯ НАЦІЇ

Яскравим прикладом хорошого виховання людини є Тарас Григорович Шевченко – чоловік-борець, який увійшов в історію людства як працьовитий та надзвичайно талановитий письменник, драматург, художник, громадський та

політичний діяч. Всі ми знайомі з цією постаттю та біографією художника слова та пензля ще зі школи, але чи задумуємося ми над сенсом написаних слів? Та сила духу, яку він мав – неймовірна. Бо в таких умовах не зламався, не став байдужим душею, не дозволив серцю перетворитися на льодяний камінь, роздумував і писав про свій народ.

Хотілось би виокремити найбільш ключові моменти та найвпливовіші фактори. Ким же він був спочатку? З дитинства сирота, кріпацький хлопчина, що, здавалося, не мав можливості реалізувати всю палітру своїх здібностей. Але для Тараса Григоровича живопис та поезія стали необхідними, це була потреба, бажання самовиражатися. Саме тому він змалечку писав вірші та малював, розвивався різносторонньо, завдяки чому він став такою цікавою, багатогранною особистістю.

То що ж мотивувало Кобзаря? Якщо розглянути його дитинство, можна помітити, що важлива роль в житті письменника належить старшій сестрі Катерині, яка була його улюбленою нянею. Дівчина любила свого маленького вихованця й була до нього доброю, ставилася до нього з ніжністю та турботою. Своє ж ставлення до Катерини поет виражає у творі «Княгиня»: «Село... І от стоїть переді мною наша вбога, стара, біла хата з потемнілою солом'яною стріхою та чорним димарем; біля хати на причілку — яблуня з червонобокими яблуками, а круг яблуні — квітник, улюбленець моєї незабутньої сестри, моєї терплячої, моєї ніжної няньки...». Це доводить, що саме сестра стала потужним фактором у його вихованні.

Вона виховувала його духовно, розвиваючи в ньому віру й любов до релігії, закладаючи в його розум думки про Бога, коли вела його на прощу до Мотронинського монастиря. Після заміжжя сестри він часто шукав прихистку у її новій сім'ї, яка добре його приймала.

Сучасні підлітки не осмислюють своєї духовності, діти зациклені лише на собі та прив'язані до матеріального. Тож виховання потребує особливої уваги та детального планування, але при цьому воно не повинно бути наділеним рисами формальності. Треба проявляти любов та розуміння так, щоб діти замислювалися над глобальними речами. Потрібно бути терплячими, турботливими батьками, допомагати дитині мислити логічно правильно, закладати в її голову моральні цінності та зрозуміти їх. Мотивувати її розвиватися, прагнути до прекрасного. Важливо виховувати національну свідомість в наш час для того, щоб дитина розуміла хто вона є, любила свій рідний край, знала своє коріння та пишалася ним, розвивати вміння поважати інші світові культури, й не втрачати свою національну гідність.

Саме такі думки в юному розумі можуть допомогти поселити твори Тараса Григоровича Шевченка. Тут вам й ідеї про любов до Батьківщини, до її колориту та мистецтва, культури й тяга до прекрасного, й прищеплення старанності з дитинства.

Часто можна почути, що людина не цінує того, що має, поки не втратить. Але ж ви знаєте, що саме у вас є, ви просто не задумуєтеся, що можете це втратити в один момент. Дитина нового покоління сприймає всі блага, як належні, не цінуючи ні матеріального, чим забезпечують змалечку батьки, ні духовного багатства увагу, турботу, розуміння, загальне ставлення, яке нам дає родина чи друзі.

Проблема в тому, що чадо вважає, що й так вже все має і його все влаштовує, не бачить сенсу працювати та розвиватися. Тоді для чого ж старатися, ставити перед собою якісь цілі? Немає бажання досягти чогось, через відчуття, що в цьому немає ніякої потреби, дізнатися щось нове та корисне. Відсутність мотивації може нанести негативний відбиток на зацікавленість дитини у пізнаванні світу та на її майбутнє загалом. Наприклад, на вибір професії, старанність в навчанні та роботі. Я вважаю,

що ця проблема не зосереджена на якійсь конкретній множині, адже лише це вершина айсбергу. Це питання є глобальним для нації, адже діти – це наше майбутнє. Ось де знаходиться корінь зла, проблеми халатності лікарів, які нас лікують, політиків, що затверджують закони нашої держави, педагогів, які навчають тих самих дітей та інших людей з професіями, які рухають прогрес, впливають на міжнародні відносини, економіку країни та загалом на її процвітання.

Саме тому, різностороння особистість Шевченка може слугувати чудовим прикладом для наслідування. Його можна характеризувати як того, хто шукав можливості там, де їх не було. На нашу думку, той, хто шукає, завжди знайде, варто лише мати бажання та проявляти старанність. Тож батькам та педагогам варто знайомити дітей із тернистим шляхом та творчістю людини-символу українського мистецтва, розвивати зацікавленість до творів, дотримуватися всіх важливих аспектів у вихованні майбутнього української нації.

КОДОЛА Оксана
МАТВІЄНКО Ірина

ТАРАСОВЕ СЛОВО ЯК ЖИТТЄДАЙНЕ ЗЕРНО, ЯКЕ ЩЕДРО ЗАСІЯНЕ В СЕРЦЯХ НАЩАДКІВ

*Хто поета б хотів збагнути-
Мусить в край його прибути.*

Гете

З величезною любов'ю і пошаною ставимося ми, сучасна молодь, до полум'яних борців, які в темні роки царизму здіймали свій голос на захист трудового знедоленого народу, боролися проти кріпосників, жорстоких царських деспотів.

Таким полум'яним борцем, революціонером-демократом був великий поет українського народу Тарас Григорович Шевченко.

Уся величезна спадщина Т.Г. Шевченка: поезія, проза, щоденник – все насичене безмежною любов'ю до знедолених. Це був великий народний поет, художник, філософ і мислитель. Природа, жива людина, жива реальність були основою творчості Шевченка. Невичерпним джерелом його сюжетів було життя трудового народу. Уся творчість Тараса Григоровича показує, що він стояв на вершині тодішньої передової культури. Т.Г. Шевченко є основоположником нової української літератури.

Ми пізнаємо Шевченка, як геніального художника, виразника народних дум і сподівань. Він писав і не знав, що тисячі жінок поливатимуть сльозами його щирі, його гнівні рядки, його «Катерину». Майже всі свої твори Тарас присвятив своїм друзям. Так «Перебендю»- про народного співця-кобзаря – Євгену Павловичу Гребінці, «Івана Підкову» - любимому Васі Штернбергу, «Тополю» - старенькій матері свого товариша, художника Петровського.

Глибоко і вимогливо ставився молодий Тарас до української літератури, до українських письменників. Він вимагав від літератури щирої правди для народу. Шевченко любив Україну, відчував, як справжній художник, її природу. Багато читав для нього книга – це хліб насущний, цілюща вода, без якої не можна жити, рости, розвиватися. Йому хочеться писати про все, що він згадує, про що думає, що переживає. «І буде син, і буде мати, і будуть люди на землі...» - поет з такою вірою в душі, поет такої енергії вислову, це – великий поет.

Великий Тарас ніколи не претендував на світову славу. До слави ставився навіть філософськи. Він жив для України і помер за Україну.

Генії належать людству. Та все ж кожен із них, насамперед, є син свого народу, син землі, яка його народила, дала крила й снагу для високого польоту. Шевченків край... Земля безсмертного Тараса... Так в Україні називають сучасну Черкащину. Тут, у селі Моринцях народився великий український поет, художник і філософ Т.Г. Шевченко. Сюди, у рідний край линув він думкою з чужини – із Вільно і Петербурга, з далекої Орської фортеці. Він мав Україною, жив історією свого духу. Саме Тарасу Шевченку ми завдячуємо в збереженні українського етносу, нації, волелюбності. З цього й почалася його віковична слава.

Кожне слово Тараса Шевченка – життєдайне зерно, щедро засіяне в серцях нащадків. Гортаючи сторінки «Кобзаря», задумуєшся – і будить слово нові думки, нові питання.

Шевченко – поет який словом малює картину, яку бачить, як художник. На сторінках його творів знаходимо разюче точний малюнок нашої української природи, яку і в туманному Петербурзі, і в пісках Казахстану завжди серцем бачив поет.

Поет, художник, філософ навіки зберігає образи рідного краю. Навчаюсь в Академії мистецтв в Петербурзі, малює картини «Циганка – ворожка», (1841р.) та «Катерина» (1842р.). І сьогодні вони за своєю документальністю можуть служити для вивчення елементів українського національного одягу. Поїздки до України давали багатий матеріал для митця. З'являються твори «Селянська родина» (1843р.), «Селянське подвір'я» (1845р.), «Богданова церква в Суботові» (1845р.), «Чигирин з Суботівського шляху» (1845р.), «Мотрин Монастир» (1845р.), «Чумаки серед могил» (1846р.).

Безпосереднє знання України, рідного краю дало можливість поету і художнику описувати в своїх творах події з граничною точністю, історично-просторовою правдивістю, висловлювати свої філософські ідеї. Останній приїзд до України в 1856 році після повернення із заслання. Моя рідна Черкащина відображена в роботах «В Корсуні» (1859р.), «В Межиріччі» (1859р.), «В Черкасах» (1859р.).

Спогади про рідний край зустрічаємо в творах Шевченка: початок повісті «Княгиня», повість «Прогулка с удовольствием и не без морали» (1858р.). Кожен твір – це історія, переказ, легенда. Ці твори бентежать нас, знайомлячи з Україною, рідною Черкащиною, Звенигородщиною, людьми Тарасової батьківщини, природою, побутом, шляхами, освяченими самими духом Кобзаря.

І я... горда тим, що живу в Звенигородці, вважаю себе землячкою Тараса, пишаюся його талантом. Перегорнеш сторінку... і чуєш відгомін віків, чуєш, як б'ють копитами схарапуджені коні, чуєш брязкіт зброї. Сама історія землі нашої вкарбовується в свідомість.

Поряд з іменами відомих діячів, письменників, філософів справедливо стоїть ім'я Тараса Григоровича Шевченка, який заздрив нам, своїм внукам і правнукам, які стоятимуть на чолі освіченого світу.

Тарас Шевченко й досі живий, в його славі, його слові, його заповітові були, є і будуть актуальними, близькими і зрозумілими для української нації.

З року в рік ми дізнаємося нове про життя і творчість Тараса Григоровича Шевченка. Це «Наш Тарас» і «Великий Кобзар». Він – геніальна особистість, людина рідна і близька кожному українцеві. Спадщина Тараса Шевченка є вічно живою і діючою силою. Це одне з життєдайних джерел, з яких починається Україна.

ДИВНИЙ СОН

Мені приснивсь чарівний, дивний сон,
Що я сиджу з Тарасом на ряднині,
І він плете мені вінок
З пшеничних колосків та пишної калини.
Йому читаю вірші я свої,
Він слухає, тихесенько сміється...
Летять у чистім небі журавлі,
А вірш із вуст Шевченка
Ллється..., ллється... .

Тарас, Кобзар, пророк,
Художник і поет,
Відомий і близький у всьому світі
Твоїх творів сюжет.
Я – шану віддаю тобі!
І рада, що живу
В державі «вольній, новій» - Україні!
А ти прожив в неволі та журбі... .

Тепер щороку я плету вінок
З пшеничних колосків та пишної калини,
І щиро дякую тобі
За той чарівний, дивний сон
Щодня і щохвилини,
За те, що ми з тобою
Родом з України!

КОЧКА Олексій
Науковий керівник
ЧОРНОМОРДЕНКО Дмитро

ВОЛЯ ТА ГУМАНІЗМ ЯК ПРОВІДНІ ІДЕЇ ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Тарас Григорович Шевченко чи не єдиний з українських поетів, хто має всесвітнє визнання та популярність. Його творчість є відображенням протесту проти соціального лиха, виражає народний дух та пристрасну боротьбу за «просту людину» з народу, її волю та щастя. Великий поет прославляв Волю як вершину людського існування, розуміючи, що за неї доведеться боротись. Саме тому його твори «Єретик», «Кавказ», «Сон», «Заповіт» поширювались у численних списках в Україні ще в часи царизму. У поезії Кобзаря неодноразово лунав заклик «порвати кайдани», «повставати», здобувати волю для того, щоб мати краще майбутнє.

Т. Шевченко був не лише поетом, котрий написав близько 240 творів, а і видатним художником творчий доробок демонструє прагнення оспівати і зобразити красу України. Він не стояв на позиціях боротьби заради агресії, на прикладі свого рідного народу разом з іншими представниками Кирило-Мефодіївського товариства він намагався показати, що людина має бути вільна і закликав до ліквідації самодержавно-кріпосницького ладу.

Заповітною мрією Шевченка було створення та зміцнення, захист прав та свобод людини, життя у дружбі, мирі та злагоді. Такі ідеї чітко корелюють з гуманістичними тенденціями у світовій філософії того часу.

Т. Г. Шевченко вийшов з народу, на своїй долі відчув гніт та силу соціальної, духовної, національної неволі. Усе своє життя він жив із народом, намагався зрозуміти історію свого народу та інших. Вважав, що за щастя, гідність, самодостатність кожної людини варто боротись, бо лиш на шляху гуманізму, свободи, братерства не буде більше місця ворожнечі, гонінням які були соціальними реаліями в Україні XIX століття. Досвід світової історії, мистецтво Гуманізму та Відродження, просвітителів-енциклопедистів сприяли формуванню концепції ідеалу людини-митця, шляху до висот ідейного гуманістичного кредо Шевченка «Борітеся-поборете!». Життя та творчість видатного Кобзаря є прикладом втілення ідеалів гуманізму з безмежним прагненням мати волю, бути здатним реалізувати свою свободу.

*МАЙОР Ангеліна,
Науковий керівник:
КУЛЬТЕНКО Валентина*

ФЕНОМЕН ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОЦЕСІ

Багато сторіч український етнос в наслідок залежності від інших народів зазнавав культурних та соціальних обмежень, був у залежності від інших народів, що прагнули переробити під себе, змінити український народ, забути культуру і історію, насаджали власний світогляд, карали інакомислячих.

Тарас Григорович Шевченко був людиною, яка в своєму серці несла вогонь, що вказував на вірний шлях над прірвою занепаду – до відродження духовного і культурного. Він був провісником відродження українського духу, і сьогодні, все що нас оточує, все що ми бачимо навколо нас – це все частина цілої епохи в житті українського народу – епохи Тараса Шевченка[1].

Філософія Шевченка глибоко індивідуальна, особиста і, разом з тим, ґрунтувалась на національній ідеї українського народу, його ментальності. У його філософії – відображення щирої і беззахисної у своїй відкритості душі мислителя, розвитку відтвореного розуму, інтелекту, що простежує життя людське у всеоб'ємності. Особистий, внутрішньо-мистецький світ Тараса Шевченка, переплавлений в литво філософських узагальнень, постав у таких образах, в яких сам народ упізнавав свою душу, прочитав свою історію, зазирнув у своє майбутнє.

Філософія сина українського народу виростає насамперед з конкретно-узагальненого ставлення до любові, надії і віри. Саме з любові до України виникає шевченківська філософія пробудження людської гідності, смутку-жалю знівченого життя, сили протесту і бунтарства. Улюблений герой Шевченкових поезій і картин –

лицар народний, повстанець-гайдамака, козак-запорожець, що виступає оборонцем рідного краю, носієм народної правди і честі [2].

Прекрасні картини природи весь час хвилюють поета, викликають у нього роздуми, пробуджують любов до рідного краю. Він розуміє, що розлука з рідними місцями довга, і тому "серцем лине у темний садочок на Україну", а тоді "ніби серце одпочиває" від спогадів. Поет безмежно любив свою Україну, її народ:

Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу,
Що проклену святого Бога,
За неї душу погублю![4]

Почуття глибокого патріотизму долають чорний смуток і безнадію в поезії

«Мені однаково, чи буду...»:

Та неоднаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окрадену, збудять...
Ох, не однаково мені. [6]

Шевченківська творчість пронизана вірою в незнищенність людини, вірою в те, що людина ніколи не змириться з безправством, рабство ніколи не визнає за норму існування. Життя селян-кріпаків реалістично відображено у вірші «І золотої, й дорогої...»[2]:

Мені здається, що ніколи
Воно не бачитиме волі... [7]

Філософський характер творчості Т.Шевченка відображає її народність, коли кожне явище життя розглядається мовби очима народу, з позицій народу, кожна подія минувшини чи сьогодення вимірюється мірою народної моралі, чистотою й цнотливістю душі трудової людини. Завдяки народності виявляє себе оригінальність шевченківського бачення світу, інтенсивність його світосприймання.

Твори Шевченка і на сьогодні надзвичайно важливі та актуальні, тому що в основі їх лежить безмежна любов до України. Цю велику любов поетпроніс крізь усі роки свого життя, присвятивши його боротьбі за визволення свого народу. Великий Кобзар надихав українців у боротьбі за незалежність країни у буремні роки революцій, в боях за визволення рідної землі в роки війни[8]. Шевченко в нас більше ніж великий поет – він національний пророк і мученик, розіп'ятий і воскреслий.

Список використаної літератури

1. Електронна бібліотека міжнародних відносин / Гуманістична сутність світогляду Т.Г. Шевченка. – Режим доступу: <http://kimo.univ.kiev.ua/Phil/30.htm>
2. Укрліб. Бібліотека української літератури / Любов до рідної України в поезіях Т. Шевченка. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/tvory/printit.php?tid=10144>
3. ІЗБОРНИК / Сон. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev207.htm>
4. Українська література / Тарас Шевченко - Мені однаково. – Режим доступу: <http://ukrclassic.com.ua/katalog/sh/shevchenko-taras/2359-taras-shevchenko-meni-odnakovo-analiz>
5. ПОЕТИКА. Бібліотека української поезії / Тарас Шевченко – В казематі. – Режим доступу: http://poetyka.uazone.net/kobzar/meni_odnakovo.html
6. Народна освіта / Відображення тяжкої долі селян-кріпаків у поезіях Т. Г. Шевченка «Якби ви знали, паничі...», «І золотої, й дорогої...». – Режим доступу:

<https://narodna-osvita.com.ua/157-vdobrazhennya-tyazhkoyi-dol-selyan-krpakh-u-poezyah-t-g-shevchenka-yakbi-vi-znali-panich-zolotoyi-y-dorogoyi.html>

7. Українські твори з мови та літератури / Феномен Тараса Шевченка. – Режим доступу: <https://ukrtvory.ru/fenomen-tarasa-shevchenka.html>

МАНЗЕВИТА Дарина
Науковий керівник
ДАНИЛОВА Тетяна

УКРАЇНА ТА ЇЇ БУТТЯ В ПОЕЗІЇ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

З іменем Тараса Шевченка сьогодні на планеті ідентифікується Україна. Земля, що була позбавлена не лише власної незалежної держави, але й власної історії. Відходять штучно створені й авторитарно нав'язані постулати, залишаються закарбовані у свідомості та пам'яті вічні людські цінності, життєствердні ідеали, носіями яких є найкращі сини й дочки України, що уособили духовні цінності нації. До них належить і Тарас Шевченко, адже український народ усвідомив і збагнув себе через Кобзареве слово.

Тлумачити поезію Тараса Шевченка неможливо, не звертаючись до художнього світу чи світу літературного твору. Із цього питання є чимало окремих досліджень: М. Бахтіна, Е. Ауербаха, Д. Ліхачова, У. Еко, Г. Ключека, Р. Тамарченко та ін. Земля і світ не мають абстрактного характеру – це національні феномени: «земля народу» і «світ народу». Бо земля – це той споконвічний «грунт-основа...на котрому засновується і лежить...народ» у своєму «історичному здійсненні» [3, с.286]. Тому всі речі, що створені народом, стають берегами національного буття, набувають національного сенсу і протиставляються космополітичним виробам, котрі спустошують світ того чи іншого народу.

Не важко помітити, що промовисто важливим для усвідомлення сутності українського буття в поезії Т. Шевченка постає наскрізний образ хати, садка, подвір'я, криниці, городу, ставка, гори, церкви, степу, могили тощо. Саме хата становить найвагомішу річ, найголовніше суще, що оберігає українська людина, і котра так само оберігає людину.

У творах «Садок вишневий коло хати...» (1847), «І досі сниться: під горою...» (1850) йдеться про те, як за допомогою образів-речей (саду, хати, хрущів тощо) людина існує в межах світу у власному домі [6, с.334, 513]. Усі речі є сутністю буття ліричного героя, а також допомагають вдумливому читачеві зрозуміти національне існування української людини взагалі. Але такий художній світ є картиною мирного, спокійного, ідеального національного буття. Це світ земного раю.

Водночас знаходимо інші поезії, у яких змінюється світ. Це спостерігаємо в поезії Т. Шевченка «Не кидай матері!», - казали...» (1847) [6, с.329]. Ліричний герой стурбований зникненням з рідного краю молодої дівчини, котра, покинувши всупереч порадам людей матір, «радує» тепер когось на чужині. Герой наповнює своє послання образами покинутого світу, в котрому вона жила й оберігала рукотворні й нерукотворні речі і котрі тепер без неї, без її присутності гинуть, бо не мають кого оберігати.

Отже, смисл твору подвійний. По-перше, на чужині немає рідних речей, немає повноцінного існування. А по-друге, дівчина уособлює всіх тих українців, що

добровільно шукали в часи Кобзаря, шукають і тепер щастя поза рідним краєм; від їхнього вчинку гине українське буття, матір і хата.

Щоб існував багатогранний і складний український світ, потрібен українець. Інакше земля спустошиться. Прикладом слугує образ сплюндрованої москалем, жидом, німотою, перевертнями України-матері у «Розритій могилі» (1843), «світу ясного! світу тихого!» в однойменному творі (1860), «світу зав'язаного, закритого» молодого українця-москаля у творі «Ну що б, здавалося, слова...» [6, с. 193, 573, 404].

Для літературного мислення Т. Шевченка Вітчизна, з одного боку — це «рай», а з іншого — це «пекло», «окрадена земля», «гори окрадені», це «наша - не своя земля», це світ «розритої могили» і позбавлених власної історії «перевертнів».

Україна поєднує в собі не тільки небо й землю, а й людину і народ, що разом утворюють державний простір. Він можливий лише за умов свободи. Тому так важливе для Шевченка національне визволення. Без нього ні Бог, ні Україна не можуть отримати повноцінного значення, не можуть оберігати повноцінного життя.

За Шевченком, і людина, і цілий народ повинні вибороти собі право існування у власній державі, право захищено проживати у власній хаті. Такий шлях описано в багатьох Кобзаревих творах, і завжди він простежується у козацькій долі, бо українець для поета історично завжди козак: «Ще як були ми козаками...» («Полякам», 1847) [6, с.362].

Важливим для звільнення від чужоземного панування стає долетворча риса відновлення як усвідомлення сутності козацького минулого. Саме таке відновлення є основною проблемою твору «Буває, в неволі іноді згадаю...» (1857) [6, с.507]. Козацтво, сутність козацького буття, долі, котру слід відновити, щоб стати на український історичний шлях, — це боротьба за волю України. Ідея національно-визвольної боротьби — неодмінна передумова звільнення, державності і вільного розвитку нації.

Створений Т. Шевченком художній світ дозволяє поглиблено осмислити національну істину, ідею існування людини та народу, показати шлях до вільного, спокійного, щасливого життя, дати зразок історичного мислення, яке необхідне для збереження національного існування.

Список використаної літератури

1. Іванишин П. «Садок» і «шабля» як дві буттєві моделі художнього світу в поезії Тараса Шевченка // Методичні діалоги.- 2012.- №3.- с.2-9.
2. Клочек Г. «Художній світ» як категоріальне поняття // Слово і Час.- 2007.- №9.- с.3-14.
3. Хайдеггер М. Исток художественного творения // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX-XX вв.. Трактаты, статьи, эссе.- М.: Издательство Московского университета, 1987.- 312 с.
4. Хализев В.Е. Теория литературы. Учеб. 2-е изд.- М.: Высш. шк., 2000.- 398 с.
5. Цит. за: Марсель Г. Homo viator // Пер. укр. В. Й. Шовкуна.- К.: Видавничий дім «KM Academia», Університетське видавництво «Пульсари», 1999.- 320 с.
6. Шевченко Т.Г. Кобзар.- К.: Дніпро, 1987. - 639 с.

**МАРЧЕНКО Олексій,
Науковий керівник:
ДАНИЛОВА Тетяна**

ДЕКІЛЬКА СЛІВ ПРО ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Тарас Шевченко народився у 1814 році, в селі Моринці, що на Черкащині. Батько – Григорій Іванович Шевченко – був кріпосним селянином. Крім Тараса, він мав ще шестеро дітей: двоє синів та чотири дочки. Майбутній поет рано зазнав горя: померла мати, потім батько-чумак, тому Тарас, щоб вижити на цьому світі, почав працювати ще дитиною: спочатку пас худобу, потім був служкою пана Енгельгарда, свого господаря. С дитинства слухав у селі через старих людей народні українські перекази, легенди, історичні пісні.

Вже в дитинстві Тарас Шевченко проявив інтерес та здібності до малювання та поезії. У восьмирічному віці він вступив на службу до місцевого дяка – вчителя Павла Рубана, де нишком і навчився грамоті. Восени 1822 року починає вчитися грамоти у місцевого дяка. Іде наймитувати до дяка Богорського, який прибув з Києва. Не витерпівши знущань дяка, тікає від нього і шукає в навколишніх селах учителя-малювача.

В 1828 році він потрапляє в число прислуги поміщика Енгельгардта, спочатку в ролі кухарчука, потім козачка. Помітивши у Тараса пристрасть до живопису, поміщик вирішує зробити його придворним художником. Він віддає свого кріпака в навчання викладачеві Віленського університету – портретисту Яну Рустему. У Вільні юний Тарас пробує півтора року.

Переїхавши 1831 року з Вільно до Петербурга, Енгельгардт взяв із собою Шевченка і віддав його в науку на 4 роки до живописця Василя Ширяєва. Улітку 1836 р. Шевченко познайомився зі своїм земляком – художником І. Сошенком, а через нього – з Є. Гребінкою, В. Григоровичем і О. Венеціановим.

Навесні 1838 Карл Брюллов та Василь Жуковський викупили молодого поета з кріпацтва, а незабаром талановитий українець став студентом Академії мистецтв. Першу збірку своїх поетичних творів Тарас Шевченко видав 1840 р. під назвою «Кобзар».

У 1844 році, закінчивши навчання, майбутній письменник повернувся до України. В Україні, приїхавши до Києва, він влаштувався на роботу в тимчасову комісію з питань розгляду старих актів на посаду художника. У 1844р. написав гостро політичну поему «Сон» («У всякого своя доля»), ставши на шлях безкомпромісної боротьби проти самодержавної системи тодішньої Російської Імперії. 5 квітня рада Академії мистецтв видала квиток на право проїзду на Україну. Вже в листопаді 1845 року збори Академії мистецтв у Петербурзі затвердили рішення ради про надання звання некласного художника. 31 березня (12 квітня) 1845 року виїхав із Петербурга через Москву до Києва. В 1846 році, після вступу в Кирило-Мефодіївське братство, Шевченком була написана революційна збірка «3 літа».

Шевченка заарештували 5 квітня 1847, відправили до Петербурга й ув'язнили в казематі. Потім заслали в солдати до Оренбурга. Деяке полегшення становища Шевченка настало навесні 1848 унаслідок включення його до складу Аральської експедиції. У квітні 1850 Шевченка вдруге заарештовано і, після піврічного ув'язнення, запроторено в Новопетровський береговий форт. Лише 2 серпня 1857 поета було звільнено з заслання. Навесні 1858 поет прибув до Петербурга. А влітку 1859 року повернувся в Україну, якої вже 12 років не бачив.

До останніх днів свого життя поет перебував під таємним поліційним наглядом. В останні роки життя Тараса Шевченка було створено мало віршів, картин. 10 березня 1861 року Шевченко помер в Петербурзі. Його ховають спочатку на Смоленському кладовищі, але, згідно з «Заповітом», 10 травня того ж року його прах перезахований в Україні над Дніпром на Чернечій (м. Канів).

За своє недовге життя Тарас Шевченко залишив нам велику спадщину в літературі, та художньому мистецтві світу. Він зробив неоціненний вклад в розвиток української культури. Праці Шевченка перекладені багатьма мовами світу, тож не лишайтесь осторонь і ви: «Учіться, читайте, й чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь».

МАРШАК Юлія

ЖІНОЧІ ОБРАЗИ У ТВОРЧОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА

Тарас Григорович Шевченко став героїчним символом відродження української свідомості. Твори Великого Кобзаря пронизані могутнім патріотизмом і силою українського слова. Написані письменником рядки надихали, надихають і будуть надихати український народ на боротьбу за власну ідентичність.

Упродовж життя Шевченко створював неперевершені образи, які неперевершено відображають і дотепер дійсність буття. Образи-символи змішують нас відчувати, переживати, плакати і сміятись з кожним героєм творів цього великого творця. Найяскравішим втіленням сили, мудрості, розуму, але в той же час завітчаню ніжності і тепла є образ жінки, якій Кобзар надавав особливого значення.

В шевченкових жіночих образах злилися воедино сердечні, щирі, теплі та лагідні почуття українців. Основу цих почуттів складає святість материнства взагалі й глибоко проникливі, найтонші відчуття, які невидимими нитками поєднують кожную матір з її дитиною. Підтвердження цьому знаходимо у дослідника Богдана Цимбалістого: «Коли запитали багатьох українців про їхнє дитинство, частіше чуються спогади, навіяні глибокою любов'ю і пієтизмом до матері» [1, 85].

Найглибше душу Шевченка зачіпала гірка доля жінки-кріпачки. Не один твір письменника пронизаний біллю і співчуттям. Такі переживання носять свій глибокий сенс, адже кріпачка для волелюбного Тараса – це, насамперед, втілення долі його матері, яку «у могилу нужда та праця положила» та його сестер, оті «голубки молодії», у яких у наймах коси побіліли. Та не дарма Шевченко так переймався цією проблемою, адже доля простої жінки у ті часи була справді трагічною і ця трагедія торкалася далеко не тільки родини письменника.

Його жіночі образи – це насамперед незагойна, найболючіша рана кріпацтва. Не випадкові й назви його творів про жінок: «Наймичка», «Відьма», «Сова», «Слепая», «Мар'яна-черниця», адже саме наймичками, відьмами, совами, сліпими, черницями були жінки в тодішньому суспільстві [2].

Шевченкові героїні це символ нестримної боротьби, вони вміють не тільки терпіти страждання і до кінця своїх днів схиляти голову у ноги панові, а й відчайдушно мститися за всі кривди, відстоювати власні права і возвеличувати власне жіноче «Я». Ще в ті страждальні часи Кобзар учив жінку залишатися справжньою жінкою-берегинею.

Неволю всіх жінок він переживав як особисту, як неволю державну і таврував її як найбільше зло. Ніколи раніше з такою силою та переконанням не лунав заклик власного народу в устах його вірного сина скинути чужоземне ярмо та здобути волю:

І на оновленій землі / Врага не буде, супостата, / А буде син, і буде мати, / І будуть люде на землі. («І Архімед, і Галілей...») [3, 630].

Отже, образ жінки у будь-якому її прояві Тарас Шевченко підносить на п'єдестал глибини та чистоти. Саме в цьому образі письменник вбачає спасіння нації, адже що як не любов, що несе собою жінка може возвеличити цілу державу. Складно не погодитись, що сила жіночої мудрості здатна підняти з колін народ, материнська любов – додати сил і дівоча чистота – віру у світле майбутнє.

Список використаної літератури

1. Цимбалістий Б. Родина і душа нашого народу / Богдан Цимбалістий // Українська душа. – К.: Думка, 1992. – С. 66–97.
2. Валентина Гончарук. Жіночі образи у творчості Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/2321/1/ZhINOCbI%20OBRAZY%60%20U%20TVORChOSTI%20TARASA%20ShEVChENKA.pdf>
3. Шевченко Т. Г. Кобзар. Повна ілюстрована збірка / [передм. І. Дзюби]. – Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. – 720 с.

НАЗАРЕНКО Дар'я
Науковий керівник
КИЧКИРУК ТЕТЯНА

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИХОВНИХ ПОГЛЯДІВ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У СУЧАСНОМУ СВІТІ

З давніх давен українці плекали освіту, яка була невід'ємною складовою сімейного виховання. Намагаючись вкласти у своє дитя не тільки різнобарв'я національної культури і традицій, а й знання, які виступали цінністю та передавалися із уст в уста. Багато мислителі того часу, серед яких не мало видатних українських письменників, зокрема: Г. Сковорода, М. Коцюбинський, І. Франко, Л. Українка, Х. Алчевська, які у своїх творах не могли оминати тему важливості виховання для подальшого життя людини. Але, на нашу думку, першим, хто так болісно писав про важливість сімейного виховання був видатний поет, а також прозаїк українського народу – Тарас Шевченко, твори якого й сьогодні залишаються актуальними.

Останнім часом в Україні спостерігається тенденція відчуження батьків від дітей, саме так, а не навпаки. Це можна пояснити декількома причинами: по-перше, більшість молодих батьків не готові приміряти на собі цю складну роль та нести відповідальність за своє неповнолітнє дитя, приділяти достатньо уваги, поділяти інтереси та бодай просто спілкуватися. По-друге, сучасний світ диктує свої правила та висуває все більше вимог до суспільства. Сьогодні майже кожна друга жінка повинна заробляти гроші, працюючи в офісах та на підприємствах у той час, коли її «продовження» страждає від недостатньої уваги та спілкування. Українська жінка впевнено крокує в Європу, переймаючи досвід та копіюючи стиль життя своєї європейської колежанки і все частіше відмовляється від традиційних цінностей. Все частіше замінює власну любов гаджетами, грошима, або просто делегуючи свої обов'язки на вчителів та нянь. Але хто як не рідна мати може передати підростаючому поколінню всю палітру української культури, традицій та правил?

На наш погляд, дитина повинна зростати не в умовах «чистої дошки», а з ціннісно-моральними орієнтирами, які мають закладатися через молоко матері. Аналогічної думки про виховання дітей у своїй науковій праці дотримується український філософ П.М. Кралюк, який взявши за основу повість Т.Г. Шевченка «Музикант» та «Близнюки» стверджує, що на формування особистості впливають звички, набуті в дитинстві, які переважно є наслідком сімейного виховання, вплив навчального закладу, а також соціального оточення, яке оточує вихованця [2, С. 139].

Життя Шевченка було далеким від дитячих мрій. Ще малим хлопцем він залишився один у цьому великому та жорстокому світі, не маючи змоги отримати належної освіти та виховання. З часом недолік яких він виплескує у своїх творах. У ті складні часи для українського народу залишитися байстрюком було «нормою», проте зараз бути «байстрюком» при живих батьках недопустимо. На думку приходять слова автора:

І не знають, як ті діти
У їх виростають.
Бо матері там не має,
А мамку наймають [1, с. 456],

які є дуже актуальними сьогодні, в реаліях українського життя.

Можемо зробити висновок, що проблеми сторічної давнини хвилюють суспільство й досі. Попри прогресуючий світ, моральна та духовна складова нашого життя повинна залишатися незмінною, бо у в умовах глобалізаційних змін, втратити своє «Я» дуже легко. Тому корінь повинен зароджуватися та зростати у теплому родинному колі.

Список використаної літератури

1. Шевченко Т. Г. Кобзарь (У нашім раї на землі) / Т. Г. Шевченко. – Київ: Дніпро, 1985. – 603 с. – («Вершини мирової літератури»; т. 50).
2. Кралюк М. Суспільство. – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/15602/1/137-140.pdf>. Педагогічні тогляди Тараса Шевченка [Електронний ресурс] / М. П. Кралюк // Психологія і суспільство

ПОТАПЕНКО Артур
Науковий керівник
КРАВЧЕНКО Алла

ГЕНІАЛЬНА ЛЮДИНА СВІТОВОГО РІВНЯ

У кожного народу є талановиті митці, поети, письменники. Саме вони прославляють свою країну, звеличують її серед інших націй світу. Тарас Григорович Шевченко — великий поет, геній українського народу.

Він зробив неоціненний вклад у духовну скарбницю людства. Без його імені не можна уявити нашої літератури, нашої культури, нашої країни. Його творчість невмируща. Життя Кобзаря можна вважати справжнім подвигом у мистецтві, бо він віддав усі свої сили, щоб врятувати український народ, українську культуру та відкрив перед ними шлях у майбутнє. З плином часу все більше переконуєшся, що поезії нашого Кобзаря — то одкровення, які він висловив на адресу минулих, сучасних і прийдешніх поколінь українців. Тарас Шевченко — це вічний вогонь, що ніколи не згасне в серцях народу. Творчість Шевченка — це святиня, якою дорожить

і гордиться український народ. Ми, нащадки, будемо завжди берегти у своєму серці той вогник любові до Вітчизни, який запалив поет своїми безсмертними творами.

Щороку весна нагадує нам про Тараса, про незбагненну суть його Слова. І тоді стає святочно на душі, радісно на серці. Березневий розвій у природі (коли вже не зима, й іще не весна, але в повітрі вже нею пахне) спонукає до філософських роздумів. Двісті років назад народився кріпосний хлопчик, якого батьки назвали Тарасом. Тарас – означає «бунтар». Чи могли уявити його батьки, ким він стане для свого народу, літератури, мистецтва? Помираючи, Григорій Шевченко сину Тарасу не залишив спадщини, бо, мабуть, на якомусь інтуїтивному рівні відчував, що на Тараса чекає доля зовсім інша, ніж на його братів та сестер.

Кожен цивілізований народ має своїх поетів, що стоять біля витоків національної писемності, літературної мови, просвіти, самосвідомості тощо, поетів подеколи просто геніальних, заслужено шанованих у цілому світі й безумовно авторитетних у себе на батьківщині, а проте позбавлених у національній меншості тієї особливої, виняткової, ні з чим незрівнянної ролі, що її відіграє Шевченко в свідомості українців. Він звулканив слова, записані запорозькою кров'ю і зорані кріпацьким плугом. Пам'ятники Тарасові Григоровичу є в двадцяти країнах світу, а його «Кобзар» перекладено ста п'ятдесятьма мовами. Це поет, який пов'язує й об'єднує різні культури, мови, політичні погляди. Це беззаперечний авторитет, перед яким схиляють голови й українець, і росіянин, і грек, і парагваєць. Ім'я Шевченка стало в наш час символом боротьби проти насильства, проти гніту, проти посягання на священні права людини – свободу і незалежність.

ПРИДВОРНИЙ Євгеній

Науковий керівник

ЧОРНОМОРДЕНКО Дмитро

ДЕОНТОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Постать Тараса Григоровича Шевченка є яскравим прикладом талановитої людини, його можна назвати відомим поетом, і не менш талановитим художником. Усе його життя було сповнене творчістю, навіть отримавши заборону писати та малювати він продовжував це робити, адже це для нього було сенсом життя. Деонтологія – це філософсько – етичне вчення про мораль, належне, тобто деонтологічний вимір передбачає формування та змістовне наповнення моральних цінностей, ідеалів деякого суспільства.

У творчості Т. Г. Шевченка можна чітко прослідкувати критерії належного, притаманні усім українцям ХІХ століття. Автор всесвітньовідомого «Заповіту» та інших поезій наголошував на загальнолюдських гуманістичних цінностей свободи, волі, незалежності, поваги, пам'яті про власне коріння. Мораль не є дечим універсальним та загальнолюдським, це система цінностей, орієнтирів, потреб та традицій, що сформувались в результаті ходу історії народу. Історія українського народу традиційно розглядається від часів первісних поселень до Київської Русі, від Русі до часів страждань через відсутність незалежності. Лише кінець ХХ століття ознаменувався в історії України отриманням незалежності. У цей момент виникла потреба переглянути свою історію і з'ясувати на які моральні принципи нам потрібно спиратись, які світоглядні орієнтири є базовими, які з історичних спогадів є

ключовими для самоідентичності, та з'ясувати, як оцінити здобутки попередніх поколінь.

Постать Тараса Шевченка з точки зору деонтологічного виміру для українців має два аспекти: перший – це постать творчої людини, готової своїм прикладом показати як саме потрібно самореалізовуватись, не завдяки, а всупереч обставинам, належне тут постає як обов'язок залишатись самим собою; другий аспект – це узагальнений образ поневоленого українця, який страждає через те, що гуманістичні цінності та права людини є мрією, за яку варто боротись. З вищезазначеного формується усвідомлення, що для українця сфера деонтичного передбачає базові європейські моральні цінності свободи, гуманізму, ідентичності, які не є для нас чимось стороннім, чужим, а є логічним продовженням, переосмисленням нашого історичного спадку, зокрема і творчості такого видатного поета як Тарас Григорович Шевченко.

РАДЧЕНКО Віталіна

Науковий керівник:

ЧОРНОМОРДЕНКО Дмитро

СВІТОГЛЯДНІ ОРІЄНТИРИ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Образ Тараса Григоровича Шевченка є втіленням національної ідеї, його постать асоціюється у сучасного українця перш за все з постійним прагненням отримати свободу, котру ми зараз уже на щастя маємо. Саме тому для нас є важливим спробувати сформувати уявлення про світогляд цієї людини. Увага до постаті та творчості Тараса Шевченка зумовлена потребою переосмислити його погляди та визначити яким чином вони співвідносяться з системою духовних цінностей сучасного українця.

Аналіз світоглядних засад будь-якої постаті передбачає перш за все використання інструментарію, методів філософії. Проте творчість Кобзаря не може бути досліджена з використанням звичних історико-філософських процедур. Шевченко не залишив по собі суто філософських робіт, тому вивчення його поглядів спирається перш за все на творчість, у такому випадку виникає колосальне поле для інтерпретації, адже тлумачення буде залежати від інтересів особи-науковця. Наприклад, історико-соціо-філософський аналіз світогляду Шевченка було запропоновано М. Драгомановим у статті «Шевченко, українофіли й соціалізм», а з точки зору сучасних модерністських течій варто згадати про спробу концептуального міфопоетичного підходу, висвітленого Дж. Грабовичем. У таких спробах постать Шевченка відіграє роль взірця, який підтверджує істинність та достовірність ідей, висловлених науковцями. Це не дає нам можливості говорити про світоглядні позиції та засади самого Тараса Григоровича.

Глибинні основи Шевченкового світогляду лежать перш за все у його поетичній творчості. Проте потрібно намагатись виокремити, обмежити, усунути суб'єктивні погляди дослідників його творчості, звернувши увагу на його постать як автора.

Шевченко у своїх поезіях не лише описує події тогочасності, але і дає їм власну оцінку, саме ці оціночні судження і є об'єктивним відображенням світогляду, цінностей, розуміння світу. Отже, для кращого розуміння світоглядних засад Тараса

Григоровича Шевченка варто застосовувати не лише історико-філософський підхід, а і літературознавчий аналіз образу автора у його творах.

РОЖКОВ Юрій

ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА ВЕТЕРИНАРІВ ТА ЇЇ СКЛАДОВІ

Професія ветеринарного лікаря передбачає певну сукупність науково-теоретичних знань та практичних умінь і навичок, без яких неможливо досягти високого рівня професійної культури. Становлення ветеринара як висококласного фахівця потребує постійної уваги щодо удосконалення форм і методів навчально-виховної роботи, які прямо стосуються підвищення як загальної так і професійної культури.

Необхідно зазначити, що тривалий час питання професійної культури ветеринарних лікарів не вважалися актуальною науково-педагогічною проблемою. Такий стан речей, безумовно, спонукав нас до цілеспрямованого дослідження в зазначеному аспекті. Дослідники В. І. Царенко, В. О. Хома та В. І. Мірошніченко, які безпосередньо займалися дослідженням питань культури, стверджують, що культура це складне утворення, яке містить у собі «певний історичний рівень суспільства; певну суму матеріальних і духовних цінностей; творчі сили та здібності людини, відображені: у результатах і формах організації її життя та діяльності; у взаєминах між людьми; раціональні способи оволодіння прийомами діяльності в матеріальній і духовній сферах життя суспільства. До загальної культури належить також ступінь досконалості людини в окремих видах її діяльності та спілкування» [1, 9].

Професійна майстерність трактується в двох аспектах: широкому та вузькому. У широкому аспекті передбачається, що кожен фахівець, який професійно займається певним видом діяльності, володіє необхідними знаннями, вміннями та навиками, і як результат – заслуговує професійного довір'я. У вузькому розумінні до складу професійної майстерності входить теоретична підготовленість, продуктивна діяльність, талант, високі моральні якості спеціаліста, вихованість, коректність, соціальні почуття. Найбільш суттєвими, на наш погляд складовими професійної майстерності виступають талант і соціальні почуття. Питання професійної майстерності переплітається із поняттям професійної моралі, що є основою професійної культури ветеринарного лікаря.

Моральне виховання майбутніх ветеринарів посідає важливе місце у професійній культурі. У цілому це цілеспрямоване і постійне пробудження у майбутніх ветеринарів любові до своєї професії і почуття високої особистої відповідальності за доручену ділянку роботи, непримиренності до будь-яких проявів беззаконня і аморального ставлення до виконання службових обов'язків, не запламувавши честь мундира.

Базуючись на основних засадах професійної культури дослідженнями науковців [2, 3] встановлено, що до складу професійної культури входять три основні складові, а саме: професійно-моральна культура, професійно-психолого-педагогічна культура та професійно-технологічна культура

Перший компонент професійної культури ветеринара - це професійно моральна культура. Вона характеризується ступенем володіння нормами моралі та втілення цих норм і принципів у практичну діяльність. Таким чином, професійна культура немислима без особистих моральних якостей ветеринара. Ми вважаємо, що моральний зміст діяльності є основою для професійної культури. Це пояснюється

тим, що на службі діють дуже багато таких норм поведінки, які прийняті і у повсякденному житті. Зокрема, пристойність, товарицькість, доброзичливість, уважність.

Професійна мораль має своїми завданнями допомагати ветеринару реалізувати прийняте рішення в практичній діяльності. Таким чином, професійна мораль – це система моральних і морально-правових норм, які регулюють дії та поведінку особи у професійній діяльності.

Професійно-психолого-педагогічна культура посідає досить важливе місце у структурі професійної культури. Це зумовлено, насамперед, тим що уміння володіти собою, знання закономірностей педагогічних і психологічних процесів є досить вагомими для реалізації професійної діяльності. Психолого-педагогічні уміння ветеринарного лікаря надають його професійній культурі раціонального характеру.

Отже, професійна культура ветеринара – це результат професіоналізму, що обумовлений науковою організацією праці, інтелектом ветеринарного лікаря, його морально-психологічним станом, службовим етикетом. Зазначимо, що професійна культура ветеринара сприяє формуванню позитивного стереотипу поведінки, високого рівня оволодіння загальнолюдськими цінностями, правомірності дій під час виконання службових обов'язків. У цілому, професійна культура допомагає ветеринарам виробити свій стиль поведінки через використання культурних надбань людства, а також за допомогою професійної підготовленості та глибини засвоєння правил і моральних цінностей.

Виховання професійної культури майбутніх фахівців ветеринарії в процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін викликає значний інтерес серед викладачів вищих навчальних закладів де є факультети ветеринарної медицини. Одним із основних напрямків у роботі викладачів зі студентами-ветеринарами є підготовка ветеринара-фахівця з високою професійною культурою.

Список використаної літератури

1. Мірошниченко В. І., Царенко В. І., Хома В. О. Професійна культура прикордонника: навчальний посібник – Хмельницький: Видавництво Національної академії України імені Б. Хмельницького, 2006. – 55 с.
2. Беспалько В. П. Системно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса подготовки специалистов / В. П. Беспалько, Ю. Г. Татур. – М.: Высш. шк., 1989. – 141, [1]с.
3. Климов Е. А. Пути в профессионализм: (психологический взгляд) / Е. А. Климов; Рос. акад. образования, Моск. психол.-соц. ин-т. – М.: МПСИ: Флинта, 2003. – 318 с. – (Библиотека психолога).

РУДЕНКО Анна
Педагогічний керівник
ФІЛПЧУК Мирослава

ШЕВЧЕНКО ЯК ВИХОВАТЕЛЬ НАЦІЇ

Тарас Григорович Шевченко – видатний український письменник та поет, чия творчість зробила його не просто генієм українського народу, але й пророком для України на всі часи. Так з дитячого садочка і зі школи ми добре знаємо Тараса

Григоровича саме як письменника, поета, та мало пам'ятаємо його, як геніального художника.

Насправді сьогодні Тараса Шевченка вважають одним з найвидатніших українських художників. Він працював у різних техніках, шукав ті форми, які найкраще зможуть передати чисту суть, ідею. І йому, безперечно, це вдалось. Якщо поезії Кобзаря деякі критики називають не достатньо професійними, "кострубатими", то над картинами завмирають геть усі. Але не усім відомо, що малювати він почав значно раніше, аніж римувати.

Будучи ще малим Тарас розмальовував крейдою стіни хати. Це були чудернацькі малюнки птахів, звірів, людей. Ви скажете: «Всі малюють у дитинстві.» Так! Але не всі так відчують глибину і красу навколишнього світу і проносять цю любов через все життя.

Після смерті батьків маленький Тарас потрапляє на виховання до дядя Богорського і малює його портрет у нетверезому вигляді за , що був дуже битий. Згодом він тікає від нього і подається у навколишні села шукати вчителя-малювача, оскільки жага до малювання була великою пристрастю і він не міг від неї відмовитися.

У своїх поневір'яннях селами знайомиться з дияконом Ефремовим. Слова які промовив диякон Тарасові шокували його, але не вбили мрію малювати. Ось як згадує про це Шевченко: *«Він подивився уважно на мою ліву руку і відмовив мені навідріз. Він заявив мені, на мій великий жаль, що в мене немає здібностей ні до чого, ні навіть до шевства або бондарства».*

Згодом Тарас Григорович вчиться малярству ще в багатьох різних майстрів.

У 1831 році Енгельгард разом із Шевченком переїздить до Санкт-Петербургу. Тараса помічають видатні російські художники Карл Брюллов та Василь Жуковський, які спільними зусиллями викупляють Тараса із кріпацтва та сприяють його вступу до Петербурзької академії мистецтв, а Карл Брюллов стає вчителем та наставником юного художника.

В ті часи отримати освіту було нереально простому селянину, а тим паче, кріпаку. Тарас зміг отримати освіту живописця у найпрестижнішій в Російській Імперії Академії мистецтв – це абсолютний нонсенс того часу. В його щоденнику про цю подію було написано: *«Самому теперь не верится, а действительно так было. Я из грязного чердака, я, ничтожный замарашка, на крыльях прилетел в волшебные залы Академии художеств»*

Шевченко закінчує академію з відзнакою, а його художні твори отримують відзнаки.

Однією з найвідоміших картин є полотно «Катерина» написана олією у 1840 році. Тарасу Григоровичу вдалось зробити неймовірне – змусити елітарний прошарок подивитись іншими очима на кріпацтво. Вперше у вітчизняній традиції автор фактично канонізує, підносить на рівень стражденної, але попри все чистої Богоматері жінку-покритку, яка в реаліях тогочасної традиційної культури знаходилась на самісінькому дні суспільної ієрархії. На задньому плані російський солдат – не данина монархії, а образ гноблення українського народу (зрозуміло тільки пригнобленим). Селянин, який сидить за Катериною, втілює образ волелюбного минулого народу. Подібну історію відкриває картина «Циганка гадає українській дівчині», написана у 1841 році.

У 1847 році Шевченко отримав замовлення написати портрет молодої княгині Катерини Кейкаутово, яка викликала бурю співчуття . Образ молодої княгині був

останнім, що нагадував про вільне життя. При поверненні з маєтка Катерини Кейкауті вона нього вже чекали жандарми. За активну участь у Кирило-Мефодіївському товаристві Шевченка віддано у солдати із заборорою писати та малювати.

Завдяки щасливому випадку, у засланні, Тарас Григорович потрапляє до географа А. І. Бутакова і стає його художником. Він творить з великою глибиною в малюнках :«Пожежа у степу», написана у 1848 р.;«Укріплення Іргизкала» (1848-1850р.,папір, акварель); «Місячна ніч на Косаралі» (1848-1849 р.,папір, акварель);«Джангіс-Агач – священне дерево в казахському степу»; «Скеля-Монах», 1856 р.; «Ми с Тюк-Карагай на півострові Мангішлак в Каспійському морі», 1856 р.

Є маловідомими його роботи на яких він зображував оголені натури. В ті далекі часи це вважалося непристойним і вульгарним. А таких картин було багато написано Шевченком. У 20-30-х роках ХХ століття такі роботи митця були би на піку трендів і могли би бути продані за чималі гроші. Це свідчить про те , що він не був оцінений, як належить, і випереджував свій час .

Після смерті царя Миколи І за клопотанням друзів Шевченка у 1857 році йому було дозволено повернутись до Петербурга.

Останні роки Шевченко багато працював як художник-гравер і в 1860 році йому було присвоєно звання академік гравюри.

Художня спадщина Тараса Григоровича величезна- 835 творів, картин, портретів, гравюр. Понад 270 художні творів вважаються втраченими , нажалі.....

Сьогодні Шевченка часто називають людиною ренесансного типу. Тож він відкрив своєю творчістю епоху відродження української нації. Чи був Шевченко генієм? Я вважаю, що так! Він мав надприродній талант, жагу до життя, любов до людей до своєї землі і більше всього хотів щоб українці були вільними і мали свою думку, яку могли висловлювати!

САВЧЕНКО Дар'я

**ДОЛЯ ЧЛЕНІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ
В СРСР І ЗА КОРДОНОМ**

Борітеся - поборете!
Вам Бог помагає!
Т. Шевченко

З падінням Української Державності персональний склад Центральної Ради розпався на дві частини – одні залишилися на Батьківщині, інші виїхали в еміграцію, причому дехто з останніх повернувся. На жаль, у біографіях членів УЦР, що залишилися на території СРСР чимало нез'ясованого, деякі статті закінчуються фразою: "Подальша доля невідома".

Ключовою фігурою УЦР є звичайно постать Михайла Сергійовича Грушевського – видатного історика та голови ЦР. У 20-х роках ХХ ст. емігрував до Чехословаччини, де жив у Празі, а потім у Відні. 23 березня 1931 року Грушевського заарештували «як керівника Українського націоналістичного центру». Наприкінці 1934 року він приїхав на відпочинок до Кисловодська і несподівано захворів на карбункул. Після невдало проведеної операції його самопочуття погіршилося.

25 листопада 1934 року о 5 годині вечора Михайло Грушевський помер. В українській некомуністичній історіографії встановилась однозначна думка, що таким способом його штучно усунуто з життя.

Безумовно, ім'я Володимира Винниченка – голови першого уряду незалежної України назавжди буде вписано в пантеон видатних українців. На довгий час Винниченко вимушено відійшов від великої політики: при першому приході більшовиків (січень-березень 1918 р.) він ховається у Бердянську, при гетьмані живе відлюдником на хуторі Княжа Гора під Каневом.

10 лютого 1919 року Володимир Винниченко подає в відставку і їде в еміграцію. Живе у Відні, пише тритомну працю "Відродження нації". Політичну діяльність він продовжував у Чехословаччині. З 1925 р. український письменник перебирається до Франції, де і живе решту життя. Помер на 71 році життя 6 березня 1951 року, похований у французькому селі Мужен <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%83%D0%B6%D0%B5%D0%BD>.

Образ головного отамана УНР Симона Петлюри у новій українській історії – став символом боротьби за волю незалежність України. З листопада 1920 року керував роботою екзильного уряду УНР у Польщі у таких містах як Тарнув, Ченстохова, Варшава. У 1923 р. уряд радянської України зажадав від польських властей видачі С. Петлюри як ворога народу. Тож він змушений був виїхати спочатку до Будапешта, згодом – до Відня і Женеви, а з 1924 р. оселився з родиною у Парижі. 25 травня 1926 р. в Парижі постріли більшовицького агента Самуїла Шварцбарда обірвали життя незламного Симона Петлюри.

Павло Христюк – український кооператор, генеральний писар в уряді Володимира Винниченка. З 1919 року в еміграції у Відні, де був членом «закордонної делегації» УПСР та співредактором журналу «Борітеся — поборете!». У 1924 р. — приїхав до Української СРР, працював у Товаристві робітників науки і техніки для сприяння соціалістичному будівництву (Харків, 1928–1931). Заарештований 2 березня 1931 р. за справою «Українського Національного Центру» і засуджений до ув'язнення. Помер в одному з концтаборів «Севвостлагу» (Хабаровський край).

Подібна доля спіткала й генерального секретаря судових справ Валентина Садовського. Як представник УСДРП, він брав участь у підготовчій комісії Центральної Ради: готував Статут цього законодавчого органу, який констатував утворення УЦР. 12 травня 1945 року за «роботу, ворожу СРСР», як зазначено в документах слідства, його у Празі схопив СМЕРШ, після страшних поневірянь по київських тюрмах 24 листопада 1947 року Садовського не стало.

Христофор Барановський був міністром фінансів УНР. З 1920-го року був змушений емігрувати за кордон. Недовго жив у Німеччині, потім переїхав до Бразилії. Очолював представництво всіх українських кооперативних союзів за кордоном. Останні роки життя провів у Південній Америці, у Сан-Паул, де і помер у 1941 році.

Відомий свого часу і політичний діяч Микола Стасюк, генеральний секретар харчових справ. На жаль, біля прізвища Миколи Стасюка зазначають, що роки його життя невідомі. Відомо, що деякий час жив у еміграції. 1920 року повернувся в Україну, а в 1931 році заарештований у справі т. зв. «Українського національного центру». У 1940 році був звільнений, жив у Маріуполі, де працював сторожем у міському парку. Згодом був заарештований гестапо разом з іншими керівниками підпільної антифашистської організації ОУН. Всі вони були розстріляні.

Визначним організатором української національної школи був Стешенко Іван - генеральний секретар освіти. Перебуваючи на цій посаді, Стешенко рішуче проводив українізацію шкільництва, сприяв виданню українських підручників і навчальних програм, організації українських гімназій. Вбитий у Полтаві 30 липня 1918 року невідомими злочинцями.

Отже, значна частина політичних лідерів УЦР, яка залишилася і повірила новій політичній більшовицькій владі – була страчена вироками 30-их років. Інші політичні лідери через небезпеку від радянських репресивних органів змушені були емігрувати на Захід, зокрема в Чехословаччину, Німеччину, Францію, де вони продовжили плідну діяльність щодо відновлення української державності.

СОКОЛЬВАК Максим
Науковий керівник:
СУПРУН Аліна

ФОРМУВАННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДІВ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Творчість Тараса Григоровича Шевченка належить до тих вічно живих художніх явищ, про які кожне століття народжує все нові і нові незнайомі обрії пізнання. При цьому, глибини таланту поета не вичерпуються, а особистість поета, художня спадщина викликають нестримне бажання розкривати ще невідомі сторінки його життя. Тому проблема вивчення Т.Г.Шевченка наразі потребує актуалізації. До цього переосмислення привела зміна суспільних цінностей та запитів, утверджуваних десятиліттями, звulгаризованих ідеологічними догматами, суцільною політизацією. Це спонукало до змін в досліджуваній сфері: відбувся перехід від вивчення соціально-функціонального до філософського контекстів творчості Т.Шевченка.

Філософія Тараса Шевченка – це настанова для побудови світоглядних основ ідеї національної єдності, яка була закладена в роботі Кирило-Мефодіївського братства, погляди якого поділяв Т.Шевченко. Д.Чижевський зазначав, що саме у творчості Т.Шевченка синтезувалося християнство і романтичний націоналізм, в якому людина й Україна в потоці історії, в єдності минулого, теперішнього й майбутнього («і мертвих, і живих, і ненароджених...») уперше постають як єдність. Формується сфера філософських проблем. Про філософію національної ідеї, тобто про теоретичну самосвідомість українського національного відродження від П.Куліша й Т.Шевченка до М.Хвильового говорить О.Забужко, Вона запевняє, що сучасному дослідникові відкриваються широкі обрії для подолання перешкод жорстких заангажованих структур сприйняття творчого доробку багатьох мислителів і Т.Шевченка зокрема. Бажання проникнути в душевні глибини поета, відійти від спрощеного сприйняття і узагальнення його поезії та розкрити в рядках «Кобзаря» філософію – головне наше завдання.

Тарас Шевченко - істинно народний поет, твори якого з усією повнотою відображали почуття й думки, віковічні визвольні прагнення українців. Саме він відобразив світоглядну основу ідеї єдності української нації. Кожна епоха в контексті свого буття відкриває нові творчі можливості відомих митців. Цілий потік культурних течій, традицій володіє їх творчим доробком, примножуючи та інтерпретуючи насправді невичерпні їх багатства. Про світогляд поета багато сперечалися і сперечаються. Його думками «хотіли б підсилити ту або іншу сучасну політичну позицію. Основною рисою філософії Т.Шевченка є антропоцентризм.

Надзвичайно яскравий, послідовний, «безмежний» антропоцентризм є однією з прикмет поетичного стилю Т.Шевченка. Світ природи, з одного боку, здається поетові цілком нейтральним, байдужим до людини, життя його тече незалежно від життя людського. З іншого боку, людина вважається частиною світу природи - вона розчинена в ній, відкликається на її поклики.

Творчий доробок Т.Шевченка сповнений прозаїчно-поетичною філософією. Творчість же поета можна переконливо і цілком точно назвати філософією, адже його спадщина, насичена мудрістю й прогностичністю є безцінним досвідом, яким ми повинні навчитися користуватися.

ТАРАН *Анатолій*
Науковий керівник:
МАТВІЄНКО *Ірина*

ПОСТАТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В СУЧАСНІЙ КОМЕМОРАТИВНІЙ ПОЛІТИЦІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Неповторність образу Тараса Шевченка в культурному світі та інформаційному просторі України вплинула на його особливе місце в державній комеморативній політиці.

Великий Кобзар – один із небагатьох історичних та мистецьких постатей українського народу. Його згадують і вшановують щорічними урочистостями на найвищому рівні. Окрім заходів, присвячених увіковіченню пам'яті Тараса Шевченка, кожного року в Україні відзначається лише невелика кількість свят, серед яких День Конституції та День Незалежності України. Складається враження, ніби практики з комеморації Великого Кобзаря на найвищому державному рівні є ще й своєрідним культом, з одного боку самовизначення, а з іншого-символічного самоствердження політичної верхівки України в очах громадськості саме як української влади. Вже давно стало традицією висвітлювати Шевченківські дні загально національними і регіональними телеканалами. Святкування урочистостей згадується також у друкованих та електронних мас-медіа. Навіть представники влади та опозиційних партій звертаються до пам'яті Шевченка як у формальному, так і у неформальному середовищах, у містах і селах, в Україні та за її межами. Це свідчить про унікальність та виключну об'єднавчу роль меморіальної постаті Кобзаря в національній пам'яті нашого народу. Німецька дослідниця Єнні Альварт, яка займається вивченням творчості славного українського митця в сучасній комеморативній політиці сучасної України, зазначила, що Шевченко – чи не єдине «місце пам'яті», яке не роз'єднує, а поєднує українців.

Відповідно до даних соціологічних досліджень, проведених за часів незалежності України, провідне місце в історії та пам'яті нашого народу належить саме образу Тараса Шевченка. У травні 2012 р. соціологічною групою «Рейтинг» в рамках спецпроекту «Народний ТОП» було проведено опитування, в ході якого серед найвидатніших українців усіх часів абсолютна більшість респондентів (58,7 %) назвала Тараса Шевченка.

Якщо ж проаналізувати хоча б частину документів з увіковічення пам'яті Великого Кобзаря, прийнятих на найвищому рівні, то можемо зробити певні висновки.

Зокрема, за часів правління другого Президента України Л. Кучми багато зроблено для увічнення пам'яті великого сина українського народу. Так, протягом 1998–2000 рр. було зареєстровано 6 актів меморіального характеру, з них 4 (3 укази та 1 розпорядження) – за підписом Президента. 19 жовтня 1998 р. була прийнята Кабінетом Міністрів України Постанова № 1655 з метою забезпечення підготовки до відзначення у 2014 р. ювілею великого поета українського народу і передбачала проведення протягом 1999–2014 рр. ряду заходів культурно-освітнього, соціально-економічного та інфраструктурного характеру. Також 2002 р. вийшло розпорядження Кабінету Міністрів України № 316-р, в якому йшлося про просвітницько-видавничий проект «Кобзар» у кожную родину. Мова може йти також про низку Указів Президента України про комплекс заходів, пов'язаних із Шевченковими «місцями пам'яті». Практики увіковічення пам'яті Тараса Шевченка були продовжені за часів правління третього Президента України В. Ющенка. У своєму першому «Шевченківському» Указі № 784/2005 «Про деякі заходи з підготовки до відзначення 200-річчя з дня народження Тараса Шевченка» від 16 травня 2005 р. він висловив думку про необхідність встановлення Національного шевченківського дня і відзначення його щорічно 9 березня та започаткував проведення Всеукраїнської культурно-мистецької акції «Встане правда! Встане воля».

Навіть за часів каденції четвертого Президента України В. Януковича були заплановані заходи щодо проведення завершального етапу підготовки до святкування 200-річчя з дня народження Тараса Шевченка. Тодішній керівник держави своїм Указом № 257/2012 проголосив 2014 рік Роком Тараса Шевченка. Події Революції Гідності вплинули на усвідомлення українцями змін стосовно життя нашої держави. Нинішній Президент України П. Порошенко продовжує політику комеморації постаті Т.Шевченка. В одному зі своїх виступів він наголосив, що заповіт Великого Кобзаря став нашим дороговказом під час Революції Гідності. Його слово і зараз продовжує бути опорою у нашій боротьбі. Дійсно, саме тоді на Євромайдані нев'януча творчість великого сина українського народу залунала по-новому. Вірші Тараса Шевченка читали як прості мітингарі під час відпочинку, так і політики зі сцени, закликаючи народ відстоювати свої права. Події Революції Гідності вплинули на те, що наше самоусвідомлення почало формуватися з новою силою. Тому зараз дуже важливим є вироблення сучасної комеморативної практики. Показовий той факт, що 26 січня 2019 року відбулося засідання круглого столу за участі науковців і лідерів думок «Виклики та практики комеморації після Майдану» в рамках проекту «Революціонуймо». Обговорення під час круглого столу було покликане виробити нові практики комеморації, які повинні замінити старі моделі увічнення пам'яті для об'єднання української політичної нації.

Список використаної літератури

1. Короленко Б. А., Ведмідь Л.А. 200-літній ювілей Тараса Шевченка в контексті комеморативної політики України. Укр. ін-т нац. пам'яті.- Вип.3.- Київ : К.І.С., 2014.— 296 с.:іл.
2. Майдан від першої особи. Мистецтво на барикадах / упоряд. Тетяна Ковтунович, Тетяна Привалко; Укр.ін-т нац. пам'яті.— Вип. 2.— Київ : К.І.С., 2016.— 304с.:іл.

УКРАЇНСЬКА МОВА В ТРАНСКОРДОННОМУ МЕДІАПРОСТОРІ

Природно, що найбільша кількість україномовного населення, попри колосальну поширеність російської, проживає, звісно, в Україні, але, безумовно, є країни, у яких теж люблять і шанують українську мову. Це передусім пов'язано з наявністю у таких країнах чисельної української діаспори, в іншому випадку, мова йде про сусідів України, де на транскордонній території мешкають етнічні українці. Кубань, у такому випадку, перебуває у особливій ситуації.

Між тим, українська мова є державною мовою України, національною мовою понад 40 мільйонів громадян України і однією з робочих мов ООН. Поза межами України українська мова побутує серед українського за етнічним походженням населення західної (понад 3 млн. чоловік) та східної (7 млн. чоловік) діаспор. По всьому світу загалом проживає близько 86 мільйонів українців, колишніх мігрантів та їхніх нащадків. Це вдвічі більше, ніж кількість населення України.

Тож, практично на іншому кінці світу можна почути українську мову. Вважається, що в Австралії проживає одна з найчисленніших організованих діаспор українців. Попри тенденцію щодо зменшення кількості україномовного населення Австралії, завдяки діяльності українських організацій вдається зберігати та підтримувати розвиток української мови. Австралійський варіант української мови щодо фонетичної, граматичної та лексичної інтерференції англійської мови дуже близький до канадського, британського, американського варіантів.

Разом з тим, білоруси непогано розуміють українську мову. На території сусідньої країни мешкають люди, що у повсякденному житті користуються українською. Це переважно мешканці Берестейщини і Пінщини, це південно-західні регіони Білорусі. На сучасних Берестейщині та Пінщині вживання берестейсько-пінських говірок обмежене побутовою сферою старшого і середнього покоління сільських мешканців. Молодше покоління здебільшого розмовляє російською мовою, хоч подекуди й володіє цими говірками.

На туманному Альбіоні також розуміють українську – у Великій Британії проживає близько 30 тисяч етнічних українців. На жаль, сьогодні українською мовою користуються не так багато жителів як раніше, проте останнім часом виникла цікавість до мови. Українських шкіл у Англії немає, проте є суботні школи, де діти етнічних українців вивчають українознавство раз на тиждень. У мові українців Великої Британії переважає галицький (наддністрянський) діалект, однак більшість його носіїв намагається опанувати літературну мову.

Одна з найбільших діаспор українців знаходиться у Канаді, тож не дивно, що у північній країні розуміють і говорять українською мовою. У провінціях Манітоба, Саскачеван, Альберта ще з 1898 року започатковані україно-англійські класи, в яких діти перших переселенців могли вивчати окрім англійської, ще й українську. Із проголошенням Канади багатокультурною державою у межах офіційного білінгвізму, серед українців зросли зацікавлення своєю етнічною спадщиною, зокрема мовою, намагання наблизити своє мовлення до української літературної норми. У Канаді також існує багато українських періодичних видань, видаються художні твори українською.

Українські емігранти є і в США. Частина українців швидко асимілювалася, тому лише 250 тисяч українських американців (з 900 тисяч) називають українську рідною мовою. У США також є українські періодичні видання, у країні проходять численні фестивалі української культури. Завдяки емігрантам четвертої хвилі (90-ті роки, після набуття Україною незалежності) українська мова у Сполучених штатах – мова української діаспори, зокрема її преси, певною мірою уподібнюється до української літературної мови.

Щодо Молдови, то у ній мешкає близько 40 тис. школярів українського походження. Проте, українською мовою, за деякими даними, здобувають освіту лише 380 учнів українських класів. Йдеться про гімназію у с. Унгри, Ліпканський коледж та Ніхоренський ліцей Ришканського району. Зрештою, офіційно школами з українською мовою навчання встановлено майже 140 шкіл у Молдові. У Придністровському регіоні діє низка шкіл з навчанням українською мовою; у системі професійної освіти українською мовою навчаються лише 0,6% населення регіону. Практично для всіх випускників головним стимулюючим чинником вивчення української мовою є можливість вступу до вузів України за квотами Міністерства освіти і науки. У Молдові є кафедри української мови та літератури при Белцькому університеті ім. Алеку Руссо та при Придністровському університеті ім. Т.Г. Шевченка. Єдиною бібліотекою з книжковим фондом українською мовою у Молдові є бібліотека ім. Лесі Українки в Кишиневі.

Не краще справи склалися з українською мовою і у Румунії. У відповідності до офіційних результатів загальнонаціонального перепису населення 2002 року в Румунії проживає 61,4 тис. етнічних українців. В основному це автохтонне населення, що компактно мешкає у прикордонних з Україною повітах. Юридична основа українсько-румунського співробітництва з питань забезпечення мовних прав українців Румунії регламентується 13 статтею «Договору про відносини добросусідства та співробітництво між Україною та Румунією» від 1997 року.

Що ж до Словаччини, то хоча українська меншина Словаччини досить нечисленна (0,2% населення або 10814 осіб), у країні є 22 державні україномовні дитсадки (34 класи з 534 учнями), три словацько-українські школи, 29 державних початкових шкіл з 53 класами та 579 учнями. Існує одна україномовна державна гімназія (шість класів, 116 учнів). У 17 початкових школах, які відвідували 526 учнів у 1 – 9 класах, українська мова викладається як предмет.

Загалом, україністика викладається в 28 університетах і коледжах США, кафедри української мови створено в 12 університетах Канади. Україномовні загальноосвітні школи діють в Канаді, Австралії, Польщі, Молдові, Литві. Докладаються зусилля щодо відновлення шкіл українською мовою навчання в Румунії та деяких інших країнах. Ще 5 квітня 2006 року Міністр з прав людини і національних меншин Сербії і Чорногорії Расім Лайжик оголосив, що з 1 липня українська мова отримає статус регіональної мови та мови національних меншин. Українська діаспора в Сербії налічує близько 5,5 тис. чоловік. В країні функціонує Українська національна рада Сербії і Чорногорії. Ця організація сприяє відкриттю українських шкіл чи окремих українських класів у сербських школах, організовує культурні заходи.

Природно, що українська діаспора послуговується також місцевими українськими медіа. Там, де компактно мешкають українці, створюються і функціонують україномовні мас-медіа. Їхнє завдання полягає в інтеграції громади, захисті специфічних прав і свобод членів громад, пов'язаних з етнічним походженням,

інформуванні щодо місцевих та українських новин і подій. Ці ЗМІ досить різноманітні – від телебачення, радіо, Інтернету до традиційної друкованої періодики. Таким чином у світі представлені усі різновиди українськомовних ЗМІ на всіх континентах.

Серед прикладів використання української мови у ЗМІ на території Румунії можна згадати регіональні радіопрограми українською мовою у Яссах (15 хвилин щотижнево) та Тімішоарі (1 година щотижнево). Газети «Вільне слово», «Український вісник» та «Наш голос», що виходять раз на місяць (видаються «Союзом українців Румунії»). З березня 2003 р. по 2005 р. та з 2006 р. на території Молдови у місті Белць видається щомісячник «Рідне слово», на національному телебаченні та радіо двічі на тиждень виходить телепрограма «Світанок» і радіожурнал «Відродження». Серед україномовних ЗМІ Словаччини варто згадати газету «Нове життя»; дитячий журнал «Веселка»; літературно-мистецький та публіцистичний журнал «Дукля»; українську редакцію національно-етнічних передач Словацького радіо у Кошице.

Етнічні українці США, Канади, Великобританії, Бразилії, Аргентини, Австралії, Австрії, Польщі, Словаччини, Румунії, Угорщини, Литви, Латвії та багатьох інших країн видають рідною українською мовою книжки, газети, журнали, проводять богослужіння, телепередачі. Окрім того, українські громади США і Канади організували мережу осередків української культури – бібліотеки, архіви, музеї, театри, хорові, музичні, танцювальні ансамблі, наукові товариства.

Список використаної літератури

1. Зленко А.М. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін / А.М. Зленко ; голов. ред. Н.Є. Фоміна ; худож.-оформлювачі: Б.П. Бублик, В.А. Мурликін. – Х. : Фоліо, 2003. – 558с.,
2. Українська дипломатична енциклопедія : у 2 т. / Л.В. Губерський. Т. 2 : М – Я. – Київ, 2004. – 812 с.
3. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 339 с.

**ХАРХАН Леся,
Науковий керівник:
КУЛЬТЕНКО Валентина**

ЛІТЕРАТУРНА, ХУДОЖНЯ, ФІЛОСОФСЬКА, СОЦІОПОЛІТИЧНА СПАДЩИНА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ОЧИМА СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Шевченкознавство нині – одне з найоб'ємніших, найбагатших галузей нашої літературознавчої науки. Адже такий неосяжний обшир думки й духу, повністю осягнути хтось чи й реально. Для літературознавства суттєве значення має грань проблеми, позначене терміном «філософія літератури». Внаслідок особливої уваги письменника до аспектів буття, світобудови, сенсу людського життя, його літературні тексти набувають філософської наповненості. У такому сенсі у творчості Шевченка на перший план виходить проблема філософського бачення «правди-істини».

Звертаючись до періоду ранньої творчості Великого Кобзаря, представленої зразками ліричної поезії, баладами та історичними поемами, то слід відокремити поему Шевченка «Гайдамаки», хоча й поезія «До Основ'яненка» заслуговує на філософське осмислення змісту. Лірично-філософський вступ до історичної поезії «Гайдамаки» несе велике смислове навантаження. Роздуми надплинністю часу, над вічними змінами в природі й людському суспільстві («все йде, все минає»), звернення до гайдамаків змушує читача сягнути глибини змісту твору. У пролозі, що має філософське спрямування, автор викладає своє матеріалістичне розуміння світу, де все взаємопов'язане. Я вважаю, що саме це сприяє глибокому осмисленню вболівання за долю «громади в сіряках», бо саме ця частина народу уособлює його прагнення, болі й надії. Впевнена, саме це стало визначальним у виборі головного героя поеми. Тим самим він поставив себе на боці поневоленого народу, кидаючи виклик вічним «модним» темам тогочасної літератури та й мистецтва в цілому. Навіть не до кінця усвідомлюючи, поет намагається донести до нас філософію буття. Він прагне розбудити громадське сумління сучасників, котрі перетворилися на слухняних, покірних кріпаків, занедбали й забули славу батьків і дідів своїх:

А унуки? Їм байдуже,
Панам жито сіють.
Багато їх, а хто скаже,
Де Гонти могила,—
Мученика праведного
Де похоронили?
Де Залізняк, душа щира,
Де одпочиває?
Тяжко! Важко! Кат панує,
А їх не згадають.

Як на мене, саме в першому періоді творчості, переосмисливши причини трагічного становища рідного народу, Тарас Шевченко переходить до закликів збудитися і всіма силами відстоювати вищі людські права на життя, на свободу і гідність.

Так, уже в творчості періоду «Трьох літ» (1843-1847) він робить певні кроки сучасної йому проблематики. У вірші «Три літа», що дав назву всій збірці, поет описує зміни у власному світогляді, показує процес свого прозрівання, за три роки перебування в Україні – з 1843 до 1845:

І тепер я розбитес
Серце ядом гаю
І не плачу, й не співаю,
А вию совою.

А вже такі твори, як «Сон», «Холодний Яр», «Тризна», «Заповіт», мали й служили справі поширення радикальних ідей визволення слов'янських народів від деспотизму і справі національного відродження. Поема «Тризна» стала першою заявкою на нове слово у творчому методі поета – критичному реалізмові. Назва сама говорить про себе – правдиве відображення дійсності.

Свідомо оминаючи твори зі шкільної програми «Сон», «Кавказ», хочу зупинитися на поезії «Чигирине, Чигирине»... Це медитативно-філософський монолог ліричного героя, у якому він розмірковує про минуле й майбутнє України, осмислює національну історію. Перша частина поетичного твору – філософський

роздум автора, знову ж таки, проплинність часу («Над землею летять літа»), який руйнує і змінює все.

У наступній частині відчутне його розчарування, засвідчене риторичними запитаннями:

За що ж боролись ми з ляхами?
За що ми різались з ордами?
За що скородили списками
Московські ребра??!
Що ж на ниві уродилося??!

У поемі-містерії «Великий льох», яка була найменш дослідженим твором, автор продовжує тему викриття злочинів, скоєних російським самодержавством проти України. Вражаючим є те, що вже на той час Шевченко розглядає проблеми, які призвели до втрати української національної свідомості, а самою Україною – державності. А скільки роздумів викликає постать гетьмана Мазепи! Тарас Григорович вважає Мазепу героєм України, бо той відстоює українську державність, за що Петро I жорстоко покарав прибічників гетьмана.

Отже, містерія «Великий льох» – це пробудження національної свідомості й гідності українців завдяки правдивому відображенню минулого. Великий Кобзар пропонує по-новому осмислити історичне минуле України, що дає змогу оцінити самого поета, його ідеологічний крок вперед, далекозорість його поглядів.

Як своєрідний заповіт Тараса, на мою думку, сприймається його «Послання і мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм»..., яким ще жити в Україні й робити все для її розквіту («в своїй хаті своя правда, і сила, і воля»).

Глибоке філософське осмислення поетом ролі інтелігенції в суспільстві залишається актуальним і в наші дні. У зверненні «Обніміте ж, брати мої, найменшого брата» вчувається гострий біль за майбутній день України. Але цей день настане тоді, коли спадуть окупи соціально-національного гніту, коли запанує національна єдність і братерство. Тільки за такої умови «оживе добра слава, слава України».

Циклом «В казематі» розпочинається третій період творчості Тараса Григоровича Шевченка – період заслання». Із тринадцяти поезій циклу (згодом поет додав ще два вірші) глибиною філософського самоаналізу позначена поезія «Мені однаково, чи буду...». У цьому вірші великий син України виражає не лише любов до неї і тугу за рідним краєм, а й здатність до самозречення в ім'я вітчизни. І хоча він загине на чужині, доля України все одно турбує його:

Та не однаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окрадену, збудять...
Ох, не однаково мені.

У поемі «Марія» на біблійному матеріалі осмислено поетом такі проблеми людського буття, як духовність людини, сенс її життя, що полягає в любові до людей. «Ісаія. Глава 35» - це переосмислення поетом біблійних обрядів. Картини природи України порівнюються з лугами і берегами памстинськими. За філософією автора у нове життя знайдуть дорогу тільки раби, тобто поневолене селянство, а владики «не знайдуть тих шляхів».

Таким чином, філософське осмислення творчості Тараса Шевченка, це крок до самоусвідомлення своєї причетності до проблем людини і суспільства, переконаність в тому, що поет бачив щасливе майбутнє України.

Пророче звучання цієї мрії ми знаходимо в поезії «І Архімед, і Галілей»...

І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люди на землі.

На моє глибоке переконання, кожне слово Великого Кобзаря несе в собі таїну філософського навантаження, бо не має воно часових і просторових меж, а звернене до кожного зокрема, хто бореться за свою незалежність. Як засвідчив Євген Маланюк, «хтось уже довго сказав, що цитатами з Тараса Шевченка, як цитатами з Біблії, можна доводити все». І кожна «ідеологія» чи «партія» у нас може – при допомозі цитат – з тріумфом проголошувати Шевченка своїм. Тож читаймо, переосмислюймо, робімо висновки і пам'ятаємо славу дідів і прадідів наших.

ХОДОС Євген

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В ПРАЦЯХ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Відповідно до положень Національної доктрини розвитку освіти України одним з визначних напрямів є естетичне виховання та формування гуманної та духовної особистості [1].

Естетичне виховання – складова частина виховного процесу, безпосередньо спрямована на формування здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини [2].

Метою естетичного виховання є формування всебічно розвиненої людини. Естетичне виховання формує у особистості розуміння краси, витонченість і загостреність світосприйняття, духовні потреби та інтереси, естетичне ставлення до дійсності, розвиває творчі здібності.

Проблеми організації естетичного виховання на теоретичному та практичному рівнях розглядали В. Бутенко, Н. Волошина, Н. Крилова, Л. Масол, Н. Миропольська, А. Нурутдінова, Т. Ротерс, Г. Тарасенко та інші науковці [3]. Науковці стверджують, що кінцевою метою естетичного виховання є формування готовності людини до естетичної діяльності як важливого компонента естетичної культури.

Метою роботи є дослідження творчості Т. Г. Шевченка з позицій естетичного виховання. Визначену мету буде реалізовано за допомогою виконання таких завдань: аналізу літературної спадщини Т. Г. Шевченка; обґрунтування сутності естетичних поглядів великого поета.

Тарас Григорович Шевченко був громадським діячем, художником та великим українським поетом, знайомим в усьому світі. У своїх творах він постійно піднімав питання виховання та висловлював цінні думки з проблем виховання та освіти дітей, хоч і не був професійним педагогом. Шевченко не писав спеціальних педагогічних праць, проте його поетичні твори, проза та живопис несуть в собі безперечне виховне значення. У своїх творах він порушував морально-етичні теми, розмірковував про виховання, освіту та освіченість в житті людини, про роль традицій та народного

фольклору в становленні високоморальної особистості. Його творам властива народність, гуманізм та любов до Батьківщини.

Шевченко вважав, що освіта повинна збагачувати, а не обкрадати серце людини. Він прагнув розширити зміст освіти та наголошував на тому, що початкова освіта не може обмежуватися тільки базовими навичками читання, письма та лічби, а повинна містити знання з історії, географії та етнографії.

З творів Т. Г. Шевченка постає виховний ідеал – людина з багатогранними знаннями і високими моральними якостями, здатна застосовувати знання в житті, яка любить працю, вміє цінувати мистецтво. Шевченко вважав, що такого ідеалу можна досягти належним вихованням.

Формування естетичних поглядів поета відбувалося на основі глибокого вивчення та засвоєння ним естетичних вподобань українського народу, духовної краси, творчості та краси природи України. На думку Шевченка, вихована людина – високоморальна людина, яка палко любить батьківщину, добре усвідомлює обов'язки перед суспільством, ненавидить брехню, лицемірство, підлабузництво.

Отже, виходячи з вищенаведеного можна зробити висновок, що одним з найбільш важливих та принципових напрямів в освіті, за Шевченком, є естетичне виховання особистості.

Найбільш яскравим прикладом для наслідування моделі естетичного виховання та становлення духовного світу особистості, є мистецтво слова та культурні надбання свого народу. У своїх творах Т. Г. Шевченко зміг розкрити важливість естетичного виховання, естетично-виховну сутність художнього слова, необхідність розвитку системи духовних цінностей, адже концепція призначення людини та її естетичне втілення є ключовими моментами його світобачення.

Спираючись на праці та твори, в яких Т. Г. Шевченко порушував морально-етичні теми та розмірковував про виховання, освіту та освіченість, можна сказати, що використання поетичних та мистецьких творів в освітній практиці української школи сприятиме підготовці високоморального молодого покоління.

Список використаної літератури

1. Про Національну доктрину розвитку освіти. Указ Президента України; Доктрина від 17.04.2002 № 347/2002. URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.

2. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. Київ: 2002. 528 с.

3. Пагута Т. І., Ковалюк Ю. А. Естетичне виховання засобами творчості Тараса Шевченка. Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ. Вип. 1. Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. Рівне, 2014. С. 51-59.

ШАФАРЕНКО Юлія

Науковий керівник:

ЧОРНОМОРДЕНКО Дмитро

ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ У ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Один з найвідоміших у всьому світі українців, Тарас Григорович Шевченко, народився у звичайному селі Моринці, в сім'ї кріпака у 1814 році. Як не можна уявити собі Шевченка без України, так і Україну ми не можемо уявити без Шевченка.

Ідеї, погляди, творчість видатного Кобзаря стала образом та символом цілого народу як борців за власну незалежність, волю, свободу та традиції.

Філософські погляди Т. Шевченка можна віднести до тієї течії що в українській духовній традиції можна назвати «філософією трагедії», оспівуванням реалій часів кріпосного права. Поетичні образи, створені Шевченком, є символічним уособленням любові, сили, віри українського народу, його історії. Образ сліпого кобзаря, використаний Шевченком, є символом узагальненого образу народу. Образ Гамалії символізує козацьке героїство, відвагу, а гайдамаки – уособлення повсталого народу, народного гніву, справедливої боротьби. Образ Прометея, використаний видатним поетом, є втіленням ідеї безсмертя, нескореності, а жінка-мати у творах видатного поета-художника це сама Україна: красива, велична, стражденна, єдина. Катерина – образ-жертва сваволі і розпусти панів, соціальної нерівності.

У образах-символах з творів Т. Г. Шевченка міститься відображення щирої і беззахисної у своїй відкритості душі мислителя, розвитку відтвореного розуму, інтелекту. Можна побачити гуманістичну ідею цінності людського життя як на прикладі долі окремої особистості (сестри-кріпачки), так і в історичній долі цілих народів. Філософські ідеї у творчості Шевченка виникають з любові до України, їх можна описати як філософію пробудження людської гідності, смутку-жалю знівеченого життя, сили протесту і бунтарства. Філософські погляди Т. Г. Шевченка є особистісним та емоційним відображенням, переживанням екзистенційних проблем українця, що жив у ХІХ столітті.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

BABENKO Olena Victorivna, Department of Romance and Germanic Languages and Translation, National university of life and environmental sciences of Ukraine, Kyiv

BURDYGA Theodor, D.Sc. (Physiology), Prof., Department of Cellular and Molecular Physiology, Institute of Translational Medicine, University of Liverpool, UK

DANYLOVA Tetiana, Ph.D. (Philosophy), Assoc. Prof., Department of Philosophy, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv,

DYNIKOVA Liliia Sheryfivna, PhD in Culturology, senior lecturer at the Department of the Ukrainian Language, Literature and Culture, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», Kiev

HUNITIE Mohammad, PhD in Public Administration, Assoc. Prof., Department of Public Administration, Faculty of Economics and Administration, King Abdulaziz University, Saudi Arabia

MERKOTAN Kateryna, doktor politologii, niezaleŹny badacz, Borne Sulinowo, Polska

NIEWIADOMSKI Christopher, PhD in Mathematics, independent researcher, SUNCORP Ltd, Sydney

NIKOLAIENKO Stanislav Mykolaiovych, Corresponding Member of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Rector of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

SHYNKARUK Nataliia, Anhalt University of Applied Sciences, Bernburg

ZAKHUTSKA Oksana, PhD: doktor nauk humanistycznych w zakresie jkzykoznaŹstwa, Narodowy Uniwersytet Zasobyw Biologicznych i Naturalnych w Kijowie, Kijyw

АДАШАН Людмила Петрівна, практичний психолог, середня загальноосвітня школа № 288, м. Київ

АМЕЛІНА Світлана Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

АННЕНКОВ В'ячеслав Юрійович, студент гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

АСАТУРОВ Сергій Костянтинович, кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

АФАНАСЕНКО Лариса Анатоліївна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

БАБИЧ Олена Дмитрівна, студентка гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

БАЛАЛАСВА Олена Юрївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

БЕРЕЗІНЕЦЬ Ірина Володимирівна, кандидат філософських наук, старший викладач кафедри філософії, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, м. Київ

БІЛА Лариса Михайлівна вчитель української мови та літератури, спеціалізована школа №200 імені Василя Стуса, м. Київ

БІЛА Уляна Дмитрівна, аспірант кафедри іноземної філології і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

БІЛАН Сергій Олексійович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і суспільних наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

БІЛОУС Наталія Вячеславівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної філології і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

БОЙКО Іван Іванович, кандидат філософських наук, доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

БОЙКО Олександра Іванівна, викладач-методист, викладач української мови та літератури ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний коледж», м. Бережани

БОЙКО Юрій Анатолійович, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

БУДНІК Ірина Олександрівна, заступник директора з навчально-виховної роботи загальноосвітньої школи № 288 м. Києва, вчитель-методист, Заслужений працівник освіти

БУЦИК Ігор Михайлович, кандидат педагогічних наук, доцент, заступник декана з навчально-виховної роботи гуманітарно-педагогічного факультету Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ Ілля Павлович, аспірант кафедри педагогіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ВАСЮК Оксана Вікторівна, доктор педагогічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ВАРГАТЮК Сергій Вадимович, кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ

ВДОВИЧЕНКО Георгій Валерійович, доктор філософських наук, доцент кафедри української філософії та культури, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

ВОЗНЮК Тетяна Михайлівна, асистент кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ГАФУРОВА Тетяна Романівна, магістрант, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ГЕЙКО Світлана Миколаївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ГЕРАСИМЧУК Валентина Андріївна, доктор філософських наук, професор кафедри української мови, літератури та культури, Національний технічний

університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ

ГЛБОВЕЦЬ Наталія Миколаївна, вчитель історії, Гребінківська гімназія, м. Гребінка

ГОНЧАРЕНКО Катерина Сергіївна кандидат філософських наук, викладач кафедри філософії факультету філософії і суспільствознавства, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, м. Київ

ГОНЧАРУК Оксана Миколаївна, асистент кафедри педагогіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ГОРБАТЮК Тарас Віталійович, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ГОРБОНОС Ольга В'ячеславівна, кандидат філологічних наук, доцент загальноуніверситетської кафедри світової літератури та культури ім. проф. О. Мішукова, Херсонський державний університет, м. Херсон

ГОРДЄВА Ірина Володимирівна, аспірантка кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ГОЯН Ігор Миколайович, доктор філософських наук, професор, декан філософського факультету, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

ГРАБОВСЬКА Інна Вікторівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ГРЕЧУХА Антон В'ячеславович, студент факультет інформаційних технологій, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ДЕХКОНОВА Лейла Шерзодівна, студентка гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ДЄДІКОВА Тетяна Олександрівна, студентка гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ДОЙЧИК Максим Вікторович, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та релігієзнавства, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

ДОЙЧИК Оксана Ярославівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

ДУБРОВІНА Оксана Валеріївна, асистент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ДЯЧЕНКО Наталія Іванівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії, Державний вищий навчальний заклад «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ

ЖГУТ Олег Анатолійович, директор загальноосвітньої школи № 288 м. Києва, вчитель-методист

ЖЕМБРОВСЬКА Любов Михайлівна, старший вчитель української мови, середня загальноосвітня школа № 288, м. Київ

ЖУЛИНСЬКА Вікторія Володимирівна, учитель вищої категорії української мови та літератури та зарубіжної літератури спеціалізованої школи I-III ступенів з поглибленим вивченням англійської мови № 246 м. Києва

ЖУРАВСЬКА Ніна Станіславівна, доктор педагогічних наук, професор, кафедри методики навчання та управління навчальними закладами, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ЗАГОРУЛЬКО Марина Олександрівна, асистент кафедри романо-германських мов і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ЗАЙЧКІВСЬКА Ірина Петрівна, старший викладач кафедри соціології та соціальних комунікацій, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, м. Київ

ЗАЙЧЕНКО Іван Васильович, доктор педагогічних наук, професор, м. Чернігів

ЗАХАРОВА Дар'я Олександрівна, студентка факультету харчових технологій, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ЗУЄНКО Неля Олександрівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної філології і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ІВАНІЩЕНКО Алла Володимирівна, старший учитель української мови та літератури спеціалізованої школи I-III ступенів з поглибленим вивченням англійської мови № 246 м. Києва

ІЛЬЯНОВА Амалия Олегівна, доктор наук у галузі психології, Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

КАЛІНІЧЕНКО Анна Сергіївна, студентка факультету тваринництва та водних біоресурсів, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КАЛУГА Володимир Федорович, доктор філософських наук, професор кафедри міжнародних відносин та суспільних наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КИРИДОН Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор, Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», м. Київ

КИРИЧЕВСЬКА Людмила Петрівна, аспірантка кафедри педагогіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КИСЛА Ольга Миколаївна, викладач ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний коледж», м. Ніжин

КИЧКИРУК Тетяна Василівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КІЩАК Тетяна Степанівна, кандидат сільськогосподарських наук, директор наукової бібліотеки, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КОВАЛЬЧУК Аліна Олегівна, студентка факультету інформаційних технологій, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КОВАЛЬЧУК Наталія Дмитрівна, доктор філософських наук, професор кафедри філософії, Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ

КОВАЛЬЧУК Тамара Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КОДОЛА Анастасія, студентка гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КОЗУБ Любов Степанівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германських мов і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КОЛЕСНИК Марія Юріївна, старший викладач кафедри іноземної філології і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КОЛОДІНА Лариса Степанівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германських мов, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КОНОНЧУК Інна Валеріївна, старший викладач кафедри іноземної філології і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КОСТЕНКО Микола Петрович завідувач кафедри фізичного виховання, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КОСТРИЦЯ Наталія Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КОСТЮК Дмитро Андрійович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КОСТЮК Олександр Васильович, кандидат філософських наук, доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КОЧКА Олексій Анатолійович, студент факультету харчових технологій, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КРАВЧЕНКО Алла Григорівна, кандидат філософських наук, доцент заступник декана з міжнародної роботи гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КРАВЧЕНКО Наталія Борисівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КРАСНОШТАН Олександр Олександрович, студент факультету аграрного менеджменту, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КУБИЦЬКИЙ Сергій Олегович, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики навчання та управління навчальними закладами, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КУДІН Андрій В'ячеславович, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КУЛЬТЕНКО Валентина Павлівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ЛАНОВІЮК Людмила Петрівна, кандидат історичних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ЛАУТА Олена Дмитрівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ЛИТВИН Сергій Харитонович, доктор історичних наук, професор, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

ЛИЧУК Марія Іванівна, доктор філологічних наук, професор, кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ЛУЦЕНКО Олександр Олександрович, студент магістратури, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

МАЗУР Наталія Василівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

МАЙОР Ангеліна Юрївна, студентка факультету, захисту рослин, біотехнологій та екології, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

МАКСИМЧУК Валентин Спиридонович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної філології і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

МАКСЮТА Микола Єгорович, доктор філософських наук, професор кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

МАЛИХІН Олександр Володимирович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри романо-германських мов і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

МАНЗЕВИТА Дарина Олегівна, студентка факультету аграрного менеджменту, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

МАРЧЕНКО Олексій, студент факультету ветеринарної медицини, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

МАРШАК Юлія Олегівна, студентка гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

МАТВІЄНКО Ірина Сергіївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

МАТЮШКО Богдан Костянтинович, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, м. Київ

МАЦЕНКО Леся Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

МИСЮРА Тетяна Михайлівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології, Національний університет біоресурсів і природокористування України

МИХНЮК Сергій Вікторович, аспірант кафедри методики навчання та управління навчальними закладами, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

МИШАК Олена Олексіївна, асистент кафедри романо-германських мов і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

МІТІНА Тетяна Михайлівна, науковий співробітник, Шевченківський національний заповідник, м. Канів,

МОЗГОВА Наталія Григорівна, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, м. Київ

МОНАШЕНКО Анна Миколаївна, доцент кафедри романо-германських мов і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

НАВЧУК Галина Василівна, ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет», м. Чернівці

НАЗАРЕНКО Дар'я Євгеніївна, студентка агробіологічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

НАЗАРЕНКО Іван Іванович, доктор технічних наук, професор, Київський національний університет будівництва і архітектури, м. Київ

ОВДІЙ Наталія Миколаївна, вчитель фізики та математики, середня загальноосвітня школа № 288 м. Київ

ОЛЬХОВСЬКА Наталія Семенівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної філології і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ОМЕЛЬЧЕНКО Людмила Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ОСТАПЧУК Галина Олександрівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, м. Київ

ОТРОШКО Олена Володимирівна, викладач кафедри фізичного виховання, Національний університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ

П'ЄНТАК Ганна Іванівна, викладач-методист, викладач української мови та літератури ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний коледж», м. Бережани

ПІВЕНЬ Олена Болеславівна, старший викладач кафедри іноземної філології і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ПОВОРОЗНИК Катерина Олександрівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ПОЛЩУК Ліна Володимирівна, старший викладач кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ПОЛЯКОВА Віталія Іванівна, кандидат психологічних наук, директор гімназії №109 ім. Т.Г.Шевченка, м. Києва

ПОНОМАРЕНКО Оксана Григорівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ПОТАПЕНКО Артур Віталійович, студент факультету аграрного менеджменту, Національний університет біоресурсів та природокористування України, м. Київ

ПРИДВОРНИЙ Євгеній Миколайович, студент факультету харчових технологій, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

РАДЧЕНКО Віталіна Володимирівна, студентка факультету харчових технологій, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

РЕКРОТЮК Дмитро, студент факультету аграрного менеджменту, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

РИК Сергій Миколайович, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», м. Переяслав-Хмельницький

РОЖКОВ Юрій Григорович, асистент кафедри романо-германських мов, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

РУБІНСЬКА Броніслава Іллівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри романо-германських мов і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

РУДЕНКО Анна Олексіївна, учениця, середня загальноосвітня школа № 288, м. Київ

РУДИК Ярослав Михайлович, кандидат педагогічних наук, доцент, заступник декана з навчально-виховної роботи гуманітарно-педагогічного факультету Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

РУДНИЦЬКА Наталія Анатоліївна, старший викладач кафедри іноземної філології і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

САВИЦЬКА Інна Мікловшівна, кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ

САВЧЕНКО Дар'я Сергіївна, студентка, Торгово-економічний коледж, м. Київ

САМАРДАК Дмитро Валерійович, аспірант кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

САМАРСЬКИЙ Андрій Юрійович, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

САПОЖНИКОВА Євгенія Максимівна, студентка гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

СЕМАШКО Тетяна Федорівна, доктор філологічних наук, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

СЄКУНОВА Юлія Володимирівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

СИДОРЕНКО Ірина Григорівна, кандидат філософських наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

СИДОРУК Галина Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германських мов і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

СКУЛІМОВСЬКА Тетяна Володимирівна, старший вчитель історії та правознавства спеціалізованої школи I-III ступенів з поглибленим вивченням англійської мови № 246, м. Києва

СЛОБОДЕНЮК Валерія Валеріївна, магістр гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

СОКОЛОВА Олександра Максимівна, аспірантка кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

СОКОЛЬВАК Максим Генадійович, студент факультету ветеринарної медицини, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

СОПВНИК Руслан Васильович, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ,

СТОРИЖКО Людмила Василівна, доктор філософських наук, професор кафедри філософії, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ

СТОРОЖУК Світлана Володимирівна, доктор філософських наук, професор кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

СУПРУН Аліна Григорівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ТАРАН Анатолій Олександрович, студент факультету інформаційних технологій, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ТАРАСОВА Таміла Петрівна, заступник директора з навчально-виховної роботи гімназії № 109 ім. Т.Г. Шевченка, вчитель зарубіжної літератури, м. Київ

ТИМОШЕНКО Ольга Тарасівна, аспірантка кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ТОВКУН Інна Іванівна, студентка гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ТРУТЕНЬ Аліна Вікторівна, аспірант кафедри педагогіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ФЕДИК Оксана Василівна, кандидат психологічних наук, доцент, заступник декана філософського факультету, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

ФІЛІПЧУК Мирослава Михайлівна, старший вчитель української мови та літератури, середня загальноосвітня школа № 288, м. Київ

ФОМІНА Галина Віталіївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ХАРХАН Леся Володимирівна, студентка, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ХАРЧЕНКО Світлана Василівна, доктор філологічних наук, доцент, заступник декана з наукової роботи гуманітарно-педагогічного факультету Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ХВІСТ Вікторія Олексіївна, кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та суспільних наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ХОДОС Євген Іванович, аспірант кафедри педагогіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ХРИСТІАНІНОВА Раїса Олександрівна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови, Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

ЦИМБАЛ Світлана Володимирівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ЦВАТИЙ Вячеслав Григорович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії світового українства, Заслужений працівник освіти України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ.

ЧАЙКА Світлана Іванівна, вчитель української мови та літератури, Гребінківська гімназія, м. Гребінка

ЧЕКАЛЮК Вероніка Василівна, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ЧОРНОМОРДЕНКО Дмитро Іванович, кандидат філософських наук, старший викладач кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ЧУПРАКОВА Надія Сергіївна, студентка гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ЧУМАК Тетяна Миколаївна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ШАМНЕ Анжеліка Володимирівна, доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ШАПОВАЛ Лариса Іванівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, м. Полтава

ШАТОХІН Анатолій Миколайович, доктор соціологічних наук, професор, Уманський національний університет садівництва, м. Умань

ШАФАРЕНКО Юлія Ігорівна, студентка факультету харчових технологій, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ШИНКАРУК Василь Дмитрович, доктор філологічних наук, професор, декан гуманітарно-педагогічного факультету, Заслужений працівник освіти України, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ШИНКАРУК Лідія Василівна, член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри виробничого та інвестиційного

менеджменту, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ.

ШИНКАРУК Олександра Василівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ШКІЛЬ Світлана Олександрівна, доктор філософських наук, професор кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ШОСТКА Марина Миколаївна, викладач ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний коледж», м. Ніжин

ШУТАК Лариса Богданівна, ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет», м. Чернівці

ЯКУШКО Катерина Григорівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ЯМЧУК Павло Миколайович, доктор філософських наук професор, професор кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін, Уманський національний університет садівництва, м. Умань

ЯРЕМЕНКО Наталія Віталіївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ЯРМОЛЬЧУК Тарас Михайлович, аспірант кафедри методики навчання та управління навчальними закладами, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ЯШНИК Світлана Валеріївна, доктор педагогічних наук, професор кафедри психології, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ